

Zgodovina svete katoliške cerkve

z a

slovensko ljudstvo.

Spisal

dr. Ivan Križanič,

profesor bogoslovja in podvodja v kn. šk. duh. semenišči v Mariboru.

Izdala in založila

Družba sv. Mohora v Celovcu.

I. zvezek.

Ivan Križanič

1883.

Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu.

59040

Z dovoljenjem visokočastitega Krškega knezoškofijstva.

D. (25. IV. 35.)

030045683

Predgovor.

Náte, bratje Slovenci, slovensko zgodovino svete katoliške cerkve!

Sv. cerkev je kraljestvo Božje na zemlji. Bog je človeka za nebesa vstvaril. Prvi človek pa je grešil in zgubil svojo pravico do nebes ter propal v kraljestvo hudega duha. Tedaj je Bog po svoji neizmerni ljubezni svojega edino-rojenega Sina poslal rešit, kar je bilo zgubljenega. Kristus je prišel na svet in je postavil svojo kraljestvo ter je učil, da vsak v njegovo kraljestvo vstopiti more, kateri hoče zveličan biti, kakor so bili tudi za Nojetovega časa le oni rešeni, ki so vstopili v njegovo barko. „Kdor bo verjel in bo krščen, bo zveličan“, - zunaj Jezusove cerkve pa ni izveličanja. - Cerkvena zgodovina razlaga o večnem boji med kraljestvom Božjim in pa med hudičevim, in očivesno kaže, da peklerska sila sv. cerkve nikdar in nikoli zmagala ne bode.

Sv. cerkev je sveta nevesta Kristusova na svetu. Njenega ženina Jezusa je Herod preganjal, starišine in pismoučeni so ga zalezovali, ljudstvo je kričalo: križaj, križaj ga, vojaki so ga s trnjevim vencem ovenčali; Jezus je moral težki križ nositi, ter je bil na križi grozovito umorjen. Zgodovina priča, da je sv. cerkev prava nevesta križanega Jezusa. Kralji in cesarji jo preganjajo, učenjaki kvarijo njeno vero, blatni jeziki jo obrekujejo, posvetna oblast jo opleta s trnjevim vencem. Nvesta Kristusova hodi zmiraj križev pot, in njeni sovražniki so že katerokrat raznesli glas, da umira, ali da jo je že zadel smrtni meč. - A Kristus je smrt premagal in veselo od smrti vstal, ter sedaj v nebesih kraljuje vekomaj. Enako zmaguje sv. cerkev vse smrtnne sile, ter vselej pomlajena, lepa in sveta iz trpljenja izhaja, dokler se bode slednjič preselila v nebesa, da bode tam; kjer je ženin, tudi nevesta.

Sv. cerkev je veliko drevo, ki je izraslo iz gorušičnega zrna. Kako lepo se razrašča in svoje veje razprostira na vse štiri kraje svetá; pa tudi ptice nebeške prihajajo, ter se

veselé v njegovih vejah. Ravno isto razlaga cerkvena zgodovina, kako se cerkev razširja po vsem svetu, in kako vsa ljudstva in vsi narodi v njeno krilo hitijo, ter se pri nji srečne in vesele počutijo.

Sv. cerkev je hiša Božja postavljena na skalo. Skala pa je sv. Peter in nasledniki njegovi, in podlaga, na kateri cela hiša sloni, so sv. apostoljani. Zopet kaže cerkvena zgodovina, kako se je cerkev zmiraj zvesto apostoljskih nauk držala, in ako je kdo kaj novega učiti začel, ga je krepko zavrnila.

Krščanski Slovenci, berite pridno cerkveno zgodovino in prepričali se bode, da je naša cerkev edina zveličavna, da je naša cerkev sveta, vesoljna in apostoljska, in ravno to so znamenja prave Kristusove cerkve.

Takega haska sem si želel, ko sem vam, dragi Slovenci, pisal „Slovensko cerkveno zgodovino“, in ako ga kaj dosežem, hvala in slava Bogu in Mariji!

U v o d.

O zgodovini, — o cerkveni zgodovini.

Zgodovina sploh nam kaže, kako se reči na svetu spreminjajo, nam pové, kar se je zgodilo in kar se godi. - Bog, ki se ne spreminja, nima zgodovine; le kar se v času in prostoru spreminja, o tem zgodovina pripoveda. Pa zgodovina ne govori in ne more govoriti o vsakem spremenjenju vsake stvari, temuč le o važnem spremenjenju takih reči, ki nas posebno mičejo, o spremembah namreč v človeškem življenju in v človeštvu. - Ima zgodovina posamesnega človeka za predmet, bi se rekla življenjepis; ako bi se pečala o človeku v družbi, bila bi družbena ali deželna zgodovina; ako pa se zgodovina ozira na vse človeštvo, zove se občna zgodovina.

Razne strani človeškega življenja imajo tudi svojo lastno zgodovino; oziroma je tedaj zgodovina svetna ali verska, zgodovina obrtnije, umetnosti, iznajdb i. t. d. - Verska zgodovina govori ali o krivi paganski veri, ali o pravi veri. Prava vera je pa bila v starem zakonu judovska, v novem je pa Kristusova vera, krščanska prava vera, in med krščanskimi verami sv. katoliška vera. Sv. katoliško vero pa imajo udje sv. katoliške cerkve,

tedaj je zgodovina sv. katoliške vere ob enem tudi zgodovina sv. katoliške cerkve.

Sv. katoliška cerkev je Božja naprava, je kraljestvo Božje, in bi tedaj ne imela zgodovine, ker Božje stvari so nespremenljive. Ker je pa sv. cerkev kraljestvo Božje na zemlji, med ljudmi, mora imeti tudi svojo zgodovino. Cerkvena zgodovina je tedaj zgodovina Božjega kraljestva na zemlji in razlaga začetek in razširjenje sv. cerkve, in kar je cerkev storila za posvečenje človeka in kako človeka k Bogu vodi. Cerkvena zgodovina ima dvojno stran: eno zunajno, ki nam kaže, kako je iz majhnega začetka cerkev postala velika in slovita, da so se uresničile Jezusove besede: „Gorušično seme, katero je mož vzel in posejal na svojo njivo, je sicer manjše od vseh semen, kadar pa zraste, je največe med želiščem, in postane drevo, in ptice nebes prihajajo ter bivajo med njegovimi vejami;“ pové pa tudi, kar je rast cerkve zaviralo in našteva sovražnike domače in ljudske, ki so po nji mahali; drugo znotrajno, ki pové, kako je cerkev Božji nauk čisto ohranila in kako je človeško srce predrugačila in prerodila, da se je beseda Jezusova spolnila: „Žena je vzela kvasa in ga je vmesila v tri merce moke, dokler ni bila vsa moka prekvašena“; človek, ki je bil prej neslan kruh, je postal okusen, dober kruh za mizo Gospodovo.

O vrednosti in o haski cerkvene zgodovine.

Cerkvena zgodovina je zgodovina kraljestva Božjega na zemlji, in je tedaj toliko vrednejša pred vso drugo zgodovino, koliko velja božje več od človeškega. Nas sinove sv. cerkve zanimiva poznati, kar je doživela naša mati. Kar pa se je naši materi godilo, se je nam godilo, ker vsi, ki so pred nami v cerkvi živeli, so očetje in brati naši, udje enega in istega telesa. Iz cerkvene zgodovine zvemo, da je sv. krščanska vera resnična in Božja. „Če je od ljudi to delo, razdrlo se bo; če je pa od Boga, ne morete ga razdreti.“ Lomili so se morilni meči, topi so postajali in skrhali so se; morilci, ki so kristjane morili, so pešali in se pri krutem delu menjavali, kri kristjanovo je potokom tekla, pa cerkve niso mogli zadušiti. Legali so o nji, jo črnili in obrekovali ustmeno in pismeno, pa je niso oblatili; sveta cerkev je zmiraj ostala nevesta Kristusova „sveta in neomadežvana“. Nevarniši so še bili sv. cerkvi domači sovražniki, krivoverci, ki so se rodili v njenem lastnem krilu; ali bili so le boleni udje, ki so

odpadli, in ostalo truplo je bilo zdraveje, kakor popred. Vse peklenske sile se skušajo nad njo, pa tudi vrata peklena se ne bodo zmagale. Sv. cerkev je na skalo zidana, in sovražni valovi, ki ploskajo na njo, je ne zmajajo, umivajo le blato, ki se je vsedlo na njene stene: to delo je res od Boga, ker ga ne morejo razdreti! - Cerkvena zgodovina nam predstavlja prelepe izglede krščanske pobožnosti in popolnosti, ki nas vabijo, da jih posnemamo. - Kdor hoče sedajno stanje cerkve dobro značiti, mora njeno prejšnjo zgodovino dobro poznati, ker prejšna sedajno pouzročuje. - „Ker ni nič novega pod solncem“, se učimo iz prejšnje zgodovine, kako se nam je vedeti in obnašati v sedanjih za sv. cerkev sovražnih in neprijaznih časih: ta ves hasek priraste iz cerkvene zgodovine!

Kako se razdeli cerkvena zgodovina?

Prvi vek.

I. doba.

Od Kristusovega rojstva do Konstantina velikega l. 313; doba krutega preganjanja.

II. doba.

Od Konstantina velikega do konca sedmega stoletja; - čas verskih prepиров, velikih cerkvenih zborov in svetih cerkvenih očetov.

Drugi vek.

I. doba.

Od začetka sv. cerkve med Germani in Slovani do papeža Gregorja VII. l. 1073; utemeljitev krščanskega življenja med Germani in Slovani, ponovljenje zahodnega rimskega cesarstva in nadvlada države na cerkev.

II. doba.

Od Gregorja VII. do Luterja 1517; čas najviše oblasti papeževe in čas pešanja in sovražnikov oblasti papeževe, izhodna cerkvena razkolnitev, nov svet je najden.

Tretji vek.

I. doba.

Od reformacije do westfalskega miru 1648; zahodna verska razkolnitev, verske pravde in krvave vojske med katoličani in luterani.

II. doba.

Od westfalskega miru do vatikanskega občnega cerkvenega zbora 1869; krščanske dežele se pomirijo, posvetni poglavarji segajo po deželah cerkvenih knezov, čas puntanja, odkritih in zakritih sovražnikov sv. cerkve.

Kako se je svet na Kristusa pripravljal?

Adamovi otroci so večidel vsi zgubili Boga in resnico. Pagani so se trudili štiri tisoč let najti zopet Boga, pa so se končno prepričali, da si iz svoje lastne moči pomagati nikakor ne morejo. Tedaj so pričakovali od drugod pomoči, in so se ozirali za nekom, ki bi jim naj roko podal in jih potegnil iz zmot, v ktere so zašli. Najodličnejši možje paganski, kakor Platon in Ciceron so rekli, da jim je treba od drugod pomoči, da si sami pomagati ne morejo in ne vedô. Pagani so jeli dvomiti na resničnosti svojih verskih nazorov, in Ciceron pravi, da o njegovem času nobena babela ni več verjela basni o tartaru (paganskem peklu) in o veselji v eliziju (nebesih). Ker pa je vera propadala, se je tudi njih нравno življenje neizrečeno popačilo. Zabredli so tako globoko, da so z najgršimi pregrehami svoje bogove častili. Iz teh grešnih globočin so si tedaj tem bolj želeli odrešenika, podobni onemu, ki čem globokeje pade, tem hlastneje sega za rešilno roko. „Iz globočin sem klical k Tebi, o Gospod, Gospod usliši moj glas!“ (Ps. 129.)

Pagani so resnico celô zgubili, in so jo tem gorkeje pozeleli. Njihovi leseni in kameniti bogovi jim niso več za dostovali, tedaj so hrepeneli po drugem, po živem Bogu, ktere ga še sicer niso poznali, kteremu pa so vendar že stavili altarje. Sv. apostelj Pavelj je v Atenah našel altar z napisom: „Nepoznanemu bogu“. (Ap. dj. 17.) Najimetnitnejši modrijani so se izpovedali, da je treba božjega preroka za resnico, da ne bi iz ene pomote zabredli zopet v drugo. Prvi

veseli glas ali evangelij, da bode ženin zarod kači glavo strl, se je ohranil skorej pri vseh paganih, in tedaj so pričakovali časa odrešenja, čeravno ne vselej v pravem smislu. In to brlečo luč upanja, ki je svetila paganom, je Bog gojil, in je vzbujal preroke tudi med njimi, kakor je bil prerok Balaam, o katerem četrte Mojzesove bukve govoré, in kakove so bile prerokinje „Sibile“, ki so na prihodnjega Zveličarja, kakor s prstom kazale. Tudi so pagani v slednjih stoletjih pred Kristusom od razškrupljenih Judov zvedeli jasneja in natančnejša judovska prerokovanja, in so tedaj iz „jutrovega“ odrešenja pričakovali in iz Judovega roda Odrešenika, ki bo oživel zopet pagansko panogo, kakor rosa oživi ovenelo cvetlico. „Zarod Jakobov bo v sredini mnogih ljudstev, kakor rosa od Boga, kakor kapljice na zelišči.“ (Mih. 5.)

Tudi judovsko ljudstvo je bilo za časa Kristusovega rojstva Odrešenika potrebneje, kakor kedaj pred. Judovsko ljudstvo je bilo sicer v starem veku izvoljeno ljudstvo Božje, izvoljena posoda, v kateri je Bog branil in ohranil pravo spoznanje Boga Jehove. Vendar tudi judovska vera je bila takrat močno spačena. Judje so bili namreč oziroma vere na troje razklani. Farizeji so bili pobeljeni grobi, na videz pravični, od znotraj pa polni grešnega smradu. Ni se tedaj čuditi, da si je ljudstvo notrajne pravičnosti želelo, in da je klicalo Pravičnega, rekoč: „Nebes rosíte Pravičnega, oblaki dežite ga!“ (Jes. 45.) Saduceji niso bili, kar se vere tiče, niti topli, niti mrzli, ampak tîpi; tedaj tudi ljudstvo niso mogli za vero ogreti. Eseni slednjič so bili prenapeti pa tudi preskriti, tudi sami niso prav vedeli, kaj so hteli, in tedaj tudi drugim niso povedati mogli! Razumljivo je tedaj, da se je ljudstvo želno oziralo po oni zvezdi, ki bi naj iz Jakoba izhajala (4. Mojz. 24.) in pa razsvetila vsako temo. Pa Judje so imeli tudi božja prerokovanja, ki so se, in sicer sedaj, morala izpolniti. 70 Danijelovih letnih tednov je dotekalo (Dan. 9.) in tempelj, ki ga je Corobabel dozidal, je pričakoval Onega, ki ga bo s svojo pričujočnostjo bolj počastil, kakor je častila temna megla, podoba božje pričujočnosti, Salomonov tempelj. (Ag. 2.) In ker je tudi tujec Herod izvil Judovi rodbini žezlo, tedaj je moral po Jakobovem prerokovanji (5. Mojz. 49.) vstati Mesija.

Slednjič je bilo tudi politično stanje prihodu Mesijevemu prilično. Celi svet, tako rekoč, se je takrat vklanjal vrhovni

rimski oblasti. Tedaj niso goste meje zavirale poti oznanovalec Jezusove vere, marveč odprte meje so jih vabile na delo. Celi svet je bil takrat miren in je pričakoval kralja miru. Vsa rimska država je govorila en jezik, grški namreč, kar je oznanovanje sv. evangelija močno pospeševalo. - Takrat je prinesel angelj Gabriel Mariji veseli glas iz nebes, da bode Jezusa spočela od sv. Duha.

V zgodovini razločujemo stari svet pred Kristusom, in novi čas po Kristusu; Kristus je namreč sredina vseh časov. Stari svet ga je pričakoval, a novi svet se na njega opira in naslanja. Odrešenje po Kristusu je najimenitnejše delo pod solncem. Zakaj pa Odrešenik že pred ni prišel, ako je njegov prihod za celi svet toliko važen? Na to vprašanje so že prvi kristjani paganom dobro odgovorili ter rekli: Modri in blagi oče zgubljenega sinu ni doma zadrževal in tudi ni za njim hodil, ko se je zgubil; še le, ko je spoznal svoj greh, in ko se je skesan domu vrnil ter poiskal svojega očeta, mu je oče nasproti prišel in ga zopet za svojega sina sprejel: tako je zgubljeni sin, človeški rod, pred iz lastne skušnje revnost in uboštvo svoje spoznati in božje pomoči iskati moral, potem se mu je Bog še le prikazal, da bi ga milostno zopet sprejel v svojo nebeško hišo. „Ošabnim se Bog zoperstavlja, in le ponižnim daje svojo milost.“ (Jak. 4.)

Prvi vek.

I. doba.

Od Kristusovega rojstva do cesarja Konstantina vel. l. 313.

I. poglavje.

Razširjanje krščanske cerkve.

a) Jezus Kristus.

1. „Beseda je meso postala in med nami prebivala!“ Devica Marija je Jezusa rodila v Betlehemu na Judovskem za časa rimskega cesarja Avgusta. Jezus je Sin Božji in Sin Marijin, je Bog in človek ob enem. Po svoji materi je Davidovega kraljevega rodu, a Sin Božji je od svojega nebeškega Očeta od vekomaj rojen. Marija je dala svojemu Sinu ime Jezus, kakor ji je Oče nebeški po angelji Gabrielu bil naročil. Novorojenemu detetu na čast angelji prepevajo, pastirci betlehemiški ga pohlevno molijo, modri iz jutrove dežele mu dragih darov prinesó, duhovnik Simon se razveseli nad njim in vdova Ana ga hvali. Ko tudi kralj Herod o novorojenem kralji zvê, se prestraši in ves Jeruzalem ž njim. Kralj ukaže umoriti vse fantiče v Betlehemu in v betlehemiški okolici, ki so bili po dve in manj kakor dve leti stari. Pa Oče nebeški je čul nad svojim Sinom in je naročil Jožefu, ktereга je Bog svojemu Sinu za krušnega očeta in za varuha izbral, z detetom bežati v daljno deželo Egipt. Po Herodovi smrti se vrnete Jožef in Marija v svojo domovino in pripeljeta Jezusa v Galilejsko mesto Nazaret. Tukaj je dete Božje na tihem in skrivnem rastlo in napredovalo v modrosti in milosti pri Bogu in pri ljudeh, in odtod ima ime „nazarenskega“. Ko je bil Jezus dvanajst let star, šel je s svojimi starši v Jeruzalem na

praznik, in je v tempeljnu učenike poslušal in pismarje izpraševal, pa jim tudi tako modro odgovarjal, da so se vsi čudili. Po prazniku se vrne v Nazaret nazaj, kjer je bil svojim staršem pokoren, dokler ni bil trideset let star.

2. Preden je Odrešenik svetá očitno učiti začel, mu je sv. Janez Krstnik pot pripravljal. Janez je bil sin Caharijev in Elizabetin, ki je čudnega otroka še le v visoki starosti od Boga prejela. Janez je oistro in spokorno živel; imel je obleko iz kameljeve dlake in okoli svojega ledja usnat pas; živež njegov je bil divji med in kobilice. Petnajstega leta vlade cesarja Tiberija, ko je bil Poncij Pilat cesarski poglavar v Judeji, in Herod, četrtnik v Galileji, za velikega duhovna Ana in Kajfa, pride Janez oznanujoč pokoro v Jordanovo okolico, ter kliče: „R odite toraj vreden sad pokore!“ (Luk. 3.) Tedaj je zahajal k njemu ves Jeruzalem in vsa Judeja in vsa okolica Jordanska. On pa jih je krščeval v Jordanu s krstom vode v znamenje notrajnega očiščevanja; tudi Zveličarja je Janez v Jordanu krstil. Med krstom pa se nad Jezusom nebesa odpró, in sv. Duh v telesnej podobi goloba nad njega pride, in z nebes se zasliši glas: „To je moj ljubljeni Sin, nad katerim imam svoje dopadenje!“ Janez je bil tako na glasu, da so ga ljudje za obljubljenega Odrešenika imeli, a on jih je zagotovil, in je rekel, da ni Kristus. Ko pa ravno takrat Jezusa ugleda med ljudstvom, jim je pravega Zveličarja pokazal ter rekel: „Glejte, jagnje Božje, ki jemlje greh sveta, ta je Sin Božji!“ Herod pa je Janeza na vso moč črtil, ker ga je svaril zavoljo grešne zveze, katero je imel s Herodijado, ženo svojega brata Filipa. Vsled tega je Janez dolgo v ječi zdihoval, dokler ga ni velel Herod na svoj rojstni dan, prav med obedom, ob glavo djati. Učenci Janezovi so svojega učenika lepo pokopali, a potem so se Jezusu pridružili.

3. Od Jordana sv. Duh Jezusa v puščavo odpelje. Tam se je štirideset dni in noči postil, potem je pristopil k njemu hudič in ga je izkušal. A Jezus je hudiča premagal in skušnjavca zatiral, rekoč: „Poberi se satan!“ Tedaj se vrne Jezus v Galilejo in trideset let star je očitno učiti začel. Bil je izgleden človek v besedi in djanji. Določno je povedal, zakaj da je prišel na svet: „Prišel je Sin človeški iskati in zveličati, kar se je zgubilo;“ prišel je, da nas po svoji smrti pogubljenja odreši: „Sin človeški je prišel, da z življenjem svojim odkupi mnoge;“ (Mat. 20) prišel je pa tudi, da nam pokaže naš

resničen poklic na zemlji, in pa pravi pot k večni sreči: „Jaz sem pot, resnica in življenje.“ Od ljudi je terjal, da ga spoznajo Boga in obljubljenega Odrešenika: „Kdo pravite vi, da sem jaz? Simon Peter odgovori ter reče: Ti si Kristus, Sin živega Boga. In Jezus mu odgovori: Blagort ti, Simon!“ Da bi svojo Božjo naravo dokazal, se je na svoje čudeže pozival: „Če tudi meni ne verujete, verujte pa delom“, in pa na prerokovanja, ki so se nad njim izpolnila: „Danes se je izpolnilo to pismo v ušesih vaših!“ (Luk. 4.) Jezus je v priprosti besedi in v prelepih prilikah govoril, da se izpolni, kar je rečenega po preroku, ki pravi: „V prilikah bom odprl usta svoja, in pripovedal skrivnosti od začetka sveta.“ Itak pa je bila njegova beseda mogočna in veličastna: „Zgodí se, koje Jezus končal besede, čudilo se je ljudstvo nauku njegovemu, kajti učil jih je, kakor kdor ima oblast, a ne kakor pismarji.“ (Mat. 7.)

Kristus ustanovi sv. cerkev.

4. Kristus je na svet prišel, da bi podrl kraljestvo hudiča in greha, in da bi postavil Božje kraljestvo na zemlji: „Jezus je jel učiti in praviti, spokorite se, kajti približalo se je nebeško kraljestvo!“ (Mat. 4.) Kraljestvo Božje na zemlji pa je sveta cerkev Jezusova. Prav o tej cerkvi Jezus govori in Petru pravi: „Ti si Peter, in na tej skali bom pozidal svojo cerkev, in vrata peklena se ne bodo premagala.“ (Mat. 16.) Izbral si je sedemdeset učencev in iz njih dvanajst aposteljev; dal jim je oblast sv. vero oznanjevati, sv. zakramente deliti in njegovo cerkev vladati: „Kakor je Oče mene poslal, tudi jaz vas pošljem.“ (Jan. 20.) Dvanajsterih apostelnov imena so pa: Prvi Simon, ki se imenuje Peter, in Andrej, brat njegov; Jakob, sin Zebedejev in Janez, brat njegov; Filip in Jernej; Tomaž in Matevž, mitar; Jakob, sin Alfejev, in Lebejs priimkom Tadej; Simon, Kananičan in Juda Iškarijot. Izmed apostelnov pa je Kristus izvolil Petra, poglavarja svoje cerkve, ker njemu je izročil ključ nebeškega kraljestva, njemu je naročil pasti jagnjeta in ovce, ter je za Petra posebno molil, naj bi ne pešala njegova vera, a on naj bi svoje brate v veri potrjeval. Konečno

je še obljubil apostelnom svojo pomoč, da se v verskih rečeh ne zmotijo: „Glej, jaz sem z vami vse dni do konca sveta.“ (Mat. 28.) Ljudje vstopijo v cerkev po sv. krstu v imeni Očeta, Sina in sv. Duha, kdor se pa krstu vstavlja, ostane zunaj cerkve in je zgubljen. Od vernih Jezus tirja, da aposteljne poslušajo, kakor njega samega: „Kdor vas posluša, mene posluša; kdor vas zaničuje, mene zaničuje.“ (Jan. 10.)

Jezusova obsodba, trpljenje in smrt.

5. Jezus je obhodil judovsko deželo ter oznanjeval sveti evangelij; je delil dobrote in bolnike ozdravljaj, ker je bil Bog. Nekoliko ljudstva, posebno galilejskega, mu je verjelo in obljubljenega Odrešenika spoznalo; farizeji in pismarji so ga na vso moč sovražili in iskali pogubiti, ker je njih pregrehe neusmiljeno grajal. Ko je pa Jezus Lazarja od mrtvih obudil, in je zavoljo velikega čudeža vse ljudstvo za njim zahajalo, je jeza pismarjev in starašin do vrha nakipnila, in po nasvetu visokega mešnika Kajfe, je veliki zbor sklenil Jezusa umoriti. Dotekla je tudi njegova ura, in rekel je svojim apostelnom: „Gremo v Jeruzalem, in dopolnilo se bo vse, kar so preroki napisali za Sina človeka.“ Mnogo ljudstvo ga je v mesto spremljalo, mu je oblačila na pot pogrinjalo in z vejami stezo stlalo ter upilo pred njim, rekoč: „Hosana sinu Davidovemu!“ Jezus pa je sklenil svoje delovanje, in se je razjokal nad Jeruzalemskim mestom in se mu pogrozil, govoreč: „Prišli bodo dnevi, ko te bodo obdali sovražniki, in te stiskali od vseh strani. Razbili bodo tebe in tvoje otroke v tebi, in ne kamena na kamenu ne bodo pustili.“

O veliki noči je Zveličar še enkrat zbral svoje aposteljne in je z njimi jedel velikonočno jagnje. Pri večerji se je v premili besedi pri njih poslovil in jim je dal lep izgled ponižnosti ter jim je noge umival. Postavil je tudi najsvet. zakrament Rešnjega Telesa in jim zapovedal ponavljati čisto daritev novega zakona v njegov spomin. Po večerji je Jezus molil na getsemanskem vrtu in je v smrtnih silah krvavi pot potil. Ondi se mu približa Judež Iškarijot, ga poljubi ter ga tako izda beričem, ki so ga siloma peljali na sodbo pred Kajfo, kjer so bili starašine zbrani. Pa plačane in podmitene priče, ki so Jezusu pregrehe in zločinstva očitale, se niso strinjale;

še le, ko je Jezus sam z očitno in slovesno prisego od sebe spričal, da je Sin živega Boga, ga je obsodil veliki zbor, ker je s to prisego neki Boga kled. Da bi pa Zveličarju najsramotnejšo smrt križa pripravili, ga je veliki zbor še pri rimskem deželnem oblastniku Ponciji Pilatu tožil, da se kralja dela, da cesarju daco dajati brani in da ljudstvo punta. Pilat pa ni nobene krivice našel nad njim, in ker je zvedel, da je Jezus Galilejec in izpod Herodove oblasti, ga je k Herodu poslal. A Herod nasmejaviši se mu, obleče mu belo oblačilo in ga pošlje k Pilatu nazaj. Pilat se je trudil Jezusa rešiti. Postavi tedaj zraven njega hudodelnika Barabo in reče ljudstvu: „Ktere ga hočete, da vam ga izpustim?“ Ljudstvo je zahtevalo Barabo, da jim ga izpusti, a Jezusa je tirjalo na križ. Pilat se ljudstva ustraši, si umije roke ter se izgovarja, da ni kriv na krvi tega pravičnega, a na križ ga vendar le obsodi. Rimski vojaki so tedaj Jezusa prijeli, mu križ naložili in so ga na morišče peljali na goro Golgato. Na križ pribit je umrl Zveličar naš med dvema razbojnikoma, kakor jagnje, ki se ne zglesi, kadar ga ženejo v mesnico. Jezusove slednje besede so bile: „Dopolnjeno je! Oče, v tvoje roke izročim svojo dušo!“ Takrat se pretrga v tempeljnu pregrinjalo na dvoje od vrha do tál, zemlja se potrese, skale se razpokajo, solnce otemni. Tudi grobi se odpró, in trupla mnogih, kateri so umrli, vstanejo. Preplašen rimski stotnik je izkliknil: „Resnično je bil ta Sin Božji!“ Bogat človek iz Arimateje, Jožef po imenu, si od Pilata Jezusovo truplo izprosi, in ga položi v svoj novi grob.

Jezusovo vstajenje in vnebohod.

6. Po svoji smrti je Gospod kraljestvo hudiča in smrti razdjal, ter je opravil zveličanje človeško. Potrdil je svoj evangelij z največim čudežem, ker je na tretji dan, kakor je bil prerokoval, iz svoje lastne moči od mrtvih vstal. Začetnika življenja si smrt ni mogla pridržati. Po vstajenji se je Jezus zaporedoma prikazal pobožnim ženam, Mariji Magdaleni, Petru, dvema učencema na poti v Emavs in vsem apostelnom skupej. Pozneje se je bil svojim učencem še v Galileji večkrat prikazal, ter jim pripovedoval vse, česar je bilo treba, da so dobro osnovali in vladali njegovo cerkev. Poslednjič se je svojim apostelnom štirideseti dan po svojem vstajenji v Jeruzalemu prikazal, kjer jim je ukazal v Jeruzalemu ostati, dokler jim ne pošlje sv. Duha. Reče jim: „Prejeli bote moč, ko

pride sv. Duh na vas, in bote mi priče v Jeruzalemu, in po vsej Judeji in Samariji in noter do kraja zemlje.“ Ko je to izgovoril, jih pelje, kar je po občnem ustnem sporočilu verjetno, na oljsko goro. Tukaj še enkrat spregovori in jim pravi: „Dana mi je vsa oblast v nebesih in na zemlji, torej pojdite in učite vse narode, in krščujte jih v imenu Očeta, Sina in sv. Duha; učite jih spolnovati vse, kar koli sem vam ukazal, in glejte, jaz sem z vami vse dni do konca sveta.“ In povzdignivši roke svoje jih je blagoslovil, vzdignil se je vpričo njih in oblak ga je vzel izpred njih oči. Tako je šel Jezus v nebo, kjer se je vsedel na desnico Božjo.

b) Delovanje aposteljnov.

Prve binkošti. - Prvi judje in pagani stopijo v cerkev.

7. Pri vnebohodu Kristusovem je imela njegova cerkev blizu pet sto bratov v Galileji, a tudi v Jeruzalemu je sto dvajset učencev z Marijo, Jezusovo materjo v neki hiši pričakovalo sv. Duha. Tiste dni je Peter vstal in pričujočim oznanil, da je treba na mesto izdajalca Judeža izvoliti novega aposteljna. Vržejo tedaj kocke za pravičnega Jožefa in Matija, in kocka pade na Matija, in ta je bil prištet enajsterim aposteljnem. Deseti dan po Kristusovem vnebohodu, ko je bil ravno binkoštni praznik judovski, okoli devetih dopoldne prišumi iz neba velik šum, kakor pihanje silnega vetra in napolni vso hišo. Tudi plameni v podobi ognjenih jezikov se prikažejo vsakemu nad glavo, in vsi so bili napolnjeni s svetim Duhom in so jeli govoriti različne jezike. Precej tisti dan je Peter povzdignil svoj glas in je Judom besedo Božjo oznanjeval, pa jim tudi očital, da so Odrešenika svojega umorili. Na prvo besedo aposteljna je tirjalo blizu tri tisoč mož sv. krst. S tem je cerkev Kristusova stopila na svitlo, in ti krščenci so bili prvenci njeni.

8. Število vernih je po velikih čudežih in znamenjih, ktere so aposteljni delali, precej narastlo na pet tisuč. Verniki so se shajali po odločenih krajih, da bi poslušali nauk Božji, da bi molili in sv. skrivnosti obhajali. Imeli so vse občeno, ter so svojo last prodajali, in kar je kdo potreboval, je iz občnega premoženja dobil. Ko so se kristjani že zelo pomnožili in aposteljni z delom niso več dosegali, so Grki godrnjali zoper He-

brejce, da se pri vsakdanjej razdelitvi miloščine njih vdove zanemarjajo. Tedaj so apostelnji, kakor je Peter bil nasvetoval, izvolili sedem mož polnih sv. Duha, ki bi za naprej oskrbovali mizo in delili miloščino. Med izvoljenimi dijakoni je bil tudi sv. Štefan. Sprva je sinedrij, t. j. veliki judovski svet ali zbor, vse, kar se je v Jeruzalemu godilo, preziral; pa konečno vendar velikega glasu, na katerem so bili apostelnji in njih dela, ni mogel preslišati, ter je jel cerkev Kristusovo preganjati. Ko sta Peter in Janez pri tempeljniovih vratih čudežno ozdravila moža, ki je hrom bil iz maternega telesa, so starešine oba vjeli in zaprli ter jima prepovedali več v imenu Jezusovem učiti. Pa aposteljna se protenja nista zbala, temuč prosila sta Boga, naj bi hlapcem svojim dal milost, z vso srčnostjo govoriti besedo Božjo. Ko sta tedaj aposteljna zopet v tempeljnu ljudstvo učila, so ju po sili peljali pred sodnijo, kjer jih pretepó, potem pa zopet izpustijo. Veliko slabeje bi se jima bilo godilo, ko razdraženih judov spoštovani Gamalijel, učenik postave, ne bi pomiril bil, rekoč: „Če je od ljudi to delo, razdrlo se bo; če je pa od Boga, ne morete ga razdreti.“ Ker tedaj tepenje in pretenje nič ni izdalo, in se je število vernih vsak dan množilo, so judovski poglavarji silo napeli. Tako je v cerkvi nastalo prvo preganjanje. Prvi je trpel sv. Štefan, ki je bil ves navdušen za sveto vero, in je delal velike čudeže in znamenja med ljudmi. Vstalo jih je namreč nekaj iz sinedrija in se prepiralo s Štefanom; a niso se mogli upirati njegovi modrosti. Štefan je starešine trdovratnike klel, neobrezane na srci in na ušesih, ter je Judom sigurno naštel vse njihove pregrehe noter do moritve Sina Božjega tako, da so se togotili in škripali z zobmi in zatikali ušesa svoja. On se pa ozre na nebo in reče: „Glej, vidim nebesa odprta, in Sina človekovega stati na desnici Božje.“ Takrat planejo enih misli nanj, ter ga peljejo iz mesta in ga ubijejo s kamenjem; on pa je molil Boga za svoje sovražnike in je Jezusu izročil svojo dušo. Vendar tudi na ta krvavi način Judje niso dosegli svojih namenov, le razširjati so pomagali krščanstvo. Po preganjanji razkropljeni kristjani so se namreč po celi deželi razšli in povsod oznanjevali sv. evangelij.

Ni dolgo, da se je v Jeruzalemu vzdignil nov sovražnik zoper sv. cerkev. Takrat je cesar Klavdij ostavljenemu kralju Herodu Agripi, vnuku velikega Heroda, vnovič kraljestvo povrnil. Da bi se Judom prikupil, je Herod Jakoba, brata Janezevega, umoril z mečem, Petra pa je djal v ječo. Pa prvak

apostelnov je bil po angelji čudežno iz ječe rešen, ter je odšel v druge kraje; Heroda pa je angelj Gospodov udaril, in sneden od črvov je umrl.

9. Apostelnom je bilo jasno, da so tudi pagani v sveto cerkev poklicani, pa kedaj in na kaki način bi jih sprejemali, jim ni bilo razvidno; a ravno o tem je Bog sv. Petra po neki čudežni prikazni podučil. Peter je namreč videl nebesa odprta, in nekako posodo, kakor velik prt, za čvete ogle privezano, ki se je spuščala na zemljo, v kterej so bile vse sorte živali, čiste pa tudi nečiste. Bog je Petru zapovedal jesti tudi od nečistih žival, česar se je pa branil ter se je izgovarjal rekoč: da nikoli ni jedel kaj nečistega. Bog pa ga je zavrnil, rekoč, da ni nečisto, kar je on sam očistil. Ob tisti uri je poslal paganski rimski stotnik Kornelij iz Cezareje ponj, naj bi mu oznanjeval besedo Božjo, in Peter podučen po prikazni je spoznal, da nečiste stvari pomenijo pagane, in da je volja Božja, da tudi pagane sprejema v cerkev. Tedaj je krstil Kornelija, njegovo rodbino in bližnje prijatelje, tako da so iz paganov postali precej kristjani, ne da bi pred tudi še sprejeli judovsko vero. Prva večja občina iz pokristjanjenih paganov pa je nastala v velikem mestu Antijohiji.

P a v e l.

10. „Več, kakor vsi oni apostelnj sem delal,“ pravi Pavel sam od sebe, in zarad tega postavimo njegovo delovanje na prvo mesto. - Savel, potem Pavel imenovan, doma iz Tarza, Cilicijskega mesta, je bil učenec Gamalijelov v Jeruzalemu. Sprva je smrtno črtil in preganjal kristjane, tako, da je šel k velikemu duhovnu pisem prosit za Damask, ako bi ondi našel mož in žen Jezusove vere, da jih zvezane pripelje v Jeruzalem. A ko se je bližal Damasku, ga hipoma obsije svitloba iz neba, in zasliši tudi glas: „Savel, Savel! kaj me preganjaš? Jaz sem Jezus, ktere ga preganjaš!“ Po tej prikazni je duhovnik Ananija v Damasku spreobrnjenega Savla krstil in mu razodel njegov poklic: da naj Jezusovo ime nese pred pagane, pred kralje in otroke Izraelove. Precej je Pavel po shajališčih oznanjeval Jezusa, Sinu Božjega. Preden pa je začel svoje pravo apostoljsko delovanje, podal se je v Arabijsko puščavo, da bi tam samotni se tri leta pripravljaj na svoj visoki poklic. Vrnivši se v Damask je Judom dokazoval, da je Jezus obljubljeni Mesija. Tedaj so razdraženi Judje noč in dan pri mestnih

vratih stražili, da bi ga umorili; a učenci njegovi ga spustijo po zidu, po vrvi v koši, in Pavel se smrti zogne. Precej je hitel v Jeruzalem, da bi tam Petra videl, in ko se je bil tamkaj petdeset dni mudil, odšel je domu v Tarz, in od Barnaba poklican, je prišel v Antijohijo. Tukaj sta celo leto učila, ter mnogo ljudstva pridobila sv. veri, in njih učence so v Antijohiji najpred zvali „kristjane“. Zarad velike lakote v Judeji sta pri učencih miloščino zbirala, ter jo v Jeruzalem nesla; a zopet sta se vrnila v Antijohijo. Ta pot zapové sv. Duh duhovnim predstojnikom krščanske občine: „Odlomite mi Barnabo in Savla za delo, na katero nju kličem!“ Tedaj so se postili in molili, ter roke na nju položili in nju odposlali.

11. Pavel na svečnik postavljen, prične precej veliko delo spreobračanja nevernikov (45-48). Povsod je na prvo Judom sv. evangelij oznanjeval; ker so se pa ponujenemu izveličanji ustavljali, obrnil se je k nevernikom. Začela sta s Barnabo na otoku Cipru pridigovati, kjer je bil Barnaba doma. Ko sta ondi že po vseh krajih sv. evangelij oznanjevala, ju deželni poglavar, Sergij Pavel po imenu, še k sebi pokliče; želel je namreč tudi on slišati besedo Božjo. Bil je pa pri njem nek Jud, Barjezu imenovan, vražar in kriv prerok, ki se je apostelnoma ustavljaj, in je deželnega poglavarja od vere odvrčal. Tedaj Pavel oostro vanj pogleda in reče: „Sin hudičev, ali ne boš nehal prevračati potov Gospodovih? Oslepel boš, in ne boš videl solnca do časa!“ In ko bi trenil, pade tema na vražarja in tipajoč okoli sebe je iskal, da bi mu kdo roko podal.

Iz Cipra sta se črez morje v južno malo Azijo napotila, ter sta prišla v deželo Pisidijo, kjer sta v mestu Antijohiji učila. Šla sta v judovsko shajališče prvo in drugo soboto. Pavel je govoril o križanem Jezusu, ki je pa od mrtvih vstal, in da je le od njega upati odpuščanje grehov. Njegov govor je poslušalcem globoko v srce segal, in veliko ljudstva se je zbiralo, da bi ga poslušali. Posebno so pa pagani bili veseli glasú, da je Jezus postavljen za luč in izveličanje ne le Judom, ampak tudi njim vsem noter do kraja zemlje. Tedaj so Judje iz nevošljivosti ščuvali nekaj ljudi zoper Pavla in Barnabo, in izgnali so ju iz mesta. A ona sta proti njim prah raz svojih nog otrešla in sta prišla v Listro na Likajonskem. Ondi je Pavel na očitnem trgu nevernikom pridigoval. Med poslušalci je bil tudi nek hrom človek, kateri ni nikoli po svojih nogah hodil. Ko ga Pavel zagleda in vidi, da ima vero,

reče mu glasno: „Stopi na svoje noge po konci!“ In hromi je precej skočil na svoje noge in je hodil. Ljudstvo vidi čudež ter ostrmi in zažene glas, da sta bogova prišla doli na svet. Zarad tega so pripeljali volov in prinesli vencev, da bi jima darovali, kar sta jim aposteljna komaj zabranila. Med tem so ju došli Judje iz Antijohije in so nadražili ljudstvo na Pavla, da so ga kamnjali, ter izvlekli iz mesta menijoč, da je mrtev. Ko se je pa ljudstvo razšlo, pridejo učenci njegovi, in ga žalostni obstopijo. Pavel pa precej vstane in se ž njimi v mesto vrne. Še v mestu Derbi sta Pavel in Barnaba označevala besedo Božjo, a potem sta se vrnila domu skoz mesta, kjer sta med potom pred že učila, potrjujoča učence v sveti veri. Postavila sta tudi vsem občinam starešine ali duhovnike med molitvijo in postom, in s pokladanjem rok. Slednjič se prepeljata po morji nazaj v Antijohijo, kjer sta pripovedovala, kolike reči je Bog po njima storil, in da je tudi nevernikom odprl vrata sv. cerkve.

12. V Antijohiji je nastal prepir med kristjani iz Judov in med kristjani iz paganov. Prvi so namreč zahtevali, da pagani morajo, preden se pokristjanijo, k judovski veri prestopiti. Ta prepir je cerkev močno vznemiril; Pavel in Barnaba pa se podasta na pot v Jeruzalem, da bi aposteljni prašanje rešili. Zbrani aposteljni sklenejo tedaj (l. 50) po nasvetu Petrovem in Jakobovem, da pokristjanjenih paganov nikakor ne veže Mojzesova postava; le malikom darovanega naj se zdržujejo, isto tako tudi krvi in udavljenega in nečistosti: tako, so rekli aposteljni, se je dopadlo sv. Duhu in njim. Ko sta Pavel in Barnaba ta glas v Antijohijo prinesla, so se kristjani razveselili in utolažili.

13. Črez nekoliko časa je Pavel s Silom drugo svoje apostoljsko potovanje nastopil (52-55). Z veliko navdušenostjo je obhodil Sirijo in skorej vse dežele male Azije, in si je pridružil v Listri mladenča Timoteja, a v Troadi zdravnika Lukeža. V Troadi, v krajnem mestu male Azije, Pavel sam ni vedel, kam bi se naj še obrnil. Pa ondi je videl v spanji moža macedonsko oblečenega, ki ga je prisrčno prosil, rekoč: „Pridi v Macedonijo in pomagaj nam!“ Brž stopi Pavel se svojimi tovarši v ladjo in se prepelje v Evropo, in srečno dospé v Filipe, glavno macedonsko mesto. Tukaj je prva verovala žena Lidija, ki je imela škrlat na prodaj, in se je dala krstiti z vso svojo družino. Ali kmalo vstanejo tudi tukaj sovražniki resnice, in nadražijo ljudstvo na Pavla. Ko je Pavel šel nekega dne v shodnico molit, sreča ga neka deklica,

ki je imela duha vedeža, in je svojemu gospodarju veliko dobička privedeževala. Ta deklica je šla za njim in je neprenehoma vpila, da je Pavel služabnik Boga najvišega in da oznanuje pot zveličanja. Apostelj se nevoljen obrne, in zapove hudemu duhu, deklico zapustiti. Vsled tega so eni gospodarji godrnjali, ker jim je zginilo upanje dobička in so vjeli Pavla in Sila, ter jih peljali pred sodnike, ki jih šibati ukažejo in vklenjene v ječo vržejo. A o polnoči, ko sta Pavel in Sila molila in hvalila Boga, nastane velik potres, tako da se odpró v ječi vsa vrata, in jetnikom železje odpade. Varh ječe se prebudi, in vidi vrata ječe odprta; izdere tedaj meč in se hoče umoriti, misleč, da so jetniki pobegnili. Ali Pavel na glas zavpije: „Ne stori si nič žalega, ker vsi smo tukaj!“ Jetničar leti v ječo in se poniža pred Pavlom do tal, in ko ga je apostelj podučil o Zveličarji Jezusu, se je dal krstiti s vso svojo hišo. Pavel in Sila pa sta imela pravico rimskih mestjanov, katerih nikdo ni smel neobsojenih kaznovati. Ko tedaj sodniki zvejo, da sta ta moža rimska mestjana, se prestrašijo, ter gredo sami k njima jih prosit za zamero. Pavel je obiskal še več grških mest in pride tudi v Atene, v najmenitnejše grško mesto. Videl je, da je vse mesto malikovanji vdano, in vname se mu duh, in na očitnem trgu je začel oznanjevati pravega Boga in Sina njegovega, Jezusa Kristusa. Prišli so grški modrijani, in so ga peljali v arejopag, t. j. na veliki mestni trg, da bi zvedeli, kakova je njegova vera. Pavel tedaj stopi pred veliki zbor in takole govori: „Možje, Atenci! Okrog sem hodil in ogledoval podobe vaših bogov, in našel sem na nekem altarji napisane besede: nepoznanemu Bogu! Kar tedaj častite, dasiravno vam je nepoznano, to vam jaz oznanujem“, edino pravega Boga. Govoril je tudi o vstajenji mrtvih, kateremu nauku so se nekteri smejali, a drugi so rekli, da ga o tem hočejo poslušati drugokrat. Iz Aten je Pavel šel v Korint, a tukaj tudi so mu judje nasprotovali; obrnil se je tedaj k paganom, kojih je večina verovala in se dala krstiti. Poldrugo leto je Pavel v Korintu ostal, potem se je pripeljal v Azijo, in se je nad Efez vrnil domu v Antijohijo.

14. Pavel se je le nekaj časa v Antijohiji pomudil, a potem je nastopil tretje svoje misojonsko potovanje (57-58). Zopet je več krajev male Azije obhodil in je prišel tudi v Efez, ki je bil glavno mesto rimske Azije. Ondi je Pavel dve leti in tri mesce ostal in učil, tako da so se z Jezusovim naukom

vsi prebivalci male Azije sèznanili. Pavel je bil po svojih čudežih toliko čislan, da so potne rute in pasove njegove pokladali na bolnike, in so jih tako ozdravljali. Strah je obšel vse, ki so gledali take reči, in prišli so ter se spovedali svojih grešnih djanj; prinesli so tudi svojih vražarskih bukev blizo za dvajset tisuč tolarjev, in so jih sèžgali. Tudi tukaj je beseda Božja na sovražnike naletela. V Efezu je namreč stal slovit tempelj boginje Dijane. Nek srebrar pa, Demetrij po imenu, je delal srebrne hišice ali podobice Dijaninega tempeljna, in je imel pri tem delu s svojimi tovarši dobrega zaslužka. Pavel je tem umetnikom dobiček do dobrega skazil, ker je množico pregovoril, rekoč, da to niso bogovi, kateri so z rokami napravljeni. Umetniki so se tedaj razsrdili in so na glas vpili: „Velika je Dijana Efežanska!“ Vse mesto je bilo na nogah, in ko je Pavel hotel ljudstva miriti, mu učenci niso pripustili. Hrup je slednjič utihnil, Pavel pa je vzel slovo od Efežanov in je šel v Macedonijo in na Grčko, kjer se je tri mesece v Korintu zadrževal. Domu gredé je prišel zopet v Troado, kjer je sedem dni ostal. V nedeljo se snidejo vsi verni v neki hiši, da bi kruh lomili, t. j. obhajati sv. daritve in sv. obhajila. Pavel jim je ondi do polnoči pridigoval, ker je drugi dan že odriniti menil. Na oknu pa je sedel nek mladeneč Evtih. Ta zaspi, in pade iz tretjega nadstropja na tla, ter se ubije. Pavel k njemu doli gre in ga zopet oživi. Drugo jutro Pavel s svojimi v barko stopi in se prepelja v Milet. Ondi se prelepo poslovi pri starešinah cerkve male Azije, rekoč: „Viveste, od prvega dne, ko sem prišel v Azijo, kako sem ves čas z vami bil, kako nisem ničesar koristnega izpustil, ter sem vas očitno učil vere Gospoda našega Jezusa Kristusa. In glej, sedaj grem v Jeruzalem, ne vedoč, kaj me v njem čaka, razun, da mi sveti Duh priča, da me je ča in stiske čakajo. Ali življenje moje mi ni drago, da le tek svoj dokončam in službo, katero sem prejel od Gospoda Jezusa. Jaz vem, da ne boste več videli mojega obličja. Zato vam pričujem današnji dan, da sem čist krvi vseh, ker nisem se umaknil, da vam ne bi bil oznanjeval vse volje Božje. Pazite toraj na se in na vso čredo, v kterej vas je sv. Duh postavil, da pasete cerkev Božjo, katero je pridobil s svojo krvjo. Vem tudi, da bodo po mojem odhodu

prišli med vas grabljivi volkovi, in izmed vas samih bodo vstajali možje, kateri bodo napčno govorili. Zato pa čujte, spominjajoč se, da tri leta noč in dan nisem nehal s solzami opominjati vsakega izmed vas. In sedaj vas bratje priporočam Bogu in milosti njegovi.“ In ko je to povedal, je pokleknil in molil z njimi vsemi. In velik jok je nastal med njimi, in objemši Pavla so ga poljubovali, žalostni najbolj za tega del, ker je rekel, da ne bodo več videli njegovega obličja. Potem je vstopil v ladjo in se je prepeljal v sv. deželo v mesto Cezarejo. Ondi se je mudil več dni v hiši dijakona Filipa, kamur je tudi prišel judovski prerok Agab. Ta vzame Pavlov pas, in si roke in noge zveže, rekoč: „Moža, kojega je ta pas, bodo takó zvezali Judje v Jeruzalemu.“ Verni so mu tedaj tje pot branili, a ker mu ga niso mogli zabraniti, so se vdali v Božjo voljo. Precej prve dni bi razdraženi Judje Pavla skorej v tempelju ubili, ko bi ga rimski vojaki ne rešili. Tedaj se več kakor štirideset Judov zaroti, niti jesti, niti piti, dokler ne umorijo Pavla. Zopet ga je rešil rimski jezernik Klavdij Lizija, ter ga je odposlal deželnemu poglavarju Feliksu v Cezarejo. Dve leti je bil Pavel tukaj vjet, vendar so verniki smeli k njemu zahajati. Celó Feliks in žena njegova Druzila pokličeta Pavla, da bi ga slišala o Kristusovi veri govoriti. Ker je pa govoril o pravičnosti in o čistosti in o prihodnji sodbí, se Feliks oplaší in ga odpusti, ter ga hoče v ugodnejem času zopet slišati. Feliksov naslednik Porcij Fest je Pavla zvezanega pustil, in še le, ko se je Pavel na cesarja sklical, ga je Fest poslal v Rim cesarju. Vožnja po morji je bila močno neugodna. Zavozili so na skalnato pobrežje otoka Mileta, ter razbili ladjo; a plavajé in na ladjinih deskah so se vsi rešili na breg. Mokri in namraženi napravijo ogenj, da bi se posušili. Tudi Pavel je zagrabil kup hoste in jo je djal na ogenj. Pod šilejem pa je bil gad skrit, ki se mu precej na roko obesi; on pa kačo otrese v ogenj in nič hudega se mu ni pripetilo. V spomladi leta 61 ali 62 je Pavel dospel v Rim.

15. Ondi je Pavel, opazovan od rimskega vojaka, v svojem najetem stanovanji dve leti sprejemal vse, kateri so dohajali k njemu, in jim je oznanjeval kraljestvo Božje. Naj pozneje ob novem letu (64) je Pavel zopet oproščen prišel noter do „zahodne meje“, česar nas rimski Klemen zagotavlja. Da je s tema besedama Klemen deželo Hispanijo zaznamovati hotel, je verjetno, ker je Pavel že pred v svojem listu do Rimljanov

dvakrat zaporedoma svoj sklep, iti v Hispanijo naznanil. Ondot je še enkrat obiskal malo Azijo in Macedonijo, a zopet vjet je bil drugokrat v Rim pripeljan, in za krutega cesarja Nerona je bil 29. junija l. 67 zavoljo Kristusove vere, za ktere del je že živeč neizrečeno veliko prestal, ob glavo djan. Apostelj sam od sebe priča, da je oznanjeval Jezusa od Jeruzalema noter do Ilirije, tedaj tija sem do naših slovenskih pokrajin. Kedaj pa je v Iliriji pridigoval, ne da se na tanko določiti; najbrž takrat, ko se je v bližnji Macedoniji mudil. Hvaležni kristjani pa sv. Pavla zovejo „svetnega“ aposteljna, ker je blizo po vsem takrat znanem svetu sv. vero oznanjeval.

P e t e r.

16. Sv. Peter je precej po vnebohodu Kristusovem nastopil najvišo oblast, katero mu je Jezus v svoji cerkvi izročil. Najpred je naravnal volitev, pri kateri se je namesto izdajalca Judeža izvolil Matija za aposteljna. Na binkoštni praznik je Peter prvi povzdignil svoj glas, in je oznanjeval besedo Božjo; prvi je storil čudež in je ozdravil hrome pri lepih vratih tempeljnovih; prvi je na zboru aposteljnov v Jeruzalemu nasvetoval, naj bi se vernikom iz paganov ne nalagalo breme judovske postave; Peter je tudi najbolj utemeljil prvo krščansko občino v Jeruzalemu in je bil edini škof. Od ondot je razširjal sv. evangelij po vseh pokrajinah svete dežele in je povsod ustanovljal in vredoval krščanske občine; najimenitnejšo cerkev pa je ustanovil v Antijohiji, katero je tudi kratko časa kot škof vladal. Iz Antijohije je že menda sedaj njegovo delovanje segalo v bližnje pokrajine, v Pont, v Galacijo in v Kapadocijo; a zopet se je vrnil v sveto deželo. Ondi je Herod aposteljna Jakoba starejega umoril, in ker je vedel, da je Judom s tem postregel, je tudi Petra vjel ter ga v ječo posadil. Sv. Lukež nam stvar takole pripoveduje: „Herod je Petra izročil štirim četvericam vojakov, naj ga varujejo, in hotel ga je po veliki noči izpeljati pred ljudstvo. Petra so torej sicer varovali v ječi, a cerkev je neprenehoma molila zanj k Bogu. Koga je pa menil Herod izpeljati, tisto noč je spal Peter med dvema vojakoma vkovan v dvojne verige; a varuhi pred vratmi so stražili ječo. In glej, angelj Gospodov pristopi, in svetloba se zasveti v ječi, in udarivši Petra v rebra, zbudi ga, go-

voreč: Opaši se, in obuj opanke svoje in ogrni plajšč svoj in pojdi za menoj. In šel je za njim, in ni vedel, da je res, kar se je godilo po angelji, nego menil je, da vidi prikazen. Ko sta bila pa mimo prve straže prišla in mimo druge, prideta do železnih vrat, ktera so držala v mesto, in ta se jima sama od sebe odprô, ter prideta v neko ulico, in precej odstopi angelj od njega. Ko tedaj pride Peter k sebi, reče: Sedaj vem res, da je Gospod angelja svojega poslal in me je otel iz rok Herodovih. In odšel je v drugi kraj.“ Ravno v tem času, kakor nas celo verjetna poročila zagotovljajo, je Peter za cesarja Klavdija (41-54) prvokrat v Rim prišel in je ondi, kjer je bilo središče paganstva, postavil svojo apostoljsko stolico, iz ktere je celo Kristusovo cerkev vladal. Tako je Rim nastal središče krščanstva, in nasledniki sv. Petra na rimskem škofovskem stolu so bili postavni poglavarji svete katoliške cerkve. Vendar kakor povsod, je tudi tukaj v Rimu večina Judov sv. evangelju nasprotovalo, in med vernimi in nevernimi Judi je bil vedni nemir in prepir zavoljo Kristusa. Vsled tega je cesar Klavdij vse Jude iz Rima prognal, tudi verne, ker Rimljani kristjanov od Judov niso razločevali, temuč spoznali so kristjane le za judovsko stranko. Med izgnanimi je bil tudi Peter, ki se je sedaj zopet vrnil v Jeruzalem, kjer je nekoliko pozneje zboroval zbor apostelnov. Po opravljenem zborovanji je Peter še veliko sveta obhodil in spreobrnil, a za gotovo le toliko vemo, da je bil v Antijohiji in v Korintu. Ko je pa vladal krvoločni in mehkužni cesar Neron rimsko državo, pride Peter drugokrat v Rim, kjer se je sêšel s sv. apostelnom Pavlom. Hotel je namreč sv. Peter v tem nevarnem času osebno pasti čredo, kterej ga je sv. Duh škofa postavil. Krvavo preganjanje kristjanov se je začelo; Peter in Pavel, prvaka apostelnov, sta bila vjeta. Pravijo, da je Peter nekoliko časa omahoval in menil pobegniti ter si tako življenje oteti. Na poti ga sreča Jezus s križem na rami. Peter ga vpraša: „Gospod, kam gre tvoja pot?“ In Jezus mu odgovori: „V Rim, da me zopet križajo!“ Peter je razumel Gospodove besede, se je hipoma vrnil in se je vdal preganjalcem. 29. junija 67. l. je storil mučeniško smrt. Na križ je bil obsojen, in kakor je iz ponižnosti sam zahteval, je bil z glavo navzdol obrnjen križan.

Ostali aposteljni.

17. Apostoljsko djanje le delovanje sv. aposteljnov Petra in Pavla natančneje razlaga, delovanja večine onih aposteljnov pa niti ne omeni. Gotovo je to pouzročeno; kar namreč apostoljsko djanje pripoveduje o dvema aposteljna, isto to bi moralo zopet in zopet ponavljati o ostalih: koliko da so si prizadjali za razširjenje svete vere, koliko sveta so prehodili, koliko pretrpeli, koliko čudežev da so storili in kako lepo in sveto da so živeli. Aposteljni niso nikdar na to merili, da bi svet kedaj zvedel in občudoval slavnost njih djanja, nego trudili se so sv. cerkev najdalje razširiti, in Jezusovo ime križem sveta zanesti. Kar tedaj o delovanju ostalih aposteljnov zvemo, je le malo in še to legenda. Opozorimo tukaj na pravljico, da so aposteljni pred ločitvo svojo svet med seboj razkockali in pa skupno zložili sv. apostoljsko vero.

Jakob mlajši, sorodnik Gospodov, je bil po naročitvi Kristusovi in aposteljnov prvi škof Jeruzalemski, bil je vsled svoje pravičnosti in krotkosti celo od Judov visoko obražtan. Vsem vernim Judom je pisal apostoljski svoj list, v kojem jih opominja, da naj vero vrlo v djanji kažejo, ter jih zagotavlja, da je vera brez dobrih del mrtva. Prav verjetno je, kar Jožef Flavij piše, da je bil Jakob na povelje višega duhovnika Ane kot zaničevalec Mojzesove postave kamnjan (63). Najhujšim Judom se je to zločinstvo gnjusilo in pognali so Ano iz nja visoke časti. Manj pravična se nam zdi povest, da so Judje, našuntani po farizejih, Jakoba peljali na vrh tempeljna, ter ga posunili na tla. Ker pa se ni celoma ubil, so ga še kamnjali in nek suknjarski valjavec mu je z betom glavo razklal ter ga umoril. Apostelj in evangelist Matevž je sprva razlagal besedo Božjo doma Judom, a potem tudi drugim narodom v srečni Arabiji. Filip je sklenil svoje življenje v mestu Hierapolji v Frigiji, in je bil v mali Aziji, kakor tudi njegove tri hčere, kojih dve ste devici ostali, dolgo v blagem spominu. O Tomaži pravijo, da je v Mediji in Perziji, o Jerneji, da je v Indiji, in o Judeži Tadeji, da je pri knezu Abgaru v Edesi pridigoval. Simon je neki v Egiptu in v severni Afriki, a Matija v Etiopiji deloval. Andrej pravijo, je najpopred oznanjeval Kristusa v Kapadociji in v Bitiniji, pozneje se je prepeljal čez črno morje v Scitijo in še od ondod prišel v Ahejo, kjer je v glavnem mestu Patri sv. vero s smrtjo na križi potrdil. Stalno se nam poroča, da

so vsi aposteljni, razun sv. Janeza, umrli mučeniške smrti. Evangelist Marko, ki je od kraja Pavla in Barnabo spremljal, in je kesneje v Rimu zraven Petra deloval, je ustanovil krščansko občino v Aleksandriji in je bil njeni prvi škof.

V krogu svetih aposteljnov še se spominjajmo Marije, prečiste Device, matere Zveličarjeve. V ustnem sporočilu nahajamo o nji dve pravljici: prva, ki pravi, da je leta 45 ali 47 v Jeruzalemu umrla vpričo vseh aposteljnov, ktere je glas Božji čudovitno pozval; druga, ki trdi, da je Marija aposteljna Janeza v Efez spremljala ter ondi mirno umrla.

Judovski boj - razdjanje Jeruzalema.

18. Namestniki rimskega cesarja v Cezareji so Jude hudo stiskali. Izvoljeno ljudstvo Božje se je čutilo ponižano in potlačeno ter je mislilo na osveto. Lakomni rimski namestnik Cesij Flor (64) je nesramno odiral ljudstvo, a prevzetni vojaki njegovi so očitno zasramovali judovske verske in narodne šege in običaje, tako, da so Judje zgrabili za meč ter so ga pogumno začeli sukati nad Rimljani. V celi deželi je bilo ljudstvo po konci, povsod so se skušali z Rimljani, dokler so do dobrega užugali in pogubili rimsko vojsko Gala Cestija. Ta zmaga je Jude storila še srčneje in ponosneje, in sklenili so, popolnoma osvoboditi ljudstvo svojega tujega jarma. Vendar se je že bližal Judom strašni dan pravične sodbe, ker so dan milosti bili prezrli in zamudili. Moralo se je spolniti, kar je Sin Božji jokaje mestu Jeruzalemu prerokoval: „Prišli bodo nad te dnevi, ko te bodo obdali sovražniki z nasipi in te bodo oblegali in stiskali od vseh strani. Razbili bodo tebe in tvoje otroke v tebi, in ne kamena na kamenu ne bodo pustili.“ Solze milosti so se posušile iz lica Kristusovega, in blisk srda je zablisknil iz očesa Božjega. Cesar Neron je pozval poveljnika Vespazijana zoper Jude. Z veliko vojsko je udaril v Galilejo in vzel je hitro močno trdnjavo Jotopato. Štirideset tisuč Judov je bilo ubitih, njih poveljnik Jožef Flavij pa vjet. Jožef je sicer otel svoje življenje, ker je neki Vespazijanu prerokoval, da bo še kedaj rimski cesar postal. Zmagonosni rimski vojaki so koprnili, precej razdjati tudi Jeruzalem, gnjezdo, v katerem so se skrivali Judje, godni ptiči, in iz katerega so v ugodnem času zopet polukali, dokler jim rimski orel ni prišel na gosti. A razumen poveljnik je svoje vojake brzdal; čakal je ugodnjega časa. Previdno se rimska

vojska naprej pomakuje in po času si Vespazijan podjarmi celo deželo (68), ter se grozeč postavi pred Jeruzalem. A ravno tega hipa je dobil glas, da je za rimskega cesarja izklican; vrhno poveljništvo v Judeji je tedaj izročil svojemu sinu Titu.

19. O veliki noči (70) pripelje Tit svojo vojsko pred Jeruzalem. Mesto samo zoper se razdvojeno, itak ni moglo dolgo več obstati. V mestu so se namreč klale in ravsale tri stranke. Trezni in previdni možje so ubogali višega duhovna Eleazarja; a prilomastil je Janez iz Gišale, ki je vodil nezvedeno, prenapeto, pa za boj vneto mladino, in prisiljen ga je Eleazar moral v Jeruzalem spustiti. Tudi roparskeje drhali nekega Simona, ki se je po deželi klatila, so morali mestna vrata odpreti. Sedaj je Tit mesto obsedel okol in okol. Zgodilo se je pa to ravno, kakor smo rekli, o veliki noči, ko je večina judovskega ljudstva prihitela obhajati velikonočnega praznika. Število ljudstva v Jeruzalemu je narastlo veliko nad en milijon. Le kristjani, spominjajoč se Gospodovih besed: „Kadar boste videli, da Jeruzalem oblega vojska, tedaj vedite, da se je približalo razdjanje njegovo“, so bežali čez Jordan in so se rešili v mesto Pelo. Tit je imel osemdeset tisuč mož in med njimi mnogo vajenih, izkušenih in zanesljivih častnikov. Koliko vojakov je judovska vojska štela, ni zapisano; gotovo pa je, da se je izvanredno dobro in hrabro vojskovala. Precej, ko je Tit mesto ogledoval, bi bil skorej in skorej vjet; le bister njegov konj in hrabri spremljevalci so ga smrti oteli.

Jeruzalem se je razširjal po četririh gričih, po Betsedi, po Akri, po Moriji in po Sionskem bregu, in celo mesto je obdajalo trojno trdno zidovje. Rimljani so zid z velikanskimi stroji na vso moč razbijali, a Judje so do smrti vsak kamen branili; le po strašnem klanji so Rimljani vzeli predmestje Betsedo. Sedaj je Jožef Flavij v imenu Tita Hebrejce večkrat z dobrim nagovarjal, naj se udajo rimski sili; pa besede izdajalca in begunca Jožefa so Jude vselej toliko razdražile, da so se zagnali iz mesta, in sovražniku veliko zgube pripravljali. Tudi Tit sam je večkrat govoril ter jim obljubil, lepo ž njimi ravnati; pa vsaki pot so mu odgovorili: rajši smrt, nego rimski jarem. Tedaj je Tit v treh dneh dozidal zid, ki je celo mesto obkolil, da bi na tak način mesto izstradal. Že so tudi v mestu nastale nakužne bolezni, ker so nepokopani mrličji po ulicah in hramih zrak okužili, in strašna lakota je divjala. Žene so možem, otroci staršem, in kar je najbolj žalostno, matere so otročičem kruh iz zob pipale. Izstradana

drhal je po hišah kruha iskala in na jedila prežala. Ako so v katerem hramu kaj živeža našli, so tiste pretepali, ki so jim ga zakrivali; kjer pa ničesar niso našli, tiste so do krvavega trpinčili, mislé da so hrano poskrili. To pa jim je bilo znamenje, da še kateri kaj premore, ako je le še količkaj trdno stal ali malo bolje izgledal. Kteri pa so se dobro skrili, so ali celo žito jeli ali pa so sicer moko umesili, pa si kruha niso spekli, da jih ogenj ali dim ne bi izdal. Nekega dne je zadela takšna drhal na odlično gospó, ki je obupala ter lastno dete umorila in spekla. Voljno jim je podala, kar ji je še deteta ostalo, rekoč: „Moj otrok je, snejte, tudi jaz sem snela, ali mar hočete biti milejšega srca in nežnejega čuta, nego žena, nego mati?!“ Tako ostudna reč se je precej po vsem mestu, pa tudi v rimskem taboru razglasila. Nekteri Judje so iz mesta zbežali, da bi tolikim nadlogam ušli; a v rimskem taboru so našli strašno smrt. Ondi je stalo križev brez števila, na katerih so vjeti Judje viseli in strašne muke trpeli. Po osem sto jih je oster Tit na dan velel na križ pribiti, jim trebuhe razparati, potem pa v takih mukah pustiti, dokler niso bolečin zblazneli. Zopet drugim je Tit dal obe roki odsekati, a potem jih poslal v mesto nazaj. Rimljanom je prostora zmanjkalo, kjer bi križe stavili, in lesa, na katerem bi begunce križali.

Neko noč judovske straže otrujene zaspijo. Rimljani to precej zapazijo, vderejo v mesto in po krvavi bitki tudi spodnje mesto na Akrskem griči vzamejo. Ni skorej dopovedati, kako hrabro so sedaj Judje branili breg Morijo, na katerem je stal krasni tempelj, judovsko svetišče, njih zaupanje in ponos, njih vse.

Trdno so namreč verjeli, da so itak nepremagljivi, dokler tempelj Božji stoji, a tempelj da si bode Bog sam pred sovražniki branil. Po neprestanih napadih so se Rimljani vendar tudi na okrožno zidovje tempeljna splazili. Tit je želel tempelj, čudež lepote in bogastva, rešiti pogube, pa se mu ni posrečilo. Razdražen rimski vojak zgrabi goreč hlod, se zaleti tovaršu na rame, ter trešči ogenj črez okno v tempelj, ki je bil ves natlačen ljudstva, koji so zastonj čakali Božjih čudežev. Tit bi si bil rad notrajno lepoto in krasoto tempeljna pogledal, pa gosti dim ga je tiral nazaj in ni mogel vstopiti. Ogenj se širi, kakor kri se žari, trami pokajo, stene se rušijo, stebri se prekupicujejo, Rimljani zmago izklicujejo, Judje pa stokajo in obupni se niti ne branijo več, šest tisuč jih je bilo po ognju zadušeni. Prerokovanje Božje se je vresničilo; tempelj je bil razdjan, in kamena ni ostalo na kamenu.

20. Tako so bili Judje potisnjeni na Sionsko goro. Tit jim je zopet ponujal milost, če bi se vdali, a milosti niso hteli; le takrat bi se bili vdali, ako bi jim Tit s ženami in otroci dovolil prosto pot v puščavo, česar pa Tit nikakor ni dopustil. Rimljani so zopet s stroji ob steno zabijali in na enem kraji tudi srečno zidovje zrušili, ter po ti reži prodrli v zgornje mesto. Pa krvava borba je precej prenehala. Judje so se poskrili po podzemeljskih vodotokih in studencih in po zaprtih hramih. Kar so jih Rimljani na ulici zadeli, so jih pobili, kar je bilo skritih, so po ognji in med razvalinami našli smrt. Na jeruzalemskih stolpih je vihrala rimska zastava, rimski vojaki so težavno delo komej in komej opravili. Poveljnika Janez in Simon sta izstradana in kakor smrt bleda prilezla iz podzemeljske luknje, ter sta se Rimljanom vdala. Hranili so nju za Titov slavnostni vohod v Rimu, pri katerem je vsak svojo vrv na vratu nosil; isto tako so najlepši in najimenitnejši mladenci odbrani bili za slavnostni vohod. Druga nad sedemnajst let stara mladost je romala v egiptovske rude, kar jih je bilo še mlajših, so jih prodali v sužnost. Verjetno je, da je v ti vojski z vsem nad en milijon Judov smrt storilo. Kar so si bogokletni Judje prosili: „Nja (Jezusa) kri naj pride nad nas in naše otroke“, se jim je hitro, a strašno izpolnilo. Razkropili so se po celem svetu, a njih zakletev hiti povsod za njimi. Sv. Pavel svedoči, da še naposled, kadar bo že vstopila v cerkev celota paganov, bodo pomiloščeni ostanki Judov.

Judovska vera je bila le pripravna na Kristusovo vero, in ko je Kristus vstopil na svet, je obledela Mojzesova postava, kakor obledi luna pred solncem, ali kakor beži senca pred lučjo. Pa dokler je še stal Jeruzalem in dokler je še slovel judovski tempelj, so se krščeni Judje od drugih kristjanov s svojo postavo nekako odlikovati hteli, in zmiraj je bila nevarnost, da se judovski nauki krščanskim primešajo. Tako je judovska postava zadrževala hitri in mirni razvoj evangelija, in še le sedaj, ko je bil tempelj središče judovskega bogočastja razrušen, in Jeruzalem razdjan, se je cerkev Kristusova veselejše in prosteje razširjala. Ob tistem času je v Rimu na kapitolskem bregu tudi pogorel tempelj Jupitra, kjer so bili vsi paganski bogovi na kupu; in ker je tako središče paganskih bogov, in središče judovskega bogočastja minulo raz sveta, je dobilo prostor svetišče Božjega Sinu na zemlji, s v. k a t o l i š k a c e r k e v.

J a n e z.

21. Vse vesele in žalostne dogodke je dosihmal preživel ljubljeneec Gospodov, sv. apostelj Janez. Kakor uni aposteljni, je tudi on s prva v Jeruzalemu in v sv. deželi sploh, posebno pa v Samariji deloval; več apostoljsko djanje ne pové o njem. Ustno sporočilo vé, da je pozneje Jeruzalem zapustil ter se v Efez podal, kjer se je delovanja Pavelnovega poprijel in ga nadaljeval. Po skrivnem razodetji se je njegovo delovanje tudi v bližnja imenitnejša mesta raztezalo. Slednjič je prišel v Rim, kjer je bil za cesarja Domicijana v kotel vrelega olja obsojen, iz katerega je pa nepoškodovan zopet izstopil; potem je bil prognan na otok Patem. Na tem otoku še zdaj živijo sami kristjani, ki se po svojem lepem obnašanju od drugih močno razločujejo, in koji se radi spominjajo, da je sv. Janez tukaj bival, ter ptujcem skrbno razkazujejo, kar na otoku na svetnika spominja. Sv. Janeza zovemo učenca ljubezni, ker ga je Jezus od ovih aposteljnov bolj ljubil, in ker je neki najraji o ljubezni govoril. Ko mu njegova velika starost ni več dovolila niti hoditi, niti dolgo govoriti, so ga kristjani v cerkev nesli, kjer jim je zmiraj le pridigoval: „Otročiči, ljubite se med seboj.“ Učenci ga prašajo, zakaj da jim zmiraj le eno poroča? On pa jim odgovori: „Gospodova zapoved je, in kdor jo edino spolnuje, zadostuje.“ Enakega duha ljubezni so se pri njem navzeli njegovi slavni učenci: sv. Ignacij, škof antijski; sv. Polikarp, škof v Smirni; in škof Papija. Klemen aleksandrijski pripoveduje tudi lep izgled apostoljske gorečnosti sv. Janeza. V nekem mestu blizu Efeza izroči nadepolnega, a še nekrščenega mladenča ondotnemu škofu, rekoč: „Mladeniča ti izročim v varstvo vpričo Jezusa in krščanske občine.“ Škof je mladenča z očetovsko ljubeznijo odgojeval in mladenč zaje v slabe tovaršije, se spridi ter zabrede v največe pregrehe. Ker mu pa denarji za razuzdano življenje poidejo, je postal tat in ropar in zadnjič celó poglavar tolovajev. Pri neki priložnosti je sv. Janez od škofa zopet nazaj tirjal mu izročenega mladeniča. Škof globoko zdihne in jokaje pravi, da je mladenič umrl. Janez vpraša: „Kakšne smrti?“ „Umril je duševno, postal je ropar, tolovaj, in ravno sedaj se pripravlja, prebivalce na onem hribu tam oropati!“ Janez to slišati, na glas toži za mladenčem in precej konja zajaha, da bi ga poiskal. Ropar ugledavši Janeza zbeži pred njim. Janez pa ga ljubeznjivo kliče: „Sin, zakaj bežiš pred svojim očetom?“

Usmili se me, moj sin, ker za te bom moral Jezusu odgovarjati!“ Mladenič obstoji, vrže tolovajsko orožje od sebe, se skesa, prosi ponižno odpuščenja in se do dobrega spreobrne. Se neka povest se pripoveduje o sv. Janezu: Starčeka že so telesne moči zapuščale, in ni mogel več opravljati svoje službe. Zarad tega je pogostoma sedel pred svojo stanico, da se je na pomladanskem solnci grel in krepčal. Nekega dne gre mož lovec mimo njega in se čudi častitemu starčeku, koji je ptico golobico gladil in božal. Ko svetnik to zapazi, praša loveca: „Kaj nosiš v roki svoji?“ „Lok nosim!“ „A zakaj ga nimaš napetega?“ „Ker bi struna ohlepnela“, pravi lovec.“ „Dobro, odgovori na to sv. Janez, za tega voljo pa se tudi nikar ne čudi, ako jaz svojemu duhu malo počitka dajam, da ga zopet za delo okrepčam.“ Apostelj Janez je spisal sv. evangelij zoper krivoverce Ebijonite, ki so tajili, da bi Kristus Bog bil. V prognanstvu na otoku Patmu pa je spisal „skrivno razodetje“, v katerem popisuje po prikaznih, koje je v duhu videl, prihodnjo razširjenje sv. cerkve, njeno trpljenje in preganjanje zlasti v prvih časih krščanstva, njeno bodočo zmago nad vsemi sovražniki, njeno gospodovanje na zemlji, in poslednjič njeni prestop v večno kraljestvo nebeško ob drugem Kristusovem prihodu. Janez je umrl v visoki starosti okoli 100.

c) Cerkev se bori s paganstvom.

Krvavo preganjanje (od Nerona do Decija 251).

22. Paganstvo se je na vso moč ustavljalo razvitku krščanske vere. Sv. cerkev se je namreč tako naglo razširjala po rimski državi, da je bilo paganstvo v nevarnosti, na lastnih tleh spodrinjeno biti. Božja reč na svetu je vidno rastla in kraljestvo Božje, podobno mlademu drevescu, je na paganskih tleh globoko svoje korenine poganjalo. Pagan so tedaj segnili za mečem, da si obranijo svojo vero, in so zgrabili sekiro, da si iztrebijo svojo deželo. A paganski meč se je zlomil na stanovitni srčnosti kristjanov, in sekira se jim je skrhala na skali, na kateri je Jezus svojo cerkev postavil. Sveti Avgustin pravi, da ona žena, pijana od krvi svetnikov in od krvi mučencev Jezusovih, o kateri govori sv. Janez v skrivnem razodenju, pomeni rimsko državo, napojeno s krvjo prvih kristjanov; a zver, rudeča kakor škrlat, na kateri žena sedi in koja pošast ima deset rogov, da pomeni deset poglavitnih preganjanj cerkve Božje po rimskih cesarjih.

N e r o n.

Prvo preganjanje je pouzročila krutost in nesramna hudobija rimskega cesarja N e r o n a (54-68.) Cesar bi bil rad videl goreti veliko mesto. Zapovedal je tedaj rimsko mesto užgati in sam je iz line kraljevske svoje palače gledal požar, ter je, kakor gledališčni godec preoblečen, pel o požaru nekdanjega mesta Troje, in je zraven na harfe brenkal. Vsled tolike zanikrnosti je rimsko ljudstvo cesarja sovražilo in zaničevalo. Da bi tedaj Neron sam sebe opravičil, je kristjane požarja obdolžil in tako srd ljudstva na nje napeljal. Mahoma je bila neznana množina kristjanov vjetih in grozovito umorjenih. V živalske kože so jih ušili ter psom metali, na križ so jih pribijali in v reki Tiberi utapljali. Včasi so njih telesa s smolo povlekli in jih po noči po mestnih ulicah in cesarskih vrtih na mesto svetilnic užgali. Cesar sam je v ta namen svoje vrte odprl in se radoval nad takimi prizori. Ljudstvo pa je že omiljevalo uboge kristjane, ker niso bili, kakor Tacit pravi, zavolj občnega blagra kaznovani, marveč divjosti enega, namreč cesarjevi, darovani. Za cesarja Nerona sta trpela prvaka aposteljnov Peter in Pavel, kar smo že povedali, in dvorski služabnik Prokos. V e s p a z i j a n in njegov sin Tit kristjanov nista preganjala. Tit je bil sploh tako blagega značaja, da so ga „ljubezen in slast“ človeškega rodú imenovali. Nikomur ni po življenji stregel, rekši, da bi raje komu življenje dal nego vzel; nikomur ni nobene prošnje odrekel, ker se ne spodobi, da bi kdo žalosten od vladarja odšel. Ko se je nekega dne pri obedu spomnil, da še tisti dan ni nič dobrega storil, je izkliknil: Prijatelji, dan sem zgubil.

D o m i c i j a n.

23. D o m i c i j a n (81-96), mlaji Titov brat, ki si je prisvojil ime „Boga in Gospoda“, je še le v predzadnjem letu svojega vladanja, pa tem kruteje kristjane preganjati začel. Flavij Klemen, oženjen s cesarjevo sestro Domitilo, je bil, ker je paganske bogove tajil, umorjen; Domitilo je prognal cesar na otok Pandatarijo in neko drugo sorodno devico na otok Pancijo. Zgodovinarji pravijo, da je še veliko drugih ravno iz tistega uzroka pomorjeno bilo, ali so jim vsaj vplenili njih premoženje. Sploh je bil najmogočnejši nagib preganjanja ta,

da bi se cesar in drugi velikaši s premoženjem poklanih kristjanov obogateli. Domicijan je tudi skrbno po potomcih Davidovega rodú pozvedoval, ker so neverni Judje iz tega rodú še zmirom mogočnega Mesija pričakovali, kateri jim bo odvzel jarem rimske države. Pripeljali so mu v Rim dva vnuka aposteljna Tadeja. Cesar sam jih je zaslišal ter zvedel, da sta iz Davidovega rodú, da gleštata njivo in da si s trdnim delom kruha služita. A cesar videti njih žule in robasti dlani, ju odpusti, ker se mu priprosta moža nista nikakor nevarna zdela.

N e r v a je le dve leti vladal. Prepovedal je koga zavolj krščanske vere tožiti in tako so kristjani imeli mir.

T r a j a n.

24. Cesar T r a j a n (98-117) je izdal postavo, po kateri so bila skrivna društva prepovedana. To postavo so na kristjane obračali, koji so se na skrivnem zbirali ter službo Božjo obhajali. Neka že stara rimska postava pa je branila, ktereга si bodi Boga sprejeti, ki ga starišinstvo še ni odobrilo; tudi po tej postavi so bili kristjani krivi. Prvo odločno kazensko postavo zoper kristjane pa je pouzročil Plinij, cesarski namestnik v Bitiniji. Plinij „mlajši“ je bil mnogo nadlegovan s sodnijskimi obravnavami zoper kristjane, pa ni imel prave in določne postave, po kateri bi je sodil. Pismo se tedaj obrne do cesarja, naj bi mu naročil, kako se ima do kristjanov vesti, da postavno ravna. Plinij je pisal: „Gospod, vaju sem, se v vseh dvomljivih rečeh na te obračati. Kdo bi tudi zamogel mene nevednega bolj podučiti? Pri razpravah zoper kristjane še nikdar nisem bil, tedaj tudi ne vem, kako bi jih kaznoval in kaj bi naj obravnave obsegale? V zadregi sem bil, ali bi se bilo ozirati na starost? ali bi razločeval med nežnimi in moškimi? ali bi skesanim odpustil? jeli je že ime kazni vredno, ali le zločinstva, koja se s tem imenom družijo? Do sedaj sem z zatoženimi kristjani takole ravnal: Prašal sem jih, jeli so kristjani, kateri so se spoznali kristjane in so stanovitni ostali, takove sem umoril. Zdelo se mi je namreč, da naj verjamejo, kaj že hočejo, da se taka trdovratnost in trmoglavnost itak kaznovati mora. Rimske mestjane pa, ki so take vere, sem zabilježil in v Rim odposlal. One pa, kateri so bogove molili, in kateri so tvojej podobi dišavo in vino darovali in pa kristjane zasramovali, sem menil, da jih moram izpustiti. Zopet drugi med ovajenimi so rekli, da so kristjani, pa precej so zopet tajili in rekli, da so kedaj bili, a sedaj

niso. Zagotovljajo me, da vsa njih krivda in zmota v tem obstoji, da se ob odločenem dnevu pred solncem zbirajo in Bogu Kristusu na čast svete pesmi prepevajo, da se tudi slovesno zavežejo, ne krasti, ne ropati, ne zakona prelomiti, mož beseda ostati in ničesar izročnega ne zatajiti. Potem se razidejo, a zopet se snidejo k skupni nedolžni večerji, ktere pa se sedaj več ne vdeležujejo, kar sem skrivna društva prepovedal. Pred, kakor kaj odločim, se tedaj k tebi zatečem. Zdi se mi vredno, da se reč dobro premisli, zlasti zaradi števila zatoženih. Vsake starosti namreč in vsakega stanu in obojega spola jih je mnogo ovajenih. Ne le mesta, nego tudi vasi in deželo je ta prazna vera okužila; vendar menim, da je še moči upreti se jej in jo zatreti.“

25. Na ta list je Trajan odgovoril: „Ti si pri obravnavah z ovajenimi kristjani pravo pot zadel. Tukaj se namreč ne morejo kakova občna načela postaviti, ki bi veljala za vsakokrat. Pozvedati za njimi ni treba; ovajeni pa in prepričani se morajo kaznovati. Kdor tedaj trdi, da ni kristjan, in djan-sko našim bogovom služi, in se na nje sklicuje, naj se skesancu prizanese. Zatožbe pa, koje niso podpisane, se nikdar ne smejo sprejemati, ker to bi bil nevaren izgled in mišljenji naših časov nasprotno.“ Kako krivična in polovična je ta prva kazenska postava zoper kristjane, vsak lahko sprevidi. Ako so kristjani zlobni ljudje, jih je treba poiskati in kaznovati, ako pa niso krivi, zakaj so kaznovani? Vsaj ime kristjan samo na sebi ni niti dolžno niti nedolžno. Po ti postavi so bili kristjani ovaduhom in vsakojakim svojim sovražnikom popolnoma predani.

26. Pravega krščanskega junaka se je v tem preganjanji pokazal sv. Ignacij, antijohijski škof. Trajan je do dobrega podjarmil sovražne Parte. Zmaga je cesarja ošabnega storila. Prišedši v Antijohijo je poklical Ignacija, ki je bil za Petrom in Evodijem tretji škof antijohijski, pred svoj sodnijski stol. „Kdo si ti hudobni duh“, je Trajan zagromel nad njim, „ki sam moje zapovedi zanemarjaš in še druge v nesrečo tiraš?“ Mirno je Ignacij odgovoril: „Nikdo ne imenuje onega, ki nosi Boga v svojem srci, hudobnega duha.“ Cesar vpraša: „Kdo pa nosi Boga v svojem srci?“ Ignacij pravi: „Oni, kateri ima Kristusa v svojih prsih!“ „Meniš le, pravi Trajan, da mi ne nosimo svojih bogov, ki so nam pomočniki zoper sovražnike, v svojih mislih?“ „Krivo je, nasprotuje mu Ignacij, da hudobne duhove imenuješ bogove! Le en Bog je, ki je stvaril nebo in zemljo in morje z vsem, kar je v njih; in en je Kri-

stus, edinorojeni Sin Božji.“ „Misliš na onega, ga praša cesar, ki je za Poncija Pilata križan bil?“ „Na onega mislim in v njegovo kraljestvo želim priti“, odgovori Ignacij. Tedaj ga je Trajan obsodil in rekel: „Velim Ignacija, ki pravi, da v svojem srci Križanega nosi, zvezanega po vojaki v Rim zapekljati, naj se na veselje ljudstva divji zverini vrže.“ Zaslišavši sodbo je vesel izkliknil: „Hvala ti, o Gospod, da si me počastil, da smem s tvojim apostelnom Pavlom železne vezí nositi!“ Svojo žalujočo občino je izročil višemu pastirju Jezusu ter se napotil v Rim. Ves pot do Rima je sv. Ignacija deset vojakov stražilo in neizrečeno trpinčilo. Služabnik Božji sam piše Rimljanom: „Od Sirije do Rima se vojskujem z divjimi zverinami na morji in na suhem, po dnevi in po noči, vkle-njen na deset levov, t. j. vojakov, ki so moji stražniki, kateri so tem divjeji, čem več jim dobrega storiš.“ Na tem križevem potu ga je pa tudi marsikaj razveseljevalo. V Smirni, kjer je ladja prvokrat trčila na suho, je videl svojega prijatelja sv. Polikarpa, a bližnje občine krščanske okolice pozdravijo mučenca po svojih škofih in mešnikih. Niso ga sicer pomilovali, nego častitali so mu k tako slavnej mučeniškej kroni in zavidali so mu toliko lepi mučeniški venec. On pa, ker se ni zanašal na svojo moč, temuč na pomoč Jezusovo, je verne prosil, naj ž njim molijo za milost stanovitnosti do konca, da bi postal pravi mučenik Kristusov. V posebnih listih se je pozneje zahvalil občinam za njih ljubezen in tolažbo ter jih opominjal k vsi pravičnosti. Posebno se v listu do Rimljanov vidi, kako je bil Ignacij sama ljubezen in pravi učenec sv. Janeza, ljubimca Jezusovega. Zvedel je, da ga hočejo verni v Rimu osvoboditi. Bojé se, da bi mu bratovska ljubezen ne zaprla potu k Jezusu, jim piše: „Molčite o meni, da postanem božji; več ne tirjam od vas, nego da bodem Bogu darovan, dokler je altar pripravljen. O dobro je na svetu zahajati in pri Bogu izhajati! Zarotujem vas, da mi ne skazujete nepri-lične dobrote; naj bom hrana divjih zverin, po katerih k Bogu dospem. Žito sem Božje, naj me zobje divjih zverin zmeljejo in zdrobé, da bom čist kruh Kristusov. Želim, da bi zveri že prežale na me, ne da bi se me vstrašile, in kakor nekterih, ne doteknile. Jaz bom se jim ljubkal, da me hitro požró, in ako me nočejo pograbit, bom jih jaz silil. Odpustite mi, bratje, vem jaz, kaj mi to hasne!“ 20. decembra (107) v Rim do-spejo. Naravnost ga tirajo v amfiteater. Že zasliši sv. Ignacij rjojenje levov in zakliče: „Ali slišite trobento mojega kralja, ki me na boj kliče in na zmago?!“ Ali hipoma planeta dva

leva nanj ter ga raztrgata. Kristjani veče njegove kosti lepo poberó in jih seboj v Antijohijo nesó in kakor drago svetinjo častijo. To je najstareji izgled češčjenja sv. ostankov.

Ker je cesar s kristjani tako kruto ravnal, se vé, da jim tudi cesarjevi namestniki po deželah niso prizanesli. V Jeruzalemu je trpel sivolasi škof Simeon, brat in naslednik sv. aposteljna Jakoba. Stodvajsetletni starček je bil več dni zaporedoma tako mučen, da so se celó Rimljani njegovi srčnosti čudili, in naposled je bil, kakor njegov Gospod, na križu umorjen. V Italiji je devica Domitila postala mučenica. Da bi bila s svojimi sužnicami v svoji hiši živa sežgana, ni celo gotova vest.

27. Hadrijan (117—138) prav za prav ni bil nobene vere, marveč je iz vsake, kar mu je dopadlo, za se ohranil; sprva tedaj tudi kristjanov nikakor ni sovražil. Pa pagansko ljudstvo je bilo na kristjane že tako zagrizneno, da je gospod-ska velikokrat prisiljeno kristjane morila, ker vsega, kar je rimsko državo hudega zadelo, so bili kristjani krivi. Tertulijan piše: „Ako Tiber naraste nad rimsko zidovje, ako v Egiptu Nil ne izstopi na njive, ako se zemlja strese, ako je suša, lakota, kuga, precej kristjane levom mečete.“ Tako ravnanje je studilo poštenemu Granijanu, ki je bil cesarski namestnik v Aziji, in je tedaj o ti stvari cesarju poročal. Njegov naslednik Fundan potem dobi ukaz, po katerem se le oni kristjani, katerim se zločinstva dokažejo, kaznovati smejo; kdor pa kristjane po krivem toži, naj se ostro kaznuje. Ko je bil cesar pozneje v Atenah, sta mu izročila škof Kvadrat in modrijan Aristid pisma, v katerih sta kristjane zagovarjala, in tako je bil cesar kristjanom še prijaznejši. Pozneje pa, kakor kažejo zapisniki mučencev, je kristjane tem bolj sovražil, čem več se je sprijaznil s paganko prazno vero. Postavimo le en izgled. Zapovedal je mater Simforoza neizrekljivo trpinčiti in potem v reki vtopiti, njenih sedem sinov pa je velel na kolo namotati. Tako grozoviti čin so menda tudi pouzročili Judje, ki so se za tega cesarja vnovič spuntali.

28. Že za cesarja Trajana so Judje v Egiptu in na Kirenskem vstali zoper Grke in Rimljane ter so jako nečloveško in grozovitno ž njimi ravnali. Metali so jih izstradanim zverim, žagali so jih, in Kasij pravi, da so tudi njih meso jedli, z njihovo krvjo se polivali, celo z njihovimi kožami se oblačili. Samo na Kirenskem je nad dve sto tisuč paganov poginilo. V Palestini so se Judje še le l. 131 spuntali, ko je Hadrijan obrezanje prepovedal in judovsko svetišče s tem oskrnil, da

je na istem mestu pozidal tempelj bogu Jupitru. Celo do dobrega pa je ljudstvo zapeljal in zaslepil novi Mesija, ki se je Barkohab, t. j. „sin zvezde“ imenoval, ker je na se obračal besede preroka: „Zvezda bode izhajala iz Jakoba.“ Judje, ki so solnce Jezusa Kristusa, pravega Zveličarja zamudili, so sedaj za senco lovili in „sina zvezde“ za zveličarja sklicali, ter tudi za kralja mazilili in ovenčali. Vse ljudstvo je zgrabilo za orožje. Rimski poveljnik Julij Sever je še le v tretjem letu punt zadušil. Vzel je petdeset trdnjav, razdjal do tisoč večih sél, in v neštevilnih bitkah je šest sto tisoč Judov pobil. Število onih pa, ki so poginili za lakoto, za kugo in v ognji in koji so bili v sužnost prodani, je nebrojno. Na jeruzalemskih razvalinah je pozidal cesar mesto „Elijo Kapitolino“, v katero Judje za glavo niso priti smeli. Tako so Judje zgubili obljubljenno deželo, ker so že davno tudi nehali biti izvoljeno ljudstvo.

29. Še bolj, kakor Hadrijan je bil njegov naslednik Antonin Pij (138—161) kristjanom prijazen. To pričajo najbolj pisma do nekterih grških mest, v katerih kristjane celo zagovarja. Sploh se njegova pravična in dobra duša vidi iz besed, ki jih je rad izgovarjal: „Raji enega državljana ohranim, kakor tisoč sovražnikov ubijem.“ Cesar je bil tedaj nedolžen nad krvjo kristjanov, katero so v mali Aziji prelivali, kar je edino le divjost paganskega ljudstva zakrivila, ki je potres in goste požare tistih let kristjanom zaračunila. — Mučenik sv. Justin je vložil pri cesarji zagovorno pismo za kristjane. Bil je sin paganskih staršev, rojen v mestu Neapolu v sv. deželi. Mladeneč je bil sila ukažljen in je prav skrbno iskal zveličavno resnico, pravo vero. Prečital je vse slovite modrijane, pridno je obiskoval različne šole. Pa ves nauk ni napolnil mladega srca, ker mu ni pokazal pravega Boga, ki edino zamore človeško srce napolniti. Kar pa sam ni mogel najti, mu je pokazal nek čuden starček. Nekega dne se Justin ves zamišljen sprehaja kraj morja, in sreča ga ovi starček, ki je bil sicer resnobnega a vendar prijaznega lica, in koji mu veli šteti bukve prerokov, v njih da bode našel resnico. Tako se je Justin pokristjani. Imena tujega starčka pa Justin ne ve povedati, tudi ga pred in pozneje več videl ni. Mi pa slutimo, in svojega mnenja zamolčati nečemo, da je angelj Božji oblekel človeško podobo, da bi naučil mladenča resnice, onih zveličanih duhov eden, o katerih govori sveti Pavel, „koi so izvoljeni, da služijo onim, ki bi se naj izveličali.“ Ta Justin je kristjane pismeno pri

cesarji zagovarjal. V pismu je odbijal od kristjanov laži, kakor bi bili brezbožni, nečistosti vdani in državi nevarni ljudje. „Sicer, pravi Justin, izmišljenih in napravljenih bogov ne molimo, a molimo Očeta pravice in resnice, stvaritelja vseh stvari, Sina njegovega in sv. Duha. Tudi so med nami osebe obojega spola, ki so šestdeset in sedemdeset let stare, ki so nedolžne ostale, in ponosno pravim, da iz vsakega stanú takih povem. Kaj še bi le rekel o neštevilni množici, ki so pred vaši bili, zdaj pa so naši, in so se nečistosti celo odpovedali? Tudi pridni državljani smo, ter se trudimo, da prvi davke plačujemo.“ Zagovorna Justinova beseda je cesarja Antonina do dobrega s kristjani sprijaznila.

Marko Avrelij.

30. Za njim je vladal Marko Avrelij, posinovljenec njegov (161—180). Bil je one vrste modrijan, ki so jih stoike zvali, ki bi radi na svetu vse mirnodušno prenašali, dobrot se ne veselili, a tudi v britkostih ne žalovali. Ošabni modrijan tedaj krščanske navdušenosti ni razumel, ter je kristjane trmoglavce in prenapetneže imel, ki so državi in domačej veri nevarni. Zapovedal je za kristjani pozvedovati in velel jih je tožiti, da so brezverni, da jedó človeško meso in da prešestujejo v rodu. Vsak kristjan je bil najpred strašno trpinčen in mučen, da bi zatajil Boga in sv. vero, in ako je stanovit en ostal, je bil slednjič umorjen. Cesarski namestniki po deželah so prežali na premoženje kristjanov, in nastalo je občno krvavo preganjanje po celi rimski državi. Pesjan Klemen (to je bil človek napčenih in umazanih načel in tako rekoč pesjih navad) in nek Peregrin, ki se je kristjana hlinil, sta cesarja še bolj nadražila na kristjane. Sardeski škof Melito se je pri cesarji pritožil in tudi Justin je kristjane drugič zagovarjal, pa brez uspeha; pismi cesarja nista omehčila. Največ so kristjani trpeli v Rimu, v mali Aziji in v Galiji.

31. V Rimu je sv. Justin neustrašljiv zagovornik kristjanov prvi smrt storil. Sodnika, ki ga je prašal, ali meni, da bode v nebesa prišel, bičan od nog do glave, je krepko zavrnil rekši: „Tega ne menim samo, nego to gotovo vem;“ in prepevaje Božjo slavo je dal svojo glavo za nebesa. Tudi Felicitas je takrat trpela in njenih sedem sinov. Aleksander, ki je še bil otrok med njimi, je rekel sodniku: „Hlapec sem Kristusov, njega imam v ustah, njega nosim v

srei svojem, njega molim neprenehoma. Mlada moja leta imajo modrost sive starosti, ako edinega Boga častim.“ Celo natanko nam je sporočena vest o smrti smirnskega škofa, sivolasega Polikarpa. Ker sovražnik ni mogel razkropiti in pokončati ovec, dokler je pastir močno stal, je pozval pastirja na smrt: „Polikarpa je treba poiskati!“ Na prošnjo svojih vernih se je Polikarp beričem skril v nekem bližnjem selu. Ondi se je z gorečo molitvijo pripravljaj na boj in zmago. V spanji se mu je zdelo, kakor bi zglavnik njegov gorel, in precej je svojim prerokoval, da bode živ sežgan. Iz nekega fanta, kojega so beriči na nateznici nategnili, so zvedeli zavetje sv. škofa. Pozno zvečer so ga našli in zgrabili; bil bi se jim še lahko ognil, pa ni hotel; temveč je svoje sovražnike pogostil in jih je le toliko milosti poprosil, da mu dopustijo celo uro nepretrgano moliti. Pa celi dve uri je molil in neprenehoma govoril, tako da so se beriči čudili, in nekterim je bilo tudi žal, da so šli pobožnega starčeka lovit. Ko je dotekel čas molitve, ga posadijo na osla, ter ga peljejo v mesto. Na pol pota jim pride sodnik, Herodež po imenu, z vozom nasproti. Precej povabi škofa k sebi na voz ter ga neprenehoma sili, naj potrosi cesarju kadila in si tako življenje reši, česar se pa Polikarp stanovitno brani. Razsrjen sodnik tedaj škofa tako naglo iz voza sune, da se je na nogi pobil. Pa starček veselo naprej koraka, in ko moško stopi v amfiteater, zasliši se glas iz nebes: „Močen bodi in ohrabri se, Polikarp!“ Kdo je govoril, nikdo ni vedel, pa glas so kristjani slišali. Cesarski namestnik se je dolgo trudil Polikarpa pregovoriti, naj priseže pri sreči cesarja in naj Kristusa preklinja. Tedaj povzdigne škof svoj glas in navdušeno odgovori: „Šest in osemdeset let že Kristusu služim in nikoli mi nič žalega storil ni; kako bi zamogel preklinjati svojega kralja, ki me je odrešil. Zastonj mi z ognjem groziš, ki le malo časa gori, potem pa ugasne; pa ognja ne poznaš, ki večno gori, kojega se bolj ko tvojega bojim!“ Potem je bil Polikarp na grmado obsojen. Precej se je gibalo sto in sto rok, ki so donašale iz bližnjih hiš drv in šume; pri tem delu so se posebno Judje podvivali. Srčno stopi škof na grmado. Hočejo ga na kol pribiti, česar se pa brani rekoč, da mu bode Bog, ki mu da ogenj prestat, tudi dal mirno na grmadi ostati. Le roke mu na hrbet zvežejo, in tako je bil pripravljen plemenit in Bogu prijeten žgaven dar. Še enkrat povzdigne častitljivi starček svoje oči v nebesa in na glas moli: „Gospod, Bog vsemogočni, Oče ljubljenega in blaženega Sinu Jezusa Kristusa, hvalim Te, ker mi ta dan in

to uro milostljivo dovoliš piti iz kelha Kristusovega!“ Precej užgejo grmado, tako da je s plamenom gorela. In glej, čuda! Plamen se sv. mučenca ne dotakne, marveč se nad njega spenja, podoben ognjenemu oboku ali po vetru napetemu jadru. Sred ognja stoječ Polikarp ni bil videti, kakor gorečo meso, merveč kruhu je bil podoben, ki se peče, ali zlatu in srebru, ki se v peči čisti. Okrog in okrog se širi prijeten duh, kakor bi sam dišaven les gorel. Toliki čudež je celo pagane omamil in oplašil. Sodnik tedaj beriču zapové, Polikarpa z mečem prebosti. Iz smrtne rane je tako obilno krvi priteklo, da je ves ogenj pogasila. Mrtvega trupla nespametni pagani niso kristjanom privoščili mislé, da potem kristjani Križanega častiti popusté, ter Polikarpa častiti jamejo. Le večje kosti so kristjani pobrali in hranili na častnem kraju, kjer so obhajali obletnice, in kjer so se spominjali sv. mučenika ter se po njegovem izgledu utrjevali v sv. veri. Tako slavno je končal svoj tek poslednji učenec aposteljnov (166). Smirnčani pa, ponosni na svojega sv. škofa, so natanko popisali njegovo smrt in jo razglasili vsem krščanskim občinam po okrožnem listu.

32. Leta 174 se je cesar Marko v Panoniji moral vojskovati s sovražnimi Markomani in Kvadi, a v vojski nikakor ni bil srečen. Sovražniki so ga od vseh strani oklenili in potisnili v pust kraj, kjer ni bilo nič vode. Gotov pogin ali po boji ali po žeji je pretil cesarjevi vojski. Iz te nevarnosti je legija samih krščanskih vojščakov cesarja rešila, koja je Boga za odrešenje prosila. Hitro je uslišal Bog glas upijočih. Na nebo se je prikazala megla in vsipal se je velik dež. Čudom so se Rimljani čudili, veseli so jemali čelade raz glav in jih polnili z dežnico ter gasili svojo hudo žejo. Po sovražniku pa je udrihala toča, blisk jih je pobijal in tresk strašil. Rimljani so se tedaj zopet ohrabрили ter planili na svojega sovražnika in ga do dobrega užugali. Ta očevidna Božja pomoč, koja so krščanski vojščaki sprosili, je neki cesarja s kristjani nekoliko bolj sprijaznila; a dolgo ta prijaznost ni trajala, ker cesar je zadnja leta svojega vladanja groznejše, kakor kedaj kristjane preganjal in to posebno v Galiji.

Galija je takrat poslala celo red mučenicov v nebesa. Najbolj slovijo devedesetletni škof Potin, mlada sužnja Blandina in petnajstletni mladenič Pontik. Potina je divjo ljudstvo s pestmi bilo, z nogami suvalo in le malo živega so v ječo vrgli, kjer je za dva dni umrl. Blandina, mlada kakor juterna rosa, je bila tako nježnega telesa, da se je njena gospa, ki je tudi verjela, bala, ali bo mogla prestatii strahovite muke.

Od zgodnjega jutra do poznega večera je trpela vse mogoče muke, a vendar je bila veselega lica. Na kol so jo privezali in jej roke razpeli, a Blandina se je radovala, da je v ti muki posnemala svojega ženina Jezusa. Zopet so jo odvezali raz kola in djali v ječo, da bi jo ohranili za novo mučenje. Blandina in mladenič Pontik sta morala več dni gledati vse grozovitosti, ktere so počenjali nad drugimi kristjani, a nista se vstrašila in nista zgubila srca. S sladkimi besedami nebeške tolažbe je Blandina Pontiku srce delala, dokler ni izdihnil junaske svoje duše. Naposled sv. devico povežejo v mrežo ter jo nastavijo divjemu biku, ki jo grozno po tleh premetava in tepta, a še le oster meč jej vzame življenje. Tako je hitela junakinja po palmovo vejico k svojemu ženinu Jezusu, ki jo je prijazno klical rekoč: „Pridi prijateljica moja, krasna moja, pridi, bodeš ovenčana!“ — Celó pagani so občudovali njeno srčnost ter povedali, da ženska toliko in tako še ni trpela.

33. Za Markom je vladal njegov sin Komod (180—192), ki je bil po vsem drug človek, nego oče njegov. Ne da bi mu bilo kaj mar za modrovanje, marveč raji je na divje zveri strelal in se boril z gladijatorji. Zoper kristjane cesar novih zapovedi ni izdal, akoravno jih je nekoliko že na cesarskem dvoru bilo; celo Marcija, cesarjeva žena je bila kristjana, ali vsaj kristjanom močno prijazna. Vendar tudi zdaj so nekteri cesarski namestniki kristjane po prejšnjih postavah obsojali, in prav v Rimu je moral starašina Apolonij trpeti za Jezusovo vero.

Septimij Sever.

Po Komodu si je cesarsko čast prilastil Septimij Sever (193—211), rodом Afrikanec. Sprva je prizanašal kristjanom, ker ga je krščanski suženj Prokul, ki je na cesarskem dvoru živel, neke bolezní čudežno ozdravil. Pa Bog vè, kaj le je cesarjevo mišljenje tako celó spreobrnilo. Leta 202 je Sever ostro prepovedal, da nihče h krščanski veri prestopiti ne sme. Precej se je po vsem cesarstvu vnelo tako grozovito preganjanje, da so verni že mislili, da so časi antikrista prišli. V mestu Kartagini je stalo dvanajst kristjanov pred sodnikom, med njimi tudi tri žene. Prokonzul, tako so zvali po latinskem cesarjeve namestnike, jim je milost ponujal, ako zatajijo vero in častijo bogove. Pa dvanajsterih eden, Separat po imenu, jih je srčno in umno zagovarjal ter je rekel, da se nikogar in ničesar ne bojijo, kakor Boga samega,

ki v nebesih kraljuje, in da za svet ne odstopijo od vere Gospoda Jezusa Kristusa. Sodnik se je potem še posebno trudil žene pregovoriti; pa tudi žene so se moško obnašale ter stanovitne ostale. Na smrt obsojene so peljali na morišče, kjer so sv. mučeniki poklekili in molili: „Hvala ti, večni Bog, ki nas danes blagovoliš med svoje mučenike v nebesa vzeti.“ Vsi so bili ob glavo djani.

34. V istem mestu ste bili tudi dve mladi gospi, Felicitas in Perpetua, zavoljo krščanske vere zaslišani. Felicitas je bila v sedmem mesci rodovitna, a Perpetua je imela dojenca na prsih. Perpetujin stari paganski oče je hčerki zdaj pretil, zdaj jo zopet milo prosil, naj bi od krščanske vere odstopila. Ko mu je odločno in mirno povedala, da tega nikakor storiti ne more, zaletí se divji oče na njo, da bi jej oči izdrupal; vendar zopet se je spokojil ter odišel, in Perpetua je imela nektare dni mir. V tem času je bila krščena, in iz svete kopelji je stopila bela in lepa, kakor izhaja svetlo juterno solnce iz morja, kjer je svoj obraz umilo. Sveti Duh, ki je odslej vladal v njenem srci, jo je naučil, da za naprej nič družega več ne prosi, nego stanovitnosti v telesnem trpljenji. Kratko potem je bila Perpetua v ječo zaprta. Sama priznava, kako jo je v ječi prestrašila tema, vročina in slap, ker je bila ječa natlačena z ljudmi; vendar otroka ni iz rok dala, in ker jo je tedaj ni skrbelo, bila jej je ječa palača, kjer je raji bila, nego kje bodi. V ječi je imela to-le prikazen: „Videla sem zlato lestvico, ki je do nebes segala, a tako ozka je bila, da so le po enem zamogli po nji navzgor iti. Na obeh straneh lestvice so bili meči, sulice, srpi in vse sorte ostro in smrtno orodje. Pod lestvico je ležala velika kača, ki je one, koji so na lestvici stali, zalezovala in strašila. Mučenika Satura sem vidla najpoprej po lestvici gor iti, in ko je do vrhunca došel, se je k meni obrnil, rekoč: „Perpetua, jaz te podpiram, glej, da te kača ne pikne.“ Jaz sem mu pa odgovorila: „Ne, ne! v imenu Jezusa Kristusa, ne bode mi ne škodovala.“ In precej se je kača potuknila, kakor bi se me zbala, in tako sem srčno stopila na prvi klinec. Ko sem pa prišla po lestvici celó gor, sem videla neizrečeno velik vrt, in na sredi vrta je sedel nekdo belih las, in velik je bil, kakor bi bil ovčar, ki ovce molze. Okol in okoli jih je pa stalo veliko tisuč, ogrnjenih v bela oblačila. In on je povzdignil svoje oči in me je pogledal, ter djal: „Dobro došlo, ljubo dete!“ In po imenu me je poklical, in mi je dal vsedenega mleka v usta, ki ga je namolzel, in povžila sem ga ter sem roke sklepal, a okoli sto-

ječi so vsi rekli Amen! Pri glasu te besede sem se zbudila in imela sem še nekaj sladkega v ustah, a nevem kaj.“ — „Precej sem spoznala, da me čaka mučeništvo ter sem vso zaupanje na svet popustila. Za nekatere dni se je reklo, da bomo zaslišani. Iz mesta je prišel moj oče k meni, da bi me na odpoved spravil ter mi je od žalosti in skrbi ves potrt, djal: „Usmili se hči, mojih sivih las! Usmili se svojega očeta, če sem vreden, da me tako zoveš. Ali te nisem jaz odgojil do tako cveteče starosti; tudi odlikoval sem te nad tvoje brate, o ne spravi me v sramoto pred svetom. Poglej svoje brate, svojo mater, poglej svojega sinka, ki brez tebe ne bode mogel živeti. Ne bodi svojeglavna, da nas vseh ne pogubiš.“ Tako je govoril moj oče po očetovsko milo ter mi je poljuboval moje roke; k mojim nogam se je vrgel ter me s solznimi očmi zval ne hčer, ampak svojo ljubico. Pomilovala sem sive lase svojega očeta, ker se edini v celi rodbini svojega mučeniškega venca ni veselil; trudila sem se vtolažiti ga, a žalosten je odšel.

35. „Drugi dan že so nas vlekli na sodišče. Ko se je to zvedelo v bližnjih ulicah, je od vseh strani navrelo veliko ljudstva. Mi smo stopili na zvišen lesen most. Prišla je vrsta name, da se odpovem svoje vere. Hitro se je tudi prikazal zopet moj oče z mojim sinkom; za eno stopnico me je siloma potegnil iz mosta ter me milo prosil: „Usmili se svojega otroka!“ Še sodnik sam je rekel: „Pomiluj bele lase svojega očeta, pomiluj svoje dete, ter daruj za blagor cesarja!“ Pa odgovorila sem: „Ne storim tega, kristjana sem!“ Ko me je sedaj oče moj iz mosta za seboj potegniti hotel, ga je sodnik velel doli posuniti in tudi s palico so ga topli. To me je bolj bolelo, kakor bi bila jaz tepena in pomilovala sem njegovo tugapolno starost. Precej nas je prokonzul obsodil pred divje zveri; mi pa smo veseli stopili raz mosta in se vrnili v ječo.“

Enako stanovitna kakor Perpetua je bila sv. Felicitas; druga ste drugo s svojim lepim izgledom podpirali. Felicitas je že porodila ljubeznjivo deklico, kojo je svojej sestri v odgojo izročila. Napočil je slednjič tudi dan njune zmage, in veseli, kakor bi šli v nebesa, ste šli iz ječe na morišče. Iz oči jima je svetila sveta radost, na obrazu jima je mir kraljeval, srce jima je ljubezni gorelo. Vstopivši v amfiteater je Perpetua veselo pesem zapela. Obe svetnici ste bili divje kravi nastavljeni. Perpetuo je krava hitro podrla; a sramožljiva žena se je zopet zavedla ter se vsedla in se hitela popravljati svoje krilo in svoje lase. Potem vstane in zagleda Felicito, kakor bi

mrtva ležala; hiti na pomoč, jej roko pomoli in jo zravna. Tako ste na morišči skupej stali dve junakinji, in ta prizor je tudi divje ljudstvo toliko potolažil, da ju niso več pred zverino peljali, temuč Felicitas je sklonila svojo glavo pod meč, kakor ovca, in ni odprla svojih ust. Perpetua pa je zadela na mladega gladijatorja, ki se je tukaj vadal kri gledati. Neskušen še, jo je z mečem med rebra zadell, tako da je svetnica na glas zavpila. Pogumno ga je prijala za roko in sama si je meč nastavila na grlo, in tako je umrla. Še veliko več žlahtnih cvetlic iz vrta sv. cerkve je takrat v Kartagini pokosila smrtna kosa; a mi smo iz vseh le najlepših nabrali, da bi se čudili njih lepoti, in da bi nas njih dišava za seboj potegnila.

36. Še eno zgodbo iz življenja nam priljubljene mučenice, sv. Perpetue, tukaj moramo zapisati. Perpetua je imela brata, Dinokrata po imenu, koji je že v sedmem letu za rakom umrl, ki mu je ves obraz tako hudo razdril, da ga je bilo strah gledati. Ko je Perpetua nekega dne prav pobožno molila, je na glas zaklicala ime brata Dinokrata, akoravno takrat prav ni na njega mislila. Ta slučaj ji je bil povod, da je odsihmal prav goreče za njega molila. Sledečo noč pa je videla prikazen. Videla je Dinokrata izhajati iz tužnega in temnega kraja, kjer je tudi več drugih bivalo. Bil je videti, kakor bi veliko trpel za vročino in žejo; bil je umazan in bled in na lici je še imel rano, za katero je bil umrl. Zopet je molila za brata, ker velik prostor ju je razločeval, da se nista mogla sniti. Zraven umrlega je bila polna posoda vode, pa tako visoka, da mu je črez glavo segala, in se je tedaj zastonj spenjal, da bi si žejo ugasil. Sestro je to toliko skrbelo, da se je zdramila. Sedaj je noč in dan zdihovala in med solzami molila k Bogu za svojega nesrečnega brata, ter je celo zaupala, da jo bode Bog uslišal. Nekega dne, ko je v ječi sedela, vidi Perpetua drugo prikazen. Oni tužen kraj, v kojem je bival Dinokrat, bil je sedaj svetel, a brat je bil čeden in snažno oblečen in krepčal se je. Rana je bila zaceljena, posoda vode mu je sedaj le do pasa segala, in zraven je bila tudi pripravljena skledica, s katero je vodo zajemal in pil, a voda ni pojemala. Ko si je žejo ugasil, šel je, da bi, kakor je otročja navada, se igral; a Perpetua je bila sedaj vesela in mirna, ker je brata po svoji molitvi kazni rešila.

Tudi egiptovsko zemljo je močila krščanska kri. V mestu Aleksandriji, pravi Klemen, vidimo vsak dan kristjane goreti. Trpel je med drugimi Leonid, oče sedmerih sinov. Najstarejši je bil njegov sin Origen, slavni krščanski uče-

njak, takrat še le sedemnajst let star. Na mladeniči se je že videlo, kakov mož bode. Ker so mu očeta Leonida odpeljali v ječo, bil je mladenec kakor ogenj in plamen, ter je goreče pozelel, tudi trpeti in umreti za Jezusa. Mati njegova si je veliko prizadjala, da se ni prenašlo sam izdal zatiralcem sv. vere; celo oblačila mu je morala doma poskriti, da ni mogel vun na svetlo. Tedaj pa je očetu pisal v ječo ter ga za Božjo voljo prosil, naj ga skrb za svoje nikako ne zmoti, da bi se odpovedal Kristusovi veri. Pismo je očeta močno potolažilo, ker ljubil je svojega sina Origena, kakor nekdanj oče Jakob svojega nedolžnega sina Jožefa. Oče je bil vesel svojega sina, ker se je seme besede Božje tako globoko v mladem sreč vkoreninilo. Tako težko mu je očetovsko svojo ljubezen prikrival, da je po noči spečemu fanteku prsa razkrival ter jih poljuboval, ker je njegovo telo častil, kakor živ in neoskrunjen tempelj sv. Duha. Leonid je bil ob glavo djan. — V Galiji v mestu Leonu je meč užugal veliko tisuč kristjanov, da je kri neki kar potokoma po ulicah tekla. Ondi je bil sv. Irenej, škof lionski, po različnih mukah obglavljen.

37. Za Severom je zasedlo zaporedoma več cesarjev cesarski stol, kojim nobena vera ni bila vseč; vsled tega so se trudili vse različne verske nazore med seboj sprijazniti, in iz vseh verskih izpovedanj novo vero skovati. Krščanska vera jim je tedaj tudi le krpa bila, s katero bi izkorpali kakovo luknjo nove svoje verske suknje. Takov cesar je bil Karakala (211—217), ki je bil kristjanom dober; takov je bil Helio-gabal (218—222), ki se je na vso moč trudil, da bi kristjane z onimi, ki solnce Boga molijo, zedinil. — Poseben prijatelj kristjanov je pa bil Aleksander Sever (222—225). Ta cesar je vzel iz vsake vere tiste nauke za-se, koji so se mu osebno dobro dopadli, in torej je tudi iz krščanske vere tisto posnel, kar mu je bilo vseč. Postavimo, dal je na svojo palačo napisati besede Kristusove: „Kakor hočete, da bil ljudje vam storili, tako jim tudi vi storite.“ Tudi Kristusa je častil, pa le kakor ove druge bogove, in je njegovo podobo v svojem domačem svetišči postavil zraven podobe Abrahama, Orfeja itd. Cesarjeva mati Julija Mameja je slovitega Origena poklicala, da bi jo naučil sv. krščanske vere. Sever se je zavezal vsak dan kaj dobrega storiti; vsako jutro je v svojem svetišči več ur zaostal ter svoje bogove molil. Imena svojih namestnikov je predal očitno na steno pribiti, da se je vsak zoper imenovanega lahko pritožil; cesar je namreč djal: da bi slabo bilo, ako bi imenoval na-

mestnike, kojim je izrečeno blago in življenje ljudi, in bi ne storil, kar storijo judje in kristjani, ki tudi pred proglasijo imena onih, koje duhovnike posvečujejo. Kristjani, ki so do sedaj obhajali službo Božjo po hramih in celo v skritih podzemeljskih prostorih, v tako imenovanih katakombih, so za cesarja Severa postavili več cerkvic in kapelic očitno na svet, ter se v njih zbirali k službi Božji. Cesar je stal celó na meji že med paganstvom in krščanstvom, pa prestopil meje vendar ni. Neki pravoslovec Domicij Ulpijan se je prav še upal nabirati postave, koje so bile od cesarjev zoper kristjane izdane, tako da so pozneje zamogli sovražniki kristjane iz pisma, po zakoniku preganjati.

M a k s i m i n.

38. Maksimin, (235—238) kmetiški sin iz Trakije, morilec Severa, je že zarad tega kristjane sovražil, ker jim je njegov prednik prizanašal. V tem času se je tudi večkrat zemlja stresla, kar je veliko škodo napravilo zlasti v Kapadociji in v Pontu, kjer je cela mesta zrušilo in veliko ljudi ubilo, česar seveda so bili zopet kristjani krivi. Začetek preganjanja pa je zadolžil nek krščanski vojak, ki se je pri neki slovesnosti venca branil, ker je menil, da se bo tako malikovanja udeležil. Najhuje je bilo preganjanje ob reki Reni in v Rimu, kjer sta dva papeža, Anter in Poncijan, postala mučenika; a vseh rimskih dežel preganjanje ni obsegalo, ker sirovega trinoga niso povsod za vrhovnega oblastnika spoznali.

Za Maksiminom je vladalo po različnih deželah cesarstva več cesarjev, ki so se med seboj pobijali, ki pa niso imena vredni. Konečno je bil Filip Arabec (244—249), od vojakov za cesarja izklican. Filip je bil kristjanom tako naklonjen, da se je govorilo, da je tudi sam kristjan bil; vendar očitno svoje vere ni spoznaval in v djanji se ni kristjana kazal. Toliko pa je resničnega, da je slavni Origen njemu in ženi njegovi Severi dopisoval.

Krvavo preganjanje (od Decija do Konstantina velikega).

251—312.

39. Kristjani so tedaj blizo štirideset let vživali blagi mir, izvzemši kratke dneve, v katerih jih je cesar Maksimin preganjal. Najhujša sumničenja zoper kristjane so se pogladila in kristjani so se zlo pomnožili. Ker pa sedaj ni bilo hudega vetra, marveč tiho vreme, se je zgodilo, da si je na vršaj ru-

mene pšenice vsedla tudi smet, in da so se gorečim kristjanom mlačni in mrzli pridružili. Kako se na svitel meč, ako ga dolgo ne potrebuješ, nastavi rja, tako se je v tem mirnem času življenje kristjanov pokazilo. Zgodovinar Evzebij tedaj pravi, da je bilo treba čistijočega in sežgajočega ognja, ktere ga je cesar Decij užgal. Pa ta ogenj je postal tako strašen, da bi bil krščansko vero iz zemlje požgal, ako bi bilo mogoče.

Decij.

Decij (249—251) je hotel rimsko državo z nova na močne noge postaviti in njeno staro slavo ponoviti. Kakor je cesar menil, razcvetela se je slava rimske države za časa stare vere, zarad tega je treba novo krščansko vero, ki se s slavo rimske države ne strinja, popolnoma zatreti. Izdal je tedaj postavbo, da morajo vsi državljani stare bogove moliti; če bi se pa kdo tega branil, naj ga z dobrega nagovarjajo ali naj mu pretijo, tudi po mučenji in trpinčenji ga naj k temu prisilijo. Bil je določen čas, dokler morajo vsi kristjani pred svoje sodnike priti in tam darovati. Kdor je odbežal, vzeli so mu vse premoženje in za glavo se ni smel več vrniti; kdor je pa prišel, je moral darovati, ali je pa bil na nateznico napet in strašno mučen. Takrat je sv. cerkev doživela žalost, ter je videla veliko omahljivih otrok, ki so sv. vero celó ali na videz zatajili. Nekteri so bogovom kadilo trosili, drugi so si priskrbeli pismena spričevala, kakor bi bili darovali, akoravno niso, in še drugi so se sv. veri celó odpovedali. Zgodilo se je tudi, da so nekteri s prva zatajili sv. vero, a zopet so se ohrabрили ter stanovitno smrt prestali. Odpadnike je večkrat nagla kazn zadela. Sv. Ciprijan pravi, da je nekdo precej nem postal, ko je bil njegov jezik Jezusa zatajil. Neko ženo je hitro po odpovedi hudi duh obsedel in vsa besna si je jezik zgrizla. Tudi neka cveteča devica je Kristusa zatajila, a vendar se je pobožnim pridružila, ko je škof Ciprijan sv. daritev opravljal, ter je z drugimi prijela sv. obhajilo. Pa kakor bi bil angeljski kruh strup za njo, stresla se je na celem telesu ter se mrtva na tla zgrudila.

40. Škofom je bila s prva hitra smrt odločena. Med prvimi je postal mučenik sv. papež Fabijan; starček Alexander, škof jeruzalemski, je v verigah umrl, kakor tudi antijohijski škof Babilas, ki je bil, kakor je sam prosil, s svojimi verigami pokopan. Na sodni dan, kadar ga bode zbudila trobenta angelja, bodo se svetile njegove verige, kakor

čisto zlato ter mu dajale veliko čast in slavo! Petinšestdeset let stari O r i g e n je bil ujet in na nateznico napet, in tako grozovito so mu noge razpenjali, da so mu jih do četrte luknje na nateznici raztegnili. Kakor kmetovalec večkrat na gredeljnu pretakne klin, da bi plužno železo globeje segalo v zemljo, tako so od časa do časa na nateznici pretaknili, da bi mu še noge bolj raztegnili in mu pripravili večo muko. Pa njegova stanovitnost se ni zmajala. Ude so mu sicer razdrli, pa vezi ljubezni, ki ga je na Jezusa, Odrešenika svojega vezala, niso mogli raztrgati. Precej potem je Origen vsled tolikega trpinčenja umrl. — Slavno je tudi Origenovo ime med cerkvenimi učenjaki in pisatelji. Že v svojem semnajstem letu je postal predstojnik katehetiške šole v Aleksandriji. Bil je izvanredno nadarjen in zelo pobožen ter tako učen, da se mu celi svet čudi, češ, da je sam sveti Duh iz njega govoril. Njegovi učenci so mu bili tako vdani, kakor bi bili zrastle za njega, sploh so ga „zlatega“ ali „bisernega“ Origena imenovali. Njegovi spisi so tako obširni, da jih Epifanij šest tisoč zvezkov našteje, a sv. Jeronim pravi, da je Origen več spisal v svojem življenji, kakor bi kdo drugi svoje žive dni prešteti zamogel. Največ se je trudil s tolmačenjem in razlaganjem sv. pisma. Celó besedo grškega sv. pisma stare zaveze je po prvotni hebrejski besedi popravil in ojačil. Za to obširno delovanje mu je njegov prijatelj, bogatec Ambrozij, potrebnih denarjev priskrbel, ter mu tudi sedem brzopisalcov in sedem prepisalcov najel, in še nekoliko deklic, ki so na lepo prepisovale. — Vendar Origen ni od sv. cerkve očitno za svetnika proglašen, tudi nima častnega imena „cerkvenega očeta“ ali „cerkvenega učenika“, ker se v njegovih spisih nekteri krivi verski nazori nahajajo; imenujemo ga le „cerkvenega pisatelja“. Lehko sprevidimo, da mu je v tolikih in tako obširnih spisih eno ali drugo spodletelo, a prostovoljno Origen nikdar ni učil krive vere, kar je tudi glasno povedal, rekoč: da je verska resnica le tista, koja se od cerkvenega in apostolskega sporočila ne razločuje. Mi ga tedaj ne obsodimo, a Bog je tako že sodil, in nam so „n e r a z u m l j i v e n j e g o v e s o d b e.“

41. V Kartagini je pagansko ljudstvo tirjalo škofa C i p r i j a n a v smrt; pa doslej še za sv. škofa v nebesih venec mučeništva ni bil dopleten; Bog je odslej svojega zvestega delavca potreboval še v svojem vinogradu. Ciprijan je skrivoma mesto zapustil ter se tako preganjalcem umaknil. Iz svojega zavetja je vladal svojo škofijo, in je svojim vernim pismeno veljeval ter jih podučil, kako naj se na vojsko pripravljajo,

in kako jim je previdnim biti, da se po nepotrebnem v nevarnost ne podajajo. Le po dva duhovnika, jim je naročal, naj gresta v ječo kristjanov obiskovat in sv. daritve obhajaj, in da se ne ovadita, naj gresta vsaki dan druga dva. Ko je preganjanje prenehalo, vrnil se je pastir k svojim ovcam.

Sv. Gregor, čudodelnik, je bil škof v Novi Cezareji. Po svojih pridigah in čudežih, in ker je bil sam najlepši izgled krščanskega življenja, deloval je tako zdatno, da se je število kristjanov močno pomnožilo. Ko je namreč škof postal, imel je le sedem vernih, a ko je umrl, so našteali le več sedem nevernih. Kakor Ciprijan se je tudi Gregor spominjal besed Kristusovih: „Kadar vas v enem mestu preženó, bežite v drugo,“ ter je potegnil iz mesta in bežal na samotni hrib. Beriči ga precej zasledijo. Ves hrib prehodijo, preiščejo vsako luknjo in steknejo vsak kot, a ničesar ne najdejo, nego dve drevesci, ki ste v stric stali; Bog jih je namreč tako zaslepil, da so na mesto škofa in dijakona njegovega, videli dve drevesci.

42. Neizrečeno veliko je prestal smirnski duhovnik Pijonij. Vrv so mu na vrat djali ter ga tako naglo vlekli v tempelj krivega boga, da bi ga skorej zadrnili. Še je pred altarjem stal njegovi omahljivi škof, ki se je ravno sv. veri bil odpovedal, a Pijonij se je stanovitno branil bogovom darovati. „Kterega Boga pa tedaj moliš?“ — ga praša sodnik; Pijonij odgovori: „Onega, ki je stvaril nebo in ga je okinčal z zvezdami; koji je zemljo napravil in jo s cveticami in z drevesci olepšal.“ — Za nekoliko dni pozneje ga je cesarski namestnik Prokul na grmado obsodil. Pijonij se je mirno in moško obnašal. Ni čakal povelja, da se sleče, nego še enkrat se ozre po svojem telesu ter se Bogu zahvali za milost, da je svoje telo čisto in neoskrunjeno ohranil. Potem je bil na kol pribit. Ljudstvo je bilo ganjeno ter ga je nagovarjalo, naj se vda; Pijonij pa pravi: „Pač občutim žreblje, pa bodite prepričani, da bomo enkrat zopet vstali.“ Že zašvigne plamen; — Pijonij zažmeri in tiho moli; pa precej zopet spregleda, vesel pogleda v žrjavico ter izklikne: „Amen! Gospod, sprejmi dušo mojo!“ Ko je dogorelo, je Bog čudežno poveličal svojega sv. duhovnika. Truplo njegovo je bilo belo in mlado videti, niti lasje niti brada se ni osmodila; usta so se smehljala in iz lica njegovega je sijala rajska miloba. Pagani so kar strmeli, a verne je napajala sveta radost.

V Siciliji slovi sv. devica Agata, ki je po velikih mukah srčno in srečno dopolnila svoj tek. V Aleksandriji je trpela devica Apolonija, katero so tako kruto po lici topli, dokler

so ji vse zobe izbili; umrla je na grmadi. Serapijon je bil v svoji lastni hiši mučen; vse kosti so mu polomili, potem ga sunejo iz visokega njegovega hrama ter ga tako ubijejo. — Kdor bi hotel vseh imena zapisati, ki so za cesarja Decija trpeli, moral bi pogledati v bukve življenja; edino le tam so vsi zvesto zapisani. Toliko žlahtne pšenice je izmlatil kruti Decij, a vsa se je shranila v nebeških žitnicah. Cesar je le kratko vladal, sovražniki so ga v vojski ubili, a mučeniki z Jezusom v nebesih vekomaj kraljujejo.

Omeniti še moramo tukaj, ker je stvar zanimiva, vest o tako imenovanih „zaspancih“ v Efezi, akoravno ne trdimo, da bi bila po vsem resnična. Sedem kristjanov iz Efeza se je skrilo, da si ohranijo življenje, v neko votlino blizo mesta. Pagani to zvejo in luknjo zazidajo. Tako je spala ona sedmerica okoli dve sto let, dokler se je za cesarja Teodozijo mlajšega zopet izbudila. Mislili so, da so le eno samo noč spali in da še trpi preganjanje. Ko tedaj skrivoma enega v mesto pošljejo, da bi jim živeža oskrbel, mu je bilo mesto celo tuje. Mesto je že bilo popolnoma krščansko ter je imelo več lepih krščanskih cerkev. Ko se je stvar pojasnila, so slavne mučenike v slovesni procesiji v mesto sprevodili, kjer so pa precej, in sicer vsi ob enem zopet umrli.

43. Za cesarja Gala in Emilijana (251—253) je bil zopet mir; ni bilo časa, da bi kdo veliko na kristjane mislil, ker je bilo v državi vse po konci.

Valerijan.

Cesar Valerijan (253—260) je sprva kristjane toliko cenil, da je na njegovem dvoru živelo mnogo poštenih krščanskih mož, cela krščanska družina, kakor pravi sv. Dionizij. Pa sčasoma se je cesar celo spremenil, in je postal na svoje stare dni grozovit sovražnik kristjanov. Nek egiptovski čarobnik Makrijan je že postaranega in menda na duhu tudi oslabljenega cesarja celo zmotil, in do dobrega na svojo plat obrnil. Vganjala sta najgrše vraže, ter sta celo iz droba umorjenih otročičev prihodnost pozvedovala. Čarobnik pa ne more biti prijazen sv. veri, ker prva Božja zapoved že čarobnijo prepoveduje. Tako je cesar jel prav po redu kristjane preganjati. V prvem pismu (257) je zapovedal škofo in mešnike iz dežele izgnati; kristjanom ni bilo pripuščeno k službi Božji zahajati, a kdor ni ubogal, bil je mučen in v ječo vržen. Drugo pismo (258) že zapoveduje škofo, mešnike in dijakone ob

glavo djati, krščanskim vitezom in starašinom pa ime, čast in premoženje pograbit.

Žalostno so ovce gledale, kako so jim dobre in najboljše pastirje morili. Med prvimi, koje je zadel smrtni meč, je bil rimski škof Sikst. Ko so Siksta na morišče peljali, ga jokaje spremlja njegov diakon Lovrencij, ne da bi škofu mučenškega venca ne privoščil, nego žalosten je bil, da se ni mogel ob enem ž njim v nebesa preseliti. „Oče, tako je stokal, kam le brez svojega diakona?“ Sikst mu je odgovoril: „Jaz te ne zapustim sin moj; tebe čaka huji boj! Meni starčku prizanašajo, tebi pa je pripravljena slavna zmaga. Ne jokaj, bodeš precej prišel na vrsto; — za tri dni me bodeš nasledoval!“ Lovrenciju je mestni poglavar še prizanašal, ker je od njega upal cerkvenega denarja. Njemu, prvemu diakonu, je namreč bilo izročeno vse cerkveno premoženje ter tudi skrb za uboge. Tri dni odloka je dovolil poglavar Lovrenciju, da mu spravi cerkvene zaklade. Ta čas je diakon hitel vso cerkveno premoženje pospraviti in med uboge zazdeliti. Ko tedaj poglavar pride, da bi zaklade sprejel, pokaže Lovrencij na uboge, vdove in sirote, rekoč: „Glej to je naše zlato in srebro!“ Pokazal mu je tudi zbrane device ter je djal: „To so pa naši biseri in žlahtno naše kamenje!“ Poglavar se je kar penil od jeze ter je precej velel, obleko iz njega raztrgati in ga na železen raženj djati. Tako ga je grozovitnež pri živem telesu pekel, dokler ni bil spečen okusen kruh za nebeško mizo. Ko se je po eni strani že dolgo pekel, rekel je oblastniku: „Obrni sedaj, tukaj sem že pečen!“ Ko se je tudi po drugi strani spekel, mu pravi: „Dovolj sem pečen, sedaj le snej!“ Konečno še je molil, da bi se rimsko mesto skorej pokristjaniilo ter je izdihnil svojo sv. dušo. — Svetniki Božji so prelepe zvezde na nebu krščanstva; a sv. Pavel pravi, „da se zvezda od zvezde razločuje po svitlobi“: ena najsvitlejših zvezd na nebesih je gotovo sv. Lovrencij.

44. V mestu Kartagini so si bili sedaj kristjani v strahu za življenje svojega dobrega pastirja sv. Ciprijana. Škof se je nekega dne sprehajal po svojem vrtu, kar pride nekaj najodličniših krščanskih mož, ki so ga na vso moč silili, naj se preganjalcem skrije, ter so mu tudi varne skrivne kraje ponujali. Že postoji pred vrtom voz, a pripeljal je dva cesarska uradnika, ki sta ponj prišla. Ciprijan ju prijažno pozdravi ter se nemudoma vsede na voz, ki ga je zapeljal k cesarskemu namestniku. Glas, da je Ciprijan vjet, se je naglo raznesel; ljudstvo se je zbiralo, ker pagani sami so čislali njegove lepe

čednosti in preblago njegovo srce, ter niso pozabili, koliko dobrot da je tudi jim ob času pomora učinil bil. Cesarski namestnik ga opominja, da naj izpolni cesarsko povelje in da naj daruje; ob enem mu je tudi velel prav premisliti, kar da spočenja. Ciprijan ga odločno zavrne in pravi, da si je reč že do dobrega premislil, samo da naj brž ž njim stori, kar mu je zapovedanega. Namestnik ga je sicer ob glavo obsodil, ali videlo se mu je, kako nerad je to storil. Ciprijan sodbo slišati je rekel; „Hvala Bogu!“ Ljudstvo pa je kričalo: „Tudi nas ž njim ob glavo deni!“ Sam si je gornjo obleko slekel, ter se je na zemljo vrgel in molil. Spodnjo obleko je izročil svojemu diakonu, potem je stojé čakal rabeljna. Ciprijan je tudi svojim prijateljem naročil, da rabeljnu plačajo 25 zlatov, potem si je obvezal svoje oči, kristjani pa so hiteli tla z belimi rutami pokrivati, da bi jih kri mučenika pomočila. Pravijo, da se je Ciprijan po svoji smrti diakonu Flavijanu prikazal. Ta ga je neki prašal, ali ga je smrtni meč zlo zbolel? „Meso, je rekel škof, ne trpi, ako je duh v nebesih; telo ne občuti nič, ako je duša celo z Bogom zedinjena.“

Še dva mučenika sta bila v tem mestu znamenita: Montan in Flavijan. Montan je na morišči roke povzdignil proti nebesom, ter je na ves glas molil in prosil, da bi ga Flavijan v treh dneh nasledoval. Tudi rutico, s kojo si je oči obvezal, je na dvoje razkosil in je velel, da polovico naj za Flavijanovo smrt ohranijo. To je bilo preroško djanje. Resnično je za tri dni Flavijan na smrt obsojen bil, in si je tudi z omenjeno polovico rutice oči zavezal, preden je bil ob glavo djan. — V mestu Utiki je cesarski namestnik 153 kristijanov, ki so se bogovom darovati branili, potopil v jami, polni živega apna, koje zategadel imenujemo „bele mučenike.“ — V Targoni na Španskem je gorel na grmadi slavní škof Fruktuoz.

45. Naj še povemo, kar se je v Antijohiji zgodilo za cesarja Valerijana. Duhovnik Saprícij, in posvetni gospod Nicefor, sta bila več let najboljša prijatelja; a ko sta se enkrat sprla, bil je srd med njima tem huji, čem gorkeja je bila popred njuna ljubezen, tako, da sta se očitno sovražila in tedaj tudi očitno pohujšanje dajala. To je tako dolgo trajalo, dokler se Niceforju ni vest zbudila; črv vesti ga je toliko grizel, da je ves skesan sklenil, se spraviti s svojim sovražnikom. Dvakrat je poslal prijateljev k Sapríciju prosit odpuščenja, pa zastonj. Tedaj gre sam v njegovo stanovanje in ga kleče prosi: „Odpusti mi za božjo voljo!“ — a zopet zastonj. Nekaj pozneje so peljali duhovnika Saprícija pred cesarskega namestnika, kjer

je očitno in stanovitno Kristusa spoznal, in vse strašne muke slavno prestal, rekoč: „Do mesa mojega imaš oblast, pa nobene oblasti nimaš do duše moje; oblastnik črez mojo dušo je le Jezus Kristus sam, ki jo je stvaril.“ Vesel gre Sapricij tudi na morišče. Nicefor zvedeti, kar se godi, beži za nekdanjim prijateljem, ter se vrže na tla pred njega in ga prosi: „Mučenik Kristusov, ako sem te razžalil, prizanesi mi!“ — a Sapricij koraka molčé mimo njega. Nicefor je hitro zavil po drugi poti, da bi ga še enkrat srečal, ter ga zopet kleče prosi odpuščenja; — tudi zdaj se Sapricij niti ne ogleda na njega. Celo na morišče ga je sledil ter mu je djal: „Zapisano je: prosite in prejeli boste, iščite in bode te našli, terkajte in odprlo se vam bo;“ ali srce sovražnika je ostalo trdo in mrzlo kakor kamen, in se ni odprlo. — Že bi Sapricij moral glavo nakloniti, da mu jo odbijejo; pa pri tej priči, — strah nas je to praviti; — se Sapricij odpove Kristusu ter pravi, da hoče bogovom darovati. Ves osupnjen ga Nicefor milo prosi: „Brat ne grešiti, ne Kristusa zatajiti! O ne zgubi venca, ki si ga že zaslužil po tolikem trpljenji!“ — a Sapricij je tiho stal, kakor ga ne bi bil slišal. Sedaj je Nicefor zavpil: „Jaz sem kristjan, jaz spoznavam ime Gospoda Jezusa, kterega je tále zatajil, — mene umorite!“ Cesarski namestnik je precej zapovedal Nicefora ob glavo djati. — Kako se je Sapriciji še godilo, in kako je umrl, zgodovina ne pove; a resnično je, da je krščanska prijateljska ljubezen vrtnica, ki je zrastle iz srca Jezusovega, sovraštvo pa je strupna zeljad, ki se je iz žolča hudičevega izcimila.

Vsi ti mučeniki, ki so za Valerijana smrt storili, se veselo in prosto sprehajajo po nebeških prostorih, cesarja pa, ki jih je mučil, je zadel huda sužnost. Perzijski kralj Sapor je premagal osivelega Valerijana v silni bitki (259). Odslej je moral v železji hoditi za perzijskim kraljem, koji je na njegov hrbet, mesto na stolec stopal, kadarkoli je konja zajahal.

Valerijanov sin Galijén (260—268), sicer malopriden človek, je bil kristjanom dober. Poslopja in pokopališča, ktera so pagani kristjanom vzeli, so jim morali povrniti; sploh je cesar prepovedal kristjane nadlegovati. — Za Galijenom je vladalo „trideset tiranov ali trinogov“, ne sicer vsi ob enem, ampak eden za drugim, ali tudi jih več na enkrat v različnih pokrajinah velike rimske države. Vojaki so posajali svoje poveljnike na cesarski stol, dokler jim mogočnejši od njih zopet ni prevrgel stolice.

Avrelijan.

46. Cesar Avrelijan (270—275) je vesoljno rimsko cesarstvo zopet spravil pod eno vrhovno oblast. Bil je oster mož in krutega značaja, pa tudi vnet častitelj [krivih bogov. Malo pred smrtjo je zoper kristjane izdal krvave postave, ki se pa niso povsod izpolnile, ker so cesarja lastni vojaki pred ubili, ter tako tudi njegovo povelje zadušili. — Poveljnik Proba (276—282), kojega so vojaki proglasili za cesarja, bil je blag in pravičen mož, in kristjanov nikakor ni nadlegoval.

Dijoklecijan.

Rimsko cesarstvo je že celo na slabih nogah stalo. Vso oblast so imeli razvajeni vojaki, ki so cesarje ubijali in posajali, kako jim je bilo drago. Leta 284 so preglasili vojaki Ilirca Dijoklecijana (284—305) za vladarja. Bil je bistrega uma, pravi mož na bojišči, pa tudi na cesarskem stolu. Ni bil hudoben, marveč dobrega srca, in rimsko cesarstvo je pod tem mogočnim vladarjem takoj okrevalo. Sicer slavohlepen, je vendar svojo oblast razdelil in je v zahodni polovici rimske države postavil za cesarja domorodca svojega Maksimijana, ker je spredel, da sam celega cesarstva dobro in ročno vladati ne zamore. Iztočno polovico je za se ohranil in je postavil svoj prestol v mestu Nikomediji, dokler je Maksimijan navadno v Milanu vladal. Da bi bilo vladarstvo še bolj utrjeno in oskrbljeno, imenoval je Dijoklecijan še dva sovladarja, kojima je podelil častno ime „cezar“, sebi Galerija, a Maksimijanu Konštancija Kloria. — Galerij je vladal v Iliriji, Konštancij pa v Britaniji, Hispaniji in Galiji.

Evzebij, oče cerkvene zgodovine, ne more dopovedati, kako so kristjani vživali takrat ljubi mir, kako so že prav veljali in tudi prosto in očitno svojo vero izpovedovali. Cesarja sta jim toliko zaupala, da sta jih za svoje namestnike pošiljala. Celó na cesarskem dvoru ni bilo treba kerščanske vere prikrivati, marveč, cesar je dva dvorna služabnika, Doroteja in Gorgonija, ki sta bila ob enem poštena kristjana, više cenil, nego svoje namestnike po deželah. Škofi so bili prav obražani in duhovniki zeló v časti. Kristjani so pozidali veliko in lepih cerkev; kakor bi rastle iz zemlje, tako so se množile hiše Božje, v kojih se je na tisuč kristjanov zbiralo k službi Božji.

47. Pa pri tem zunanjem miru srca kristjanov niso več tako silno bila za sv. vero, in ogenj prve ljubezne se je ohladil;

pri mirnem vremenu ogenj lahko ugasne. Evzebij piše o tem času: Ljube edinosti ni bilo več med kristjani, drug je drugega zavidal, med seboj so se radi razprli. Škofi so vstajali zoper škofo, in krščanske občine so bile v svaji. Hinavščina in potuhnjenost do največe hudobije ste bili med kristjani doma. — In tako, pravi Evzebij, čem bolj je rastla hudobija naša, tem hitreje se nam je šiba Božja bližala. — Da se voda očisti in čvrsta ostane, ne sme stati, marveč po kamenitem potoku rožljati, in po ostrih skalah se razbijati; tiha stoječa voda segnije. Bog je tožil nad svojim ljudstvom: „Imam zoper tebe, da si svojo prvo ljubezen popustilo.“ — Zarad tega je Bog obiskal svojo ljudstvo, in tako grozno preganjanje se je vnelo, kakor nikoli popred. Spolnovale so se besede preroka Jeremije: „Kako je s temo odel Gospod v svojem srdi sionsko hčer (sv. cerkev); iz neba na zemljo je vrgel Izraelovo slavo!“

Kaj je le cesarja Dijoklecijana tako s kristjani sprlo, in kaj je krivo, da se je cesar tako celo spremenil? Njegov divji in sirovi cezar Galerij ga je na kristjane podšuntal. — Galerij se je že na maternih prsih sovraštva do sv. vere nazizal, ker njegova mati je bila v neki paganski vesi čarobnica, dekla hudičeva. Začelo pa se je preganjanje takole. Dijoklecijan je v nekem mestu bogovom daroval, in iz živinskih jeter prihodnost pozvedoval. Zraven njega so stali krščanski dvorniki, ki so svoje čelo zaznamjali kakor Laktancij pravi, s znamenjem neumrjčnosti, t. j. s znamenjem sv. križa. Zategadel je zlodej prikrival prihodnost in ni dal znamenja. Zaklali so žival za živaljo, pa navadnih znamenj ni bilo videti. Slednjič je poglavar vražarjev povedal, da bogovi prihodnosti ne razode-nejo, ker nekteri navzoči zasmehujejo svete obrede. To je cesarja toliko razsrdilo, da je zapovedal vsem spremljevalcem svojim darovati, ako bi se pa tega branili, jih je velel pretepsti. Tudi krščanski vojaki so morali darovati, ali pa vojaško službo zapustiti. Toliko in nič več ni storil Dijoklecijan zoper kristjane. Sedaj pa se mu je približal njegov hudobni duh Galerij, in je že osivelega cesarja do dobrega nadražil na kristjane. Pa cesar se je še zmiraj branil kristjane nadlegovati. Slednič je vendar poklical pravnike, vojskovodje in namestnike svoje, in jim je dal reč na posvetovanje. Vse paganske glave, se vé, so nasvetu Galerijevemu prikimale; a cesarja še ploh niso ugnali, koji je sedaj poslal vražarja v mesto Milet, da bi pozvedel voljo božjo, ker ondi je bog Apolon svoja slavna prerokovanja izdajal. Ptica se pozna po petji, hudič pa po

prerokovanji: tudi Apolon je odobril preganjanje kristjanov. Cesar je res stal dolgo na razpotji, dokler ga ni Galerij siloma na krivo pot porinil.

48. L. 303 sta bivala oba cesarja v Nikomediji. Na enkrat je v cesarski palači ogenj nastal, ki je velik del hrama popalil. Ni sicer celo gotovo, kar Laktancij pravi, da je bil Galerij sam skrivoma hišo užgal, potem pa na kristjane povedal; pa gotovo je, da je Galerij to priložnost porabil, in kristjane pri cesarji sumničil, kakor bi bili oba cesarja v palači živa sežgati namenili. Takoj je Dijoklecijan ukazal vse škofo in duhovnike zapreti in na vsak način siliti, da bogovom darujejo. Cesar je menil, ako se pastirji vdajo, potem bodo tudi verniki posnemali njih izgled. Še tisto leto je izdal drugi ukaz, da naj zaprte duhovnike, kateri so darovali, izpustijo, a kateri nočejo darovati, naj jih silijo k temu po mukah in na nateznicah. Ker pa cesar tudi tako svojega namena dosegel ni, je zapovedal l. 304 vse stanovitne kristjane ukončati. Sedaj je kri kristjanov potokoma tekla; cesarski namestniki so se podvizali na tenko spolnjevati cesarske ukaze, in drug je drug zega v krutosti želel prekositi. Strahovito klanje je nastalo in ogromno je bilo število mučnikov. Evzebij pravi, da so se morilni meči skrhali in lomili; rabeljni so obnemagali in se premenjali, a kristjani se niso naveličali trpeti, marveč so hvalo in slavo prepevali vsemogočnemu Bogu.

Na cesarskem dvoru so živeli Peter, Gorgonij in Dorotej, krščanski možje, ktere cesar popred ni le kakor prijatelje čislal, ampak kakor sinove ljubil, a sedaj jih je neusmiljeno trpinčil. Petru so ukazali darovati, ker se je pa tega stanovitno branil, ga nazega obesijo in tako kruto bičajo, dokler mu kosti ne obelijo. V rane mu vlijejo kisa in soli, potem ga denejo na raženj in ga pri tihem ognji spečejo. Vendar slavni mučenik je vse muke hrabro premagal in svojo dušo neomadeževano ohranil. Enako grozovitno so dvornika Gorgonija in Doroteja mučili ter jih na zadnje zadrgnili. Trupla so sicer spodobno pokopali; a zopet so jih izrovali ter v morji potopili, da bi jim kristjani Božje časti ne skazovali. Pagani pač ne razumijo češčenja svetih ostankov, ker kristjani nikakor ne molijo ostankov, nego jih le častijo, ker so bili nekdanj živi udje Jezusovega telesa, in se bodo kedaj v nebesih sjetili v nebeški časti.

Škof cesarskega mesta, Antim, je bil ob glavo djan. Med vojščaki se je odlikoval Julij v Meziji. Namestnik mu je prigovarjal, da daruje; a vrli vojščak mu odgovori: Že šest

in dvajset let sem zvest vojščak, sedemkrat sem stal pred sovražnikom in sem moško sukal meč; zvesto sem pa služil ne le cesarju, ampak tudi živemu Bogu, kojemu se tudi sedaj ne smem izneveriti.“ Na morišči je še poljubil svojega prijatelja, krščanskega vojaka Hezihija, rekoč: „Brat, pridi naskorem za menoj!“ Takoj si obveže oči in nakloni svoj vrat, rekoč: „Gospod Jezus Kristus, ker zavoljo tvojega imena trpim, pridruži mojo dušo svojim svetnikom!“ En mesec pozneje je Hezihij prestal mučeniško smrt.

49. Med vsemi devicami mučenicami, ki so v Rimu trepele, najbolj sv. Neža slovi. Sv. škofa Ambrozij in Avguštin v svojih pridigah sv. Neže ne moreta prehvaliti. Bila je mlada, kakor juterna zarja, še le trinajst let stara deklica, krotka kakor jagnje (látinsko ime sv. Neže je Agnes, kar bi pomenilo jagnje), nedolžna kakor angelj, plemenitega rodu, kakor rozga na trti; pa si je izbrala tudi plemenitnega ženina, Jezusa, Sina nebeškega kralja, ter mu je že prav rano svoje srce poklonila. Veliko bogatih in imenitnih mladenčev je prišlo zastonj snubit preblage device. Tako se je zvedelo, da je Neža kristjana. Radi tega jo v verige vklenejo in pred sodnika peljajo, stala je stanovitna, kakor skala; niti sladke obljube sodnikove je niso omamile, niti grozeče besede niso prestrašile srčne device. Sodnik jo na smrt obsodi. Vsi pričejoči so jokali, sama ona je bila vesela; rabeljnu se je roka tresla, sv. Neža pa je mirno naklonila vrat, da ga je grozovitni meč presunil. — Enako slavno ste zmagali devica Lucija v Sirakuzi in in žlahtna gospa Anastazija v Iliriji, ter ste stopili v vrsto sv. mučenic.

50. Hispanija je sicer vbogala Konstancija, ki je bil prijatelj kristjanov; a tudi tukaj je tekla mučeniška kri, ker je Dijoklecijan vendar bil vrhovni poglavar vseh rimskih dežel, Konstancij pa le njegov cesar ali vladarski pomagač. Med vsemi mučeniki v Hispaniji se odlikuje sv. dijakon Vincencij. Kakor je Rim ponosen na sv. Lovrencija, tako je Hispanija vesela svojega sv. Vincencija. Nedolžnega mladeniča je Valerij, škof v Saragosi, sam odgojeval. Naučil ga je vseh lepih čednosti ter ga posvetil za dijakona in mu naročil besedo Božjo oznanjevati, ker je škof sam težko besede izgovarjal. Vincencij je skrbno in vestno svojo službo opravljal, in kar je druge učil, je tudi sam zvesto spolnjeval. Kakor biser se je svetil med kristjani, radi tega pa ga je zavidno pagansko oko tudi precej zapazilo. Namestnik Dacijan mu obesi na roke in noge težke verige in ga v ječo vrže. Ker je svojo vero hrabro za-

govarjal, so ga djali tudi na nateznico. Med trpinčenjem ga Dacijan praša, kaj da zdaj reče? A Vincencij mu takoj odgovori: zdaj se le godi, česar sem se že dolgo veselil. — Namestnik je menil, da so beriči mučeniku prizanašali, zato je velel, njih preteptsti. Razsrjeni beriči tedaj zgrabijo za železne grebene in ga tako grozovito razmesarijo, da so do belih kosti videli; Vincencij pa je vesel oznanjeval „Gospoda Jezusa, edinorojenega Sina enega Očeta, in pa sv. Duha, — edinega Boga!“ Na to ga položijo na razbeljen raženj, od zgorej pa so ga z razbeljenimi ploščami žgali ter so mu v skeleče rane soli potrosili in kisa vlili, — sv. mučenik pa je neprenehoma molil. Sedaj ga Dacijan v temno ječo na črepine djati veli; pa Bog, ki je v Babilonu troje mladenčev v ognjeni peči ohranil, je dal mučeniku tudi na črepinah sladko zaspiti. Ko se prebudi, vidi mesto črepin vse polno lepih, dišavnih cvetlic, ter sliši tako lepo angeljsko petje, da je tudi sam veselo zapel. Dacijan je zdaj zapovedal Vincencija na mehko posteljo položiti; hotel ga je namreč ozdraviti in za nove muke pripraviti. Kristjani so prihajali k njegovi postelji, poljubovali so njegove rane ter so namakali rutiče v njegovi krvi, da bi svojim potomcem sporočili drag zaklad na spomin Vincencijeve smrti. Med tem je sv. mučenik umrl, in se je preselil v nebeški raj.

51. Pa ne le ti, kojih trpljenje smo tukaj obširniše objavili, so trpeli, ampak še tisuč in tisuč drugih. Le Bog ve njih število, in še le v nebesih enkrat bomo tudi mi videli njih dolgo vrsto. Tudi nismo povedali, in niti ne bi mogli povedati, kaj so že mučeniki vse prestali. Nekteri so bili strašno bičani, drugi na nateznico nategnjeni, drugi z železnimi grebeni razdrapani. Na križ so jih pribijali, ali na križ privezali, dokler niso lakote umrli. Nekterim so glave sekali, drugim so kosti polomili in zopet druge so za noge obešali, pod glavo pa zakurili medel ogenj, da jih je dim zadušil. V nekterih krajih so jim nose in ušesa porezali, ali roke in noge posekali in še drugače zmandrali; z razbeljenimi žreblji so jim glave prebijali in žive so žgali. V Pontu so jim ostro trstje za nohte vtikali, po hrbtu so jih z razpuščenim svincem polivali. Nektere so z baklami po vseh udih telesa žgali, druge so v čolne nabasali in na visoko morje zapeljali in tam potopili. Včasih so pripognili dvoje dreves, in na vsaki vrh privezali eno nogo; potem so popustili, da sta vrha razdrknila in človeka na dvoje raztrgala. Tudi na ostra kolesa so njih telesa navijali, dokler jih vrteče kolo ni razmučkalo; drugim so za noge zapregli divje konje, ki so jih do smrti povlačili. Nektere

muke pa raji zatajimo, da bralci očes ne pobešijo in da jih rudečica ne oblije. Ena beseda vse pove: cesarski namestniki so se skušali drug drugemu prekositi v divjosti, da bi se trinogom cesarjem prikupili.

Vse te različne in grozovite muke, ktere je sam peklenščak zmisli, so prestali krščanski junaki. Sicer je res, da so nekteri kristjani, celo duhovniki in škofje iz strahu malikom darovali, ali vsaj sv. bukve sovražnikom izročili, ter se sploh niso lepo obnašali; — a kje je tako čista pšenica, da ne bi bilo nobene smeti vzmes?!

Konštancij se je do kristjanov zmiraj blago obnašal, kar kaže sledeča vest. Izdal je povelje, da se vsi cesarski namestniki, vojaški poveljniki in posvetni gospodje naj odločijo, in naj ali darujejo malikom, ali pa naj svoje častne službe takoj popusté. Večidel jih je raji popustilo posvetno nego Božjo službo; drugi pa so se odločili ostati in darovati. Tem omahljivcem in samopašnikom je Konštancij djál, da na take služabnike, koji prav zlehkega svojo vst oskrunijo in malomarno celo svojega Boga zapustijo, se tudi cesar ne more zanesti, — ter jih je izpodil iz službe, a stanovitne je pohvalil.

52. Nagloma sta se odpovedala oba avgusta vladarstvu, in na jutrovem je postal Galerij avgust, na izhodnem pa Konštancij, za cesarja pa sta bila izklicana Maksimin Daja, in Sever, kojega pa je Maksencij precej spodrinil. Leta 306 je umrl Konštancij in vojaki so mesto njega sina njegova Konstantina za avgusta proglasili.

Sedaj, ko je bil Galerij sam svoj gospodar, in se ni več Dijoklecijanu pokoril, je znova začel kristjane preganjati, da bi do dobrega nasitil sirovo svojo divjost ter mero svojih grehov vrhoma napolnil. Njegov cesar Maksimin mu je pa dobro pomagal. V Aleksandriji je storil mučeniško smrt škof Peter, in modra in učena devica Katarina; na Feniškem škof Meto dij in plemenita devica Barbara. V Palestini so ob enem škofa Silvana in 39 kristjanov ob glavo djali; tudi cezarejski duhovnik Pamfil, in antijohijski mešnik Lucijan sta mučenika postala. Krščanski mladenič Afijan še ni bil dvajset let star, ko ga vojščaki vjamejo in neusmiljeno bičajo, potem pa v ječo vržejo, kjer mu v kladi noge strašno razpnejo. Drugi dan so mu strani z železnimi grebeni trgali in ga v obraz in zatilnik tako tolkli, da ga „namreč prijatelji po lici niso spoznali. Noge so mu povili v platnene v olji pomočene rute, ktere so potem užgali. Ker je za tri dni zopet Jezusa stanovitno spoznal, ga v morje vržejo. Naglo se morje

razburi ter jame kipeti, v zraku pa šumeti, da se cezarejsko mesto in celi okraj strese, valovi pa sveto truplo mučenikovo pred mestna vrata splavijo. Tako pripoveduje Evzebij, in se na celo cezarejsko mesto sklicuje, da je priča te čudovitne prigodbe. — Blizo takrat so tudi mladeniča Ulpijana v mestu Tiru krvavo bičali, potem so ga všili v neobdelano volovsko kožo, ž njim vred tudi psa in gada, ter ga tako v morji vtopili. Enkrat je blizo sto kristjanov, med njimi tudi žene in otroci, stalo pred sodnim stolom grozovitega Maksimina, ki so vsi veseli čakali, da bi zavoljo imena Jezusovega kaj prestali. Cesar je zapovedal jim levo podkolence prerezati in desno oko izpehniti, a rano z razbeljenim železom izgati, potem pa jih je odposlal rude kopat.

53. Toliko prelite krvi je vpilo z velikim glasom: „Gospod, sveti in resnični, kako dolgo ne boš maščeval naše krvi nad njimi, ki prebivajo na zemlji? — In jim je bilo réčeno, da naj počakajo še nekoliko časa, dokler se dopolni število njih bratov, kateri imajo umorjeni biti.“ Ko je pa bilo število sv. mučenikov dopolnjeno, se je Bog nad Galerijem strašno maščeval. Po svojem nečistem in pohotnem življenji je nalezel sramotno, grdo bolenje. Gornje truplo se je posušilo, a na ledovji sta nastala dva velika smrdeča in gnjila mehurja, v katerih so se črvi redili, in več so jih zdravniki izrezali in poklali, bolj so se rojili. Drob se mu je skazil in radi tega je zasmradil ne le palače, celo vun po mestu je smrdelo. Nekatere vračnike je na smrt obsodil, ker se mu niso več hoteli približati. Tako je trpel cesar leto in dan. Slednjič vendar se je spominjal nedolžne krvi, koje je toliko prelil, in ker mu njegovi bogovi niso pomagali, se je začel Bogu kristjanov priporočati. Tako po Božji ostri šibi prisiljen, se je hlinil dobrega ter se kristjanom milostljivega kazal, in se celo njih molitvi priporočal.

Po Galerijevi smrti je Licinij postal avgust, koji se je zaročil s Konštancijo, sestro Konstantinovo. Oba avgusta sta potem izdala ukaz, ki vsakemu, tedaj tudi kristjanu pripušča, po svoji veri živeti (312). — V iztočnem delu države se je med Maksencijem, ki je v Italiji vladal, in med Konštantinom, ki je v Galiji svojo glavno moč imel, vojska vnela. Maksencij se je do dobrega na boj pripravil, akoravnò je bil drugač tako len, da nek govornik o njem pravi, da je že za dolgo potovanje obrahtal pot, ki jo je včasi storil iz palače v cesarski vrt. Konštantin je bil prav v zadregi, ko je svoje vojščake

zoper Maksencija peljal. Pa glej čudo! Konstantin je zagledal, pa tudi njegovi vojščaki so videli na nebu znamenje sv. križa z napisom: v tem znamenji bodeš zmagal. Odslej je Konstantin popolnoma zaupal na pomoč Boga kristjanov, ter je priredil na zastave, na katerih je bil pred rimski cesarski orol nastavljen, sv. križ. In kar je upal od Boga, je tudi dobil; — dobil je popolnoma zmago nad svojim tekmečem Maksencijem na milvijskem mostu poleg Rima. Častna podoba Konstantinova, koje so mu postavili hvaležni Rimljani, ker jih je tirana rešil, ima s križem okinčano zastavo v roki; a pod podobo je napisano: „Po tem zmagonosnem znamenji, ki je podoba prave moči, sem vaše mesto iz jarma trinoga rešil.“ Ako pomislimo, kako so paganski Rimljani križ zaničevali, se res čudimo Konstantinovi srčnosti, da se ni ljudi zbal, nego se je Božjemu križu vklanjal in mu očitno čast dajal. V tem hipu ravno, bi rekli, se je pagansko obličje zmagovalnega Rima preobrazilo v svetlo krščansko lice.

54. Začetkom leta 313 se Konstantin in Licinij v Milanu snideta in drugi ukaz izdeta, ki je kristjane zlo razveselil. Sedaj je smel vsak kristjan po svoji veri živeti, in vsakemu državljanu je bilo dovoljeno se pokristjaniti. Vse cerkve, koje so jim pagani siloma vzeli, so jim povrniti morali, kakor tudi uplenjeno cerkveno premoženje.

Licinij se je potem zopet na jutrovo podal, ter je ondi premagal sirovega in razkošnega cesarja Maksimina, ki se je zoper njega puntal. Mesto Tarz, v katerem se je poslednjič še branil, je Licinij na suhem in od morja tako stiskal, da je Maksimin v dušni sili na smrt mislil ter se strupa napil. Pred še pa se je z jedili tako nadeval in tako vina nažrl, da strup ni mogel premočiti, ker je bil želodec prenatlačen. Radi tega je strup le po malem deloval in štiri dolge dni žgal osrčje njegovo, tako da je bolečin zblaznil, ter je z rokama zemljo grabil in si ž njo usta polnil, kakor bi bil gladen. V takih strašnih mukah se je glavo svojo tako silno v zid zaletel, da so mu oči izstopile iz jamic na čelo in je kričal: saj nisem jaz kriv, drugi so to storili. Tudi Kristusa je na pomoč klical ter na ves glas prosil, naj se ga usmili. Konečno je obupal in izdihnil svojo črno dušo. — Sedaj je na jutrovem Licinij sam vladal, kakor tudi v zahodnej polovici države sam Konstantin. V rimski državi pa je krščanstvo slavno zmagalo po krvavem boji, akoravno so se trinogi že bahali, da so ime kristjanov iz sveta izbrisali, in akoravno so rimski cesarji krščanski veri že nagrobni spominek ponujali. Izpolnila se je

obljuba Kristusova: „Na svetu bote imeli britkosti, a zaupajte, jaz sem svet premagal.“

O krščanskem mučeništvu.

55. Mučeniki sv. cerkve so živi dokaz, da je krščanska vera, Božja vera. Le Bog sam je zamogel dati svojim izvoljenim toliko moči in poguma, da so veseli umirali zaradi njegovega imena. Sto in stokrat se je zgodilo, da so pagani sami to spoznali, kadar so kristjane tako srčno umirati videli, ter so rekli: Res, velik je Bog kristjanov; — Bog kristjanov je pravi Bog! — Pa tudi mučeniki nikdar svoje stanovitnosti niso sebi, nego le Božji pomoči pripisovali, rekši: Bog, v kterega mi zaupamo, nam bode dal moči in srčnosti vse muke in tudi smrt prestat. Ravno isto to slutijo dandanes vsi sovražniki sv. cerkve, za to se trudijo dokazati, da število mučnikov ni bilo tako ogromno, kakor mi trdimo, ampak le pičlo. — Mučeniki sv. cerkve so bili, pravijo, zgolj prenapetneži.

Le tista cerkev, ki ima mučenike, je prava cerkev, nevesta Kristusova, ki je kralj vseh mučnikov. Svet je Kristusa do smrti na križi sovražil in preganjal, sovraži pa tudi enako njegove zveste služabnike, da se izpolnijo Gospodove besede: „Hlapec ni večji od svojega Gospoda; ako so mene preganjali, bodo tudi vas preganjali.“ Zategadel sv. Ignacij lepo pravi, da so sv. mučeniki „vejice drevesa sv. Križa“, in da se krivoverci niso takovi skazali. Krivoverci se sicer tudi s svojimi mučeniki hvalijo; a to niso bili pravi mučeniki, koji so se v svoji besnosti ali zaslepnjenosti ali sami pogubili, ali so jih radi kacega nevarnega nauka ali zavoljo zločinstva drugi umorili.

Mučeništvo nam je porok, da bode sveta cerkva z miraj stala, in da je vrata peklena nikdar ne bodo premagala. Ako bi mogoče bilo cerkev Kristusovo ukončati, bi jo gotovo rimski trinogi v krvi mučnikov vtopili bili; a nasprotno se je zgodilo, kar Tertulijan svedoči, ki pravi: „Kri mučnikov je seme kristjanov; bolj nas kosite, več nas je!“

Mučeništvo je bilo ogenj, ki je sežgal v sv. cerkvi vse, kar je bilo neporednega v njej, in kar bi mladi Jezusovi nevesti lahko bilo škodovalo na krepkem njenem zdravju. —

Mučeniki nas slednjič tudi s svojim lepim izgledom vabijo za seboj, ter nam pravijo: „Ne bojte se onih, kteri telo umoré, duše pa umoriti ne morejo;

bojte se veliko več tistega, ki zamore dušo in telo pogubiti v pekel.“ — Zgodovinar Möhler reče: „Resnično, ako bi postali tako nehvaležni, da bi na one, ki so se za Kristusa tako hrabro vojskovali, pozabili, bi bili vredni, da bi tudi Izveličar Kristus na nas pozabil. Kadar sem premišljeval mučenike in njih zgodbo, sem se vsaj naučil svetnike nazivati. Velikokrat sem sedel med pismami, ki o njih poročajo, in sem se jokal; ž njimi sem čutil njih trpljenje, občudoval sem njih čine, zavzet njihovega junaštva.“

d) Pregarjanje cerkve z mečem duha.

56. Dokler so rimski cesarji in njihovi namestniki krščansko vero z mečem preganjali, so si paganski modrijani in učenjaki glavo belili, kako bi krščanstvo po pametnih razlogih zamogli prevreči in dokazati, da krščanska vera le ni prava vera. Dela pa so se na dvoji način lotili: ali so krščansko vero zasmehovali in gnjusili, da bi ljudstvo od nje odvrčali, ali pa so pagansko vero umivali, da bi dobila drugo lepše lice. —

Modrijan Celz (150) je spisal knjige, koje je imenoval „resnično besedo.“ V teh bukvah pa same laži trosi in pravi, da je bil Kristus le priprost čarobnik, sumljivega pokolenja — Bog ve od kod, ki se je za Boga izdal. Izbral si je potem deset ali enajst ubogih in razuzdanih ribičev in cestnarjev, s katerimi se je okoli klatil in nekovе čudne reči opravljal, na zadnje pa je bil hudodelnik umorjen. Njegova vera je le kuparija, vsa polna basen in napak; kar pa ima vera dobrega, so že kedaj paganski modrijani učili, in tedaj nič novega ni. Kristjani na vsak tudi nesramen način druge k svoji veri vabijo; najljubši so jim pa hudodelniki in razuzdani ljudje, s kojimi se najraje družijo, — potem se pa štulijo, kakor bi tako vero celi svet sprejeti moral.

Lucijan iz Samosate zasramuje kristjane kakor sicer dobre, a tudi nespametne duše, ki se za vsakim sleparjem zamotajo.

Porfirij († 304) vso nesrečo, ktera je kje rimsko državo zadela, nakapa in naloga kristjanom, da so je krivi, in jih na vsak način obrekuje ter že stara obrekovanja ponavlja. — Rad bi dokazal, da Kristus ni pravi Odrešenik, ker je tako pozno na svet prišel, in da peklenske kazni niso večne, kar bi neki bilo zoper Božjo pravičnost. Skrbno je iskal v starem in novem sv. pismu, da bi našel izreke, ki bi si bili protivni;

in ako je kaj našel, kar se na videz ni skladalo, je takoj zapisal. Čudežev ni dal veljati, ker so le čarobnije, in čudeže, ki so se godili na grobih mučenikov, baje dela hudič. Pa vsa obrekovanja niso mogla slave Kristusove zakriti, in očevidnih čudežev zatreti. Vsled tega so nekaj novega iztuhtali.

57. Flavij Filostrat je namreč Kristusu primerjal nekega pagana, Apolonija iz Tijane, in je rekel, da je njegovo življenje enako čudežno, kakor Jezusa Nazarenskega, in vendar ga pagani Boga ne molijo, kakor kristjani Kristusa. Apolonij je živel ob času Kristusa, poznal je vso pagansko modrost, in je bil v tistih neznano sladnostnih in pohotnih časih mož treznih in poštenih načel, in zagadel od drugih občudovan. Toliko se gotovega ve o Apoloniji, — vse drugo je izmišljeno: da bi bil čudovitno rojen, da je svojo mladost sveto preživel, potem se na raznih krajih modrosti učil: da si je nekoliko učencev pridružil in hotel svet po svojih naukih poboljšati: da je čedno živel, čudeže delal, skrivnosti srca poznal in da je pozneje, po svojem samopridnem in lakomnem učenci Evfratu izdan, stal pred sodnim stolom: da je iz sodišča naglo preminil, pozneje pa se svojim osupnjenim učencem zopet prikazal ter jih prepričal, da ni samo prazna prikazen: da je slednjič tudi v nebesa šel. Vsak vidi, da ta suknja Apoloniju ni prav; vsi navedeni običaji so iz Jezusovega življenja izposojeni.

Pa modrijani niso samo spodbijali krščanske vere, marveč so tudi prikrivali nagoto in neumnost svoje paganske vere, koliko je bilo mogoče. Mi med stoterimi le eno povemo. Največa norost paganske vere sploh je bila, da so imeli, Bog si ve, koliko bogov — malikov. Pa zagovarjali so se ter so rekli, da vsa razna iména različnih bogov, zmiraj le enega in istega Boga pomenijo, in le raznotere lastnosti in dela istega Boga zaznamnjajo.

e) Zagovorniki sv. krščanske vere.

58. Kako so kristjani krvavo preganjanje premagali s svojo potrpežljivostjo in stanovitnostjo, tako so sv. cerkveni očaki in cerkveni učeniiki s svojo modrostjo paganske modrijane presegali, ter tudi s pismom branili sv. vero. — Dobro je sv. mučenik Justin kristjane in sv. krščansko vero zagovarjal, — kar pa smo že navedeli. A tenagor, krščanski modrijan v Atenah, je napisal „prošnjo za kristjane“ do cesarja Marka Avrelija in pravi: „Švitli cesar, v tvoji državi je veliko

Klemen Aleksandrijski je napisal „opominjanje do paganov“, v katerem jih nagovarja neumno paganstvo zapustiti in se krščanski resnici vdati. Svoj spis je lepo takole začel: „Po stari pravljiči sta Amfijon tebenski in Arijon iz Metimne tako milo zapela, da je prvi ribice poslušat zvalil, in drugi, da je domače mesto z ozidjem obdal, ker je po svojem petji celo kamenje privabil. Orfej pa je neki tako lepo zagodil, da je divjo zverino krotil s svojo godbo. A ti pevci so ob enem tudi ljudi pomehkužili in malikovanje upejlali in utrdili. Ne tako moj Pevec (Kristus), ki je prišel kraljestvo hudega duha razdajat. On sam je najdivjiše vseh stvari, — ljudi namreč, ukrotil: krilate stvari, t. j. lahkomiselne, stvari, koje lazijo in gomazijo, t. j. goljufe, leve, t. j. besne, svinje, t. j. nečistnike, volke, t. j. roparje, celo kamenje in les, t. j. topoglave je vedel ganiti. Tako se je opravičila preroška beseda: „Bog zamore iz tega kamenja obuditi Abrahamove sinove.“ Moj Pevec, Božja Beseda, je stareji od onih ajdovskih pevcev, in se je zmiraj za človeka poganjal, kojega je hudi duh zapeljal in nesrečnega storil. Najpopred je poslal preroke, pa je tudi sam prišel, da nas pravega Boga spoznovati nauči.“ — Da bi Klemen pagane do dobrega prepričal, jim je dokazal puhlost in neumnost tolikih bogov, ter jim je oponašal krvavo in nesramno častenje njih malikov. Pokazal jim je, kako so si njihovi najbolji modrijani celo navskriž, in koliko napačnega da trdijo; a da huje in globokeje še so paganski pesniki zabredli. Naposled opominja pagane, naj se vrnejo k edinemu Bogu, kojega so itak ne samo pravi preroki judovski, nego tudi paganske device prerokinje Sibile, in pa odlični paganski modrijani oznanjevali.

60. Že sto let blizo je minilo, kar je Celz napisal svojo „resnično besedo“ zoper kristjane, in sploh je bil še ta spis krščanski veri na poti in na kvar. Nek Ambrozij je tedaj prijatelja svojega, slavnega Origena poprosil, da naj zoper Celza piše, ter naj ovrže vse, kar Celz krščanski veri oporeka, a Origen se je nerad lotil tega dela ter je Ambroziju odpisal: „Naš Gospod in Izveličar je molčal, ko so pri sodnji krivo o njem pričali, ker ni dvomil, da bodo njegovo življenje in dela, ki jih je med Judmi storil, bolj izpričala njegovo nedolžnost zoper krive priče in tožnike, kakor vsaka beseda. Kaj te je tedaj, Božji Ambrozij, nagnilo, da tirjaš od mene, da bi moral obrekovanja Celzova zavračati? Ali naša Božja reč ni sama za se dosti močna in trdna, da se vsega obrekovanja obrani?

Ali naš nauk ni krepkeji, nego vse krive priče? „Kdo nas bo ločil od ljubezni Kristusove? Ali nadloga ali stiska, ali preganjanje ali nagota, ali nevarnost, ali meč. — Kakor je pisano. — Nič nas ne more ločiti od ljubezni Božje, ki je v Kristusu Jezusu, Gospodu našem!“

„Ker pa bi se itak znalo dogoditi, da bi ktereга „slabega v veri“ Celzova beseda omajala, sem se vendar odločil na tvoje povelje, ker nas tudi apostelj opominja: „Glejte, da vas kdo ne zapelje s posvetno modrostjo in prazno zvijačo!“ Origen s svojim velikanskim umom Celzov spis pretresuje ter mu do dobrega pokaže, da je na krivem.

Afrikanec Minucij Feliks je napisal razgovor, kojemu je dal ime „Oktavij“, in v kojem Kristusovo vero zagovarja. Zadržaj tega spisa pa je takov: Pagan Cecilij in kristjan Oktavij gresta skupaj v mesto Ostijo. Na poti se Cecilij odkrije pred podobo boga Serapisa, kar mu Oktavij takoj opo- naša ter mu pravi, da se kaj takega storiti olikanemu človeku ne spodobi. Razgovor se začne. Cecilij zagovarja svojo vero rekši, da največi modrijani resnice niso zasledili, in tedaj je najpametneje, pri stari svoji veri ostati. Kristjani so pa mračnjaki in se skrivajo po vseh kotih, kar kaže, da nimajo dobre vesti. Tudi stara obrekovanja Cecilij ponavlja in jih kristjanom na rame nalaga. — Sedaj pa se oglasi Oktavij za krščansko stvar. Mirno in čedno razlaga, da je le en Bog, ki je nebo in zemljo stvaril, da ni pametno, pri stari slabi veri ostati, a novo sveto vero pa zavreči. Kristjani niso krivi zločinste, ki se jim nakladajo, marveč njih življenje je lepo in sveto. Poglej si le, pravi Oktavij Ceciliju, nedolžne kristjane, ki se niti smrti ne bojijo: v ognji preganjanja so pokazali, da so dobro, čisto zlato. — Cecilij je precej priznal, da ga je prijatelj Oktavij v golči premagal, ter je djal: „Oba midva sva zmagala; ti si zmagal mene, a jaz svojo zmoto.“

61. Odličen zagovornik krščanstva je bil Tertulijan. Ni pravica, piše on, kar se kristjanom godi. Z ene strani jih krivijo uboja in nesramnosti, z druge strani pa vsakega precej izpustijo, koji se krščanski veri odpove. Po pravici bi ga potem prav kaznovati morali za to, česar se je popred pregrešil. Kristjani ne molijo oslove glave, ne solnca, kakor jih krivijo; pač pa so vsega tega krivi pagani, česar se pa sedaj sramujejo in isto na kristjane porivajo. Tertulijan primerja življenje kristjana in pagana, razkrije vso nagoto paganstva ter dokaže, kako lepo se kristjan nad paganom odlikuje.

Tertulijan naravnost pove, da je človeška duša po svojem bitji že kristjanka. Vsled tega se tudi pagani doma, kadar se ne zavedajo, le na Boga (na enega) sklicujejo, ne pa na bogove, rekoč: Bog daj, — je Božja volja, — Bog povrni. — Bog je sodnik; in vsled tega se proti nebesom ozirajo, kjer edini Bog prebiva, nikakor pa ne na kapitol, kjer so imeli svoje bogove na kupu. — Tako človeška duša sama lepo priča, da pozna Boga, stvarnika svojega.

Sv. škof Ciprijan je kristjane v svojem listu do nekega imenitnega pagana Demetrijana zagovarjal. Zatožbe, da bi bili kristjani krivi vseh nezgod, ki so v tistem času rimsko državo zadele, Ciprijan nikako ni dal veljati, nego je rekel, da so vso nesrečo pagani sami zadolžili, ker so si s svojimi pregrehami jezo Božjo nakopali. Da bi svojo besedo dokazal, nam pokaže Ciprijan grozovito podobo paganskega življenja: Na cesti, na morji mrgoli tolovajev, povsod se vojske vnemajo, pri sodnji je vse polno pravn in samih podkupljivih sodnikov; vsak dan so krvave igre, v katerih se gladijatorji ljudstvu za kratek čas ubijajo; v glediščih se šopiri nesramnost in se daja poduk na moritev, na prešestvanje, — o grdobah, ki se po hramih godijo, ne govoriti. — Tako in enako vrlo je še več drugih krščanskih pisateljev sv. vero zagovarjalo.

O kristjanih nasproti pa Ciprijan takolé govori: „O presrečna naša cerkev, koja slavna mučeniška kri v naših časih tako lepo odlikuje; pred je bila bela po djanjih bratov, a zdaj je postala rudeča kakor škrlat po krvi mučenikov; njenemu kinču ne manjkajo niti lilije niti rože!“

Ako vsa obrekovanja sv. vere slišimo, spominjamo se preroških Davidovih besed: „Nabrusili so svoje jezike, kakor meč; napenjajo svoj lok, grenkoreč, da bi na nedolžnega streljali.“ Z druge strani pa, če pogledamo srčne in razumne zagovornike Kristusove vere, moramo reči, da sovražniki niso kaj opravili. „Rane so, kakor od otročjih pušic, njih jeziki so oslabeledi.“ — Veliko blata so na Kristusovo nevesto pometali, da bi jej ognjusili rajsko belo lice: a hitro so jo krščanski učenci zopet umili, in sv. cerkev je zopet bila, kakor vselej, „sveta in neomadeževana“, kakoršno ravno Jezus imeti hoče: „Kristus je cerkev ljubil, ter je sam sebe zanj dal, da bi jo posvetil, da bi priredil sam sebi častito cerkev, ktera nima niti madeža niti grbe, ali kaj družega tacega, temuč da je sveta in neomadeževana.“

f) Razširjenje sv. cerkve koncem 3. in začetkom 4. stoletja.

62. Preroška beseda Kristusova: „Kadar bom povišan nad zemljo, bom vse k sebi potegnil,“ se je lepo izpolnila v cerkvi Božji. Ne more se namreč tajiti, da se je do četrtega stoletja sv. vera po vseh takrat znanih treh delih sveta razširila, da se je povsod vselila in iz vseh stanov ude dobivala. To pričajo najstareji cerkveni pisatelji. Sv. Justin pravi: „Ni ljudstva niti med divjimi narodi, niti med Grki, koje ne bi v imenu križanega Kristusa molilo, in hvalo dajalo Očetu in stvarniku sveta.“ — Tertulijan piše; „Od včerajšle smo, pa povsod nas je polno: v mestih, na otokih, v trdnjavah, na trgu, po taborih celo; med prostim ljudstvom, med vitezi, na cesarskem dvoru, med starašini, med sodniki: le tempeljni so vam še vaši.“ To isto poroča Laktancij, rekoč: „Nobeno ljudstvo ni tako neizobraženo, in nobeden kraj ni tako oddaljen, da ne bi vedel o trpljenji Kristusovem in o njegovem veličastvu. Cerkev je raztegnila svoje roki proti jutru in proti večeru, in ni tako skritega kota na svetu, kam bi Božja vera ne podrla.“ — Celo Celz in Lucijan in Plinij svedočijo, da so takrat že po vseh krajinah rimskega cesarstva kristjane nahajali. Pa ne, da bi le posamezni kristjani tu in tam prebivali, ampak njih število je bilo že ogromno. V drugem in tretjem stoletju štejemo že toliko svetih škofov in znamenitih škofij, da lahko sklepamo, koliko je bilo število ovčic. Tudi ni res, kar nam sovražniki radi spodtikajo, da bi se le revno in neolikano, prosto ljudstvo pokristjanilo, kar pa je boljših in modrejših bilo, da niso marali za sv. vero. Res je sicer beseda Jezusova: „Ubogim se evangelij oznanuje,“ — in še drugi izrek: „Ne boj se mala čreda, kajti volja Očeta vašega je, vam dati kraljestvo;“ res je tudi, da je bogastvo trnje, ki zaduši Božjo besedo, da ne rodi sadu, in posvetna skrb je kriva, da povabljeni ne pridejo na gostijo, ktero je napravil kralj svojemu sinu; pa bogatci in učenjaki zavolj tega nikakor niso izključeni iz kraljevstva Božjega, kar kaže cerkvena zgodovina vseh časov. Tudi precej v prvih časih krščanstva so bili učenjaki in modrijani in imenitna gospoda že udje sv. cerkve. Mučenik Flavij Klemen je bil cesarske rodbine: rimski starašine, gospé plemenitega rodu, mladenči in device imenitnega pokolenja so veseli svojo kri zaradi Jezusovega imena prelivali. Modrijana Justin in Atenagor in še drugi so sv. vero zagovarjali, Tertulijan

in Ciprijan, oba sloveča pravnika, sta kristjana postala; med odličnimi vojskovodji rimskimi so bili poštene kristjani, n. pr. sv. Mavricij, sv. Sebastijan, sv. Florijan. Nekatere krščanske občine so bile bogate in so dajale obilno miloščine, kar svedoči, da je cerkev tudi bogatce med svoje štela.

63. Poglavitna cerkev v Aziji je bila antijohijska; zraven še ste cveteli jeruzalemska in cezarejska. V Edesi je že okoli 160 vladal krščanski knez. Iz Sirije se je sv. vera razširila po Mezopotamiji in Perziji. V rimski Armeniji že v drugem stoletju krščanske občine nahajamo. Mala Azija je itak že iz apostoljskih časov bila krščanska; ravno tako so na otokih Cipru in Kreti aposteljni sv. vero oznanjevali. Leta 220 nahajamo tudi v Arabiji škofijske sedeže.

Prvi apostelj, ki je **Evropi** oznanjeval Božji evangelij, je sv. Peter, ki je rimsko cerkev ustanovil, koja je mnogo imenitnih udov štela. Iz Rima se je glas besede Božje razlegal po celi Italiji in več mest po deželi se hvali, da so od aposteljnove ali od aposteljevih učencev sv. vero sprijeli; v Akvileji je baš sv. Marko, v Raveni sv. Apolinarij in v Milanu sv. Anatolon ustanovil prvo krščansko občino. Na Grškem in v Macedoniji, kakor tudi Hispaniji je sv. Pavel pridigoval. Ne more se pa dokazati, da bi v Galiji sv. Dijoniz, katerega je sv. Pavel v Atenah spreobrn timer, prvi Kristusa oznanjeval. Lijonska in Vienska cerkev ste tukaj prvi sloveli; pravijo, da je papež Fabijan sred tretjega stoletja sedem škofov v razne galijske kraje poslal besede Božje oznanjevat. Na cerkvenem zboru v Arles-u (g. Arlu) (314) je že 33 galijskih škofov zborovalo. V Britaniji, ki se je deloma Rimljanom pokorila, deloma pa še sama svoja bila, bile so že koncem drugega stoletja krščanske občine, in za cesarja Dioklecijana je bilo tudi tukaj več duhovnikov in svetnih kristjanov mučenih. Rano se je sv. vera v Germaniji vkoren timer in slovele so cerkve v Mogunciji, v Triveru in v Kolinu. Tudi unkraj reke Rene, v svobodni Nemčiji so bile, čeravno redke, krščanske občine. Ob Donavi v Reciji (sedaj Švic in Tirolsko), v Noriku (sedajno Avstrijsko in Štajersko, Koroško) in v Panoniji (sedaj Ogersko) so najbrže rimski vojaki in begunci sv. evangelij naznanimer. Najstareja škofija v Noriku je bila v Lavrejaku (Lorch), na stoku Anize in Donave, kjer je sv. škof Maksimilijan deloval, ki je bil rojen Celjan, in je tudi v Celji prestat mučeniško smrt za Kristusovo vero († 285). Na Panonijskem v Petaviji (v Ptui) je sv. škof

Viktorin dobil mučeniški venec, o katerem svedoči sv. Jeronim, da je bil tudi slovit cerkveni pisatelj. Spisal je knjige zoper vse krivoverce; raztolmačil pa je prve tri Mojzesove bukve, Pridigarja, Visoko pesem, preroka Izaja, Ecehijela in Habakuka, kakor tudi evangelij sv. Matevža in Skrivno razodetje. Bogu bodi potoženo, da so se vsi njegovi spisi pozgubili. Sv. Jeronim, ki je čital njegove bukve, pravi, da je pisava sicer bolj slaba, pa misli da so velikanske († 303). V istem letu je dal tudi sv. Kvirin škof v Sisciji (Sisek) svoje življenje za sveto vero. Pravijo, da so mu mlinski kamen na vrat privezali, in so ga potem iz mosta posunili v reko Savo. Pa čudežno, kakor bi bil Bog podložil svojo roko, teža ga ni vtopila, marveč kamen je plaval kakor pero na vodi. Na pobrežji je stalo vse polno kristjanov, koje je opominjal, naj se ne branijo za sv. vero umreti, ker mučeniška smrt neumrjournost prinaša. Ko se je Božja moč dovolj pokazala nad sv. škofom, je Kvirin molil ter želel razvezan in s Kristusom biti. Takoj ga je kamen za seboj v globočino potegnil ter ga pokrnil, kakor bi sv. truplo v grobu ležalo. V Bregenci na Tirolskem, v Kostnici in v Augsburgu na Bavarskem je ob času cesarja Dioklecijana tudi nekoliko kristjanov trpelo za Kristusovo vero.

64. Afrika je oznanjevalce sv. vere iz Rima dobila. Prvi aleksandrijski škof, katerega je sv. Peter tje poslal, bil je sv. evangelist Marko; a žalibog, da so v Egiptu in v Libiji številni judje in pozneje krivoverci gnostiki zavirali hiter in uspešen razvoj sv. cerkve. Hitreje si je pridobilo krščanstvo v Afriki Rimsko pokrajino ter Numidijo in Mavretanijo; začetkom tretjega stoletja so bile ondi že goste škofijske stolice.

Res, veliko Božjega sveta si je sv. cerkev v teh kratkih letih pridobila, akoravno o pravih misijonarih ali oznanjevalcih sv. vere o tem času nič kaj ne vemo. Krščanstvo se je namreč brez šuma in hruma razširjalo, kakor kvas, katerega žena postavi, na skrivnem pokisi vso moko. Vsak kristjan je v svojem krogu opravljal misijonsko delo. Škofje in mešniki so pustili svoje do dobrega oskrbljene ovce, in so šli celine orat ter semena Božje besede sejati, kjer je bilo še kaj prostega prostora. Verni modrijani so svojim prejšnim tovaršem in učencem dokazovali, da je krščanska vera Božja in edina prava, ki edina zadostuje človeški pameti, koja sama zamore pomiriti naše srce. Krščanski vojščaki so svoje vrstnike nagovarjali, da se tudi v vojsko Kristusovo uvrstijo, v koji se lavorika večne

časti pribori. Zgodovina svedoči, da so se tako cela krdela rimske vojske pokristjanile, ktere je potem vezala vez krščanske ljubezni, in koji so drug družega po svojem lepem izgledu podpirali in izbujali k stanovitnosti v veri. Sužnji in sužnje, kojim je bila navadno odgoja otrok prepuščena, so v nježnih sreih svojih mladih rejencev kal sv. vere zaplodili in ogenj ljubezni Božje užgali, tedaj se je zgodilo, da paganski starši večkrat niti vedeli niso, da njihovi otroci križanega Jezusa molijo. — Nevesta je ženina Kristusu pridobila, mož je ženo za seboj potegnil v cerkev Božjo. Trgovci, ki so po dalnjih krajih ponujali in prodajali svojo blago, so tudi ljudem najdražje blago, zveličavno vero toliko prehvalili, da so veseli tirjali sv. krst. Prijatelj je svojega prijatelja pripeljal k Jezusu, kakor nekđaj apostelj Filip svojega prijatelja Natanajela. Resnica je: „Kako lepe da so noge onih, ki o znanu jejo in pridigajo izveličanje!“ — Kjer pa se je gibalo toliko blagih nog, da bi nesle evangelij miru po vsem svetu, tam je moralo delo iti od rok!

II. poglavje.

Krivoverci.

65. Ko se je sv. apostelj Pavel v Miletu od starašin krščanskih občin poslovljal, jim je med drugim tudi to-le besedo govoril: „Pazite na se in na vašo čredo, v kterej vas je sv. Duh postavil za škofe, da pasete cerkev Božjo, ktero je pridobil s svojo krvjo. Kajti jaz vem, da bodo po mojem odhodu prišli med vas grabljivi volkovi, kteri ne bodo prizanašali čredi; in izmed vas samih bodo vstali možje, kteri bodo napačno govorili, da bi potegnili učence za seboj.“ Hitro, hitro so se preroške besede sv. aposteljna v cerkvi Božji spolnile. Ni dosti, da so rimski vladarji kakor grabljivi volkovi ovce Kristusove trgali in krvavo preganjali, tudi med kristjani samimi so vstajali možje, ki so napčno učili ter krivo vero širili, da bi tudi druge pridobili na svojo stran.

a) Cerint.

Ob času aposteljna Janeza je učil jud Cerint, da ni Bog sveta stvaril, ampak nek angelj, in da Jezus ni Bog, nego prost človek, kakor mi; samo da se mu je pri krstu v Jordanu pridružil Kristus, koji je v njem deloval do smrti, a ga je pred smrtjo zopet zapustil. Odločno je krivoverca sveti Janez v svojem evangelji zavrnil ter je rekel: „da je Beseda Bog, in da je Beseda meso postala (človek postala) in med nami prebivala.“ Janez niti za kratek čas ni hotel s Cerintom pod eno streho biti, nego se je sovražnika resnice hitro zognil. — Iz lista sv. aposteljna Pavla do Korinčanov je jasno, da se je tudi še ta apostelj s krivoverci boril; Pavel ondi piše: „Tudi krivoverstva morajo biti, da, kateri so skušeni med vami, znani postanejo.“

b) Simon.

66. Zgodovinarji Simona očeta krivovercev imenujejo. Rodil se je v Samariji ter je bil od dijakona Filipa krščen. Doma je že ljudi s svojimi sleparijami motil, in ker je tu in tam kaj na videz čudnega opravil, se mu je mnogo ljudstva pridružilo. Takih čudežev pa, kakor so jih delali aposteljni, vendar ni mogel napraviti; vsled tega se je aposteljnem pridružil in jim je denarjev ponujal, ako tudi njemu enako oblast podelijo. A Peter mu reče: „Srebro tvoje naj s teboj vred pogine, ker misliš, da se dar Božji za denarje dobiti zamore.“ — Simon se je ponašal, da je od Boga poslan, da je on „velika Božja moč“ sama, in da je tudi „zveličar ljudi“; blodil je, da je za svojo domovino Samarijo „bog oče“, za Judejo „bog sin“, a za pagansko ljudstvo „sv. Duh“. Ž njim je tudi neko ženstvo hodilo, Helena imenovano, vlačuga iz tirskega mesta, o koji je pripovedal, da je mati angeljev. Kakor Simon, so bili tudi učenci njegovi nečistniki ter so učili, da je vrhunec ljubezni — nečistost. Kdo bi verjel, da je tudi s takimi revnimi nauki v Rimu veliko ljudi omamil, ki so ga visoko obrajtali in celó Boga častili; a sv. Peter je tudi tukaj krepko njegova napačna in hudobna načela pobijal. Smrt sleparja je bila neki celó žalostna. Neki pravijo, da se je dal živega pokopati ter je trdil, da bo na tretji dan zopet vstal, — a ni se več prikazal z groba;

drugi pa menijo, da se je štulil, da bode v nebesa šel; in resnično se je nekoliko nad zemljo vzdignil, potem pa je hipoma treščil ob tla in se pobil. Menimo, da ga je hudič, ki tudi v zraku oblast ima, kakor uči sv. Pavel, nekoliko nad zemljo vzdignil v svojo zračno kraljestvo, a potem ga je šiba Božja pobila v prah.

c) Ebijoniti in Nazarejci.

67. Že v apostolskem času so se tedaj prikazali volkovi v ovčji obleki, ki so trgali čredo Kristusovo, a tudi pozneje jih ni zmanjkalo. Dve vrsti krivovercev nahajamo v drugem in tretjem stoletji; prvim, koji so sv. evangelij judovske vere primešali, pripadajo Ebijoniti in Nazarejci, drugim, koji so med krščansko vero paganskih načel namešali, prištevamo Gnostike, Manihejce, Montance in nasprotnike presv. Trojice (Trojicotajce).

V Jeruzalemu je za apostelnom Jakobom sv. Simeon bil škofom izvoljen. Vsled tega je bil nek Tebut, ki bi sam rad povikšan bil na škofijsko stolico, tako razžaljen, da je s svojo stranko postavnega škofa preganjal, ter mu vse sorte zapreke pripravljaj. Tebutovi privrženci so se Ebijonite imenovali t. j. siromaki, ker so bili ali res siromaški, ali ker si je Tebut pridjal ime „ubozega“, ali znabiti zategadelj, ker so imeli siromaki res prav naberačena in medla verska načela. Ebijoniti so do dobrega popustili sv. krščansko vero in so bili povsem judje. Kakor popred so spolnjevali postavo Mojzesovo, celó obrezanje so pridržali; le evangelij sv. Matevža so rabili, a sv. aposteljna Pavla so kakor odpadnika od postave zavrgli. Rekli so, da je Jezus sicer obljubljen Zveličar, a Bog ni, nego le navaden človek, sin Jožefov in Marijin.

Nazarejci so najbrž potomci onih kristjanov, ki so ob času rimske vojske iz Jeruzalema pobegnili čez Jordan, koji so se potem kraj mrtvega morja naselili, kjer so skrito životarili. Le evangelij sv. Matevža je pri njih obveljal, sv. Pavla niso spoznali svojega, nego le aposteljna paganov. Verjeli so, da je Jezus Sin Božji, pravi Bog; zraven pa so pičlo spolnjevali tudi Mojzesovo postavo ter so se obrezovali, rekši, da je to Judom, ki so se pokristjanili, za zveličanje neobhodno potrebno, nikakor pa pokristjanjenim paganom. Ohranili so za-se ime „Nazarejcev“, kar je bilo s prva splošno ime vseh kristjanov.

d) Gnostiki.

68. „Gnosticizem“ je bila zmes krščanske in paganske vere. To je bila čudna vera, tako zmotana in zapletana, da skorej ni je razvozljati. Paganska vera človeku drugega ni ponujala, kakor le kar je pozemeljskega in nasladnega, a sčasom jim je vendar pozemeljski prah presedal, in mesena slast jim je hodla objed. Ko jim je tedaj prst Božji, sv. Duh, pokazal proti nebesom, in ko so zaslišali Jezusov glas: „Ne nabirajte si zakladov na zemlji, kjer molj in rja razjeda, in kjer tatovi podkopujejo in kradejo, nego nabirajte si zaklade na nebu, kjer ne molj ne rja ne razjeda, in kjer tatovi ne podkopujejo in ne kradejo“; se jim je svet ugabil in takoj so se globoko zamislili v nebeške reči. A ta sprememba je bila mnogim prenagla, in jelo se jim je na nebeških višavah vrteti in motiti, in njih mnenja so se mešala, kakor se mešajo oblaki, ktere razni vetri naganjajo. — Sv. apostelj Pavel je pridigoval: „Kakor po dnevi pošteno hodimo, ne v požrešnosti in pijanosti, ne v nečistosti in nesramnosti, ne v prepiru in nevošljivosti, temuč oblecite Gospoda Jezusa Kristusa;“ in resnično, oblačili so si Jezusa Kristusa, pa tudi svojih starih cunj, namreč, kar se jim je v paganski veri modrejšega zdelo, niso celo zavrgli, in tako njih vera ni bila le zmotana nego tudi smešna, kakor človek, koji na staro halo novo suknjo obleče. Ti krivoverci so se imenovali „gnostike“ (t. j. vedoče), ker so se ponašali, da več vejo o sveti veri in jo od navadnih kristjanov bolj razumijo. — Troje poglavitnih zmot nahajamo pri teh kristjanih.

Prvič edinost Božjo tajijo, ter učijo, da je dvoje večnih bitij, in sicer dober Bog in pa večna materija, ki je tudi hudobna in izvir vsega zlega na svetu. O začetku sveta niso vsi enih misli, ampak judovski gnostiki so verjeli, da je dober Bog iz hudobne materije svet napravil; pri helenških gnostikih pa to ni obveljalo, nego rekli so, da je Bog sam presvet, da bi si s hudobno materijo roke ogrdil; tedaj je po nekem nižjem bitji, koje se je iz njega rodilo, svet napravil; sirijski gnostiki, koji imajo poleg dobrega še tudi hudobnega Boga, pravijo, da je ta hudobni Bog iz materije, ki sprva ni bila niti dobra niti hudobna, svet naredil.

Drugič gnostiki trdijo, da iz dobrega izteka celi red duhov, in sicer tako, da je prvi duh, ki se iz Boga rodi, najpopolnši, oni pa, ki se rodi iz prvega je že manj imeniten,

in tako naprej do slednjega, koji je izmed vseh duhov najslabši, ter je tudi padel iz kraljestva luči doli v materijo. Eden izmed imenitnejih duhov demijurg (t. j. stvaritelj) po imenu, je napravil svet, a tudi človeka je naredil, in sicer iz hudobne materije in iz delcev luči Božje, ki so padli iz nebes na zemljo. Delci luči Božje so bili v človeškem telesu, kakor v ječi zaklenjeni, in čem bolj so se ljudje množili na zemlji, tem bolj se je Božja luč razkropila in razdelila po vsih telesih.

Vjetih lučic (t. j. duš) iz ječe rešit, je bog poslal prav imenitnega duha Jezusa, koji pa ni imel lastnega telesa, nego si je izposodil telo od človeka Jezusa Kristusa. Večina gnostikov celó trdi, da Jezus sploh ni imel nobenega telesa, marveč samo telo na videz. Tako so morali učiti, zakaj ako bi njihov zveličar imel pravo človeško telo, ki je iz hudobne materije, kako bi nas zamogel odrešiti, ki se sam hudega obraniti ni mogel. Ker zveličar ni imel pravega telesa, tedaj tudi ni mogel umreti za človeka; odrešenje Jezusovo tedaj neki le v tem obstoji, da je duhove naučil, kje so doma, — da so pri Bogu v kraljestvu luči doma.

69. Nravna načela gnostikov so ravno tako napčna bila, kakor verska. Ker je človeško telo iz hudobne materije stvarjeno, bilo je treba telo na vsak način pokoriti, in čem slabeje je bilo telo, tem prostoji je postajal duh. Sprva so tedaj res prav ostro živeli, da bi svoja telesa do dobrega spokorili; a takoj so spoznali, da se telesa po razkošnem življenji še hitreje ukvarijo in pogubijo. Vsled tega so pa začeli tako razuzdano in nesramno živeti, da ni dopovedati; rimski cesarji so jih celó po postavah zatirali kakor sovražnike ne le cerkvene nego tudi državne.

Da bi utrdili svoje zamotane in izmišljene nauke, so sv. pismo zlorabili ter so jim nepovoljna mesta, ali tudi cele dele sv. pisma zavrgli, in so se sklicevali na skrivna sporočila in tajna pisma, ki so jih baje od apostelnov samih imeli, o kterih pa prosti, navadni kristjani nič ne vedô. Nekatere izreke sv. pisma so tudi celó naopak tolmačili, potem pa so resnili, da je le tako pravi pomen sv. pisma razviden. Radi tega jih je sv. Irenej pikal, rekoč: „Vi ste zmožni, iz krasne in bogato okinčane kraljeve podobe pasjo ali lesičjo podobo napraviti, potem pa trdite, da je ta prava kraljeva podoba.“ — Čigavi otroci so pa gnostiki sploh bili, jasno je iz besed sv. škofa Polikarpa, ki je Marcijonu, prvaku gnostikov, na prašanje, ali ga pozna, odgovoril: „Poznam te, prvrojenca hudičevega!“

e) Manihejci.

70. Koncem družega in začetkom tretjega stoletja je gnosticizem že zmajjan in razdrt bil. Takoj je koncem tretjega stoletja (270) na Perzijskem nova krivovera svojo glavo povzdignila, ki je bila po svojem lici celó gnosticizmu podobna, in na prvi pogled se vidi, da je krivovera manihejcev le mlajša sestra gnosticizma.

Novo krivovero je iztuhtal Mani ali Manes, ki je bil sprva suženj premožne perzijske vdove, koja mu je pa pozneje prostost podelila. Po smrti vdove je vse njeno premoženje podedoval ter je tako bogat in imeniten gospod postal, kojemu se ni več poljubilo na deželi živeti, nego se je v poglavitno mesto Perzije preselil. Tukaj je sin kralja Sapor-ja naglo nevarno zbolel in po vsi deželi so za varnim zdravilom in modrim zdravnikom pozvedovali. Mani, ki je prav zaupal svojim čarobnijam, se je kralju ponudil ter mu obljubil sina ozdraviti; a kraljevič mu je itak umrl. Vsled tega so Manija zvezali in v ječo zaprli. S pomočjo svojih učencev pa se mu je posrečilo zopet iz ječe izbežati. Potem se je več časa skrival po zakotnih krajih, dokler ga vojaki zopet vjamejo ter ga na kraljevo zapoved živega oderejo, a kožo njegovo napšejo ter jo na očitnem kraju na ogled obesijo. Iz poznejih perzijskih virov pa drugo pozvemo: da bi bil namreč Mani sin imenitnega perzijskega duhovnika in dobro podučen v domači veri Corojastra; a v moških letih se je pokristjanil in je bil duhovnikom krščanske občine izvoljen. Vendar svoje stare vere ni mogel celo iz glave pustiti, ter je namerjaval krščansko in corojastrovo vero stopíti, a sam sebe je svojim „tolažnika sv. Duha“ ponujal, kojega je Kristus obljubil. Od perzijskih duhovnikov pri kralji tožen, kakor skazitelj domače vere, ni hotel svojih verskih načel preklicati, ter je bil, kakor smo že povedali, grozovitno umorjen.

71. Iztuhtal je pa Mani takole vero: Od vekomaj že stada dva boga, dober in hudoben, kakor je tudi od začetka že dvoje kraljestvo: kraljestvo luči, kjer dobri bog vladuje in kjer angelji luči prebivajo, in kraljestvo teme, v kterem hudobni bog gospoduje in pa njegovi vragovi. Med obojim kraljestvom je velik in pust prostor; v enem kraljestvu za drugo niti ne vedó. Zlodeji so med seboj v večnem boji in prepiru, in ko se enkrat posebno silno primejo, bil je en del hudobnih duhov tija do meje temne dežele potisnen. Odtod

pa so hudiči zagledali od daleč čuden lesk kraljestva svitlobe. Zlodeji so kar ostrmeli, ker se jim o taki rajski lepoti nikdar še sanjalo ni, ter so se precej med seboj pomirili, da bi z združeno močjo deželo luči napadli. Pa je že vselej in zmiraj resnica, da se hudobni nikakor ne zastopijo in se med seboj vedno trgajo; zoper dobro in sveto stvar pa se takoj zedinijo in so precej celó enih misli. — V tej vojski se je zlodejem posrečilo, veliko delcev luči vpleniti in v svojo črno kraljestvo donesti. Dobri bog je tedaj, da bi večo nesrečo zažabil, iz sebe porodil „živega duha“, ter ga je poslal uplenjeni luči na pomoč, a ob enem mu je zapovedal, da vzmes med lučjo in temo napravi nov kraj, namreč, naj iz hudobne materije in iz delcev uplenjene luči svet napravi. Na svet je postavljen človek Adam, koji iz trojih delcev obstoji. Telo njegovo je iz hudobne materije, ena duša njegova izhaja iz hudobnega boga, druga duša pa, njegov pravi duh, je del one uplenjene nebeške luči. Adam, zapeljan od hudega duha, je rodil otroke, in njegovi otroci so zopet bili rodovitni, tako, da se je nebeška luč po vseh telesih vseh ljudi raztrosila. Dobri bog je tedaj poslal zveličarja Kristusa, da bi človeški duši pot nazaj domu pokazal v kraljestvo luči. Kristus je le na videz telo imel ter je v solnci kraljeval. Obljubil je tudi tolažnika, koji bo njegov nauk dopolnil, in ta je baš Mani sam.

72. Poglavitna skrb človeka je tedaj, se materije kolikor mogoče znebiti, svoje telo pokoriti ter tako svojo dušo oprostiti. Manihejci so se vsled tega nauka zdrževali mesa, mleka, jajec in celó vina, koje je prej iz hudičevega žolca zraslo. Greh je bil, ktero si bodi stvar umoriti, kako zeljad iztrgati, ktero vejico odtregati ali kakov sad otepsti. Ker je zakon hudič izmislil, je bilo prepovedano otroke roditi, ali nečistost sploh ni bila prepovedana. V kako hudobno življenje je taki nauk manihejce zatiral, zapisati ne smemo, da ljube sramožljivosti ne žalimo. Tudi na takov način se neki duše čistijo, ker se iz enega telesa v drugo telo preseljujejo; včasih se duša celó v kakošno stvar ali rastlino preseli. Kadar so pa duše že proste vse hudobne materije, spravljajo se kakor čista luč v zračne ladje, v solnce namreč in v mesec, in se v teh ladjah prepeljejo v svitlo svojo domovino. Vsled tega raste mesec do šipa, a potem prepelje rešene delce luči domu, ter jih tam izbaše in se takoj znova polni. Tako in enako je Mani blodil, in vendar so mu ljudje verjeli, najbolj menda zaradi tega, ker v njegovi veri ni bilo greha, ki bi duši škodoval. Celó sveti Avgustin je bil en čas v to krivo vero zapleten.

f) Montanisti.

73. Vse krivovere, ki jih dosedaj poznamo, so se iz paganstva ali iz judovske vere izcimile, Montanova krivovera pa je v cerkvi sami nastala. Montan iz Frigije doma, ošabnež, mračnjak in sanjar, je učil, da cerkev z grešniki premilostno ravna, in da je tudi v drugih rečeh premalo ostra. Dotslej sicer naj velja, kakor je bilo, ker so Kristus in aposteljni v tem ali onem prizanesli človeški slabosti; a odslej tirja obljubljeni tolažnik, sv. Duh, po Montanu popolno pobožnost in življenje. Naduti ženski Priscila in Maksimila ste Montanu pomagali prerokovati. — Krščanski nauk so montanisti tako-le poostrili: treba se je bolj strogo postiti; le suhe in sirove jedi so dopuščene; ob času preganjanja ni dovoljeno zbežati ali se skriti; drugi zakon je prepovedan; kdor je moritve ali nečistosti kriv, ali kdor je vero zatajil, ne more več odpuščanja grehov upati in ne sme več v cerkev božjo sprejet biti: ni pripuščeno se lišpati in kinčiti, tudi ženskam ne; vse device, ne le Bogu posvečene, morajo omrežene hoditi.

Jasno je, da se je ta vera zaradi tega v montanovi glavi zavrtala, ker ni prav razumel besede Kristusove: „Še veliko vam imam povedati, pa sedaj ne morete nositi; kadar pa on pride, Duh resnice, napotil vas bo na vsako resnico.“ Kristus nam je res svetega Duha obljubil, a radi tega nas ni hotel podučiti, da je lastno razodenje še pomankljivo, dokler ga sveti Duh ne dopolni, kakor je Montan mislil; marveč Kristus je odločno učil, da sv. Duh ne bo kaj novega povedal, nego „on bo od mojega vzel in vam oznanil“, „in spominjal vas bo vsega, kar sem vam jaz povedal.“ — Montan je trdil, da za njim družega ne bo, kakor konec sveta. Takrat bo Kristus zopet prišel na svet ter bo v novem Jeruzalemu, t. j. v frigijskih mestih, v Pepuci in Timiji, tisuč let s svojimi izvoljenimi vladal, koji bodo svobodno vso posvetno veselje brez greha zavživali.

Ker je Montan tako v en dan učil, in kar ste njegovi družnici zmotali, je le še cerkveni učenik Tertulijan tako vredil, da je cela vera nekako lice dobila. Strogemu in resnobnemu Tertulijanu se je namreč nova vera toliko prikupila, da je k nji pristopil. Katoliški škofje so pregledali to vero ter so djali, da so ti lažnjivi preroki obsedeni, in da je treba hudiča iz njih izgnati, česar pa hinavci nikakor niso dali veljati.

Po cerkvenih zborih, koje so škofje male Azije obhajali, so bili montanisti iz cerkve izobčeni; a takoj so se trudili papežu Eleuteru prikupiti, da bi se jih usmilil ter jih zopet sprejel v sv. cerkev. Tedaj je spoznovalec Prakseja hitel iz Azije v Rim priti, kjer je razkril njih dvomljive in goljufive namere, tako, da jih je tudi papež izobčil. Tako so se s cerkvijo popolnoma sprli, a tudi sami med seboj so do dobrega razpadli. Ko bi reč ne bila sama na sebi žalostna, bi se človek nasmejal, kako daleč so nekteri montanovi privrženci zabredli. Nekteri postavim so bili „sirovci“, ker so pri večerji božji mesto kruha sir rabili. Drugi so se imenovali „nosovce“, ker so prost kazalec na nos dajali v hipu, kadar jih je sveti Duh razsvetil, ter so tako naznanjali, da je zdaj drugim treba opaznim biti, da kaj novega lepega in svetega zvedó.

g) Protivniki presv. Trojice. (Trojicotajci.)

74. „Pamet je boljša ko žamet“, pravi slovenski prigoovor; vendar, ako človeška plitva pamet zdobreti hoče, kar je božjega in kar naš um presega, celo lahko zaide. Veličastna skrivnost naše sv. vere je nauk o presv. Trojici: tri Božje osebe, a vendar le en sam Bog. Kako da je to, tega mi ne moremo zapopasti s svojo kratko pametjo ter moramo svoj razum podvreči Božjemu razodenju. Sv. Avguštin je kedaj preiskoval skrivnost presv. Trojice ter se nekega dne ves zamišljen kraj morja sprehaja; kar zagleda angeljca v podobi zalega fantiča, ki je morje plal v majhno jamico. Ko se sv. Avguštin temu začudi, reče mu fantič: „Vedi, Avguštin, da bom jaz prej vso morje spravil v to jamico, nego boš ti doiskal presv. Trojico.“ — Česar sv. Avguštin ni zamogel doseči, to so si zaupali protivniki presv. Trojice zdobreti.

Vsaka zmota ima več glav, le resnica je ena, tako tudi protivniki presv. Trojice nikakor niso bili enih misli.

Teodot, strojár iz Bizanca, je djál, da je le ena Božja oseba, kakor je tudi le en Bog, a Kristus da ni Božja oseba, nego le človek. Ob času preganjanja je namreč Teodot Jezusa zatajil, potem se je pa opravičeval, da ni Boga, marveč le človeka zatajil. Pripoznal je pa, da je Kristus obljubljen Zveličar, da je bil v Marijinem telesu čudežno od sv. Duha spočet in da se je pri krstu s človekom Kristusom neka Božja moč združila. Enako je učil Teo-

dot mlajši, menivec, in Pavel iz Samozate, od l. 260 škof antijohijski.

Sv. pismo govori o trojih Božjih osebah, kar je očitno; vsled tega so zopet drugi krivoverci besede sv. pisma enako obračati morali ter so rekli, da sicer nahajamo troje imen: Očeta, Sina in sv. Duha, a vsa različna imena da zmiraj le eno in isto Božjo osebo pomenijo. Ako je govor o Bogu, ki je svet stvaril, mu dajemo ime Očeta; ravno isto Božjo osebo, ako odrešuje svet, zovemo Sina, in ako nas posvečuje, sv. Duha. Ena in ista Božja oseba ima več imen, kakor tudi nekatere reči, različne imena nosijo. Dosledno so ti krivoverci morali učiti, da je Bog Oče, a ne Bog Sin, za nas trpel in na križi umrl. Prakseja in Nojet okoli l. 200 sta tako učila.

Sabelij iz Libije je prišel v Rim in je tukaj svojo krivovero trosil, ter si je prizadeval po prisposodobah spoznati presv. Trojico. — Kakor truplo, duša in duh le eno človeško osebo znesejo, in kakor je v solnci moč svitlobe, moč toplote in pa okrogla podoba, a vendar le eno solnce, enako so tudi Oče, Sin in sv. Duh le ena Božja oseba. Ta krivovera se je posebno po Egiptu razširila, učeni škof Dionizij „veliki“ (260), patrijarh aleksandrijski, jo je pobijal. Ves trud Sabelija poboljšati in podučiti je bil zastonj in radi tega ga je papež Kalist izobčil.

III. poglavje.

Notranja cerkvena uprava.

a) Duhovstvo.

Š k o f j e.

75. Aposteljni (t. j. poslanci) so od Kristusa prejeli oblast vladati cerkev Božjo: „Meni je dana vsa oblast v nebesih in na zemlji“, je rekel Kristus, in potem je apostelnom djal: „Kakor je Oče mene poslal, tako jaz vas pošljem“. Aposteljni so tedaj pravi nasledniki Kristusovi in redni vladarji sv. katoliške cerkve. Njegova oblast ni bila omejena, temveč obsegla je celi svet: „Pojdite po

celem svetu!“ Ko pa je bila cerkev že do mej sveta razširjena, in ko se je že pri vseh bolj obiskanih narodih sveta vera ukorenila, trebalo je škofov, (t. j. čuvajev), koji so v posameznih deželah in krajih posamezne krščanske občine nadzorovali. V tem obziru je neomejena oblast apostelnov pri škofih postala omejena, ker je vsak škof svoj določen delokrog imel. Vendar po svojih škofijah imajo škofje isto oblast, kojo so apostelni za svet imeli, ter so pravi od Boga postavljeni pastirji svojih čred, kar se razvidi iz besede sv. aposteljna Pavla, ki je govoril starašinom (škofom) v Miletu: „Pazite torej na se in na vso čredo, v kateri vas je sv. Duh postavil za škofe, da pasete cerkev Božjo.“ Škofje so pravi nasrestniki apostelnov, radi tega so apostelni ondi, kjer so naredili krščanske občine, mesto sebe škofe postavljali. Tako je sv. Pavel Timoteja v Efezi, a Tita na otoku Kreti za škofa postavil; ob enem pa je tudi Timoteju zapovedal, da naj on zopet druge škofje nastavlja, kjer bode treba, da naj še v drugih obudi milost Božjo, katero je on prejel po pokladanji rok aposteljevih.

Rimski škof poglavar sv. cerkve.

76. Naslednik sv. Petra v Rimu je svojo rimsko škofijo vladal, kakor drugi škofje svoje vladikovine; vendar je še imel tudi višo oblast nad celo cerkev: bil je steber stalnosti in središče edinosti v sv. cerkvi. Kakor je Jezus Petra skalo postavil, na koji je svojo cerkev sèzidal, tako je po smrti njegovi na ramah njegovih naslednikov slonela vsa skrb za vesoljno cerkev. To pa ni samo častna služba rimskega škofa, ampak resnično ima glavno postavodajno, sodniško in kaznijsko oblast. Postavimo, ukazi rimskega papeža vežejo vesoljno cerkev; isto tako ima oblast celó škofo obsojevati, a prve stolice, t. j. rimske, nikdo soditi ne sme.

V prvih časih do Konštantina velikega, dokler je bila vera kristjanov živa in ljubezen strpljiva, sicer papežu ni bilo treba med kristjani veliko posredovati. Tudi so bile takrat posamezne krščanske občine zatirane in preskrite, vendar je njih zveza z glavno rimsko cerkevjo že očitna. Tudi najstareja cerkvena zgodovina že kaže, da se je rimski papež čutil poglavarja, a da so kristjani poznali glavo sv. cerkve. Tako je papež Klemen Korinčane, koji so se zoper svojo duhovno gosposko spuntali, ostro zavrnil, in Korinčani so grajo mirno sprejeli, ker so bili veljave rimskega škofa prepričani. Sveti

Ignacij, škof antijohijski, imenuje rimsko stolico „predsednico zaveze ljubezni“, t. j. vesoljne cerkve. Enako pravi sv. Irenej, da se z rimsko cerkvijo zaradi njene „veče veljavnosti“, vse druge cerkve strinjati morajo. Sv. Ciprijan zove rimsko stolico „izvir in središče“ cerkvene edinosti, in razkolnika Novata graja, ki se je po morji v Rim peljal, za svoje nauke zavetja iskat pri cerkvi, iz ktere izhaja duhovna edinost. Montanist Tertulijan je sicer papežu Ceferinu le zabavljaj, ko ga „škofa škofov“ imenuje, itak pa je rad ali nerad izjavil, kaj je rimski škof takrat veljal. Celó paganski rimski cesar je pri posebni priložnosti pripoznal prednost rimskega škofa. V Antijohiji sta se namreč dva škofa za škofijo in za škofijsko palačo potegovala, a cesar je določil, da ima tisti pravico se v palačo preseliti, kojega italški škofje in rimski škof škofa pripoznajo. — Tudi, kadar so o verskih resnicah pravde nastale, je vselej le papež končno odločil, kar ima veljati, in kadar so se sploh kakove cerkvene reči zamotale, jih je le rimski škof do dobrega razvozljaj.

Mešniki in dijakoni.

77. Mešnike so sprva tudi starašine imenovali. Bili so pa mešniki duhovni pomočniki škofov, in kar sami po svojih obširnih škofijah niso storiti zamogli, to so mesto njih mešniki opravili. Nekteri krivoverci trdijo in hočejo za ves svet dokazati, da med škofi in mešniki sprva ni bilo nikakovega razločka, in da so si sčasom škofje sami svojo večjo oblast le prisvojili, a da jim nikako ni od Boga izročena. Podpirajo pa svojo vero s tem, da pravijo, da so v prvih časih tudi škofo zvali „starašine“, ali pa tudi sploh navadnega duhovnika „škofa“. Vse to je sicer resnično, pa mi nasproti pravimo in vsakdanja skušnja uči, da mnogokrat preteče veliko let, dokler se kaka beseda do dobrega udomači, in odločno le eno in edino stvar ali osebo znači. Tako je tudi beseda „škof“ še le sčasom samo za velikega duhovnika obveljala, „starašina“ ali „mešnik“ pa za prostega duhovnika. Celó razumljivo pa je, da so v prvih časih semtertje tudi mešnika „škofa“ zvali, ker beseda „škof“ pomeni čuvaja ali nadzornika; nadzornik pa je prav za prav tudi prosti mešnik. Očiten pa je od nekdanj razloček med škofijsko in mešniško oblastjo, kar zgodovina priča. Klemen rimski in pa Ignacij, ki sta bila od apostelnov podučena, sta zato dve jaki priči. Mešniki so baš smeli pridigovati, maševati in sv. zakramente deliti, a le s škofovim

dovoljenjem, kar Ignacij dokazuje, ki pravi: „Ni dopuščeno (mešniku) brez škofa niti krstiti, niti maševati.“ Mešnike posvečevati pa mešnik nikdar ni imel oblasti, kar uči sv. Jeronim, najučenejši med vsemi cerkvenimi učeniki, rekoč: „Kaj opravi škof, česar bi tudi mešnik ne opravil, razun mešnikovega posvečenja?“ — Tudi birmovati je bilo od nekdaj zgolj škofovo opravilo.

78. Kristjani so se že ob apostoljskih časih tako namnožili, da aposteljni niso več dohajali oskrbljevati mize ubogih in deliti miloščine. Vsled tega so nekteri godrnjali, mislé, da se jim je pri razdeljeni darov krivica zgodila. Aposteljni so tedaj rekli, da ne kaže opuščati oznanovanja Božje besede, da bi mizo oskrbovali; raji so izvolili sedem mož, polnih svetega Duha in modrosti, koje so posvetili molivši in položivši nanje roke, in kojim so prepustili in zaupali skrb za uboge. Te posvečene može so zvali *dijakone* (t. j. služabnike), in akoravno sprva le ubogim namenjeni, so vendar tudi besedo Božjo oznanjevali, apostelnom pri daritvi sv. meše stregli in tudi pri drugih cerkvenih opravilih pomagali. Tako je *dijakon Štefan* v Jeruzalemu Jezusa na glas pridigoval, da so se judje togotili, z zobmi škripali in si ušesa zatikali. Na besedo *dijakona Filipa* se je veliko mesto Samarija pokristjanilo. Sv. *dijakon Lavrencij* je navadno stregel sv. škofu Sikstu pri daritvi sv. meše, in je bil nevoljen, ko je videl, da škof njegove službe več ne bode trebal, ker so ga na morišče peljali.

Nižji duhovni redovi.

79. Zraven navedenih viših redov so bili že sprva tudi nižji redovi, s kterimi so posvečevali še druge osebe za manj imenitne cerkvene službe. Takove posvečene osebe so bili *subdijakoni* (poddijakoni), koji so bili, kakor ime kaže, *dijakonom* na pomoč, ker pri eni in isti cerkvi po apostoljskem izgledu nad sedem *dijakonov* niso radi posvečevali. *Akoliti* (strežaji) so pri altarji stregli, so snažili sv. posode ter svetili pri cerkvenih opravilih. *Eksorcisti* (zarotovalci) so bili izbrani, da nad obsedenimi molijo in hude duhove izganjajo. *Lektorji* (bralci) so pri očitni službi Božji iz sv. pisma čitali. *Ostijariji* (vratarji) so cerkvene ključke hranili, ter med službo Božjo pri cerkvenih vratih stražili, da ni kdo nepoznan in nepoklican vstopil. — Za papeža *Kornelija* (252) je bilo v Rimu 44 mešnikov, 7 *dijakonov*, 7 *sub-*

dijakonov, 42 akolitov, 52 eksorcistov i. t. d.; res že lepo število duhovstva.

Aposteljni sami so že tudi ženske za cerkveno službo odločevali. Pavel imenuje pobožno Föbo služabnico (dijakonico) Kenhrejske cerkve. Dijakonice so bile pri krstu žensk na pomoč, so ženski spol podučevale in na sv. krst pripravljale, so jetnike, ki so bili zarad Kristusove vere zaklenjeni, obiskovale in krepčale, ter v cerkvi gospem prostore določevale.

Po Božji volji je tedaj od nekdaj, od začetka cerkve že obstal razloček med duhovstvom in prostim krščanskim ljudstvom, in luterani so na krivem, ker učijo, da Jezus ni posebnega duhovstva postavil, nego da je vsak kristjan posvečen mešnik Božji. Luterani se sicer naslanjajo na besede sv. apostelna Petra, ki pravi: „Vi ste izvoljen rod, kraljevo duhovstvo, svet narod, pridobljeno ljudstvo, da oznanujete popolnosti tistega, kateri vas je iz teme poklical k svoji prečudni luči.“ Pa te besede nikakor nimajo pomena, kakor bi bili vsi kristjani duhovniki, ampak celo drugi pomen. V cerkvi Božji je namreč dvojna daritev in tedaj tudi dvojno duhovstvo. Ena daritev je nekrvava daritev nove zaveze, in to edino le darujejo posvečeni mešniki; druga daritev pa je notranja daritev molitve in zahvale, katero vsak kristjan Bogu doprinesiti zamore. Ko so afrikanski kristjani za kazen v rudah kopati morali, so se tožili, da tamkaj mešnikom ni moči obhajati daritve sv. meše. Sv. škof Ciprijan pa jih je tolažil, rekoč: da jim je vendar vselej mogoče vsaj notranjo daritev svojih src, daritev pravičnosti in hvale in molitve Bogu darovati.

Cerkveni zbori; — prednost škofov v glavnih mestih.

(Patrijarhi — nadškofi — metropolitni.)

80. Krščanske cerkve po največjih mestih, koje so aposteljni sami ustanovili, so imele zmiraj posebno prednost, že zarad spoštovanja do aposteljnove, a tudi zavoljo tega, ker so bile žive priče apostolskega nauka. Škofje na takih stolicah so imeli častno ime „patrijarhov“ (očakov), kakor n. pr. jeruzalemski, rimski, antijohijski in aleksandrijski škof. Isto tako so se nasledniki aposteljnove posebno na imenitna mesta ozirali in tamkaj najraje delovali, ker je ondi največ poslušalcev bilo, in ker so od ondot najlože svoje delovanje po celi okolici raztegnili. Cerkev v glavnem mestu je bila mati, cerkve

v postranskih mestih hčere. V rimskih pokrajinah je bila tedaj navadno glavno krščanska občina v poglavitnem mestu, a njeni škof je bil nadškof — metropolit cele pokrajine ter je imel nad svojimi škofi nekakovo sodnijsko oblast in vodstvo. Častna prednost nadškofov se posebno vidi na pokrajnih cerkvenih zborih, kojih niso samo sklicevali, nego so jih tudi vodili. Tako je na pr. v Afriki pokrajne cerkvene zbore vodil škof kartaginski, v Siriji škof antijohijski i. t. d.

Cerkvene zbore obhajati so se škofi gotovo naučili od aposteljnov samih. Aposteljni so se namreč vselej pred med seboj posvetovali, preden so se kakega imenitnega čina lotili. Tako so se dogovorili, preden so mesto Judeža aposteljna volili Matija; porazumeli so se prej, in potem še le so Jakobu, Jeruzalemskemu škofu, postavili naslednika; zborovali so pred volitvijo prvih diakonov in zaradi določbe o veljavnosti judovske postave za kristjane. Prvi cerkveni zbori, o kojih cerkvena zgodovina zvê, so zborovali v drugem stoletji zoper Montaniste; a gotovo to niso bili edini zbori v drugem stoletji, samo da nam pičla zgodovina o drugih ne poroča. V tretjem stoletji pa je že dolga vrsta cerkvenih zborov znana, zlasti v pravdi o krivoverskem krstu, in v pravdi o veliko-nočnem prazniku.

b) Bogočastje.

Služba Božja.

81. Sveta vera nas uči, da ni dosti, ako človek le v srci veruje, kar je Bog razodel, ampak treba je, da svojo vero tudi v djanji kažemo. Kristus sam je djansko službo Božjo obhajal ter nas podučil, da je tudi naša dolžnost, v djanji Bogu služiti. Pri zadnji večerji, še prej, ko je šel v terpljenje in smrt, blagoslovil je Jezus kruh in vino, rekoč: To je moje telo — to je moja kri, in je apostelnom zapovedal, da enako naj storijo njemu v spomin. Aposteljni so svojega učnika dobro razumeli, in so obhajali daritev nove zaveze ter so bili „stanovitni v lomljenji kruha in v molitvi.“ Od apostoljskih dob je potem daritev sv. meše bila in ostala središče in cvet krščanskega bogočastja. Sv. Justin nam popisuje, kako so v prvih časih obhajali sv. mešo, ter pravi: „Po nedeljah se snidejo vsi, koji v mestu ali na deželi bivajo. V zboru berejo, koliko čas pripušča, apostoljska in preroška pisma. Kadar pa bralec neha čitati, ima starašina besedo, v

kteri vernim nauk sv. pisma na srce polaga in jih k posnemi spodbuja. Potem vsi vstanemo in molimo. Precej prinesejo kruha in vina in starašina iz cele svoje moči molitev in zahvalo k Bogu pošilja, a ljudstvo je prikladalo: Amen. Od posvečenega (kruha in vina) se vsem pričajočim podeli, oddaljenim pa se po diakonu na dom pošilja.“ Ako še temu poročilu pridenemo besedo, katero je Plinij cesarju Trajanu pisal, da se kristjani pred dnevom zbirajo, ter Kristusu, Bogu svojemu, hvalne pesmi prepevajo; nam je celó jasno, da je Božja služba prvih kristjanov po vsem naši službi Božji podobna. Sv. branje, pridiga, molitve in pesmi, sv. obhajilo, pred vsem pa daritev sv. meše, so bili že takrat poglobitni deli očitne službe Božje. Razložek je le ta, da so v tistih zlatih časih pri vsaki sv. meši vsi navzoči pristopili k mizi Gospodovi, in da je k daritvi tudi vsak prinesel svoj dar, kojega je na altar položil. Koliko je bilo treba za daritev, toliko je diakon od darovanega kruha in vina odločil, kar je pa ostalo, je bilo duhovnikov, ali pa so si tudi pripravili skupni „obed ljubezni“, pri katerem so se sami razveseljevali, a tudi uboge pogostili. Veseli nas slišati vest, katero je zapisal Hipolit, rekoč: „D a n z a d n e v o m se predrago in neomadežano Telo in Kri na skrivnostni in Božji mizi v spomin večno znamenite mize in večerje posvečuje in daruje!“

Kraj in čas službe Božje.

82. Dolgo časa si kristjani niso mogli staviti dostojnih cerkev, da bi se v njih zbirali k službi Božji, ker zarad silnega preganjanja niso smeli na svetlo. Navadni hrami, prostorne izbe, skriti kraji in podzemeljske votline jim so v prvih treh stoletjih k službi Božji za prostor služile. Posebno radi so kristjani sv. skrivnosti v prostornih podzemeljskih rakah ali katakombah, na grobih sv. mučenikov, obhajali. Ko so pa časi zatiranja sv. vere minuli, so kristjani sčasoma vrh katakomb postavili lepe kapelice in cerkve. Prvo cerkev, katero cerkvena zgodovina omeni, so stavili v Rimu; a rimski gostilničarji so hoteli stavbo zabraniti, dokler ni cesar Aleksander Sever pravde kristjanom ugodno razsodil. Ob času cesarja Dijoklecijana so bile cerkve že goste, in tudi v Nikomediji, v prestolnem mestu izhodne polovice cesarstva je stala velika, lepa krščanska cerkev.

Ob začetku krščanstva niso bile posebne ure ali posebni dnevi za službo Božjo določeni; — marsikaj je dober

red še motilo. Vsaki dan, ako je bilo mogoče, so se kristjani sošli k skupni molitvi. A zgodej že je bil prvi den tedna, nedelja ali dan Gospodov, Bogu posvečen, kar je iz besed sv. Justina jasno, koje smo zgorej navedli. V nedeljo so se namreč najimenitnejše skrivnosti naše sv. vere godile; v nedeljo je Jezus od mrtvih vstal, in ravno v nedeljo se je tudi sv. Duh nad zbranimi učenci Gospodovimi razlil; prav in modro je tedaj, da so kristjani od nekdanj ta dan posebno posvečevali, da so po nedeljah že pred solnčnim izhodom ob juterni zarji Bogu psalme in sv. pesmi prepevali. — Sreda, petek in sabota so bili postni dnevi. Posebno ostro so se kristjani postili pred veliko nočjo na čast Jezusovega britkega trpljenja in smrti, iz kojega posta je sčasoma nastal štiridesetdnevni post. Prva praznika, katera so kristjani vsako leto veličastno obhajali, sta bila velika noč in pa binkošti. Zraven so tudi smrtne dneve sv. mučenikov lepo posvečevali, kar nam življenjepis sv. mučencev Ignacija in Polikarpa dovolj dopriča, ter so te praznike rojstne dneve svetnikov imenovali, ker so se po svoji častni smrti za večno življenje rodili.

Pravda o velikonočnem prazniku.

83. Nekteri pokristjanjeni judje so po svoji stari judovski navadi o postavnem dnevu obhajali veliko noč ter jedli veliko-nočno jagnje. Ob enem so tudi trdili, da Mojzesova postava kakor sploh, tako tudi v tem, vse kristjane veže. Pa to je kriv nauk, a nasledniki tega mnenja so bili obsojeni krivoverci ter izobčeni iz sv. cerkve. — Ali tudi v cerkvi sami ste se dve stranki pravdali o času, o kojem bi se naj obhajala velika noč. Iztočni kristjani so po stari judovski navadi praznik vstajenja 14. judovskega meseca „nizana“ obhajali, naj je bil ta den petek ali svetek. Ker je pa naš Izveličar v nedeljo od mrtvih vstal, so zahodni kristjani vedno le v nedeljo, in sicer prvo nedeljo za 14. nizanom veliko noč praznovali. Obedve stranki ste se naslanjali na apostelska sporočila: v Rimu na sporočilo sv. Petra in Pavla, v Aziji na sporočilo sv. Janeza, in oboji ste menda tudi prav imeli, ker ta različnost ne sega v vero, marveč je to le cerkveni običaj, v katerem je sloga vseh kristjanov sicer zaželjena, a ni po vsem potrebna. Znabiti, da so se na jutrovem več ozirali na kristjane, ki so se iz judov spreobrnil, česar zahodnim kristjanom ni bilo treba storiti. Iztočna in zahodna stranka ste se ves čas pogajali, da bi se v tej reči zedinili. Polikarp je celo zategadel

prišel iz jutrove dežele v Rim k papežu Anicetu (160). V miru in ljubezni sta se sv. moža zopet ločila, pa o velikonočnem prazniku se nista pogodila. Koncem družega stoletja se je pravda zopet vnela in več cerkvenih zborov je odločilo, v nedeljo obhajati vuzem: a jutrovci od svoje šege niso odjenjali. Papež Viktor jim je že pretil, da jim bo sv. obhajilo odrekel; pa lijonski škof Irenej ga je pomiril in naprosil, da tega vendar le ni storil. Cerkevni zbor arles-ski (314) in vesoljni zbor nicejski (325) je slednjič pravdo s tem rešil, da je v nedeljo velikonočni praznik obhajati zapovedal. Kateri so se potem še svoje trme držali, so ostali razkolniki in zvali so jih „Kvarto decimane (t. j. štirinajstšake), ker so tudi odslej 14. nizana veliko noč praznovali.

Sveti zakramenti.

Krst in birma.

84. V aposteljskih časih ni bilo treba dolgega pripravljanja na sv. krst; živa vera in resnična pokora ste trajno pripravo nadomestili, in kar je manjkalo, je dostavila moč sv. Duha. Pozneje, ko je cerkev boljših časov doživela, ni več vsak celo iz čistega namena sv. kersta pozelel, ampak marsikteri je iz sebičnosti v krilo matere cerkve silil. Da se je tedaj cerkev nevrednih udov obranila, morala je krščence tako dolgo podučevati in skuševati, dokler se ni do dobrega prepričala njih dobrega duha, po besedah sv. Pavla, ki pravi: „Skušajte duhove, ali so iz Boga!“ — Krščenci so se imenovali grški „katehumeni“ t. j. učenci. Podučevanje je po več let trajalo in še le po treh stopnjah so učenci do sv. krsta prišli: poslušajoči (učenci) so sicer smeli pridigo poslušati, potem pa so morali cerkev zapustiti, klečeči so še pri molitvah ostali in škofov blagoslov prijeli in potem so šli preč; izvoljenci, ki so naskorem pričakovali sv. krst. Še le izvoljence so Oče naš in aposteljsko vero naučili ter jim skrivnosti presv. Trojice in moč sv. zakramentov na tanko razložili. Krščenec se je odpovedal hudiču, vsemu njegovemu djanju in angeljem njegovim in takoj potem so ga trikrat pod vodo potapljali ter ob enem nazivali Boga Očeta, Sina in sv. Duha, in mu tako sv. krst podelili; le pri bolnih in slabotnih se je krst z oblivanjem ali kropljenjem opravil. Novorojenci so oblekli lepo belo oblačilo, ki je njih čisto in sveto dušo pomenilo, a osmi dan potem so

krstno oblačilo zopet slekli, in ta den se še dandanes v spomin na belo obleko krščencev bela nedelja imenuje. Sprva krst otrok ni bil navaden, le odrasčene so bolj krstili, a že kartaginski cerkveni zbor (252) je krst otrok zapovedal, ker so bili kristjani že takrat prepričani, da brez krsta nikdo, tudi nobeden otrok zveličan biti ne more. Začetkom cerkve so vsak dan krščevali, potem zlasti ob nedeljah, pozneje pa so bili velika noč in binkošti, in v jutrovih deželah tudi razglašenje Gospodovo v ta namen odločeni dnevi. Tertulijan pripoveduje, da se je voda za sv. krst blagoslovljala, ter opomni, da so se botri kot priče k sv. krstu jemali. V tretjem stoletju se je v cerkev vrinila napaka, da so odrasli sv. krst do smrtne postelje odlagali, da bi tako v krstnem belem oblačilu umrli ter lože pred pravičnim Sodnikom obstali, — česar pa sv. cerkev nikdar ni odobrila.

Sv. mati katoliška cerkev je v prvih časih zvesto skrbela in dobro gledala na to, da se verni svojim krstnim obljubam niso izneverili; kdor jih je pa z večim grehom prelomil, je bil iz družbe svetnikov pahnen, t. j. iz sv. cerkve izobčen. Izobčenje pa je bilo dvoje, večje in manjše. Po manjšem izobčenju grešnik ni smel pri sv. meši biti in ni smel presv. Rešnjega telesa uživati; po večem pa je zgubil vse duhovne dobrrote sv. cerkve ter je nehal njen ud biti. Večje izobčenje je one zadelo, koji so vero zatajali, malikom darovali ali se uboja ali prešestva udeležili, koji so deviško zaobljubo prelomili ali sv. bukve izdali. Izobčence je škof pred očitno službo Božjo proglasil in občini naznanil.

Pravda o krstu krivovercev.

85. Zgodaj je v cerkvi prašanje nastalo, jeli je krst krivovercev veljaven ali ne, in jeli je treba one, ki se vrnejo v sv. cerkev, zopet krstiti ali ne? V mali Aziji so se ljudje najprej tako prašali, ker so dvomili o krstu Montanistov, ki so se v sv. cerkev vračali. Cerkvena zbora kartaginski (220), kterege je vodil škof Agripin, in ikonijski sta določila, da krst krivovercev ni veljaven. Svoje mnenje so skušali dokazati ter so rekli: le en krst je, in le en sv. Duh, pa tudi le ena po Kristusu ustanovljena cerkev; zunaj cerkve ni zveličanja, in pri krivovercih je vse krivo in narobe, — tedaj tudi nimajo pravega krsta. Sv. škof Ciprijan je še dva cerkvena zbora obhajal, ki sta ravno tisto trdila. Celo druga navada pa je v zahodnih krščanskih občinah obveljala, posebno pri

rimski cerkvi. Na spreobrnjence so samo roke pokladali v znamenje pokore in sprave, ne da bi jih vnovič krstili. Ko je tedaj Ciprijan papežu Štefanu spise cerkvenih zborov doposlal, naj bi jih potrdil, mu je papež odločno odgovoril, da Bog varuj kaj novega v cerkev vpeljati, nego naj se drži aposteljskega sporočila: da je krst krivovercev veljaven, ako ga le delijo v imenu Očeta, Sina in sv. Duha. Tako sta prišla dva velika in sveta škofa Štefan in Ciprijan navskriž, ter sta skorej strastno vsak svojo vero branila. Vsak je menil, da ima prav, in oba sta mislila, da resnico zagovarjata; a ko sta se do dobrega sporazumela, se je Ciprijan nauku rimskega papeža podal. Po mučeniški smrti sv. škofov pravda ni prenehala, samo da ni bila več tako huda, kakor popred. Arles-ski cerkveni zbor (314) je slednjič določil, da je krst krivovercev veljaven, ako ga delijo v imenu presv. Trojice, in prvi občni cerkveni zbor nicejski (325) je še pristavil, da se le nad protivnikov sv. Trojice naj krst ponavlja.

Po krstu prerojenim so po zakramentu sv. birmе podelili sv. Duha. Mazilili so namreč birmanca s sv. oljem, koje so krizmo imenovali, ter so ga pokrižali, rekoč, da je to „pečat darov sv. Duha.“ Tudi roke so jim pokladali v znamenje podelitve sv. Duha.

P o k o r a.

86. Duša iz krstne kopele izhaja bela kakor sneg; ako pa je kristjan po sv. krstu smrtno grešil in dušo svojo zopet omadeževal, se je le po zakramentu sv. pokore greha rešiti zamogel. A pokora je bila pri pobožnih prvih kristjanih veliko ostreja, nego dandanes pri nas mlačnejših. Skrivna spoved za odpuščenje grehov ni vselej zadostovala; posebno očitni grešniki so morali svoje pohujšljivo življenje očitno popravljati, ter se javno pred zbrano občino svojih pregreh spovedati. Ostra so bila tudi spokorna dela. Nekteri grešniki so se pokorili več let, nekteri celo vse svoje žive dni, in še le na smrtni postelji so odvezo dobili. Navadno so bili spokornjenci v štiri vrste razvrsteni: j o k a j o č i, ki so pri cerkvenih vratih prihajajoče kristjane s solznimi očmi prosili, naj bi jih za Boga priporočili milosti dušnih pastirjev; p o s l u š a j o č i, ki so že smeli v cerkev stopiti in stojé besedo Božjo poslušati; k l e č e č i, nad kojimi so škofi ali mešniki po pridigi molili; s t o j e č i, kateri so smeli že ves čas pri službi Božji ostati, a daril za daritvo sv. meše niso smeli niti donašati niti vživati.

Po dostani pokori so jim slovesno odvezo podelili, ter jih tako zopet sprejeli v cerkveno družbo. Ako se je kak spokornik po svoji skrbnosti posebno odlikoval, se mu je kazen zdatno prikrajšala, t. j. odpustek se mu je podelil. Za nekatere spokorjence pa so mučeniki pri škofu pred svojo smrtjo toliko izprosili, da jim je kaj prizanesel.

Novatovo, Novacijanovo in Melecijevo razkolništvo.

87. Kakor smo na svojem mestu že omenili, je v preganjanji za cesarja Decija veliko kristjanov omahovalo, ali tudi celo zatajilo sv. vero. Da bi se ti odpadniki, ki so se svoji cerkvi izneverili, lože zopet ž njo spravili, so se radi okoli trpečih in umirajočih mučenikov mudili, da bi se po njihovi priprošnji pri svojih duhovnikih prikupili. Maloprida kristjani so se na taka priporočila prav zanašali, in tako se je bilo bati, da bi se dobri red pri pokorjenji skvaril, ker so se odpadniki preveč zlehkega s cerkvo spravljali. Škof Ciprijan tedaj, mož po Božji volji, takih priporočevalnih pisem ni rad, ali tudi celo več ni sprejemal, nego je odpadnikom velel se pokoriti. Pet duhovnikov, in med njimi Novat najnaprej, kojim že ni prav bilo, da je Ciprijan škofom voljen, je tožilo trdosrčnega škofa, da z nesrečnimi odpadniki pretrdo ravna. Koliko je za upor denarja treba bilo, toliko ga je dal bogat dijakon Felicisim. Novat se je tudi iz Afrike črez morje v Rim peljal, da bi si tam kaj privržencev pridobil.

Ko Novat v Rim dospé, bili so ravno Kornelija za škofa zvolili; le mala stranka je njenim nasproti volila Novacijana, ker je Kornelij z odpadniki neki predobro in premilostno ravnal; ošabni in farizejski Novacijan pa je učil: ki je malikom daroval ali sploh smrtno grešil, temu so cerkvena vrata za vselej zaprta. Tako sta si bila razkolnika Novat in Novacijan po imenu sicer podobna, po nauku pa popolnoma nasprotnika. In glej čudo! Novat je takoj svoj nauk popustil in se z Novacijanom pogodil, prav kakor pravi sv. Duh: „Zedinili so se zoper Gospoda in zoper njegovega Maziljenca!“ — ker sta oba delala zoper cerkev Jezusovo, sta si bila hitro prijatelja. V Afriki je bilo razkolništvo precej zatreto, a v Italiji so bili Novacijanci bolj trdni, in še sv. Ambrozij v 4. stoletji se je moral ž njimi vojskovati.

Melecij, škof v Likopoleji, je v Egiptu edinost cerkve motil. Epifanij poroča, da Melecij onih, koji so sv. vero zatajili, ni več sprejemal v sv. cerkev. Aleksandrijski nadškof

Peter pa je bil bolj usmiljen in je potrpel s slabimi brati, kakor je tudi Jezus ravnal, o kojem Izaija prerokuje: „Natrtega trsta ne bo prelomil, in tlečega prediva ne bo ugasnil.“ Tako se je Melecij sprl s svojim nadškofom, in je celo po tujih škofijah duhovnike posvečeval, kar je bilo zmiraj prepovedano. — Nekaj drugače Atanazij Melecija opisuje; on pravi, da je v Dijoklecijanovem preganjanji v ječo vržen bil, a potem da je bogovom daroval ter tako zopet prost postal. Zarad tega ga je Aleksandrijski nadškof Peter na opravičenje pozval; ker pa ga Melecij ni slušal, je tako pretrgal vez ljubezni, ki ga je vezala na svojega nadškofa. Potem ga je baje nek cerkveni zbor še izobčil, a svojeglavni Melecij je dalje pastiroval, kakor bi se nič ne bilo zgodilo.

S v. o b h a j i l o.

88. Cerkevni učeniiki Ignacij, Justin in Irenej so celo jasno izpovedali svojo vero, da je sv. obhajilo pravo telo in prava kri našega Gospoda Jezusa Kristusa. Sv. Ignacij pravi: „Krivoverci se obhajila in molitve zdržujejo, ker ne verjamejo, da bi obhajilo bilo meso Izveličarja našega Jezusa Kristusa, ki je na križi za naše grehe trpelo, a ktero je Oče po svoji usmiljenosti zopet izbudil.“ Česar tedaj krivoverci niso verjeli, je pa Ignacij veroval in ž njim vsi pravoverni. Sprva so pri vsaki sv. meši vsi nazoči bili obhajani in sv. obhajilo se jim je navadno pod obema podobama delilo, pod podobo kruha in vina. Včasi pa se je tudi zgodilo, da je kdo v cerkvi ali tudi zunaj cerkve le podobo kruha prejel, kar dovolj priča, da so si že prvi kristjani zvesti bili, da je tudi v eni podobi celi Kristus pričujoč. Puščavniki so na primer le v podobi kruha nesli sv. obhajilo se seboj v puščavo, in le v podobi kruha se je tudi ujetim in bolnikom donašalo; otročičem pa se je v podobi vina delilo, ker te podobe niso tako lahko oskrunili. Posvečen kruh so vernim na dlan djali, ne na jezik, kakor dandanes, kojega so ali precej povžili ali tudi s seboj domu nesli ter ga za popotnico hranili, ker prvi kristjani niso bili nikdar varni zarad mnogobrojnih svojih sovražnikov; tako so pa ob odločnem času sv. popotnico pri rokah imeli ter se ž njo okrepčali na smrtni boj.

„Kdor je moje telo, in pije mojo kri, ima večno življenje, in jaz ga bom obudil poslednji dan:“ to je veseli glas in zveličavni nauk Jezusov, pa le za verna srca; neverne duše pa jih že prvokrat niso mogle razumeti,

ter so rekle: „Trda je ta beseda, kdo jo more poslušati!“ Prav modro so tedaj prvi kristjani ravnali, da so skrivnostni nauk o presv. Rešnjem telesu pred neverniki, kakor tudi celo pred katehumeni zakrivali. Pred neverniki so zamolčali velike skrivnosti sv. vere, da jih pagani ne bi zasramovali in napéno razumeli. Tako ravnati jim je Kristus sam velel, rekoč: „Ne dajte svetega pso, in ne pomečite biserov svojih pred svinjo, da jih ne potepta z svojimi nogami!“ Katehumenom pa niso natančneje razlagali velečastnih skrivnosti sv. vere po izgledu sv. aposteljna Pavla, ki pravi: „Kakor otročičem v Kristusu sem vam dal mleka piti, a ne jedi, niste še namreč zanj.“ Dokler niso postali moški in močni v veri, jih je cerkev le začetne resnice sv. vere učila, jim je, kakor pametna mati otrokom, dajala le mléko, a ne težkih jedil, ne visokih skrivnosti in težkih nauk, kojih še ne bi mogli prebaviti. „Za popolne (samo) je močna jed,“ uči sv. Pavel na drugem mestu. Kadar so bili tedaj krščenci v veri potrjeni in do dobrega skušani, potem še le so jim na tenko razložili nauk o presv. Rešnjem telesu, kakor tudi skrivnostni nauk o presv. Trojici.

Poslednje olje, mešnikovo posvečenje in zakon.

89. Očitno je, da je že v prvih časih obstal v cerkvi Božji zakrament poslednjega olja, akoravno to ni v zgodovini določno zapisano. Jasno je namreč povelje sv. aposteljna Jakoba, kojega so se kristjani gotovo zvesto držali: „Je kdo bolan med vami, naj pošlje po cerkvene mešnike, in naj molijo nad njim, in naj ga mazilijo z oljem v imenu Gospodovem; in verna molitev bo bolnika otela, in mu bo trpljenje olajšala, in ako je v greh, mu bodo odpuščeni. Sv. Marko tudi že v svojem evangelji pripoveduje, da so učenci Jezusovi veliko bolnikov z oljem mazili in tako ozdravili. Origen v neki pridigi našteva pripomočke za odpuščenje grehov, ter med drugimi tudi „maziljenje z oljem“ navede.

Zakrament mešnikovega posvečenja so aposteljni delili, kakor se večkrat v sv. pismu šteje, po pokladanji rok, ter med postom in molitvijo. Za aposteljni so jih nasledniki škofi duhovnike posvečevali. Posvečenemu utisne ta zakrament neizbrisljivo znamenje, po katerem se na veke vekomaj od navadnih vernih razločuje.

Sv. cerkev je devištvo vselej drago cenila in device posebno poslavljala, a tudi sv. zakon je zmiraj visoko spoštovala. Zvezo med možem in ženo, koju je Kristus blagoslovil in v čast zakramenta povzdignil, imenuje sv. Pavel in za njim tudi Tertulijan „veliki zakrament“. Sprva so zaročenci navadno pred škofom zakonsko zvezo sklepali. Sklenjen zakon je bil nerazrušljiv, in celo ko bi eden zakonskih zakon prelomil, bi se sicer hudo pregrešil, a zakonske vezi bi ne pretrgal; le edina smrt zakon razruši. — Druzega zakona po smrti prvega tovarša cerkev sicer ni branila, pa ga tudi nikomur ni svetovala, ker drugi zakon vsakako kaže nezdržljivost onega, ki se zopét veže. Zakon med vernimi in neverniki ni veljal nikdar ne; zakon že med nevernima sklenjen, ako se je kateri del pozneje pokristjanil, je pa tudi v cerkvi obveljal, ali saj trpeli so ga s tem namenom, da bi si kristjan na vso moč prizadeval, svojega nevernega tovarša krščanske resnice prepričati, in da bi tudi svoje otroke seznanil in sprijaznil s sv. vero.

c) Krščansko življenje.

90. Jezus je prinesel luč sv. vere na svet. Pri belem dnevu so tedaj kristjani lepo videli pot, ki pelje v nebesa, in so lahko zopet našli stezo nazaj v raj, iz kterega je Bog človeka izgnal. Svet je bil pred podoben sestri Marti, ki si je veliko, veliko prizadjala, a le za posvetno reč; Kristus pa je svet naučil, da je le enó potrebno, in da si je Marija najboljši del izvolila, in precej se je svet, kakor nekdanja sestra Marija sklonil k Jezusovim nogam, ter je poslušal veseli glas, — sv. evangelij: in zdajci se je spremenil zemlje obraz.

Koliki razloček da je med življenjem paganov in med življenjem prvih kristjanov bil, cerkveni učeniki tedajšnjega časa kaj lepo in ginljivo popisujejo. Sv. Justin pravi: „Koji so prej slastno živeli, veselijo se sedaj čistega življenja; kteri so pred vraže vganjali, se sedaj večnemu nestvarjenemu Bogu posvetujejo; ki so kedaj denar in dobiček črez vse cenili, dajo sedaj vse, kar glešajo, ubogim v občno porabo; koji so se pred sovražili in s tujci niso niti občevati hoteli, sedaj po Kristusovem prihodu ž njimi živijo, celo molijo za svoje sovražnike ter si prizadevajo one pomiriti, kteri jih preganjajo.“ — Enako govori pisatelj pisma na Dijogneta: „Vsak živi v svoji domačiji, a njegove misli so, kakor bi tujec bil; kakor tujci prenašajo vso nevoljo, na tujem so doma, in doma so

tujci. Kakor drugi se tudi oni ženijo in otroke rodijo, pa svojih otrok ne zametujejo; živijo v mesu, a ne po mesenih željah; po zemlji hodijo, pa v nebesih so umeščeni; izpolnjujejo postave, in še več storijo, kakor postave tirjajo; vse ljubijo in vsi jih preganjajo; — morijo jih, a smrt jim je začetek pravega življenja.“ — Tertulijan očita paganom: „Vi nas grajate, ker se med seboj ljubimo, dokler se sami sovražite, — ker smo mi pripravljeni eden za drugega umreti, vi pa drug drugega ubijate. Mi smo bratje po svojem imetji, ker je vse vseh; in ravno časno blago raztrga pri vas vso bratovstvo. Vse imamo skupno, le žen ne, in ravno žene imate vi v tovaršijo.“ — K temu dostavlja Origen: „Kristusovo delovanje se pozna pri vseh ljudeh; kjerkoli so krščanske občine ustanovljene, so jih udje tisuč hudobij slekli, in tudi zdaj še ime Jezusovo rodi čudovito krotkost, ljubezen do ljudi in dobrotljivost pri vseh, kateri na Boga in Kristusa živo verujejo, a ne zaradi posvetnega dobička.“ — Res je Kristus, kakor je Klemen Aleksandrijski rekel, kamenje v ljudi prestvaril, ker je nevernike, ki so kamenje molili, v krščanstvo pripeljal.

91. Vera prvih kristjanov je bila tako živa, da je bregove premikala in vodo zajezila, kar n. pr. iz življenja sv. Gregorija, čudodelnika, poizvemo. Gregorij je, kakor pravi legenda, zidal cerkev; pa, ko prostor za zidanje cerkve odločen, ogleda, vidi, da je pretesen, ker je od ene strani od morja, od druge strani od brega omejen. Po noči se Gregorij poda na omenjen prostor, poklekne in v goreči molitvi spominja Gospoda na obljubo njegovo, katero je dal svojim vernim: „Resnično vam povem, ako imate vero, kakor gorišično zrno, porečete pa gori: Prestavi se odtod tje, in predstavila se bo!“ Zjutraj so se čudili zidarji, da se je gora toliko odmaknila, koliko je bilo prostora potrebnega za stavbo cerkve. In Bog ve, koliko se je še takih in enakih čudežev zgodilo, a zapisani niso. — Upanje kristjanov na prihodno življenje je bilo tako trdno, da ga vsa posvetna zgovernost ni omajala; in da so radi svoje sedanje življenje z večnim premenjali. Od ljubezni do Boga so kar goreli; hiteli so v ljubezni svojega Božjega Učenika doseči, ter so radi svoje življenje dali za Jezusa, ki je tudi življenje dal za svoje ovce. Origen piše: „Kristjan za svojo vero raji da življenje, kakor pagan za vse svoje bogove le en kos svojega plašča.“ Med seboj so se verni toliko ljubili, da so nad tako ljubeznijo celo pagani kar strmeli, ter so se čudili kristjanom, rekoč: glejte, kako se ljubijo med seboj. Suženj ni bil pri paganih nič bolj cenjen,

nego neumna domača živad: kristjani pa so tudi v sužnjih častili Božjo podobo, spoznavši, da sta oba, gospodar in suženj otroka Božja ter brata med seboj.

Krščanska vera je sužnost odpravila ter nas naučila, da smo si vsi enaki, bratje in sestre v Kristusu; Bog je oče vseh, vsi smo Božja podoba: „Bog ne gleda na zunanjo veljavo osebe.“ (Rim. 2.) Za vse je Kristus svojo predrago kri prelil in v njegovi cerkvi „ni pagana ne juda, ne divjaka ne Skita, ne sužnjega ne prostega, ampak vse in v vsem je Kristus.“ (Kološ. 3.) Kristus sam je podobo hlapca na se vzel in je vse predrugačil in novo naredil: „Suženj je zdaj oproščen gospodov, in gospod je suženj Kristusov.“ (I. Kor 7.) Pa sv. cerkev ni naravnost pridigala oproščenja sužnjev, ker bi bila tako prenašlo veliko milijonov ljudi oprostila, ki prostosti niso bili vajeni in ki bi se lahko nad svojo gospodo maščevali. Tudi ni verig sužnosti s silo strla, nego v ognji ljubezni jih je raztopila. Gospodarja je naučila, da je prah in pepel kakor suženj njegov, in da naj njemu ne stori, česar bi nerad imel, da bi kdo njemu storil, sužnim pa je velela zvesto služiti in ljubiti gospodarje svoje. Vera prepoveduje, da bi sužna imeli kot živino, in ni smel darú na altar položiti, kdor je mučil svojega sužna; kdor je pa sužna do smrti trpinčil, tistega so iz cerkve pahnili in ni smel biti pri daritvi sv. meše. Gospodarji naj bi sužne imeli kot svoje sinove, a sužni naj bi se odpovedali grehu, in bodo potem prostejši od gospodarjev svojih, ker kdor se je grehu odpovedal in ni več suženj greha, ta je popolnoma prost. Kristus je rekel: „Kdor hoče biti prvi med vami, naj bode vseh hlapec“ (Mark. 10.); tako krščanstvo ni zapovedalo oproščenja sužnjev, nego to se iz duha krščanske vere samo po sebi razume, — pa je tudi samo po sebi prišlo. Že za cesarja Trajana je predstojnik rimskega mesta na svoj krstni den 1250 sužnjev odpustil, ter jih je tako obdaroval, da je bilo vsakemu mogoče svojo lastno gospodarstvo začeti. Za cesarja Dijoklecijana je Kromacij, tudi predsednik rimskega mesta, 1400 sužnjev oprostil, gospa Melanija jih je 8000 in Ovidij v Galiji 5000 oprostil. To so velikanski izgledi, koje so drugi kristjani po malem posnemali. Sužnega je krščanski gospodar pred altar pripeljal, ter ga tako rekoč Bogu daroval; oproščenje se je v cerkvenih knjigah zapisalo in mešnik ju je oba blagoslovil. Pagani so sporočali, koliko sužnjev se pri njih pogrebu med seboj pobije, a krščanski gospodarji so v svojo oporoško zapisali, koliko

sužnjev naj se oprosti po njihovi smrti. — Tako se je zgodilo, da sta se gospodar in suženj skupej borila za mučeniški venec, in da ste plemenita devica in sužinja ob enem prestali mučeniško smrt. — Tudi žena je pri nevernikih daleč za možem zaostajala, dokler jo je krščanstvo postavilo z možem v eno red; — pred je bila žena dekla, a zdaj je gospodinja.

Ženi so bili oponašali, da je po nji greh prišel na svet, a sv. vera nas je naučila, da je po njenem semenu tudi zveličanje prišlo na zemljo; najlepša devica, Marija brez greha s početa, je postala mati Izveličarja. Zopet drugi so rekli, da je žena slabi spol; na to odgovarjamo, da je njena slabost le telesna, moč njene duše pa je enaka moževi, in sv. Gregorij Nisenski pravi, da bi rad tistega moža poznal, ki ženo v pobožnosti, v stanovitnosti in v podanji v Božjo voljo prekosi. Po Kristusovi veri je žena možu enako rodna in si zamore prosto moža voliti, kojega ljubi, ne da bi jo sorodniki oddajali, ali da bi nji drugi moža volili, kakor bi sama brez srca in brez pameti bila. Mož nasproti naj bi ne gledal, kadar si ženo izbira, le na lepoto in bogastvo, ampak posebno na čednost ženske, ker mlado, modro in pobožno dekle je več vredno, kakor vse zlato sveta. Že sv. Duh pravi: „Lažnjiva je milina in prazna je lepota: žena, ki se boji Gospoda, ona bo hvaljena.“ (Preg. 31.) — Dobre kalí, ki so tudi v ženskem srcu doma in so bile dozdej zadušene, — dalje se niso mogle izcimiti, lepše so sedaj razcvetele. Sv. Zlatoust priča, da žene v ljubezni do Kristusa, v čistosti in v usmiljenji do bližnjega moža prekosijo. Tudi so žene skrbno novo vero razširjale in v preganjanji so se junakinje kazale; jetnike so lepo tolažile in rane mučenicov so rahlo ovezavale. Srčne so stale na grmadi ter so vesele oči v nebesa obračale; pogumno so pripognile svoj vrat pod smrtni nož in pred divjimi zverinami jim srce ni upadlo: niti zglasile se niso, ko so umirale za Jezusa. In ko so dnevi preganjanja minuli, kdo bi popisal angeljsko čistost, blagost, pohlevnost in ponižnost ženske, ali kdo bi se ne čudil njeni zvestobi in junaški ljubezni? Kako so nekdanj na križevem potu jeruzalemske žene Jezusa tolažile in se ga je devica Veronika usmilila ter mu podala potni robec, prav tako tudi Jezusovo nevesto, sv. cerkev, na njenem križevem potu tolaži izgledna pobožnost krščanskih žén in jo razveseljuje čisto srce svetih devic. Neverno srce moževo je žena kterokrat preobrnila, in kadar se je mož preveč v posvetne skrbi zakopal, mu je žena pomogla, da se je zopet v nebesa oziral. Pred je moža in ženo vezal

naturalni nagon, a zdaj osvetljuje nju zvezo milost sv. zakramenta. Po krščanski ženi je celo mož dobil večo veljavo, ker sv. pismo pravi: „Sloveč je njeni mož, kadar sedi z deželnimi svetovalci“ (Preg. 31.), t. j. dobro ime, kojega dobi dom po krščanski ženi in skrbni gospodnji, daje možu večo veljavo med drugimi imenitnimi možmi. — Koliko dobrega so storile nune ali redovnice za odgojo otrok, za postrežbo bolnikov, za rešitev na duši in telesu zapuščenih, to sam Bog ve. Krščanska nježna devica se niti kuge in pomora ni zbala, in celo na bojišči je junaška nuna prava samaritanka, ki ne poprašuje, jeli kristjanu ali judu rane obvezuje, in ki ranjencu ponuja krepčalnega vina, ter mu ohlajuje zgeče rane z oljem krščanske tolažbe. „Svojo roko odpira ubogemu in svoje dlani steguje proti potrebnemu.“ (Preg. 31.) To je krščanska žena!

Otrok po krščanski veri ni več reč, ali glešt staršev, nego je Božji dar, staršem izročen, da bi ga izredili kot dediča nebes za večno življenje. Kako počasten in oslavljen je pač otrok po Kristusovih besedah: „Pustite otročiče in ne branite jim pritik meni, takih je kraljevstvo nebeško.“ (Mat. 19.) — Prelep izgled otrokom je Dete Božje v naročji Marijinem, o katerem sv. pismo govori: „Jezus je napredoval v modrosti in rasti, in v milosti pri Bogu in pri ljudéh.“ (Luk. 2.) — Sv. apostelj Pavel uči očete, „da naj ne dražijo svojih otrok k jezi, ampak da jih izrejajo v podučenji in Božjem strahu,“ pa tudi otrokom velevala „spoštovati očeta svojega in mater svojo, da jim bo dobro in da dolgo živijo na zemlji.“ (Efež. 6.) — Sv. cerkev je proklela mater, ki bi se upala otroka, kojega nosi pod svojim sream, pogubiti, ki je Božja podoba, — a paganska vera takšne zlobnosti ni htela kaznovati. Kristjani so med največje pregrehe šteli, ako bi kdo otroka izpostavil, dokler je pagan vsako bolešno dete, in otroka, kojega ni mogel rediti, pogubil. — Staršem zapoveduje sv. vera, da svoje otroke lepo podučijo, da naj ne prepuščajo odgoje samo malomarnim sužnjem, da naj že v mladih srcih čute pobožnosti izbujajo, da jih naj ne pohujšajo s svojim slabim izgledom, posebno pa naj hčerke lepo krščansko izredijo, da bodo dobre matere, pridne žene in skrbne gospodnje. Matere so imele tudi do svojih sinov oblast, koje v starem veku nikdar niso imele, in mi beremo v zgodovini, kako lepo so jim dostikrat pot proti nebesom kazale.

92. Predstojniki prvih krščanskih občin so bili skorej sami odlični in sveti možje: Ignacij, Klemen, Polikarp, Irenej, Ciprijan in drugi, ker le skušane in priletne može so za duhovnike izbirali. Že sv. Pavel je namreč svojim naročal, da naj mladih kristjanov ne volijo starašinom, da se kje ne prevzamejo. Takrat se nikdo ni vrival na škofijski sedež, marveč vsak se je zbal odgovornosti duhovnika; vsled tega pa so bili duhovniki ljubljene očetje svojih ovčic. O sv. škofu Polikarpu beremo, da se je vsak kristjan razveselil, ki se je smel le njegove obleke dotekniti. — Enako lepo in pošteno so se kristjani proti svetni gospodi obnašali, akoravno jim je bila le redko kedaj pravična; vselej so ji bili pokorni, ako le ni zapovedovala, kar je zoper Božjo zapoved. Dačo so redno plačevali in zoper sovražnike rimske države so se hrabro vojskovali.

Domače življenje vernih je bilo tiho, mirno, sveto in nedolžno. Nekteri so od svojih mladih nog v vednem devištvu živeli, in akoravno sred sveta, so vendar vse posvetno veselje, tudi tako, ki ni prepovedano, zaničevali. Drugi so svet celo zapustili ter se v puščavo preselili, da bi jih ondi nikdo v službi Božji ne motil. Oče puščavnikov je bil sv. Pavel tebenski. Od mladosti je Bogu lepo služil, in še komaj petnajst let zbeži v puščavo, kjer je celih devetdeset let živel in edino le za nebesa skrbel. († 340.) — Kristjani so bili sploh tudi trezni in zmerni, in Klemen aleksandrijski prav pravi: „Drugi ljudje živijo, da jejo, naš Učenik pa veli jesti, da se živimo.“ In Tertulijan piše: „Jemo toliko, da lačni nismo, pijemo toliko, da nedolžnosti ni na kvar.“ — Kristjani so bili tudi delavni.

Delati je bilo prej sramotno, krščanstvo pa je delo v čast postavilo. Delati ni sramotno, nego dolžnost vsakega človeka; vsak naj svoj kruh je, in naj drugim ne bo nadležen: „kdor pa noče delati, naj tudi ne je.“ (II. Tesal. 3.) Kristus, Izveličar naš, je bil tesarjev sin in je bil svojim staršem pokoren, in sv. apostelj Pavel se je s tkanjem živel. Moli in delaj, to je poglobitno načelo za vsakega kristjana. Dela pa naj vsakdo tudi zategavoljo, da drugim lahko pomaga, in ravno ljubezen tedaj najbolj ožlahti naše delo. Vsled tega so celo škofi in mešniki polje obdelovali ali tudi ovčarili. Delavnost kristjanov je cele dežele naredila rodovitne, in nemški Herder, ki je sicer luteran, prav trdi, da so veliko zavodov, v kojih se še sedaj znanosti in umetnosti gojijo, ustanovile in pridelale delavne roke svetih možakov.

93. Ubogi so bili od nekdanj največi in najlepši zaklad sv. cerkve. — Kristus je vse izveličal in vsem pomagal, — tedaj tudi siromakom. Pagan je uboštno sovražil, in če je ubogemu kaj dal, dal mu je iz srditosti ali iz dobička, kristjan pa ga obdari zavolj Boga. Evangelij je veseli glas za uboge in Izveličar sam je bil ubog, in ni imel niti toliko lasti, kamor bi svojo glavo položil. Ko je na gori pridigal, je odprl svoja sveta usta in je najprej uboge blagroval, reki: „Blagor ubogim v duhu, ker njih je nebeško kraljestvo.“ (Mat. 5.) Posvetno bogastvo je v smislu sv. vere le negotova reč, nam od Boga posojena, in Laktancij pravi: „Nikdo ni ubog pred Bogom, kakor kdor je brez pravičnosti, in nikdo ni bogat, kakor kdor ima obilnost čednosti.“ — Zategadel so v prvi gorečnosti kristjani vse oddali ter so vse vtovariš imeli. Krščanstvo sicer ne prepove imenja, pa ljubezen naj bi pogladilo jamo, ki je med ubogim in med bogatinom, in bogastvo ni greh, samo da bogateci ne odrečejo ubogim drobtinic, ki iz njihove obilne mize padajo. Že za cesarja Trajana je cerkev v Antijohiji okoli 1500 ubogih redila; cerkev v Rimu je pošiljala zbirko v take kraje, kjer je lakota bila, in egiptovski menihi so podpirali svoje bližnje sosede v tem, kar so s svojimi rokami pridelali. Kadar pa je bila zlo velika sila, so škofi vse lastno premoženje potrosili, in celo sveto posodbo so predali in ubogim pomagali, ker je neki živa posodba Božja več vredna kakor posodba iz kovine. — Za jetnike so kristjani bolj skrbeli, kakor za lastne brate; kolikokrat so priložnost imeli, so jih tolažili in pomilovali, in ako je bilo le mogoče, so jim pokrepčevalnih jedil in pijače donesli. — Bolnim so verni tako ljubeznjivo stregli, kakor bi to Jezusu samemu storili; posebno pa jim je duša na skrbi bila, da jim ni nikdo umirajočih brez sv. popotnice preminil. Mrliča niso sožgali, kakor je bila paganska navada, nego med cerkvenimi obredi in molitvami so položili truplo, posvečen tempelj sv. Duha, nazaj v krilo matere zemlje, polni zaupanja, da ga bo trobenta angeljev zopet prebudila k večnemu življenju. Rake umrlega sicer niso bogato okinčali in z dragimi venci ovenčali; Minucij Feliks namreč pravi, da izveličan vencev itak ne potrebuje, ker v nebesih na svoji glavi nosi venec iz nevenljivih cvetlic, a da tudi pogubljenega venci ne oveselijo, — ker so vesele cvetlice za njega sploh ovenele: pa verni so se vsako leto rajnega na den njegove smrti spominjali ter za njega molili in tudi daritev sv. meše za njega opravljali.

Res lepo in sveto je življenje velike večine prvih kristjanov! Pa že med dvanajsterimi apostelji je bil eden Judež, in tako je tudi sedaj marsikteri iz sebičnosti ali iz drugih posvetnih nagonov prestopil v sv. cerkev. Taki prisiljeni kristjani ob času preganjanja niso stanovitni ostali, nego so zopet odpali, in tako svojo mater sv. cerkev močno ožalostili.

94. „Glej novo storim vse!“ Resnično, Kristus je celi svet ponovil, in krščanska vera je vse narode pomladila. Akoravno „so hrumeli narodi in so se zemlje kralji vzdigovali in se prvaki zbirali zoper Gospoda,“ vendar mu je dal Oče nebeški „narode v delež in me je zemlje v njegovo last.“ Jezus je Božje svoje kraljevstvo trdno postavil, dokler je kraljevstvo hudičevo razpadalo in se rušilo. „Raztrgajmo njih vezi, in vrzimo od sebe njih jarem,“ so rekli sovražniki Jezusovih nauk; a ljudem se je že prikupilo novo breme, „ker je lahko“, in narodom se je priljubil nov jarem, „ker je sladek.“

II. doba.

Od Konstantina vélikega do trulanskega cerkvenega zbora; čas verskih prepиров, vélikih cerkvenih zborov in sv. cerkvenih očetov (313—692.)

1. poglavje.

0 razširjenji krščanske cerkve.

a) Konstantin véliki.

95. Konstantin je bil v paganski veri odgojen, a milostljiva roka Božja ga je tako modro vodila, da ga je sčasom lepo v krilo sv. katoliške cerkve pripeljala. Na dvoru cesarja Dijoklecijana v Nikomediji, kjer je bil vladarju porok zvestobe svojega očeta Konstancija, občudoval je v prvi svoji mladosti poštenost izglednih dvorskih krščanskih mož; doma v Galiji pri svojem očetu je opazil, kako se Konstancij do dobrega zanaša le na svoje krščanske častnike in oblastnike; beseda in izgled pobožne njegove matere sv. Helene sta gotovo tudi močno upljiivala na versko njegovo prepričanje. Konečno pa mu prikazen svetlega križa na nebu pokaže, da ga je Bog izvolil, da sv. križu do zmage pomaga. Odslej se je Konstantin vse svoje življenje čutil ljubljenca in izvoljenca Boga kristjanov ter je prihajal kristjanom zmiraj prijaznejši in sčasom sčista pravičen. — Ne smemo pa misliti, da bi bil Konstantin takoj postal popolnoma inachen, ampak le polagoma se je preobračal, dokler se njegovo versko prepričanje do dobrega ni utrdilo.

96. Konstantinov svak Licinij, ki je vladal nad izhodno polovico rimskega cesarstva, je tudi v Nikomediji, v

prestolnem svojem mestu, milanski ukaz proglasil, kateri dopušča, da vsakdo sme očitno izpovedati tisto vero, o kateri misli, da je prava. Tako se je Licinij kristjanom dobrega kazal, pa ker je videl, kako so kristjani Konstantinu celo zaupali in da se je on na kristjane naslanjal, iskal je sam zaslonbe pri paganskih podložnih, ter je kristjane celo preganjati začel, kojim v svojem srci itak nikdar ni bil prijazen.

Kako hudo je kruti Licinij odslej kristjane sovražil, nam kaže vest o štiridesetih mučenikih, koje nam je ohranil sv. škof Bazilij v svojih spisih. V armenijskem mestu Sebasti je bilo med drugimi vojaki štirideset krščanskih mož korenjakov, lepe in visoke rasti junakov. Cesarski namestnik Agrikola jim bere cesarsko pismo ter terja od njih, da bogovom darujejo, česar pa se vsi odločno branijo. Razsrjen jih veli nage vun na led postaviti, zraven pa tudi toplo kopel pripraviti vsakemu, kateri bi se premislil in daroval in sv. vero zatajil. Pri kopeli pa čuje cesarski čuvaj, ki je gledal kaj čudno prikazen. Angeljci iz nebes prihajajo ter vse srčne mučenike ovenčajo, le edinemu venec odrečejo. In glej, res se je eden vojakov zime zbal in mudilo se mu je v toplo kopel, v koji pa je precej umrl. Sedaj čuvaja zadene milost Božja, hipoma sleče svojo obleko ter stopi v vrsto mučenikov in izpoveda ime Gospoda Jezusa Kristusa. Celo noč so junaki grozno zimo trpeli. Zjutra zgodaj pa so jih naložili na voz, da bi jih na grmado zapeljali in sežgali. Le enega še bolj živega so pustili na ledu. To videti priteče takoj mati tistega mučenika ter mu pomaga na kola in ga k srčnosti opominja, da ji ne opeša na poti do zmage. Vsi so na grmadi smrt storili. To je bil žgaven dar, ki je gor do nebes zadišal!

97. Zavoljo preganjanja kristjanov in ker sta se tudi zaradi mej sprla, se je Konstantin razsrdil nad svojim tovaršem in mu je vojsko napovedal. Konstantin je velel pred svojo vojsko nositi zmagonosno zastavo z zlatim križem in škofi so ga spremljali v boj, da bi ga s svojimi molitvami podpirali. Licinij jih je zasmehoval in se je zanašal na egiptovske čarobnike in na svoje paganske pope, ki so mu gotovo zmago prerokovali. Licinij je bogovom slovesne daritve daroval ter je predrzno takole govoril: Danešnji dan bo razodel, ali smo mi v zmoti ali kristjani in bo odločil, ali za naše bogove ali za njihovega križanega Boga. In res, ta boj je odločil za vse prihodne čase za krščanstvo. Pri Adrijanopolji se je vnela l. 323 krvava bitva, v kateri je bil Licinij popolnoma premagan.

Zmagovalni Konstantin je za zdaj svojemu svaku prizanesel, a že za leto dni ga je velel obesiti, ker je baje skrivoma zopet hrepenel po cesarskej časti.

Tako je Bog povzdignil Konstantina in ga postavil vladarja cele rimske države; a Konstantin je v svoji državi povzdignil Kristusovo vero nad pagansko, ter je dal krščanstvu v delež največo veljavo. V svojem pismu na jutrovce je rekel, da je Božji služabnik, in da je treba, da ob času njegovega vladanja sv. evangelij dobi vso veljavo in da se sv. vera kak najdalje razširi. Sprevidel je, kam da so pagani zašli in je tedaj krščansko vero dan za dnevom više cenil in sv. cerkev na vso moč povikševal. Duhovnikom je celo zaupal; oprostil jih je vseh srenjskih in državnih dolžnosti, ki bi jih sicer v njihovi službi motile. Mešniki so imeli pravico v cerkvi sužnje osvoboditi, in ako se je kdo pri škofu pritožil zoper razsodbo posvetnega sodnika, imel je škof po postavi oblast reč znova razsoditi. Sploh je duhovnike toliko obračunal, da je rekel, da bi s svojim cesarskim plaščem zakril pregreho duhovnika, da mu ohrani njegovo čast. Cerkve, koje so jim pagani ob času preganjanja podrli, velel je zopet pozidati in vso uplenjeno premoženje so morali kristjanom povrniti. Veliko denarja je Konstantin potrosil za duhovnike, posebno za afrikanske, ki so bili podpore celo potrebni. Kar je kdo cerkvam sporočil, so sedaj svobodno sprejemale, in isto tako so bile cerkve davka popolnoma proste.

Cesar je odpravil pagansko šego ter je prepovedal obraz človeški, ki je podoba Božja, osramotiti ali raniti, kakor se je pred zločincem godilo, in kazen križa je iz spoštovanja do Izveličarja, ki nas je na križi odrešil, celo odstranil. Da paganski stariši svojih otrok, kojih niso mogli rediti, niso izpostavljali in morili, jim je Konstantin državnega denarja ali tudi iz lastnega žepa podpore ponujal. Ukazal je, da se nedelja, dan Gospodov, dostojno praznuje, in varuj Bog, da bi se kdo podstopil motiti službo Božjo. Celó žita in denarja je cesar na hipe med krščansko ljudstvo razdelil, tako so ga kristjani ljubili ter so mu bili popolnoma vdani. — Bile so takrat res povsem ugodne razmere za kristjane in na stotine in jezera paganov se je pokristjanilo.

Lep izgled, kako naj mu bo Božja reč na skrbi, mu je dajala lastna mati. Helena je namreč potovala v Jeruzalem in je ondi očedila sv. kraje gnjusobe malikov ter je na oljski gori in v mestu Betlehemu postavila veličastne cerkve. Na gori Kalvariji je poiskala sv. križ, ktereга so zavidni judje

bili globoko zasuli. Z velikim trdom so izkopali tri križe, a kateri je pravi križ Jezusov, kdo bi si bil upal to odločiti. Po nasvetu jeruzalemskega škofa so bili potem vsi trije križi zaporedoma na neko bolno ženo položeni, ki je takoj ozdravila, ko se je s tretjim križem dotaknejo, in po čudni njegovi moči so lahko spoznali križ Kristusov. Kos lesa sv. križa je Helena poslala svojemu sinu Konštantinu, a veči kos je bil častno hranjen v cerkvi Kristusovega vstajenja, koji je mati postavila vogelni kamen, a sin jo je pozneje prekrasno dozidal.

98. Lepa zagrizjenost več škodi, kakor hasne in neumna naglost nikdar ni dobra. — Tudi Konštantin ni hipoma zadušil paganstva, ampak je mirno čakal, dokler paganska vera ne umerje, ker je zapazil, da je itak že malo živa. Obdržal je celo naslov „velikega duhovnika“ paganskih bogov, a ne zategadel, ker je bil njih častitelj, nego zaradi tega, da pagani ne bi hitro zapazili, kako naglo jih krščanstvo iz njihovega posestva poriva. — Vendar pa je strogo prepovedal krvave igre v glediščih, skrivne daritve in nespodobno bogočastje ter je podiral tempeljne, v kojih se je nesramnost šopirila in prevara udomačila.

Da, Konštantinovo ime bi se svetilo kakor zvezda v cerkveni zgodovini, ako si ga ne bi bil sam oskrnil z grozovitimi moritvami. Svojega svaka Licinija je obesil in sina njegovega, stričnika svojega, mladega Licinijana je ob glavo djal, ker sta mu prè po življenji stregla in po kroni segala; a težko je verjeti, da bi bil Licinijan, otrok devetih let, vladarju celega sveta tako hudo nevaren. Lastnega svojega junaškega sina Krispa, kojega se je vsa država kot prihodnjega vladarja veselila, je velel umoriti, kar ga je mačeha njegova, Konštantinova druga žena Fausta pisano gledala ter pri cesarji očrnila, kakor bi mu hotel vladarstvo pograbit. Ko pa je pozneje Konstantinu najbrž mati njegova Helena dopovedala, da je Fausta le iz sebičnosti Krišpa očrnila, da bi svojim lastnim trem sinom cesarstvo zagotovila, se je Konštantin tudi nad črno mačeho razsrdil ter jo je v vreli kopeli zadušil. — Konštantinu tudi oponašajo, da nikdar ni imel pravega srca do krsčanske vere, ker je svoj krst odlagal do smrtné postelje.

Takovi madeži, ki črnijo njegov spomin, se nikakor ne dajo popolnoma izbrisati, a itak moramo Konštantina nekoliko zagovarjati, ker vsi zgodovinarji ga zovejo „velikega“. — Konštantin se je resnično bal smrti in je verjel onim zatožbam. Kaj takega tudi ni bilo neverjetno, ker že več kakor

sto let tako rekoč nobeden njegovih prednikov vladarjev ni v postelji umrl, nego skorej vsak je storil krvavo smrt. Konstantina samega bi že prve dni njegovega vladanja lastni njegov tast Herkulej skorej in skorej v postelji umoril, ko ne bi žena njegova še o pravem času za zaroto zvedela. Potem je pa ves čas svojega življenja rad in lahko verjel, ako mu je kdo kaj enakega poročal, ker slovenski prigovor pravi: Ktere ga je kača pičila, tisti se tudi zvite vrbe boji. — Radi tega sta morala umreti Licinij in Licinijan pa tudi Krisp, kojega je prav za prav usmrtil oster Faustinin jezik. Da je potem tudi Fausta poginiti morala, je razumljivo; kajti kdor drugemu jamo koplje, se sam v njo zvali; in že sv. Duh pravi: „Veliko jih je pod ostrim mečem palo, pa ne toliko, kolikor jih je po svojem jeziku poginilo.“ — Tudi je bil Konstantin za se prepričan, da je orodje v rokah Božjih, kojega se Bog poslužuje za svoje namene, in ako je tedaj svoje življenje branil, je menil, da bo zato Bogu lahko odgovarjal, ker je drugač prav čisto in trezno živel. Vedel je tudi jezo svojo ukrotiti, kadar mu ni šlo ravno za glavo. Ko so namreč kedaj Konstantinu krivoverce arijce tožili, da so v Aleksandriji na cesarske podobe kamenje metali, se je cesar smehljaje po lici potipal rekši, da ga nič ne boli in da se nikjer ne čuti ranjenega. — Navada odlagati krst na smrtno uro pa še takrat ni bila obsojena kakor dandanes, in ako je cesar želel biti v potoku Jordanu krščen, je to pobožna misel, akoravno je ne moremo celo zagovarjati, ker tudi veliki cesar Konstantin ni vedel ne dneva ne ure, kojo ga Bog k sebi pokliče, in bi bil tedaj tudi lahko brez krsta umrl. Sicer pa mu je dal Bog res milost, da je umrl v beli krstni obleki 65 let star (337). — Konstantin je bil duhovit in delaven vladar, moder in mogočen cesar; a bil je tudi slavohlepen, v verskih zadevah premalo odločen, tako da so ga krivoverci arijeji večkrat celo k sebi nagnili. Preveč je tudi verjel spletkarjem in hvalisanje je zlo rad poslušal.

b) Troje Konstantinovih sinov.

99. Konstantinovi sini, kojih pri očetovi smrti nobenega ni bilo navzočega, so si po očetovi volji cesarstvo razdelili in Konstantin II. je vladal na zahodni in Konstancij na iztočni strani in na sredini med obema je Konstant dobil Italijo in Ilirijo. Pa brati se nikakor niso pogajali in pozabili so, da sloga jači a nesloga tlači. Že l. 340 je zgubil Kon-

štantin II. v bitki poleg Ogleja krono in življenje in Konstant je postal vladar cele zahodne polovice rimske države. Ostala cesarja sta l. 341 izdala ostro postavo zoper malikovanje; a neverniki so se močno na noge postavili in s silo se ni dalo veliko opraviti. Konstant je pozneje poginil v boji zoper upornika Magnencija, in tedaj je Konstancij l. 350 vso cesarstvo v roke dobil.

Konstancij se je takoj trudil paganstvo popolnoma zatreti ter je ukazal vse tempeljne malikov zapreti in vse daritve opustiti in tistim, ki bi ne vbogali, je zažugal smrt z mečem. Pa tako posilno ravnanje v verskih rečeh ni po Božji volji, nima dobrega uspeha. Paganstvo se je zopet zdramilo ter se na vso moč borilo za svoje življenje in poganjalo za svoj obstanek, in tako se je zgodilo, da se Konstancijevi ukazi niso povsod izvršili. Cesar je sicer tempeljne bogov podiral, a ob enem je trpel, da so bile skorej vse više šole in celi poduk v rokah paganskih modrijanov in malikovalskih učenjakov. Konstancij tedaj proti paganom nikakor ni dosledno postopal in tedaj tudi ni veliko opravil, ker so se drugi prizadevali podirati kar je sam postavljaj. Sčasom so ga krivoverci arijei celo na svojo plat obrnili in tako mu katoličani niso več zaupali, a pagani so ga itak že črtili. Ker je cesar brezbožno arijsko versko zmoto podpiral, pa pravičen Bog njegove hiše ni hotel podpirati ter mu ni dal otrok, ki bi za njim vladali, ker le „dober zapusti otroke in vnuke kot dediče.“ (Pregov. 13, 22.) — Živela sta še sorodnika njegova Gal in Julijan, dva brata, stričnika Konstantina velikega. Gala je Konstancij postavil za cesarja, a naskorem ga je usmrtil, ker ga je sumničil, da mu po kroni seže. Tudi mlajšega brata Julijana obnašanje je skrbno opazoval, slednjič pa ga je vendar tudi cesarja imenoval in ga je v Galijo nad sovražnike poslal. Ker je sovražnike rimske države do dobrega užugal, so veseli vojaki zmagovalnega kraljiča takoj proglasili za avgusta, ker za cesarja Konstancija so bili skorej tolikokrat tepeni, kolikokrat jih je bil na bojišče peljal. Konstanciju je po takem šlo za krono in življenje in pripravljaj se je na vojsko zoper Julijana. Pa ko se je bil na boj napotil, ga je nagla smrt dohitela, in tako Julijanu nikdo ni več branil cesarskega stola zasesti (361).

c) Julijan odpadnik.

100. Paganstvo v rimski državi je bilo kakor ogenj, ki pod pepelom ugasuje, a Julijan je še enkrat pihnil nánj, da

je s plamenom splapolal, preden je celo ugasnil. Julijan dasi-ravno v krščanski veri rojen in odgojen, je očitno zatajil sv. vero ter je postal povsem nevernik. Že v svoji mladosti je težko zakrival svoje pagansko mišljenje, tako da ga je verni brat njegov Gal opominjal, naj vero na enega Boga črez vse drugo ceni. Kakor hitro pa je vladarstvo nastopil, mu je takoj šema raz lica pala, in videl se je njegov pravi obraz, koji se je le paganom smehljaj, a kristjanom je bil strašen. Neverniki so se zbirali okoli njega, kakor bčele, ki hočejo rojiti, okoli svoje izvoljene matice.

Skorej neverjetno je, da se je Julijan, rodом kristjan in iz dobro krščanske Konstantinove rodbine, toliko za pagansko vero poganjal, in tudi mi se temu čudimo. Pa vse nam je jasno, ako pomislimo napčno njegovo izgojo, in ako povdarjamo raz-mere, med kterimi je mladi Julijan zrasel. Mati njegova je precej po porodu umrla; očeta in brata in vse druge sorodnike mu je prê Konštancij usmrtil, in tako je že otrok bil zmiraj v ljudskih rokah. Mladeniča potem je Mardonij, nek sorodnik njegove rajne matere na skrbi imel, in kaj je verjetniše, nego da je ta stari prijatelj rodbine Julijana do dobrega našuntal na cesarsko rodbino, ki mu je vse sorodnike ubila. To pa je itak jasno, da kar kdo seja, isto to tudi žanje; ker pa je Mardonij v mlado sree vsadil žgečo koprivo, se iz tega kala ni mogla roža razcveteti. V šoli je imel najpred paganske učenike. Za dalji poduk je bil potem izročen Evzebiju, arijskemu škofu v Nikomediji; a ta škof je bil, kar se vere tiče, celo omahljiv, in tedaj tudi svojega učenca ni mogel v veri utrditi. Arijei niso verjeli, da je Jezus pravi Bog, ta nauk pa je cvet sv. katoliške vere in ta cvet so arijei odtrgali, in te-daj cvetlica lahko Julijanu ni več dopadla, ker cvetlica brez krone je manje vredna, kakor ktero si bodi zelenje. — Ondi bi sicer ne smel poslušati nevernega učenika Libanija, vendar si je skrivoma priskrbel njegove spise in jih je pridno prebiral ter se je tudi z modrijanom Maksimom pajdašil, ki sta mu oba pagansko vero hvalisala. Pred Konštancijem pa se je Ju-lijan kristjana štulil in celo kot redovnik preoblečen je hodil, ker ga je cesar duhovnika odločil, da se mu ne bi v vladarstvo urival. Cesarica Evzebija je Julijana pri Konštanciju z dobrim uspehom zagovarjala, in cesar je poslal mladeniča v Atene, da bi so ondi modroslovja učil. Tamo je bil Bazilij njegov sošolec pa tndi Gregor Nacijanski, ki je priličen o cesarjeviču rekel: „Kako nadlogo si pač s tem človekom redi rimsko cesarstvo.“ — Pagani in posebno paganski popi

in modrijani so se Julijana dobro držali, kakor se otroci materi na obleko vesijo, ako se jim bliža nevarnost, in ga niso več izpustili vedoči, da bo naslednik Konštancijev, ki je bil dozdaj brez otrok. Oblekli so mu tudi, da se mu prikupijo, plašč modrijanov, kojega so le skušeni modrijani nosili, a Julijan se je paganom s tem dobrikal, da je kristjane ž njimi vred zasmehoval. Tako mu je krščanska vera zavoljo kristjanov, ki so ga zalezovali, zamrzila in paganska vera mu je zaradi paganov, ki so ga slavili in se mu prilizovali, priljubila.

101. Mesca decembra 361 l. je obhajal novi cesar svoj slavni vhod v Konstantinopol. Dvoje je imel cesar takoj v glavi. Krščanstvo zatreti in častenje malikov zopet uvesti. Vse svoje moči je napol in vso svojo oblast je zastavil, da bi krščansko vero hitro pokopal. Kristjane je zasramovaje jih imenoval „galilejce“ in zapodil jih je iz viših in boljših državnih služeb. Zaprti tempeljni so se morali otvoriti in kristjani so morali na lastne stroške paganom znova postaviti podrtje tempeljne. Krščansko vero je s tem obsodil, da je rekel: „Preštel, razumel, zavrgel.“ Nato so mu škofi dobro zavrnil: „Preštel, razumel, in ako bi razumel, ne bi zavrgel.“ Duhovnikom in cerkvam je odrekel vse pravice in dohodke, koje so jim prejšnji cesarji dovolili ter se jim je rogal rekši, da jim s tem hoče v nebesa pomagati, ker „ubogih je baje nebeško kraljevstvo.“ Na vojaški zastavi je ime Kristusovo odpravil ter jo je zoper po stari paganski šegi priredil. Med kristjani je na vsak način neslogo gojil, da bi se med seboj potlačili; zaradi tega je domú pozval vse pregnane škofo ter je katoličanom in krivovercem zagotovil enake pravice, da bi jih zopet v verske prepire zaplel. Iz istega namena je tudi duhovnike opravljal in jih črnil, da jim verniki ne bi več zaupali. Zgodovina ga je naučila, da sicer ne velja kristjanov do krvavega preganjati, a kdo bi zamogel jezo paganov zaježiti, ki se jim je že tako dolgo zoper kristjane nabirala. Tako je divje ljudstvo kristjane tu in tam napadalo in grozovitno trpinčilo in tudi cesarski namestniki jim niso prizanesli ter jih celo ubijali vedoči, da jim bo cesar to lahko odpustil. Cesar sam je velel neštetne mučiti in strašno umoriti, ker so mu srčno v lice pravili, da je grd odpadnik. Ako pa je Julijan kaj takega storil, se je vselej izgovarjal, da jih ni zavoljo vere umoril, nego da jih je zavoljo druge krivde poginu izročil.

102. Slednjič je hudobni odpadnik hotel osramotiti prerokovanje Jezusovo, ki je o tempeljnu v Jeruzalemu djal „da:

ne bo ostal kamen ob kamenu, ki ne bi razpal.“ Zapovedal je tedaj Judom, naj si svoj tempelj znova krasno sezidajo in jim je za stavbo obljubil veliko denarja in umetnih stavbarjev. Ko so Judje spoznali, da se cesar nikakor ne šali nego da hoče obljubo spolniti, privrela je množina Judov v Jeruzalem, da bi delo pospeševali ali z rokami ali z denarji. Z moškimi so se pri delu skušale ženske, koje niso čuvale niti svojih belih rok, niti svojega zalega krila, v kojem so, kakor sv. Gregor Nacijanski priča, kamenje in sip prenašale; zopet druge žene so prodale dragi svoj kinč ter so z denarjem pomagale k stavbi. Tudi pagani so se dela vdeležili, ne sicer iz ljubezni do Judov, marveč iz srda do kristjanov. Sv. Ciril, škof jeruzalemski, je do dobrega zaupal na Božjo pomoč ter je trdil, da se stvar Judom ne bo posrečila, nego obveljala bodo prerokovanja Danijelova in Kristusova. — Ko so tedaj ktere razvaline tempeljna odstranili, so drugo jutro menili začeti zidati; a po noči je nastala tolika burja, da je ves pripravljen mavec in vse apno razpihala. Itak so drugi dan začeli delati, pa potres je zemljo tako stresel, da ničesar niso več upali počinjati. Ko so pa zopet srce dobili in se dela lotili, zgodil se je čudež, ki je prav verjeten, ker celo paganski zgodovinar Amijan mu je priča, ki pravi: „Zemlja je metala strašne ognjene kroglice iz sebe, koje so delavce požgale, da jim ni bilo tamkaj ostati in ker jih je ogenj stalno preganjal, so končno popustili delo.“ — Sv. Gregor Nacijanski tudi pripoveduje, da se je na nebesih zopet prikazal sv. križ, in da so se obleke Judov držali ognjeni križi, kojih nikako niso mogli izbrisati ter se jih znebiti, tako da so se nekteri skesani spreobrnili h Kristusovi veri. Res da, „Gospod razdira naklepe narodov in zametuje sklepe vladarjev,“ ki jih zoper Božjo kraljevstvo izmišljujejo, „a Gospodov sklep ostane vekomaj.“ (Psal. 32.)

Še s pismom je Julijan napadal kristjane. V zimi od leta 362 na leto 363, ko se je v Antiohiji na boj zoper Perzijance oborožal, je napisal knjigo, kojoj je zval „pozimski večeri“. Julijan piše, da je krščanska vera gola človeška iznajdba, skovana iz najslabših judovskih in paganskih nauk; kristjane toži, da opuščajo živinske daritve ter da so si novo daritev izmislili; huduje se, da kristjani križanega človeka Boga molijo in Marijo, Božjo porodnico imenujejo. Zmes tudi govori o krščanskih vadah: da so kristjani že ob aposteljskem času hodili na Božjo pot v Rim na grob sv. aposteljnove Petra in Pavla,

da sv. križ častijo, da se prekrižujejo in po hišah križe obešajo. Tako nam daje sovražna knjiga lepih zgodovinskih dokazov za starost sv. vere in krščanskih običajev ter tako Bog tudi slabe naklepe človeške k svoji časti obrača.

103. Tako je odpadnik na vsak le mogoči način krščanstvo tlačil, a paganstvo je podpiral z vso cesarsko močjo in oblastjo in časih res s smešno gorečnostjo. Napčne pravljice o paganskih bogovih je tedaj celo drugači tolmačil, da so postale bolj verjetne. Da bi bogočastje nevernikov povzdignil k večji slovesnosti, je duhovnikom oskrbel krasna draga oblačila, ter je tudi upeljal cerkveno petje in pridigo, — prav kakor v krščanskih cerkvah. Tudi nekšno meštvo je uvedel. Sam je bil veliki duhovnik, a nad proste duhovnike so bili viši duhovniki zvišeni. Da bi jih ljudstvo bolj častilo, je od duhovnikov tirjal, da naj lepo izgledno živijo, da naj ne zahajajo niti v gledišče niti v krčme, naj nobenega gnjusnega opravila ne opravljajo, naj se tudi s komboldi ne pajdašijo in slabih knjig ne štejejo. Trezni in čisti bi naj bili, in tudi pred posvetnimi uradniki bi svojo visoko čast naj varovali. Julijan je postavljaj bolnišnice in druge dobrodejne hrame, da bi se tako malikovanje bolj priljubilo ljudstvu. Najbolj vrli častilec bogov je bil sploh veliki duhovnik, cesar sam. Za klavne daritve je pri vsaki priložnosti toliko živine spoklal bogovom na čast, da so se ljudje bali, da mu bode bikov zmanjkalo, in pagani sami so štirinogastemu rogljastemu plemenu čestitali, ko se cesar ni več vrnil iz perzijanske vojske. V Antijohiji je bil blizo tempeljna boga Apolona sv. mučenik Babilas pokopan. Da bi bog Apolon tega ne zameril, je cesar velel sv. kosti mučenika izkopati ter jih drugam pokopati. Istega boga je želel Julijan z bogatimi daritvami razveseliti, a iz celega bogatega antijohijskega mesta se nikdo niti ganil ni, edini starček, nek duhovnik Apolonov, mu je eno celo gosko daroval. Cesar je lastnoročno parilno živino klal in z lastnimi rokami po še topljem drobu roval ter bodočnost pozvedoval. Tudi drva je k daritvi donašal in daritve užigal in na ogenj pihal, da ni ugasnil. Ni čuda, da so se pagani sami njegovi smešni gorečnosti smejali. V perzijanskem boji (363) je 32 letnega cesarja zadela pušica ter ga je umorila. Njegove slednje besede so neki bile: „Zmagal si, Galilejec (Kristus)!“ Da bi bil tudi svojo kri iz rane v šako nabiral in proti nebesom metal, — ni celo verjetna vest. Sv. Atanazij je prav imel, ko je o Julijanu prerokoval: „To je le meglica, ki bo precej prešla!“

d) Julijanovi nasledniki.

104. Z Julijanom so vsi Konštantinovci pomrli, in vojaki so modrega in dobrega poveljnika Jovijana cesarja izvolili. Jovijan se je branil cesarske časti, ter je vojakom odkritosrčno povedal, da jim ne more vladar biti, ker je kristjan. Večidel vojakov je potem na glas kričalo: „Tudi mi smo kristjani!“ — in tako je rad prevzel najvišjo čast. Cesar je Perzijance prisilil, da so morali miru prositi, kojega jim je za 25 let privolil. Bil je odločen kristjan, vendar je tudi vse druge vere v državi trpel, ker je bil bržčas teh misli, da bo paganstvo najhitreje zaspalo, ako ga lepo pri miru pusti. Samo vraže je odločno prepovedal, kristjanom pa je zvečega vse pravice, koje jim je Julijan odrekel bil, zopet priznal. Umrli je vrli vladar prerano, že l. 364. Vojščaki so takoj izvedenega poveljnika Valentinijana I. proglasili cesarja, koji je mlajšega svojega brata Valenta imenoval sovladarja in mu je izhodno polovico cesarstva izročil. Odslej je bilo rimsko cesarstvo na dvoje razdeljeno, na izhodno in zahodno državo, le Teodozij veliki je še enkrat za prav malo časa združil obe polovici.

Valentinijan (364—374) je bil katoličan, a kar se tiče izpovedanja vere, ni na nikoga pritiskal, nego je trpel, da vsak svojega Boga moli. Brat njegov Valent (364—378) je pa bil arijec krivoverec in je paganom vero na voljo dal, katoličanom pa nikako ne. Vendar tudi Julijanovih privržencev, malikovalskih popov, laži modrijanov in širokoustnih prerokov ni trpel. Oba cesarja sta ostro prepovedala bogove ponoči skrivno častiti, kakor tudi živali darovati. Po mestih so pagani zmiraj bolj ginoli, le na deželi in po vaseh jih je nekaj več bilo, in ker se vas latinski „pagus“ zove, so malikovalce začeli pagane imenovati, koje ime jim tudi mi Slovenci dajamo.

105. Valentinijana je nasledoval sedemnajstletni sin njegov Gracijan (375—385), koji je svojega še le štiri leta starega brata Valentinijana II. povzdignil za sovladarja. Po smrti svojega strica Valenta Gracijan ni hotel več združiti cele rimske države pod svojo oblastjo, nego je hrabrega hispanskega poveljnika Teodozija imenoval cesarja za izhodno stran. Gracijan ni hotel več obleči obleke „velikega duhovnika“ in je tudi iz zbornice rimskih starašinov odpravil podobo boginje „zmagovalke“; isto tako je paganskim popom in posvećenim devicam vestalkam vzel državno podporo in

vse pravice. Tako se je rušilo paganstvo, dokler se ni popolnoma zrušilo in — „razvalina je bila velika.“ Po smrti cesarja se je tudi brat njegov Valentinijan II. (375—392) dobro držal krščanskih načel.

Na iztočni strani je Teodozij tako zapovedoval, da je pagansko vero popolnoma zadušil, ker Teodozij je bil trezen in moder vladar, pa tudi odločen katoličan. Prepovedal je od sv. vere odstopiti, in koji so se vendar cerkvi izneverili, niti jih slednja volja ni veljala, niti niso imeli pravice do svoje dedšine. Daritve, po kojih so bodočnost pozvedovali, je zabranil; večino paganskih tempeljnov so podrli, ali tudi v hiše Božje posvetili. Po cesarskem ukazu (386) so zaprli vse tempeljne in po drugem ukazu (391) je bilo ostro prepovedano tempeljne obiskovati, konečno (392) je cesar prepovedal malikovanje ktere si bodi sorte, in koji se je zoper ovo postavo pregrešil, so ga kaznovali kot veleizdajico. Cesar sam je v Rimu pred starašini vrlo dobro govoril ter je pagane opominjal, da se malikovanji odpovejo ter spreobrnejo k tisti veri „v koji edino le odpuščenje grehov zadobijo.“ Sv. Jeronim pravi, „da so takrat tempeljni v Rimu bili polni prahu in pajčevin, in vsi mestjani so zahajali na gomile mučenikov.“

Pred svojo smrtjo l. 395 je Teodozij rimsko državo zopet na dvoje razdelil in je starejšemu sinu Honoriju odločil zahodno, mlajšemu Arkadiju pa iztočno polovico. Odslej se rimsko cesarstvo ni več združilo; iztočno cesarstvo še ima dolgo zgodovino več od tisuč let, na zahodno polovico pa so silni germanski narodi tako pritiskali, da se je le kratko časa še pogina obranila.

Arkadij (395—408) je uradnikom ostro ukazal verske postave izpeljevati in je odstranil vse malike ter podrl še ostale tempeljne. Sv. Ambrozij in sv. Avguštin sta zastonj govorila, ko sta rekla „naj bi raji malike iz sre tirali, nego iz tempeljnov.“ Honorij (395—423) ni tako strogo ravnal kakor brat njegov, a tudi on je zapovedal zunaj po deželi tempeljne podreti, le po mestih naj bi se ohranili tisti, ki so zavoljo svojega bogastva in zaradi umetne stavbe imenitni.

Za Honorijem je vladal sin sestre njegove Placidija Valentinijan III. (425—455). Tudi ta cesar je izdal postavo zoper malikovalce: veliko več pa ni mogel storiti za krščansko reč, ker so od vseh strani prodirali narodi v rimsko državo, in ker so pagani kristjane sumničili, da so prav oni vse nesreče in pogina rimske države krivi. Ko je bil Valentinijan v

Rimu na javnem trgu od svojih sovražnikov ubit, je več vladarjev zaporedoma sedelo na cesarskem prestolu, pa bili so vsi bolj po imenu kakor po oblasti cesarji. Zadnjega vladarja Romula Avgustula je Odoaker, vodja germanskih narodov Herulov in Rugijov, pahnil iz prestola ter je tako pripravil konec zahodnega rimskega cesarstva. Italija pa je ostala v oblasti Odoakra, kojega so zvali „talijanskega kralja“.

Semkaj bi zdaj spadala zgodovina neštetnih germanskih in slovanskih narodov, kojim je v tem času luč sv. vere zasvetila in koji so se polastili rimskih pokrajin ter se ondi naselili; a mi odložimo zgodovino ovih narodov na drugi vek, da je preveč ne razlečemo.

e) Razširjenje sv. cerkve zunaj rimske države.

a) V P e r z i j i.

106. Tako se je tedaj drevo krščanstva v rimski državi v tej dobi do dobrega ukoreninilo, a tudi prek črez meje rimske države je stegalo svoje veje.

Ako meje rimske pokrajine Sirije proti jutru prestopimo, pridemo v perzijsko državo. Po ustnem sporočilu sta tukaj nek že aposteljna Šimon in Juda sv. vero oznanjevala, a šele nju nasledniki so jo prav utrdili. Na Nicejskem cerkvenem zboru (325) je bil en perzijski škof navzoč in Konstantin veliki je svojemu sosedu Šapur II. (309—381), perzijskemu kralju, kristjane vroče priporočal. Vendar ravno za tega kralja se je v Perziji začelo krvavo preganjanje sv. cerkve. Perzijanci so bili častilci solnea in ognja ter niso mogli dalje prenašati, da bi jih kristjani spodrivali; tudi judje so Perzijance na kristjane ščuvali in malikovalski kralji so se menda bali, da ne bi pri priliki krščanski podložni kje z Rimljani potegnili. Ker je slednjič rimski cesar Konstancij Perziji boj napovedal, se je po takem dovolj uzrokov nakupičilo, zaradi kojih so perzijski kralji kristjane preganjali. Leta 342 je Šapur II. ukazal več kristjanov zapreti in na nateznici nategniti, nadškofa Šimona pa in še sto drugih duhovnikov umoriti. Kristjani so neizrečeno veliko trpeli, a najbolj so duhovniki, redovniki in Bogu posvečene device občutile jezo divjega kralja. Zgodovinar Socomen pravi, da so 16.000 mučenikov po imenu našteli; a koliko jih je še trpelo, kojih imena le sam

Bog vê? Sivolasi dvorni uradnik Gusciatazad je sprva vero zatajil, pa precej se je skesal in je pred svojo grozovito smrtjo samo še zato milost prosil, da naj ljudstvo zvê, da ni kot odpadnik nego kot mučenik umrl. Dva škofa, naslednika Šimonova, sta bila tudi ubita, in škofija v Selevciji je bila potem 20 let brez pastirja. Kristjane so hteli prisiliti solnce boga moliti, kojo vero je tudi imel „kralj vseh kraljev“, t. j. kralj perzijski. Pa kristjani so ostali stanovitni in so raji častili „luč sveta“ Jezusa, ter se niso zbal „kralja kraljev“, ker so vedeli, da tisti ni na zemlji nego v nebesih doma, ki ima na svojem oblačilu zapisano: „Kralj kraljev, in Gospod gospodarjev.“ (Skr. raz. 19.)

107. Za kralja Jezdedšerda I. so bili mirnejši časi in ker je modri škof Maruta kralju zvijače malikovalskih popov razodel, je kralj kristjanom vero na voljo dal. V mestu Zuzi je bil takrat škof Abda, sicer prav vnet za Božjo čast, pa ne tako moder kakor Maruta. Ta škof je nepremišljeno požgal imeniten tempelj solnčnega boga in je s tem Perzijance tako razkačil, da so znova začeli kristjane preganjati ter so krščanstvo iz Perzije skoraj iztrebili. Abda sam je bil ubit in ž njim mnogo kristjanov. Bahram V. je s kristjani še huji od svojih prednikov ravnal. Več vernih, med njimi tudi znane mučenca Jakoba, je velel na kose razžagati. Celih 30 let je trpelo to strašno preganjanje in veliko kristjanov je zbežalo čez meje v rimske pokrajine. Rimski cesar Teodozij II. je kralju Bahramu (422) vojsko napovedal in ga tudi užugal ter ga prisilil na mir. Takrat je škof Akacij iz Amide prodal cerkvene dragocenosti ter je odkupil s tem denarjem sedem tisuč perzijskih od Rimljanov vjetih vojakov. Lepo delo krščanske ljubezni je kralja nekoliko s kristjani sprijaznilo, a prišla je zopet druga nadloga nad perzijske verne kristjane. Krivoverci Nestorijci so se pritepli v deželo, ker so jih rimski cesarji doma preganjali in so postali precej prijatelji Perzijancev, ker so Rimljanom zabavljali, katoličane pa so sumničili, da se z Rimljani pogajajo, in tako so katoličani zopet do živega občutili grozno šibo perzijskih kraljev.

Moč iztočnih rimskih cesarjev je sčasom tako opešala, da so jim Perzijanci vzeli velik kos Sirije in tamkaj oplenili več bogatih cerkev. Celo v sveto deželo so se priklatili in Koroos II. je (614) tudi Jeruzalem vzel ter palestinske kristjane hudo stiskal in je sv. križ Izveličarja našega, kojega je sv. Helena na svitlo spravila, s seboj v Perzijo odnesel. To je bila velika žalost za kristjane! Vendar cesar Heraklij

je Perzijance zopet užugal in se tako ž njimi pogodil, da morajo les sv. križa zopet vrniti. Heraklij sam je potem v slovesni procesiji in v svitli cesarski obleki na svojih ramah nesel sv. križ na goro, kjer je stala cerkev sv. križa. Ko pa pride do podnožja, cesarja neka nevidna moč vstavi, da ne more ne stopinje naprej. Jeruzalemski škof Caharija mu tedaj reče: „Jezus je nosil križ v borni obleki ter s trnovo krono ovenčan, ti pa si po cesarsko bliščobno oblečen in z zlato krono ovenčan.“ — Cesar takoj sleče svitlo cesarsko opravo in ogrne priprost plašč ter zanese sv. križ na svoje mesto (629). Ko so leta 651 Arabci Perzijo podjarmili, so ondi krščanstvo skorej popolnoma uničili.

b) V Armeniji, Iberiji in Arabiji.

108. Poglavitni apostelj Armeniji je sv. Gregor illuminator t. j. razsvetljevalec, ker je vso deželo z lučjo sv. vere razsvetil. Bil je kraljevskega pokolenja in še otrok bi imel umorjen biti, a skrbna dojnica je svojega dojenca skrila, ki je bil potem v sosedni deželi Kapadociji izrejen. Okoli leta 286 se je vrnil domu, kjer je pa moral dolgo let v ječi sedeti. Slednjič se mu je vendar posrečilo, da je kralja Tiridata III. pridobil za sv. vero, in s kraljem je krstil tudi veliko število velikašev in prostega ljudstva. Cezarejski nadškof Leoncij je Gregorja posvetil za velikega škofa cele Armenije (302). Gregor in Tiridat se tudi napotita v Rim, kjer je takrat vladal papež Silvester, ki je Gregorja potrdil kot velikega škofa Armenije. Vladarja Konstantin in Tiridat sta med seboj sklenila prijateljsko zavezo ter sta si drug drugemu zvestobo zapisala.

Slednja leta svojega življenja je Gregor v samoti preživel, kjer je tudi sveto umrl, a kralj Tiridat ga ni dolgo preživel. Nasledniki tega pobožnega kralja pa niso imeli njegovega dobrega duha in tako škofi niso mogli veliko opraviti, akoravno več svetih mož med njimi naštejemo. Najslavniši med njimi je sv. Me z r o p, ki je Armenijcem nov abece izmislil in je tudi sv. pismo na armenijsko prestavljal, pri kojem delu ga je več drugih podpiralo (428). Leta 429 so Perzijanci Armenijo obladali ter so si na vso moč prizadevali ondi krščanstvo zatreti in častenje solnce upeljati. Kristjani so se takemu nasilstvu zmečem nasproti postavili ter so si priborili pravico, prosto Bogu služiti in po celi deželi malikovalske tempeljne podreti. Armenijci so se sicer perzijskega jarma

zneli, a na cerkvenem zboru v Dovinu (596) so se odločili za Evtihovo krivovero, in že sred sedmega stoletja so se Arabcem pokorili.

109. „Kar je slabega pred svetom, izvolil je Bog, da bi osramotil, kar je mogočnega.“ (I. Kor.) Tako je Bogu dopadlo celo deželo Iberijo na izhodni strani črnega morja po neki ubogi krščanski sužnji, koji je bilo ime Nunija, h krščanski veri spreobrniti. Nunija je najpred po svoji molitvi čudežno ozdravila bolnega otroka svojega gospodarja, in ko se je to po deželi zvedelo, so kraljico samo, ki je za hudo boleznijo zbolela, prinesli pred Nunijo, ki jo je takoj tudi ozdravila ter ob enem za krščansko vero pridobila. Kralj Miraj se je dolgo ustavljal sv. veri, toda zgodilo se je, da je Bog kristjanov kedaj tudi njega na lovu smrtne nevarnosti rešil, in precej je prosil za sv. krst. Cesar Konstantin je uslišal kraljevo prošnjo in je poslal v Iberijo duhovnikov, koji so po celi deželi nasejali dobrega semena besede Božje. Od ondod se je sv. vera razširila tudi v sosedne, manj znane kraje.

110. Cesar Konstancij je v južno Arabijo med Homerite poslancev poslal z bogatimi darili. Med poslanimi je bil škof Teofil, ki bi naj ondi sv. vero oznanjeval in potrebnih cerkev postavil. Bog je blagoslovil njegovo aposteljsko delo, da je veliko Arabcev krstil in da je tri cerkve postavil, v prestolnem mestu Tafarianu, v Adenu in v Hormazu, in tudi kralj Homeritov sam je veren postal. Da se pa vera ni mogla do dobrega utrditi v celi deželi, je nekaj krivo to, da so bili Arabci večidel pastirji ter niso imeli stalnega doma, nego so se od kraja do kraja s svojimi čredami pomikali. Pa nebodijhtreba judje, kojih je bilo precej v teh krajih, so se kakor povsod, tako tudi tukaj sv. Duhu zoperstavljali ter so končno krščanske Homerite tako obladali, da je postal jud Dunajan njih kralj (520), koji je kristjane hudo preganjal. Najprvo je kralj vzel mesto Negrajan (523), ki je bilo skorej celo krščansko, in je več tisuč kristjanov ali z mečem pomoril, ali na grmadi požgal. Prestrašeni kristjani so bežali k abisinskemu kralju Elezbajanu pomoči prosit. Elezbajan je krutega Dunajana premagal in Homeriti so zopet dobili krščanskih vladarjev, dokler ni Muhamed nastopil in vse dežele na svojo vero obrnil.

c) V A b i s i n i j i.

111. Nil je poglavitna reka egiptovske dežele. Ako gremo proti vodi na jug, dospemo, ko čez mejo egiptovske dežele stopimo, v deželo A b i s i n i j o kraj rudečega morja. Semkaj sta luč sv. vere prinesla dva krščanska mladeniča iz feniškega mesta Tira, brata Frumencij in Aedesij, koja sta s svojim stricem, Meropijem, križem sveta potovala. Ladja je trčila tudi ob abisinijško pobrežje, a ondi so divji zemljaki prišle tujce prijeli ter vse ubili razun obojih mladenčev, koja so v prestolno mesto A k s u m o pripeljali svojemu kralju. Akoravno sužnja kraljeva, sta se vendar kralju celo prikupila, in ni bilo bolj imenitnih gospodov na dvoru malikovalskega kralja, kakor Frumencij in Aedesij. Po kraljevi smrti ju je vdova kraljica naprosila, da še za naprej v deželi ostaneta ter odgojujeta mladega kraljeviča A j z a n a in na mesto njega vladarske posle oskrbujeta. Lepo sta deželo vladala ter kralju zvesto služila, pa tudi na nebeškega Kralja nista pozabila ter sta na vsak način skušala Jezusovo vero po državi razširiti, in kakor sta dva sv. brata, Ciril in Metod namreč postala aposteljna nas Slovenov, enako sta ta dva blaga brata postala aposteljna Abisinijcev. Aedezij se je o svojem času vrnil domu v Tir in je bil ondi v duhovnika posvečen, njegov brat Frumencij pa se je podal v Aleksandrijo k sv. Atanaziju, ki je ravnokar postal aleksandrijski očak, in mu je prinesel veseli glas, kako lepo da v Abisiniji krščanstvo napreduje. Atanazij ga takoj posveti škofa (328) in Frumencij, vrnivši se, je krstil kralja Ajzana in sčasom tudi večino ljudstva. Rimski cesar Konštancij je pozneje kralju Ajzanu pisal list ter ga je na arijsko krivovero nagovarjal, kar mu je pa popolnoma spodletelo. Škoda, da se je potem monofizitom posrečilo, da so Abisinijce pridobili za svojo krivovero; po tem takem je katoliška vera zmiraj bolj pešala in celo paganski in judovski običaji so zopet se vrivali med prosto sirovo ljudstvo.

2. poglavje.

A) O k r i v o v e r c i h.

a) Donatisti.

112. Že v prejšnji dobi so se pravdali o tem, jeli zamorejo zatajevalci vere zopet v cerkev sprejeti biti in jeli

zamore krst iz krivoverskih rok veljati ali ne. V tej dobi se je prašanje se dalje raztegnilo in donatisti so trdili, da sv. zakramenti iz grešnih rok sploh ne veljajo, in da se smrtni grešniki v cerkvi trpeti ne smejo, ker je sv. cerkev zbor samih svetnikov. — Svetlo jim je sv. Avguštin dokazal z besedjo in pismom, da sv. zakramenti nimajo svoje moči od delivca nego od Kristusa, in tedaj tudi grešni cerkveni služabnik sv. zakramente sicer po nevrednem pa vendar veljavno deli. Isto tako jim je razložil, da grešniki ostanejo udje, čeravno bolni ali mrtvi udje sv. katoliške cerkve, ker Kristus sam v svoji pridigi uči o pšenici, ki pomeni pravične, in o kukolji, ki na grešnike kaže: „Pustite, naj raste oboje skupej do žetve, da ne bi kedaj trgajé kukolj, izrovali ž njim vred pšenice.“ (Mat. 13.) Tje do konca sveta bode tedaj v cerkvi zmiraj tako, da bodo poleg dobrih živeli tudi grešniki. Sicer pa se grešniki lahko spokorijo, kakor tudi bolni udje telesa zopet ozdravijo, in ni tako velikega greha, da jim po pravični pokori ne bi bil odpuščen, ker sv. pismo pravi: „Ako bi bili rudeči vaši grehi kakor škrlat, bodo beli kakor sneg!“ (Izaj. 1.)

Ta prepir se je začel, ko je bil v Kartagini po smrti škofa Menzurija Cecilijan škofom izvoljen in po Feliksu, škofu v Aptungi posvečen (311). Neka svojeglavna in navduta stranka s Cecilijanom ni bila zadovoljna, ter je trdila, da njegovo posvečenje nič ne velja, ker ga je posvetil grešnik Feliks, ki je v preganjanji sv. bukve nevernikom izdal. Na čelu te stranke je bila bogata gospa Lucila, ki je imela dovolj upljiva v Kartagini, ob enem pa sama v sebe zaljubljena molenka, ki je s seboj nosila neke ostanke mučenikov, koje je polna prazne vere pred sv. obhajilom poljubovala. Ker ji je Cecilijan takovo obnašanje bil oponašal, je gizdalko do dobrega razžalil, in njena stranka je izbrala na mesto Cecilijana nekega Majorina za škofa, koji je v Lucilini hiši posebno veljal. Po Majorinovi smrti strankarji Donata škofom izvolijo ter se po njem donatisti zovejo.

113. Doma v Afriki se stranki niste mogli porazumeti, zarad tega so se donatisti pismeno obrnili do cesarja Konstantina, naj bi se stvar na Italskem ali Galijskem razsodila. Konstantin je prošnjo uslišal in je v Rimu napravil zbor, kjer je 15 italških in troje galijskih škofov cele tri dni reč na drobno preiskovalo ter odločilo, da je Cecilijan nedolžen in sam in edini pravičen škof kartaginski, a Donat da je strankar. Ob enem so katoličani donatistom spravo ponujali, a hudobneži

niso hiteli svoje krivice spoznati in so trdovratno svoje mnenje zagovarjali. Tirjali so veči zbor škofov in sicer v Galiji. Toda Konstantin je najpred poslal namestnika svojega Elijo v Afriko, ki je Feliksa zaslišal, a celo nedolžnega spoznal, in kar so donatisti trdili, da bi bil izdajalec sv. bukev, je bila gola laž in hudobno obrekovanje. Potem je sklical v Galijo zbor škofov iz vseh zapadnih pokrajin, ki je v mestu Arles-u zboroval (314). Zbor stvari ni mogel drugače razsoditi, kakor že prvlje rimski zbor, in cesar je pohvalil škofo zavoljo njihove pravične sodbe ter se je ob enem tožil, da so donatisti trme in sanjači. Nekoliko donatistov se je sicer streznilo in se s katoličani spojilo, a večina se je na cesarja pozivala, naj bi jim pravico spoznal, kakor da bi cesar v cerkvenih rečeh imel kaj govoriti. Vsled tega je bil cesar sam nevoljen ter je djal: naj raji sodbo zbranih škofov spoznajo kot Kristusovo sodbo, kakor jo tudi on sam spozna. — Vendar je zaslišal v Milanu obe stranki (316), pa tudi cesar je spoznal, da Cecilijan ni celo nič kriv, a donatisti da so grdi obrekovalci. Sedaj je cesar izdal ostre postavbe zoper donatiste in najbolj zrele med njimi je prognal iz dežele, vse cerkve in vso premoženje bi jim imeli vzeti.

Cesarjev strogi ukaz je donatiste še le prav razkačil. Na ves glas so kričali, da se jim krivica godi in da z grešnikom Cecilijanom nikdar in nikoli občevati ne morejo. Konstantin tedaj poskusi ž njimi usmiljeno in lepo ravnati ter jih z ljubeznijo pridobiti, in prekliče svoj prejšni ukaz. Pa, — divjakom se zastonj ljubezen ponuja! Sedaj so donatisti rekli, da cesar sam svojo krivdo spoznava, in so si začeli brezobzirno sami pravice iskati ter so katoličane na vsak način nadlegovali in mučili. Veliko drhali donatistov so se klatile po mestih in na kmetih ter so strašno rogovilile. Za delo jim prav nič ni bilo mar, marveč okoli kmečkih hramov so se potepali in kruha prosili ali ga tudi siloma jemali, in vsled tega so jih zvali cirkumcelijonce t. j. klateže. Katoličanom so hiše podirali, hrame požigali, cerkve oropali, škofo in duhovnike preganjali in morili. Požrešnosti in nečistosti so se celo vdali ter so tudi sami sebe ubijali rekoč, da vse to storijo „na čast božjo.“ Časih so se cele trume razburjenih klatežev ali v ogenj strmoglavile, ali v prepad prekucnile ali v vodo zakopale ter menile, da si s tem mučeniški venec priborijo. S katoličani niti občili niso, da se ne bi kje ognjusili ter so tla, kjer je katoličan stal in tudi stene katoliških cerkev pomivali, da se ne omadežujejo. Njihovi škofo so kričali in pridigali ter jih šuntali, a ljudstvo je razsajalo, da je bilo groza. V mestu

Konštantini so celo razdajali cerkev, ktero je cesar sam katoličanom sezidal, in zaradi tega jih ni niti kaznoval niti odškodovanja tirjal in po tem takem jim je še večji greben zrasel. Sploh pa so se donatisti v severni Afriki tako ojačili, da so leta 330. že okoli 270 svojih škofov imeli.

114. Cesar Konštantin je sprva donatiste z dobrega in z darili hotel pomiriti, pa na ta način tudi on celo nič ni opravil. Resne njihove čete so napadale bogatece in mogotce ter jim jemale njih imetje. Gospodarje so silili služiti, a hlapce so gazde napravili. Upniki so morali dolžnikom dolge zbrisati, in če so se tega branili, so jih ubili. Trume so imele svoje poveljnike, ki so se celo cesarski vojski upirali ter jo tudi šestokrat naklestili. Slednjič jih je vendar cesarski vojskovodja Makarij zmagal in prav ostro kaznoval. Najhujše rogovileže je usmrtil, škofa Donata in druge škofove je prognal iz dežele ter je donatiste prisilil, da so se s katoličani združili. Tako je bil prepir nekaj časa utišán, a nikakor ne zadušén.

Ko so se za cesarja Julijana prognani donatisti smeli vrniti (362), so se takoj zopet ojačili ter nad katoličani strašno maščevali. Njih število in njihova moč je tako narastla, da so že okoli 400 svojih škofov našteli. Toda sedaj so se med seboj prepirati začeli, in ker so se od središča edinosti, od rimske cerkve, odcepili, niso nikogar imeli, ki bi razdvojene zopet zedinil. Vsaka stranka je vlekla na svojo stran in tako so svojo prejšnjo moč takoj razlekli. — Ukaz cesarja Gracijana (377), naj donatistom vzamejo vse cerkve ter prepovejo vse shode, je bil brez uspeha. Novo divjanje klatežev je tedaj katoliške škofove prisililo cesarja Honorija prositi državne pomoči (404), koji je ostre postave zoper donatiste izdal.

Sv. Avguštin bi bil sicer raji nasprotnike po podučení in prepričanji s sv. cerkvo spravil, in že pred njim je škof Optat iz Mileve napisal prav dobro knjigo zoper donatiste. Pa bolj jim je Optat dokazoval, da so na krivem poti, bolj so donatisti trdili, da imajo prav. Avguštin se je trudil po mnogih spisih „zoper Donatovo stranko,“ odcepljence na pravo pot spraviti; z mило besedo jih je prosil, da naj samo le stvar mirno presodijo in mahoma se bodo svoje krivice prepričali, a katoličanom je pridigoval, naj donatistom prizanašajo, kolikor je mogoče, in naj krotko in pohlevno z njimi ravnaajo, da dražljivih razkolnikov še bolj ne razgrejejo. Leta 411, ravno sto let potem, ko se je prepir začel, se škofi obojih strank v Kartagini zberejo na pogovor. Katoliških škofov je prišlo 286 in 279 donatovih. Pa škofi so videli, da se toliko

glav ne bode lahko med seboj sporazumelo, zategadel je vsaka stranka izvolila sedem mož, ki bi se naj o pravi pogovarjali, in kot razsodnika je cesar Honorij tribuna Marcelina odposlal. Tri dni so se pogovarjali. Sv. Avguštin je s svojim velikim umom in s svojo zgovorno besedo toliko opravil, da je Marcelin katoličanom zmago prisodil. Večina donatistov se je potem s katoličani spravila, posebno njihovi škofi in mešniki; pa deloma so še sploh se protivili spravi, a vlada jih je siloma zatrla in zadušila ter jim vzela vse državne pravice.

b) A r i j c i.

115. Kar so trdovratni judje in zaslepljeni pagani pod križem morali o Izveličarju izpovedati: „Resnično je bil ta Sin božji!“ — isto to se je predrznil tajiti katoliški duhovnik aleksandrijske cerkve Arij po imenu. Arij je bil iz Libije doma in se je v Antiohiji šolal, ker njegovi učenci niso celo čistih nauk predajali. Ako že viri nauk, iz katerih je Arij zajemal, niso bili čisti, jih je pa sam popolnoma skalil ter je učil, da Jezus Kristus ni pravi Bog, ampak je stvar Boga Očeta, kojo je kedaj iz ničesa stvaril. Trdil je, da Kristus ni od vekomaj, sicer pa ima večjo čast in oblast, kakor vse druge stvari, koje je vse on stvaril, zakaj Bog je presvet in prezvišan nad svetom, da bi bil sam kaj stvaril. Med Očetom in Sinom je neizmerno velik razloček in Kristusa le vsled tega Boga imenujemo, ker ni grešil, akoravno bi lahko bil grešil, resnični Bog pa Kristus ni bil, samo najpopolnša stvar, skorej kakor Bog. — To pa ni bila mala reč tak predrzen in bogokleten nauk, ker verska resnica, da je Jezus pravi živi Bog in istega bitja, kakor Bog Oče, je pglavitni in prvi nauk naše sv. vere. Zakaj ako Kristus ni Bog, tudi ni večna resnica, in potem ne vemo več, jeli je njegov nauk resničen ali ne; tudi nismo za gotovo odrešeni, ako Kristus ni Bog, ker le sam Bog nas je zamogel z razžaljenim Bogom zopet spraviti in mu za nas zadostiti.

Ko je Arij takove nauke po Aleksandriji trosil, se je takoj sprl z drugimi duhovniki, in škof Aleksander si je na vso moč prizadeval, Arija zopet na pravi pot zavrniti. Pa niti dobra beseda ga ni ganila, niti žuganje ga ni osupnilo, nego trdovratno je svojo reč naprej tiral. Škof Aleksander skliče tedaj cerkveni zbor, ki je v Aleksandriji zboroval, koji je hudobnega Arija izobčil „in pognal iz cerkve, koja

moli božestvo Kristusovo“. Pa ne da bi se bil Arij kazni ustrašil, nego se je svojih privržencev najpred doma zagotovil in potem je šel še po svetu prijateljev iskat. In res je našel celo veliko škofov, posebno škofa Evzebij v Nikomediji in škofa Evzebij v Cezareji, ki sta se za njegov nauk zavzela in sta se tudi na cesarskem dvoru za Arija potegovala, tako da je Arij imel dovolj podpore. Cesar Konstantin sprva ni sprevidel hudobije nevarnih arijevih nauk, ter je djal, da so to otročji prepiri, koji duhovnikom ne pristujejo; vendar bi bil rad imel mir v državi, zategavoljo pošle škofa Hozija v Aleksandrijo, naj bi ondi posredoval med škofom Aleksandrom in Arijem ter jih spravil. A Hozij je zastonj govoril, ker Arij ni poslušal, in nemir in prepir je sčasom tako narasel, da so se pagani očitno razporu kristjanov rogali. Sedaj je obveljal nasvet najboljših katoliških škofov in cesar je sklical vesolni cerkveni zbor v mesto Nicejo.

Prvi vesoljni cerkveni zbor (325).

116. V prostorni cerkvi v Niceji je zborovalo 318 škofov, veči del jutrovcov, a tudi zapadne krščanske dežele so bile zastopane. Papeža Silvestra I. sta namestovala rimska duhovnika Vit in Vincencij, iz Afrike je prišel Cecilijan, škof kartaginski, iz Galije je bil škof Nikazij, iz Tracije škof Protogen in iz Španije škof Hozij navzoč. Prečasten zbor je bil to, ker veliko škofov je bilo srčnih spoznavalcev, ki so imeli še znamenja muk na sebi, koje so v preganjanji prestali. Med drugimi imenujemo le egiptovskega škofa Pafnucija, kojemu so v preganjanji za cesarja Maksimina desno oko izpehnili in koleno prerezali. Cesar Konstantin je sv. moža visoko cenil ter ga je pogosto na cesarski dvor vabil in je jamico izpehnjenega očesa spoštljivo poljuboval. Tudi čudodelniki so bili med zbranimi škofi. Najbolj slovi ovčji pastir Špiridijon iz otoka Cipra, ki je postal tudi duhovni pastir in škof. Neko noč so tatje v njegov ovčji hlev utrgali, da bi mu nekoliko ovec ukrali; a neka skrivna moč jih je do zore v hlevu zadrževala, da se niso mogli iz torišča ganiti. Zjutra se škof čudi svojim jetnikom in jih po svoji molitvi zopet oprosti, pa jim tudi ovna podari, da se niso celo zastonj trudili. Najimenitnejši in najučenejši so zbor počastili s svojo navzočnostjo: Evstatij, antijohijski očak, Makarij, očak jeruzalemski in Aleksander, aleksandrijski očak, koji je s seboj pripeljal dijakoma Atanazija, svitlo zvezdo učenosti, ki je na tem zboru prvokrat zasvetila.

Predsedovali so v imenu papeževem in po njegovi naročbi škof Hozij in že imenovana rimska duhovnika Vit in Vincencij. Ko se je zborovanje slovesno začelo, je tudi cesar sam prišel v zbor. Evzebij stvar takole pripoveduje: „Ko so vsi škofi v cerkev ustopili, kjer je na obeh straneh bilo mnogo sedežev pripravljenih, se je vsak na svoj prostor vsedel in molčé so pričakovali cesarja. Precej potem so ustopili dvorni uradniki, a le tisti, ki so bili kristjani. Takoj so napovedali, da tudi cesar gre, in vsi so vstali in cesar je bil videti, kakor Božji poslanec, obsejan z zlatom in z dragim kamenjem, prekrasna prikazen, visok in tenek, jako lep in veličasten. Pri toliki visokosti pa je bil cesar ves krotek in ponižen, tako da je oči spoštljivo pobesil ter se na pripravljen zlat stol ni pred vsedel, dokler mu škofi niso kimnili.“

117. Zborovanje se prične. Škofi so nevoljni poslušali bogokletni nauk Arijev; vendar je tudi kacih dvajset škofov stalo na arijevi strani. Arijeji so na vse načine zavijali svoj nauk o božjem Sinu, da bi iz zbora ušli neobsojeni, a ni se jim nagodilo. Zbrani škofi so povzdignili svoj glas ter odobrili nauk sv. cerkve, kojega je posebno Atanazij s bistrim svojim umom krepko zagovarjal, „da je Sin Božji istega bitja z Bogom Očetom“. Arijeji si niso vedeli več pomagati in so se nekaj časa še izgovarjali in obotavljali podpisati ovi verski člen; naposled so pa vsi škofi podpisali razun dvojih in razun Arija, koje je tedaj zbor izobčil, cesar pa v pregnanstvo prognal.

Po rajnem Aleksandru je bil v Aleksandriji Atanazij škofom izvoljen, mož poln svetega Duha, ktereга je previdnost Božja izvolila, da je zagovarjal Božjo naturo Kristusovo. Sicer majhne postave, a velikan po umu in junak po pogumu, se Atanazij 46 let svojega pastirovanja ni utrudil potegovati se za čast božjega Sinu, akoravno je petkrat moral bežati v prognanstvo, ker je arijcem vse zanke zmedel in vse njihove lažnjive nauke do nagega razkril.

Oba Evzebija pa, cezarejski in nikomedijski, ki itak nista nikdar s poštenim srcem nicejskega veroizpovedanja podpisala, sta Arija pri cesarju zagovarjala, in ker je tudi Arij sam cesarja s svojim zvito napisanim verskim pismom zmotil, se je smel iz prognanstva vrniti. Cesarja so tedaj prevarili, a Atanazija nikakor niso mogli vkaniti, ki se je odločno branil, Arija v cerkveno zvezo sprejeti. Arijeji so z vso močjo na Atanazija pritiskali ter so sklenili, na vsak način spodriniti ga, če prav tudi po nepoštenih pripomočkih. Nabrusili so tedaj

svoje nesramne jezike in so sv. škofa obdolžili, da je razkolniškega škofa Arzenija umoril, ter so odsekano roko umorjenega očitno kazali, a Arzenij sam se je skrival, da je bila laž arijcev verjetniša. Cerkveni zbor v Tiru (335) je Atanazija zaradi tega zločinstva sodil. Arzenij radoveden, kaj bo zbor v tej reči sklenil, se je skrivoma v Tir zmuznil ter je ondi čakal odločbe. Po naključbi pa je Atanazij zvedel za njegovo stanovanje, in ker so ga arijci na zboru moritve dolžili, je pripeljal živega Arzenija v zbornico ter je ondi razgrnil njegov plašč, da je vsakdo oboje njegovih zdravih rok lahko videl. Ker so se z ovo zatožbo arijci osmešili, so precej drugo iztuhtali, ki bi naj Atanazija uničila. Pripeljejo neko ženstvo v zbornico, koja je lagala, da jo je Atanazij kedaj obiskal in potem po noči posilil in osramotil. Atanazija je spremljal prijatelj njegov, duhovnik Timotej. Ko oba stopita v zbornico, se precej Timotej zglesi ter praša potepuljo: Jeli res, da sem jaz kedaj pri tebi bil in te osramotil? Ko je bablje zaprisegnilo, da je prav on tisti, ki se je ž njo pregrešil, bila je zopet nedolžnost Atanazija dopričana, a sovražniki njegovi se tudi sedaj niti sramovali niso, ker so Atanazija itak odstavili od njegove škofije, in prekanjen cesar je sv. škofa prognal v Trevire na Galijsko.

118. Evzebij nikomedijski, ki je bil sedaj glava arijcev, se je trudil, dokler je bil Atanazij daleč proč, Arija v aleksandrijsko cerkev upeljati, a vse ljudstvo se je ondi temu zoprstavilo. Zatorej je cesarja pregovoril, da Arija v Carigradu zopet postavijo v njegovo čast. To bi se ravnokar imelo zgoditi. V slovesnem sprevodu so ga njegovi prijatelji v mesto peljali in veliko ljudi je od vseh strani navrelo gledat svečanosti. Pa na poti v cerkev Arij kar obledi, strah ga obide in neka telesna potreba ga opominja. Takoj stopi na stran, a ondi ga zadene šiba Božja; drob se je bil iz njega izlil, našli so mrtvega (336). To je bil strašen konec lažljivega preroka: krivoverci so bili osramoteni, a katoličani so znova srce dobili.

Precej potem je umrl cesar Konstantin, in njegovi sini so sklenili prognane škofo domú poklicati, in tudi Atanazij se je vrnil v svojo škofijo. Pa hudobni nimajo mirú, in Evzebij je Atanazija pri Konštanciju, ki je bil zavsem arijec, znova tožil, da je prê zoper cesarja ustaše podpiral in še več drugih hudobij ga je obdolžil. Sam sebi pa je pomagal na škofijsko stolico v Carigradu, in je tedaj že tretjo škofijo imel, kar je bilo takrat celo zoper cerkvene postave. Atanazij je drugič zapustil svojo čredo ter je šel v Rim k očetu krščanstva,

k papežu Juliju I., brambe in zavetja iskat. Sv. oče je hitro uslišal prošnjo svojega najboljšega sina ter je sklical l. 343 v Rim zbor škofov, koji so Atanazija in njegove vrstnike nedolžne spoznali, a njihove nasprotnike so kot sovražnike resnice obsodili in ostro grajali. Toda cesar Konštancij je še vedno krivoverce podpiral, in tedaj papež Julij za zdaj ni mogel več doseči, nego da je bil cerkveni zbor v Sardiki na Ilirskem poklican (343), kjer bi se naj katoliški in arijski škofi snideli, da bi Atanazijevo reč zopet in zopet preiskovali. Nad tri sto skorej samih katoliških škofov se je že zbralo v Sardiki. Takoj je arijska stranka spoznala, da tukaj med poštenimi moži ne bode našla posluha za svoje zvijače in laži, zavolj tega so se zboru umaknili in so se v bližnjem mestu Filipopolji zbirali ter tamkaj obhajali zakoniti zbor. Ondi so Atanazija zopet odstavili, a sardiški zbor ga je nedolžnega spoznal in ga zopet na njegov škofijski stol posadil. Cesar ni rad privolil, da bi sklepe sardiškega zbora izpeljal; slednjič so se mu vendar nekoliko oči odprle nad predrznim dejanjem Arijev, in dovolil je, da se katoliški škofi vrnejo v svoje škofije. Atanazija so v Aleksandriji z neizrečeno radostjo sprejeli; njegovi tožniki so svoje laži preklicali ter ga tudi odpuščanja prosili.

Cerkveni zbori v Arlesu, Milanu, v Selejciji in Arminiji.

119. Po sardiškem cerkvenem zboru se nam zdi, kakor bi bila katoliška vera krivovero premagala in obvladala; pa zakon narave je tak, da ljulika, če se samo potrga in s korenom vred ne izruje, tem močnejši zraste. Takšna ljulika je bila Arijeva krivovera v vrtu sv. katoliške cerkve. Arijei nikakor niso mogli prenašati, da jim je sardiški zbor glavo ponižal, in zopet so se začeli gibati ter Atanazija vnovič tožiti, in ker je bil cesar popolnoma v njihove zanjke zapleten, so arijei zvonec nosili, kakor nikoli popred. Sklicali so s cesarskim privoljenjem cerkveni zbor v Arles (353), dokler je papež Liberij namerjaval v Ogleji zbor obhajati. V Arlesu so arijei imeli večino, in tedaj so katoličanom koj predložili pismo, v kojem je bil Atanazij obsojen, da ga podpišejo. Katoliški škofje in papeževi poslanci se branijo kaj tacega storiti, a ker jim je cesar silo delal, so celó srce zgubili, in vsi škofi s papeževimi poslanci vred so zoper svoje prepričanje obsodbo Atanazijevo podpisali, razun edinega stanovitnega Pavlina, triverskega škofa, kojega je cesar zategadel prognal v Frigijo.

Papež Liberij je cesarja prosil, da naj nov cerkveni zbor razpiše ter v Milan skliče (355). Papežu ni bilo znano, da si Arijei ravno ondi tudi zbor želijo, ker so si bili tamkaj najbolj zvesti cesarke pomoči; cesar se je namreč ravno v tem času v Milanu mudil. Iz zapadnih krajev se je zbralo kakih 300 škofov; jutrovcev je malo prišlo, ker jim je bila predaljna pot. Katoliški škofi so predlagali, da je treba najpred nicejsko vero podpisati, preden kaj družega počenjajo. Milanski škof Dionizij je takoj ségnil po peresu, da bi podpisal; a arijec Valent, škof iz Murzije, mu je pero in papir siloma iz rok iztrgal, rekoč: „Kaj takega se na noben način ne sme zgoditi!“ Konstancij je namreč hotel, da zbor v obsodbo Atanazijevo privoli in vsled tega je škofo pred se pozval ter je od njih podpis obsodbe naravnost tirjal. Škofi so rekli, da bi to bilo zoper cerkvene postave, a cesar se je gospodski nad njimi zarežal, rekoč: „Moja volja vam bo di postava!“ — ter se je vsem popretil s prognanstvom, koji ne bi podpisali. Verni škofje so moleč svoje roke proti nebesom povzdignili ter tudi cesarja prosili: naj se vsaj Boga boji, ki mu je vladarstvo izročil, da mu ga kje zopet ne vzame; naj se tudi spominja sodnega dné, naj ne tlači cerkve Božje s posvetnimi postavami in naj ne vpeljava arijske krivovere v sveto cerkev. — Cesar se je nad ovimi pčnižnimi besedami tako razsrdil, da je škofom s smrtjo pretil, a pozneje je le kazen prognanstva one zadela, koji niso podpisali. Stanovitno pa so ostali samo Evzebij verčelski, Dionizij milanski in Lucifer kalarski škof in oba poslanca papeževa, vse druge je cesarsko pretenje tako prestrašilo, da so se sili vdali ter podpisali. Stanovitne škofo so uklenjene odpeljali v daljne kraje v prognanstvo, diakona Hilarija so popred tudi s šibami pretepli.

120. Cesarski vojskovodja v Egiptu tedaj pripelje 5000 vojakov v Aleksandrijo, obstopi škofovsko cerkev sv. Atanazija, zlomi cerkvene duri ter stopi oborožen v cerkev. Več vernih so vojaki ranili, nekoliko celó umorili. Atanazij pa je mirno sedel na svojem škofovskem sedeži ter ni hotel odbežati; pa prijatelji njegovi ga siloma potegnejo iz stola ter ga peljajo skozi gnječo, dokler so ga vojaki nekako oslepljeni še zmiraj v cerkvi iskali. Tako je Atanazij zbežal in se je v puščavi po različnih krajih skrival, da ga sovražniki niso zasledili. Na njegovo mesto pa so Arijei postavili nekega Jurija, sirovo, nevedno in zapravljivo človeče.

A ne samo s silo so Arijei na katoličane pritiskali, nego

tudi z zvijačo so jih hoteli prekaniti, ter so se celó pravoverne delali. Zvito so namreč kovali in snovali verska izpovedanja, ki so bila na oko celó nedolžna, a prav za prav vendar le polovična, da bi ž njimi pravoverne preslepili. In res, celó stoletnega pravičnega škofa Hozija so zvodili, da je taki sostavek podpisal; papež Liberij je neki tudi podpisal neko versko izpovedanje, ki je bilo sicer po besedi dobro katoliško, samo da ni imelo v sebi izraza: da je Sin Božji istega bitja kakor Bog Oče.

121. Po teh različnih verskih sestavkih pa, s kojimi so katoličane zalezovali, so se Arijei sami med seboj do dobrega razdvojili, in sami so padli v jamo, ki so jo katoličanom skopali. Da bi jih zopet spravil, je cesar ob enem dva cerkvena zbora sklical, za zahodno stran države v Arminijo, in za jutrovo polovico pa v Selejcijo, ter je menil tako tudi razdeliti moč katoliških svojih nasprotnikov, da bi ložej svoje namene dosegel. Izredno nasilstvo cesarjevo je res zopet pouzročilo, da so škofje obojih zborov podpisali krivo versko izpovedanje. Samo papež Liberij in še dva škofa sta ostala stanovitna. Takrat, pravi sv. Jeronim: „se je svet začudil, da je arijski postal.“ Sv. Hilarij, škof v Piktaviji, ki je takrat v mali Aziji v pregnanstvu živel, je cesarju odkritosrečno očital njegovo versko nestrpljivost, ter mu jih je nekoliko prav ostrih in grenkih potočil.

Vzroki naglega propada arijske krivovere.

122. Kdor hoče visoko hišo staviti, mora dobro podlago položiti; a Arijei so na laž stavili svoj hram, kdo bi se čudil, da se jim je takoj zrušil, ko so že previsoko zidali. — Najpred so se Arijei med seboj začeli ravsati in kavsati in so tedaj zmiraj bolj oslabei. Strogi Arijei so rekli, da je Sin Božji celó različen od Očeta; drugi pa, ki so jih poluarijce zvali, so trdili, da Kristus sicer ni istega, vendar pa podobnega bitja z Bogom Očetom. — Laž pač ima sto obrazov, — resnica sama ima le eno lice!

Na dalje jim je umrl cesar Konštancij, in ž njim se je Arijem podrla njih naslomba, in ker se niso mogli več naslanjati na posvetno oblast, tudi niso več trdno stali. — Prosto ljudstvo pa itak ni bilo nikoli na strani Arijecev, in prav je nekdo rekel: „Da so ušesa ljudstva svetejša bila, nego srca duhovnikov“, t. j. da prosto ljudstvo bogokletnega nauka niti poslušati ni hotlo, kojega so meš-

niki v svojih srcih nosili in gojili. — Cesar Julijan je vse škofo iz prognanstva domú poklical, in ker so bili sedaj zopet dobri pastirji pri svoji čredi, so takoj zoper volkove Arijece napravili boj ter so jih do dobrega razplašili. V Galiji se je sv. Hilarij upiral zoper krivo vero; na italiskem južnem nebu se je zasvetila nova zvezda, sv. Ambrozij, škof milanski, ki je s svojo svitlo lučjo Arijem zeló oči jemala. Da Atanazij v Egiptu rok ni križem držal, to veste. V mali Aziji so se za sv. reč vojskovali sv. Evzebij, sv. Gregor Nacijanski in sv. Gregor Nisenski. Iz Sirije se je milo glasil cerkveni pesnik sv. Efrem in iz Betlehema je svoj glasen glas povzdignil sv. Jeronim, — a Arijei so bolj in bolj utihnili.

Slednjič je cesar Teodozij Arijem doma v Carigradu, kjer so se najbolj glasili, sapo zaprl ter je izdal znamenito postavo (380), v koji se odločno za nicejsko versko izpovedanje poteguje, ter vsem kristjanom katoliško vero naročuje. — Ko je pa sv. Janez postal carigraški škof, je tudi on odprl svoja zlata usta (zlato ust), in tedaj so blatni jeziki Arijev celo omolknili.

Drugi vesoljni cerkveni zbor (381).

123. Poluarijci in med njimi posebno škof Macedonij, so učili, da tudi sv. Duh ni pravi Bog, „da je v vsem drugačen, kakor Oče in Sin, da je le njih stvar in služabnik.“ Cesar Teodozij je tedaj sklical cerkveni zbor v Carigrad, kjer so škofi zavrgli nauk poluarijev o sv. Duhu ter so določili: „Da sv. Duh iz Očeta izhaja, in da se z Očetom in Sinom enako mora poveličevati in moliti.“ Ovi zbor je tudi krivi nauk lavdicejskega škofa Apolinarja obsodil. Apolinar je namreč učil, da Kristus ni popolnoma človek; Kristus sicer ima človeško telo, kakor drugi ljudje, a namesto duše se je z njegovim telesom zedinila Beseda Božja, Bog Sin. — Papež Damazij je potrdil zborove odločbe, in tako je ta zbor dobil čast in ceno drugega vesoljnega cerkvenega zbora.

c) Priscilijanci.

124. Sred četrtega stoletja je po Španskem posvetnjak Priscilijan trosil nauk, ki je bil manihejskim sanjarijam podoben, kakor brat bratu. Priscilijan je bil bogat in izobražen mož, ki je izredno pobožno živel, in ker se mu tudi jezik

ni zapletal, nego mu je beseda lepo gladko tekla, je svoj nauk lahko prodajal najpred med prostimi ljudmi, a sčasom so se mu tudi nekteri duhovniki pridružili in celó dva škofa Instancij in Salezijan sta stopila na njegovo stran. Dva druga škofa Idacij iz Meride in Itacij iz Osonube sta pa Prisciljanu močno, a ne vselej dovolj modro in zmerno nasprotovala, da sta skorej več pogubila kakor opravila. Cerkveni zbor v Saragosi (380) je obsodil čelovodje krivovercev, ki so se že zeló razširili, ter je vernim prepovedal, se ž njimi družiti in v njihova shajališča zahajati, in je ob enem posvetnjakom odrekel pravico v veri podučevati. Priscilijan, ki je med tem škof v Avili postal, se s svojimi prijatelji poda v Rim, da bi papeža Damaza pregovoril, da sklepov cerkvenega zbora v Saragosi ne bi potrdil. V Rimu pa prav nič niso opravili in tedaj so pri cesarju pomoči iskali, in ker so najprve cesarske uradnike dobro podmitili, so res dobili cesarsko pomilostenje, in takoj so si upali svoja nasprotnika Itacija in Idacija iz njihovih škofijskih sedežev zatirati. A stvar se je zopet k dobremu obrnila, ko je vojskovodja Maksim, ki je ubil cesarja Gracijana, vladarstvo nastopil. Maksim je priscilijancem velel priti pred cerkveni zbor v Bordeaux (r. Bordó) (384). Priscilijan pa, ki škofom prav nič ni zaupal, je raji cesarja nazival, in cesar ga je prepustil posvetnemu sodniku Evodiju, da ga sodi. Evodij je Prisciljanu dopričal, da je čarobije uganjal in ponočne nesramne zборе zbiral, in cesar ga je vsled tega na smrt obsodil. Ravno tega hipa se je v Triverih mudil tourski škof sv. Martin, koji je cesarja opominjal, da v cerkvenih rečeh posvetni sodnik naj ne sodi, ter ga je tudi prosil za življenje obsojenca rekoč, da je dovolj, da ga je cerkveni zbor obsodil. Cesar mu obljubi Priscilijana pomilostiti. Tako je škof Itacij, ki ni imel toliko duha ljubezni, kakor sv. Martin, cesarja napeljal, da je Prisciljana, dva njegova dijakona in imenitno gospo Evhrocijo z mečem umoril. Cesar sicer Priscilijana ni kot krivoverca, temuč kot zločinca na smrt obsodil, a vendar papež Siricij in sv. škof Ambrozij krvavega čina nikako nista odobrila, ker se je zdelo, kakor bi cerkev umor zakrivila in drugoverce z mečem preganjala. Tudi ostale priscilijance je cesar pogubiti sklenil ter jim njihovo premoženje pojemati, a zopet je prišel sv. Martin na cesarski dvor, in je cesarja naprosil, da jim je prizanesel.

d) Pelagijanci.

125. Katoliški nauk o milosti Božji sta dva moža, redovnik Pelagij in njegovi prijatelj pravnik Celestij podirala, a nista ga podrla nego sama sta si svoje visoke glave ob njem razbila.

Sv. katoliška cerkev uči, da je Bog prvega človeka v svetosti in pravičnosti stvaril, tako da bi se bil lahko greha varoval ter lepo in sveto živel in se zveličal. Ker je pa prvi človek grešil, zgubil je svojo prvotno svetost in pravičnost, in tedaj se iz svoje lastne moči ni mogel več greha varovati in dobrega storiti, ampak le po Božji pomoči ali milosti, kojo nam je Zveličar naš, Jezus Kristus, na križi zaslužil. Greh prvega človeka so vsi njegovi potomci podedovali, vsi imamo podedovani greh, koji se edino le po sv. krstu zbrisati zamore. — Ako človek ne bi bil grešil, tudi ne bi bil umrl, ker smrt je kazen greha.

Ravno nasprotno pa sta učila Pelagij in Celestij: da se človek sedaj tako rodi, kakor je Bog prvega človeka vstvaril, brez svetosti namreč, pa tudi brez greha; da se človek brez milosti Božje po svoji lastni naradni moči zamore greha varovati in dobro storiti; da greh prvih starišev ni nikomur škodoval, kakor njim samim, in tedaj ni podedovanega greha; da sv. krst ni potreben za izveličanje naše, in da bi človek tudi takrat umrl, ako ne bi bil grešil.

Krivoverca sta svoj nauk najpred v Rimu razširjala, pa le bolj na skrivnem; pozneje pa (411) se podata črez morje v Afriko, kjer svojega nauka nista več skrivala, kar bi tudi zastonj bilo, ker je za njima prišel milanski dijakon Pavlin, da bi njih krivo vero razkril. Pelagij se ni dolgo v Afriki mudil, nego se je napotil v sv. deželo, kjer ga je jeruzalemski škof Janez prijazno sprejel. Zoper Celestija pa je škof Avrelij sklical cerkveni zbor v Kartagino (412), koji je krivoverca izobčil. Tako je tudi Celestij Afriko zapustil ter se prepeljal v Efez, kjer se mu je nagodilo, da so ga duhovnika posvetili.

126. V sv. deželo za Pelagijem je sv. Avguštin poslal duhovnika Orozija, da je ondi krivoverca zatožil. Na cerkvenem jeruzalemskem zboru (415) je Pelagij vso krivdo

na Celestijeve rame zvalil ter se je dobro zagovarjal, in ker nekteri škofi niso latinsko znali, drugi pa grški ne, se niso mogli do dobrega sporazumeti in so v ti reči odločbo papežu Inocenciju I. prepustili. Na drugem cerkvenem zboru v Lydi, kjer sta Pelagija dva galijska škofa tožila, je Pelagij škofo tako preveril, da so ga za pravovernega spoznali.

Afrikanski škofi pa se nikako niso dali premotiti in so na cerkvenem zboru v Milevi (416) Pelagija in Celestija z nova obsodili, in papež Inocencij I. je zborov sklep potrdil. Za papeža Cozima je prišel Celestij v Rim in je papeža prekanil, da ni samo njega pravovernega proglasil, temuč tudi prijatelja njegovega Pelagija, koji je svojo vero pismeno izpovedal ter papeža s sladkim svojim pismom premotil. Zopet so afrikanski škofi na cerkvenem zboru v Kartagini (417) pelagijev nauk zavrgli ter Cozima poprosili, da se naj za odločbo predsednika svojega na rimski stolici poganja. Med tem je tudi Cozim sam sprevidel, da ga je Celestij prekanil, in vnovič ga je na besedo poklical; a Celestij se ni več upal pred njega priti ter je zbežal z Rima. Papež je tedaj oba krivoverca izobčil ter njih krivovero obsodil; izdal je okrožno pismo na vse cerkve križem sveta, v katerem je natanko razložil nauk o milosti Božji. Vsi škofje so okrožnico podpisali razun osemnajsterih italjskih škofov, med kojimi je tudi bil Julijan, škof iz Eklanuma. Cesar Honorij je vse trdovratne pelagijance v prognanstvo natiral. Po cesarjevi smrti sta Julijan in Celestij še enkrat prišla v Rim gledat, a tudi papež Celestin I. jima ni zaupal, in mahoma sta se zopet v Carigrad preselila. — Konečno je krivovero obsodil tretji občni cerkveni zbor v Efezu (431), a Pelagij in Celestij mineta že pred iz zgodovine, tako da jima ni nikjer več ni duha ni sluha.

e) Polupelagijanci.

127. Polupelagijance imenujemo tiste krivoverce, ki so pol katoliškega nauka o milosti Božji že sprejeli, le pol še ne. Trdili so še namreč, da človek po svoji lastni moči brez Božje milosti lahko vsaj začne verovati in svoje opravičenje opravljati, in da, ako je že opravičen, potem po lastni svoji moči zamore do konca stanoviten ostati. — Katoliška sveta vera pa uči, da nam je že za začetek vere in opravičenja Božja milost potrebna in tudi stanovitnost v dobrem je le gola milost, in človek bi

brez milosti Božje nikakor do konca stanoviten biti ne mogel. S tem pa ne rečemo, da bi človeška prosta volja bila celó zatrta, da bi se človek ne mogel za dobro ali hudo po svoji volji odločiti, le toliko povemo, da človek brez milosti Božje kaj zaslužljivega dobrega za nebesa storiti ne more.

Zoper polupelagijce je sv. Avguštin napisal dvoje knjig, katere je dvema svojima prijateljema Prosperu in Hilariju na Galijsko poslal. Pa redovniki v mestu Masiliji so se zoper nauk sv. Avguština upirali ter so sv. škofa očitno grajali; a papež Celestin I. sam je potem v nekem listu do galijskih škofov zagovarjal sv. Avguština. Še sto let je trajal boj med katoličani in polupelagijanci, in v tem času sta katoliški nauk najbolje tolmačila škof Fulgencij iz Ruspe in Cezarij, arleski škof, krivovero pa sta opata Kasijan in Faust po svojih spisih podpirati skušala. Slednjič je cerkveni zbor v Aravziki (529) nauk polupelagijancev obsodil, ki so takrat svoje gnjezdo in središče svoje v mestu Masiliji imeli, ter jih tudi vsled tega Masilijce zovemo.

f) Nestorijci.

128. V Antijohiji je bila slavna krščanska šola, na kateri se je več slovityh mož izučilo. Na tej šoli je učil glasovit Teodor iz Mopsvestije, kojega učenost so Origenovi učenosti primerjali, koji je pa pri vsej svoji modrosti, kakor tudi Origen, v nekatere verske pomote zašel. Dobro je sicer učil, da ima Kristus dve natori, čisto človeško natoro in čisto Božjo natoro, a celo krivo je nauk zasukal, ko je rekel, da ste v Kristusu tudi dve osebi, človeška in Božja, ker sveta katoliška cerkev uči, da ste obe Kristusovi natori v eni Božji osebi nerazločljivo zedinjeni. Ovi krivi nauk, s katerim se je Teodor tako rekoč samo oglasil, je potem na ves glas zapredgal njegovi učenec Nestorij.

Nestorij, rojen Sirijec, se je kot mladenič na antijohijski šoli prav dobro učil. Vedel je brez pripravljanja lepo točno govoriti, imel je poln glas, da je bila beseda celó prijetna. V duhovnika posvečen je pogostoma v škofijski cerkvi pridigoval ter se povsod za pravo čisto vero potegoval. Pa pri vsakem opraviu, pravi zgodovinar Teodoret, se je videlo, da je le sam sebe in svojo čast iskal in da si je na vso moč prizadeval, zlasti po pridigah, ljudstvu se prikupiti in dopasti. Dobro ime,

kojega si je kot pridigar pripravil, mu je pomagalo na škofjski sedež v Carigradu. Gizdavemu škofu bi bilo treba več pobožnosti in ponižnosti, ker že v prvi svoji pridigi je cesarja tako-le nagovoril: „Cesar, očisti mi deželo krivovercev, in dam ti kraljestvo nebeško, pomagaj mi krivoverce zatreti in pomagam ti Perzijance pobiti.“ — Kakor v Antijohiji je tudi v Carigradu pogostoma pridigal ter posebno rad razlagal nauk o včlovečenji Jezusa Kristusa. — „Jeli razdeljen Kristus? (I. Kor. 1.) — prša sv. apostelj Pavel, in sv. katoliška cerkev odgovarja: ni razdeljen! Nestorij pa je učil, da je razdeljen, da sta dve osebi, — dva Kristusa, Bog in pa človek Kristus. Na dalje je učil, da prečiste Device Marije nikdo več ne sme „Božje porodnice“ imenovati, ampak le „Kristusovo porodnico“ jo smemo klicati, ker je ona samo človeka Kristusa rodila, v kojem je potem Bog vzel stanovanje, kakor v svojem tempelju, tako da je človek Kristus Boga v svojih prsih nosil. Po tem takem bi se Beseda Božja ne bila včlovečila, kar pa sv. apostelj Janez razločno uči, nego prišla je samo v človeka Kristusa stanovat, kakor postavim človek stanuje v svojem hramci. Take besede so verno ljudstvo zelo zbolele in v cerkvi so očitno zoper ovi nauk mrmrali, a Nestorij se ni vgnal, ampak je svoj nauk le še bolj povdajal.

129. Sv. Ciril, očak aleksandrijski, je zvedel o nauku Nestorijevem in je takoj napisal pastirski list, v kojem se poteguje za Marijino čast, ter po prisposodbi lepo razjasnuje, da Mariji dohaja prečastno ime „Božje porodnice.“ Rekel je: „Kakor navadne matere, koje spočenjajo in rodijo, (akoravno se iz njihovega bitja samo človeško telo naredi, ne pa tudi duša), ne zovemo le mater telesa, temuč matere celega človeka, koji obstoji iz duše in telesa — ravno tako se mora o Mariji reči, da se je večna Beseda Božja s tem, da je človeško natoro na se vzela, po mesu iz Marije rodila.“

Nestorij pa nikakor ni poslušal svarilnega glasú in dobrih besed Cirilijevih, nego ga je ogovarjal ter mu tudi oponašal, da se je bogoslovja slabo učil. „Po že stari cerkveni navadi“ je Ciril o dogodkih v Carigradu pisal papežu Celestinu I., pa tudi Nestorij je pismo v Rim poslal ter se pred papežem pravovernega delal, če bi ga mogel preslepiti. Papež pokliče v Rim cerkveni zbor (430), koji Nestorija proglasi kot krivo-

verca, ter mu z odstavo preti, ako v desetih dneh, potem ko bo zvedel obsodbo, svojih nauk ne prekliče. Pismeno obsodbo papež Cirilu izroči, a Ciril jo objavi Nestoriju, da jo podpiše in mu ob enem še pridene dvanajst verskih členov, da jih Nestorij odobri. Pa Nestorij niti ni podpisal, niti ni verskih členov Cirilovih odobril, nego je dvanajst drugih verskih členov Cirilovim nasproti postavil, v koje je svojo krivovero zavil in v kojih Nestorij prav za prav le po zraku maha, ker Cirilu podtika nauke, kojih ta nikdar učil ni. — Verske člene Cirilove je spodbijal tudi Teodoret, škof sirski. — Med tem je sklical cesar Teodozij II. občni cerkveni zbor v Efez, kar je papež odobril ter je tje poslal svoje poslance, ki bi naj z Cirilom vred zboru predsedovali.

Tretji vesoljni cerkveni zbor (431).

130. Nestorij je menil, da bo na ovem zboru Cirila z lehka zmagal, ker ga je že po celem jutrovem do dobrega očrnil in ker tudi cesar Cirilu ni bil mil. Na binkoštni praznik bi bili imeli začeti zborovati. Že je dospel Nestorij z 16 škofi in Ciril s 50 škofi, — pa antijohijskega očaka Janeza in njegovih škofov še sploh ni bilo, akoravno so že binkošti minule. Janez se je namreč na potu sam rad mudil ter je slednjič zbranim škofom poslal glas, da zavoljo njega ni treba zborovanja dalje odlagati. Škofi so tedaj mislili, da Janez zagadelj priti odlaga, ker ne bi rad bil priča obsodbe svojega prejšnjega duhovnika in prijatelja Nestorija. — Zbor je takoj začel zborovati in sicer v stolni cerkvi, ker je bila kakor nalašč „Božji porodnici“ posvečena. Nestorij je prišel v Efez z oboroženim spremstvom, kakor bi bil na vojsko prišel. Trikrat je zbor poslal škofov vabit Nestorija, da dojde v zbornico, a ta jim slednjič niti ni odgovarjal več, in ošabni vojaki, ki so pri njegovem stanovanji stražili, so škofom celó nagajali. — Že v prvi seji so Nestorijev nauk zavrgli, a njega samega odstavili od njegove visoke časti, Cirilovi nauk pa so odobrili ter proglasili kot nauk sv. katoliške cerkve: „Ako kdo ne spozna, da je Kristus zares Bog, in zatorej sveta Devica „porodnica Božja;“ ako kdo ne spozna, da je en Kristus, in sicer ravno tisti — Bog in človek skupaj; ako kdo med dve osebi razdeljuje, kar je v sv. pismu o Kristusu rečeno, naj bo iz cerkve izobčen.“ — Okoli 200 škofov je podpisalo ovi sklep. Seja je trajala od zore do mraka, in celi dan so vsi katoliški Efežani težko pričakovali odločbe.

Ko so že pozno zvečer zvedeli versko resnico, da Marija je Božja porodnica, so katoličani radosti in veselja vriskali, ter so škofe častno spremljali v njihova stanovanja, tudi je bilo mesto na več krajih krasno razsvetljeno. Sv. Cirila so celó s kadilnicami obdajali ter z bakljami spremljali v njegovo hišo.

131. Ko je slednjič Janez antijohijski vendar prišel v Efez, se ni pridružil škofom v zbornici, temuč je imel svoj zbornjak, v kojem so njegovi privrženci zborovali. Njegov zakotni zbor je zmiraj Nestoriju na hasek dražil in motil postavni zbor v Efezu, in ker so cesarjevi pooblastenci bili strankarji Nestorijevi, je zakotni zbor tudi delovanje pravovernih škofov siloma zaviral ter je Cirila in njegovega prijatelja Memnona, efeškega škofa, izobčil, a cesarski poveljnik jih je djal v zapor. Dolgo so Nestorijci cesarja slepili z lažljivimi pripovedmi, dokler pravoverni škofi niso njihovih spletek razkrili. Oblekli so namreč nekega zanesljivega moža kot berača, koji je v svoji izvotljeni beraški palici nesel pismo v Carigrad na duhovščino, ki je sedaj še le resnico zvedela in potem tudi cesarju naznanila, kako huda se pravovernim škofom v Efezu godi. Teodozij je poslance obojih strank poklical v Kalcodon, da bi jih zaslišal. Cesar je precej sprevidel, da se je pravovernim krivica godila, in je Nestorija v Sirijo prognal ter v apamejski samostan zaprl, a mesto njega je velel škofom družega očaka izvoliti. Tudi sta bila Ciril in Memnon takoj iz zapora izpuščena in Ciril je bil doma v Aleksandriji slovesno sprejet, kakor kedaj sv. Atanazij.

132. Pa razkolnitev med aleksandrijsko in antijohijsko cerkvijo še s tem ni bila končana. Očak Janez sicer nikoli ni bil Nestorjevih misli, le to ga je bolelo, da so mu Nestorija izobčili. Janez, Nestorij in Teodoret in še drugi so bili namreč sami sošolci in učenci antijohijske šole, in tako so težko prenašali, da bi jih bil Ciril, učenec aleksandrijske šole, vere učil. Kakor je ovači prepir med dvema sosedoma, tako ste se tukaj prepirali dve sosedni šoli, in vsaka bi jima bila rada več veljala in bolj slovela. Papež Sikst III. in cesar Teodozij sta poskušala razcepljene Antijohijce s cerkvijo zopet zediniti. Očak Janez se je tedaj začel z Cirilom pogajati, kar pa mu je več škofov njegove pokrajine zeló zamerilo, ki so odločno stali na strani Nestorijevi. Janez je poslal škofa Pavla iz Emeze, a cesar tribuna Aristolaja k Cirilu, ki sta slednjič spravo dognala in Janez je konečno tudi podpisal pismo, po kojem je Nestorij odstavljen bil. Žalibog, da

niso vsi škofi svojega očaka posnemali; trdovratni Nestorijci so namreč zoper spravo oporekali ter Janeza in Cirila napadali. Vendar je Janez razkolništvo s pomočjo posvetne oblasti premagal. Večina njegovih škofov se je vdala in spravila, nekoliko upornikov so odstavili in prognali, Nestorija samega pa je cesar velel daleč v Egipt prognati, kjer so ga od mesta do mesta preganjali do njegove smrti (440). Da bi bili še živemu Nestoriju črvi hudobni jezik zgrizli, ki je materi Božji čast kratil, menda ni res, a toliko nam to poročilo svedoči, da je imel žalostno smrt.

Po vsem tem še itak ni bilo miru, vsaj na iztočni meji rimske države ne. Edeški škof Rabula je namreč v svoji cerkvi z nova obsodil spise rajnega Teodora iz Mopsvestije, iz katerih je Nestorij svoje krive nauke posnel. Na edeški bogoslovski šoli pa sta ravno takrat učila dva moža, mešnik Iba in učeni Tomaž Barsuma, ki sta oba Teodora visoko cenila. Vsled tega je Iba perzijskemu škofu Marisu pisal list, v kojem je svojega škofa Rabula pikal in njegovo gorečnost smešil ter se za Teodora potezal. Drugi škofi so spoznali, da ima Rabula sicer prav, vendar so za naprej Teodora iz misli pustili, da se ljubi mir ne skali in da se ravno zaceljene rane zopet ne odpró. Tako so Nestorijci iz rimske države sčasom premenili, ker jih tudi posvetna vlada ni trpela; tem bolj pa so se v Perziji razširjali, kjer jih je Barzuma, sedaj škof v Nisibi, prijazno sprejemal in kjer jim je bila tudi posvetna oblast prijazna.

g) Evtihci ali monofiziti.

133. Gorečnost, koja iz napuha izhaja in se hoče sama svetiti ter ne gori za Boga, človeka rada daleč zapelje. Tako se je zgodilo Nestoriju in za Nestorijem zopet Evtihu, ki je zaradi tega, ker se je predaleč izognil Nestorijeve jame, zabredel v drugo ravno nasprotno zmoto. Evtih, opat ali arhimandrit nekega samostana zunaj Carigrada, je učil, da v Kristusu ni le ena oseba, ampak tudi samo ena natora, in sicer le Božja natora, ker je velika Božja natora slabo človeško natoro tako prevzela in popila, kakor zgine kapljica v neizmernem morji. Božja natora je tedaj sama ostala in za nas trpela ter nas izveličala; telo Jezusovo je bilo le na videz, pa ne za resnico človeško. Zopet po tem nauku je bila skrivnost v človečenju Besede Božje uničena. Naša sv. vera pa nas uči, da ima Kristus poleg svoje Božje na-

tore tudi popolnoma človeško natoro in da je človeška natora tako z Božjo natoro sklenjena v eno Božjo osebo, da so ohranjene lastnosti in posebnosti vsake natore.

Carigraski očak Flavijan je bil ravno zarad nekega razpora med dvema škofoma obhajal doma či cerkveni zbor, t. j. takov zbor, v kojega niso daljnih škofov klicali, nego le tisti so se zbrali, ki so bili blizo Carigrada doma ali ki so bili prilično ravno v Carigradu navzoči. Omenjeni razpor so so škofi takoj poravnali. Tedaj pa se zglaši Evzebij škof iz Dorileja in izroči zboru pismeno zatožbo, v koji Evtiha krive vere obdolžuje. Evzebij je bil pred prijatelj Evtihov in ga je pogostoma nagovarjal, da bi se krivi veri odpovedal, a zastonj. Flavijan tedaj opata z lepimi besedami povabi v zbornico, da se opraviči; pa Evtih se je vedno izgovarjal, da je že star in bolan in ne more priti, in da je že od začetka, ko je v red stopil, sklenil nikdar do smrti samostana ne zapustiti. Ko je slednjič vendar le prišel v zbornico škofov, jim je odločno rekel; pred zedinjenjem Božje in človeške natore je Kristus imel dve natori, po zedinjenji pa ima le eno natoro. Vsled ove verske izjave je zbor Evtiha izobčil ter odstavil od vsaktere mešniške službe.

134. Evtih se je zoper obsodbo, kakor bi se mu bila krivica zgodila, pritožil na cesarskem dvoru, kjer je skopljenca Krizafija in cesarja samega za se pridobil. Aleksandrijski nadškof Dijoskur se je takoj tudi za Evtiha oglasil, ker je Flavijanu zavidal imenitno carigraško škofovsko stolico, na kterej bi sam najrajši bil sedel. Potem takem si je moral Flavijan tudi prijateljev iskati ter je vse na drobno objavil v Rim sv. očetu Leonu I., koji je Evtihov „neumen in napačen“ nauk precej obsodil ter obljubil list, v kojem hoče o tej verski zadevi govoriti. Na Evtihovo prošnjo in na Dijoskurovo silo pokliče cesar Teodozij II. veliki cerkveni zbor v Efez, naj bi se Evtih ondi zagovarjal, a naj bi se tudi Flavijan opravičil, zakaj da je Evtiha na carigraškem zboru obsodil. Leon I. bi bil rajši, da ne bi nobenega zbora trebalo, vendar je poslal tri poslance v Efez, ki so tudi še s seboj nesli imenitni njegov „verski list“, v kojem je papež, kakor je bil obljubil, nauk o včlovečenji Sina Božjega na tanko in jasno razložil. Kakor pred nekterimi leti je zbor zopet zboroval v cerkvi Matere Božje (449). Divji in strastni Dijoskur je v tem zboru strašno divjal in razsajal. Sicer se ne bi bil upal tako silovito postopati zoper Flavijana in njegovo stranko, ako ga

ne bi bila podpirala oba cesarska poslanca s svojimi vojaki, in ako besni redovniki, ki so se v zbor vrinili, s svojim hrupom in kričanjem ne bi pametne in pravične razprave zadušili. Dijoskur je namreč papeževe poslance potisnil na stran in je sam prevzel predsedništvo. Škofi bi se bili radi pogovarjali o veri, da bi zvedeli, kakova je prava vera, a strahonja Dijoskur je zakričal nad njimi: „Se mar hočete puntati?“ Potem je zapovedal, da nikdo ne sme o veri govoriti, da samo to moramo verovati, kar so trije vesoljni cerkveni zbori odločili in da se k veri nič več pristaviti ne sme. Na to so njegovi privrženci na glas kričali: „Veliki varh vere je naš Dijoskur!“

Dijoskur je edino le na to meril, da bi zbornica Flavijana obsodila. Nekteri pravoverni škofi so tedaj k njemu pristopili ter so njegove noge objemali in ga klečé prosili, da naj zavolj mešnika Evtiha škofa Flavijana ne izobčuje. A Dijoskur jih niti poslušal ni, in je škofom, koji so imeli svoje pisarje in zapisnike, da bi si obravnave zabilježili, zapisnike iztrgal in jih silil, da so svoja imena podpisali na prazen papir, na katerega je sam pozneje zapisal izobčenje in odstavo Flavijanovo. Redovniki so bili tako razdraženi, da so ga s palicami topli, Dijoskur pa ga je z nogami suval in teptal. Potem so ga djali v ječo in iz zavora so ga v prognanstvo pognali, kjer je že za nekaj dni umrl. Tudi papežev poslanec Hilar je komaj skrivoma izbežal iz zbora; vso svojo glešt je v Efezu zapustil in je tekel v Rim, da je papežu oznanil nasilstvo in krivico, ki se je v Efezu godila pravovernim škofom, a se posebno Flavijanu.

135. Kakor hitro je papež Leon izvedel, kar se je v Efezu godilo, je proglasil efežki zbor kot „tolovajski zbor“ ter je vse ovrge, kar so ondi bili sklenili in Dijoskura je izobčil. Tudi na cesarja je pisal, naj se odpove efeškemu zboru in naj nov veliki cerkveni zbor skliče; a cesar je bil tako zmotan v Dijoskurjeve spletke, da se jih ni mogel rešiti, marveč je potrdil sklepe tolovajskega zbora. Leta 450 je smrt nenadoma pokosila cesarja Teodozija. Za njim je vladala sveta sestra njegova Pulherija, ki se je umožila z vrlim vojskovodjo Marcijanom, ter je tega blagega moža povzdignila na cesarski prestol. Nova vladarja sta papeža rada ubogala ter sta sklicala veliki zbor v Kaledon; tudi sta prognane pravoverne škofo domú poklicala in ostanke sv. spoznavalec Fabijana poiskala in v Carigrad prenesla ter ondi v cerkvi apostelnov častno pokopala.

Četrty cerkveni zbor (451).

Anatolij, nadškof carigraški, je bil med tem že podpisal verski list Leonov in več iztočnih škofov ž njim. Tako so se jutroveci itak že spravljal z rimsko cerkevjo, in papež bi bil sedaj rajši videl, da bi se brez cerkvenega zbora polagoma zedinili; pa cesar je zbor že pred sklicjal, ko je dobil papeževa pisma, in tako je tudi papež privolil v zbor ter je poslal dva poslanca, škofa Pazkazina in Lucencija, da ga ondi nadomestujeta. Okoli 600 škofov se je v Kalcedonu zbralo. Najpred so preiskovali pisma tolovajskega zbora in so do dobrega razkrili sramotno in posilno obnašanje strahonje Dijoskura. Škofje, ki so v Efezu zoper Flavijana glasovali, so se izgovarjali, da jih je strah premagal, da so podpisali; nekteri so tudi naravnost spoznali svojo pregreho in so zbornico prosili odpusčenja. Že v tretji seji so Dijoskura odstavili, Evtiha pa vnovič obsodili, pa tudi katoliški nauk so po besedi lista, ki ga je Leon poslal, lepo jasno razložili. Ko se je čital Leonov list, so očetje enoglasno klicali: „To je vera očetov, to je vera aposteljnov, mi vsi tako verujemo. Peter je po Leonu govoril, tako so aposteljni učili!“ Tiste, ki so na tolovajskem zboru z Dijoskurom glasovali, sprejeli so škofje milostljivo zopet v cerkveno občestvo. Tudi Teodoret iz Cira in Iba iz Edese sta se v Kalcedonu lepo s cerkvijo spravila ter sta očitno Nestorija in Evtiha obsodila, česar storiti sta se prej nekoliko obotavljala.

136. Evtihci pa niso sprejeli verskega nauka Kalcedonskega zbora, marveč so trdovratno svojo naprej gnali ter so tako zakrivili v cerkvi in v državi velike punte in zapreke. Najpred so se monofiziti postavili na jeruzalemskega škofa Juvenala. Menih Teodozij, ki je bil Evtihove vere, je prišel iz Kalcedona v Jeruzalem ter je ondi spodrinil škofa Juvenala in je divje in celo krvavo preganjal vse, ki so se držali kalcedonskega zbora. Cesar je moral z vojsko iti nad Teodozija in še le leta 453 je premagal strankarje, pa še takrat ne s čista, ker še pozneje nabajamo v sv. deželi monofizitov.

Nič bolje nego huje se je godilo v Egiptu, kjer je Dijoskur največ svojih privržencev imel. Sprva so sicer na njegovo mesto izbrali pravovernega duhovnika Proterija kot nadškofa, pa precej ga dijoskurjevci niso več trpeli ter so v Aleksandriji napravili krvav upor. Divja drhal je cesarske

vojake porinila v tempelj boga Serapisa ter jih je ondi žive sežgala. Proterija so v cerkvi ubili in na njegovo mesto so čistega monofizita Timoteja postavili, ki je verne škofove in duhovnike odstavljaj, papeža Leona in kalcedonski zbor je proklel. Vendar sedaj se je blizo 1600 škofov v celi rimski državi poganjalo za čast in veljavo sv. kalcedonskega zbora, in tedaj je cesar Leon I. zločinca Timoteja prognal iz škofije in iz dežele, in nek drug Timotej, dobra duša pa tudi veren kristjan, je bil škofom izvoljen, ki je s svojo ljubeznjivostjo v Egiptu ljudi zopet pospravil.

Tudi v Antijohiji so Evtihei očaka Martirija prisilili, da se je svoje časti odpovedal, in takoj so posadili meniha Petra na škofijski sedež, ki se je trudil krivovero upeljati, dokler ga cesar ni izpodil iz mesta in prognal daleč tje v južni Egipt.

Da je po takih verskih prepirih in krvavih uporih rimska država zelo oslabela, vsak lahko vé; zategadelj so se carigradski cesarji radi pečali z verskimi rečmi, da bi moč svoje države ojačili in svoje podložne zopet pozedinili. A s svojimi verskimi ukazi so do dobrega zavozili in veliko zlá v pokrajinah rimske države zadolžili. Nekteri cesarji so znabiti dobro mislili ter niso bili nasprotniki cerkve, pa ker so se v verske reči vtikali, kjer nima posvetni poglavar nič govoriti, jih je Bog zaslepil, da niso krivde svoje spoznali, in ako so jo spoznali, so bili pa previsoki, da bi se cerkvi pokorili in svoje napadne ukaze preklicali.

137. Tako je izdal cesar Baziliok (475—477) cesarsko okrožnico, v koji je zavrgel verski list Leonov in sklepe kalcedonskega zbora. Blizo 500 škofov je bilo tako omahljivih, da so okrožnico podpisali; a carigraški očeak Akacij je stal kakor skala, in tako je samosilni vladar moral svoj ukaz preklicati. Pa že njegov naslednik, cesar Ceno, je izdal (482) drug verski ukaz, kojega je Akacij izmislil in napisal, ki bi naj pravoverne in monofizite zedinil in kojega tedaj zovejo henotikon, t. j. list zedinjenja. Ta listina pa ni niti monofizitov pridobila, niti ni bila katoličanom po godu. Pravoverni so jo obsodili, ker v nji ni bilo nič golča o kalcedonskem zboru, a monofiziti so se je lecali, ker ni odločno govorila le o eninatori Kristusovi. Feliks III. je Akacija opominjal na pravo pot; ker pa Akacij ni poslušal svarilnega glasú, ga je papež izobčil in odstavil (484). Še sedaj se Akacij ni hotel papežu pokoriti in tako ste se rimska in carigradska cerkev razdvojili in razkolništvo je trpelo črez

trideset let, dokler ni Justin I. (518—527) zasedel cesarskega prestola, ki se je s papežem Hormizdom z lepega pogodil. Za Justinom je tudi njegov stričnik cesar Justinijan odločno zagovarjal kalcedonski zbor, in tako bi se bila krivovera celó skrčila, ako ne bi je cesarica Teodora skrivoma podpirala.

Teodora je na svojo stran dobila častilakomnega rimskega dijakona Vigilija, kateri jej je obljubil prav v njenem smislu zapovedati, ako mu v Rimu do papeževe časti pomaga. Cesarica je takoj papeža Silverija siloma porinila iz njegovega sedeža ter ga prognala na otok Palmarijo, kjer je v veliki revi umrl, a na njegovo mesto je vrnila Vigilija. Vendar se je cesarica zeló spodračunila. Ko je namreč Silverij umrl, bil se je Vigilij podal svoji časti, in je bil potem postavno papežem izvoljen in je dobro zagovarjal pravo vero ter se ni niti več zmenil za obljube, koje je bil prej cesarici obetal.

Tako je ta strašna krivovera sred šestega stoletja v rimskem cesarstvu minula, a v sosednih deželah v Armeniji, v Mezopotamiji in v Egiptu so se njeni ostanki do danesnjega dne ohranili. V Armeniji so imeli svojega lastnega očaka. Lepo število ovih Armenijcev se je leta 1439 zopet spravilo s sv. cerkvijo, in pravoverni Armenijci imajo sedaj svojega očaka v Carigradu. V Mezopotamiji monofizite zovejo Jakobite, ki so sprva imeli svojega očaka v Antiohiji, a zdaj stoluje v kloštru Zafram blizu Bagdada. Nekoliko Jakobitov se je združilo s sv. cerkvijo in sedaj vbogajo pravovernega svojega očaka, ki ima v Alepi svoj sedež. Egiptovski in abisinski monofiziti imajo svojega očaka v Aleksandriji.

h) Pravda o Origenu.

138. Slovito ime Origena že itak poznamo; tudi smo že povedali, da se v brezbrojnih njegovih spisih nahajajo napčni in krivi nauki, a nikdo ni veliko o tem črnil. Ko je pa Arij svojo krivovero razširjal, začeli so takoj Origena kriviti, da je Arijev nauk njegova zduba, in da je Arij svojo krivovero po origenovih spisih posnel. Našli so tudi, da Origen uči preselevanje človeške duše iz enega telesa v drugo telo, ako se v prvem telesu ni popolnoma spokorila, in da taji večnost peklenske kazni. — Res da so to krivi nauki, in nekteri so vsled tega Origena celó obsodili ter se odločno od njega obrnili; a zopet drugi so Origena

še zmiraj visoko cenili in so se za njega potezali ter resnili, da Origen ni vsega kriv, česar ga dolžijo, da v njegovih spisih sploh ni krivih verskih načel, in ako bi ktera bila, da so njegove spise sovražniki njegovi spačili in pokvarili.

Že začetkom četrtega stoletja je sv. škof tirski Melodij († 309) velikega učenika Origena obdolžil nekterih krivih naukov. Takoj ga je zagovarjal učen duhovnik cezarejski Pamfil, ki je Origena visoko čislal in je napisal v ječi, kjer je bil zavoljo Kristusove vere zaprt, knjigo, v koji je Melodija zavračal. Dogotovil je to knjigo pozneje cezarejski škof Evzebij, ker je Pamfil pred dobil mučeniški venec, preden je svoj spis skončal. S tem se je začela pravda o Origenu, a precej je zopet prenehala ter se preložila na konec četrtega stoletja, ker se je sedaj začela velevažna borba zoper Arijevo krivovero, ki je uno pravdo na stran potisnila. Ko je pa bila Arijeva krivovera pobita, so se takoj zopet o Origenu pravdali, ker se kakor smo rekli, že baje v njegovih spisih Arijeva krivovera nahaja. — Sv. Atanazij, sv. Gregor Nacijanski, sv. Bazilij, ki so se junaško borili za sv. vero, so čislali Origenove spise, a njegovih zmot so se obranili; nasproti pa je sv. Epifanij, Salamiski škof vselej in povsod močno povdarjal, kar je Origen krivega učil. Sv. Jeronima, ki je v sv. deželi živel, so radi grajali, ker se je učil iz Origenovih knjig, a on jim je dobro odgovoril, da ne taji, da se je Origen časih zmotil, pa kar je dobrega, mora se sprejeti, le krivim naukom ne smemo pritrditi. Sedaj pride sivolasi škof Epifanij v sveto deželo in je v cerkvi jeruzalemskega škofa Janeza očitno zoper Origena pridigoval. Za Epifanijem stopi potem škof Janez, ki je bil Origenu prijazen, na prižnico in je Origenove nasprotnike dobro ošteval, a ob enem se je zmiraj na Epifanija oziral, da je vsakdo lahko zvedel, na koga njegova beseda meri. Rufin, Jeronimov prijatelj, je z Janezom potegnil, dokler je Jeronim sam bil bolj Epifanijevih misli. Potem je Rufin iz sv. dežele odpotoval v Rim in je tamkaj prestavil neko Origenovo knjigo ter je v predgovoru rekel, da tudi slavni Jeronim gori in živi za Origena. Ker pa je ta bila bosa, sta se stara prijatelja Rufin in Jeronim do dobrega sprla, ter se z besedami do živega spikala, kar jima seveda zgodovinarji radi oponašajo. Slednjič je papež Anastazij Origena kot krivoverca obsodil ter tako pravdo za zdaj skončal.

139. Nekaj pozneje so se začeli v Egiptu pravdati zavoljo Origena. Aleksandrijski očak Teofil, ki je pred v

Palestini Origenovce pomagal pomiriti, je bil vendar bolj za Origena, kakor zoper njega in vsi bolj učenj menihi so bili njegovih misli, posebno pa štirje dolgi brati (ker so bili visoke postave), koje je vsled tega k sebi povabil ter jih je pri vsaki priložnosti lepo počastil. Pa kakor bi trenil postane Teofil drugih misli ter očitno Origena obsodi in tudi redovnike opominja, da se naj Origenovih prijateljev in sosebno štirih dolgih bratov izogibljejo, koje je Teofil pozneje celo izobčil iz svoje cerkve. — Dolgi brati in še več drugih redovnikov zbeži k carigradskemu škofu Zlatoustu, ki jih je sicer prijazno sprejel, a k sv. obhajilu jih ni pripustil, ker so bili od svojega škofa izobčeni, pač pa je pri Teofilu poprosil za izobčence. Ker Teofil svojim redovnikom ni odpustil, so ga začeli pri cesarju mnogih pregreh tožiti, tako da je cesar zapovedal, da Teofil mora osebno v Carigrad priti ter se pred Zlatoustom opravičiti.

Teofil je svojo pot prav nalašč odlagal in je 90 letnega škofa Epifanija naščuval, da je šel pred njim v Carigrad, da mu tam pot pripravi ter Origenove prijatelje in sosebno Zlatousto zatoži. Sv. Epifanij, vnet za Božjo čast in goreč kakor ogenj, je prepozno sprevidel, da ga je Teofil zlorabil za svoje namene; zategadelj se je spravil s sv. Janezom Zlatoustom ter je hitel domu, ker se mu je neki mudilo. In res se je prepozno bil napotil v domačijo, ni je več videl, umrl je potoma na morji. Še le sedaj pride Teofil sam v Carigrad, da bi se zagovarjal pred sodiščem očaka Zlatousto zaradi zločinstev, kojih so ga krivili. Pa glej čudo, ravno nasprotno se je pripetilo, — Zlatoust se je moral pred Teofilom opravičevati. To se je takole zgodilo. Sv. Zlatoust je imel vse lepe čednosti dobrega pridigarja; ni ljudi božal, niti se jim dobrikal ali jim ušesa šegetal, nego je očitno grajal, kar je bilo grajati. Tako se je bil zameril cesarici Evdoksiji, ki ga je zaradi tega pri cesarji tožila ter je toliko opravila, da je Teofil na cerkvenem zboru „pri hrastu“, tako so zvali cesarski grad tik Kalcedona, Zlatousto sodil pa tudi obsodil. Ko je bil tekmeec njegov obsojen, je Teofilu takoj tudi vsa jeza na Origenovce minula in celó s štirimi dolgimi brati se je zopet posprijaznil. Sedaj je pravda za celih 120 let utihnila.

140. V tem dolgem času je prav jasno postalo, da je Origen res marsikaj krivega učil, in okoli leta 520 se je nova borba o Origenu vnela. V Palestini so bolj prosti in neizobraženi redovniki svoje učenejšje brate, ki so radi Origenove knjige prebirali, pisano gledali ter jih „Origenovce“ zvali. Opat

A g a p e t je dva meniha, N o n a in L e o n c i j a, ker sta bila posebna častitelja Origena, iz samostana izgnal; isto tako je bil sv. opat S a b a Origenovcem odločen nasprotnik. Sovraštvo Origenovcev do katoliških menihov je do vrha dokipelo, ko so jim slovit samostan L a v r o podrli in razdjali. Redovnik in Origenovec T e o d o r se je celó cesarju tako prikupil, da mu je pomagal na škofovsko stolico v Cezareji. Ko so pa tudi katoliški redovniki pri cesarji pomoči iskali, dolgo niso mogli do njega priti, in še le ko je jeruzalemski očak Peter Origenovce pismeno zatožil pri cesarji ter mu ob enem objavil, da se puntajo, stopil je cesar na stran katoliških menihov, in ker je itak rad v cerkvenih rečeh zapovedoval, razposlal je pismeno obsodbo Origena na vse patriarhe.

Tudi cezarejski škof Teodor je podpisal cesarsko pismo, akoravno je sam bil prijatelj Origenov, in se je s tem cesarju še bolj prikupil, in cesar tedaj ni nič kaj zdatnega zoper Origenovce počel, tako da so se z nova ohrabрили ter zopet divjali zoper pravoverne menihe. Vendar se je Teodor bal, da ne bi katoliški redovniki cesarja zopet za-se pridobili, in zavoljo tega je cesarjeve misli celó na druge reči napeljal, da ne bi na Origenovce in njihovo delovanje gledal. Prav kakor slepar napravi, da gledalci tistega hipa drugod gledajo, dokler sam svojo sleparijo opravlja, tako je storil slepar Teodor. Pokazal je namreč cesarju na spise Teodora iz Mopsvestije, Teodoreta cirskega in na list duhovnika Ibe ter je omenil, da je treba ove spise obsoditi, kar je kalcedanski zbor storiti opustil, kar bi pa gotovo vse monofizite zopet s sv. cerkvijo zedinilo. Zviti mož je namreč hotel kalcedonski zbor, kojemu nikako ni bil mil, ob vso veljavo spraviti, ker omenjenih krivoverskih spisov ni zavrzel nego jim molčó pritrdil; pa tudi to je opravil, da je cesar na Origenovce pozabil, ker ga je zdaj troje ovih spisov skrbelo. Tako je zlobni Teodor zakrivil nov velik prepir v sv. cerkvi.

i) Prepír „o trojih poglavjih“.

141. Zgodovinarji zgorej omenjene tri spise navadno imenujejo „troja poglavja“. Res je sicer, da so ovi spisi Nestorijevi krivoveri na hasek spisani, pa cerkveni očetje kalcedonskega zbora jih zato niso posebno omenili in obsodili, ker so pisatelji zborove sklepe podpisali in s tem javno svoje prejšnje zmote preklicali. Cesar in Teodor in njegovi privrženci so tedaj zahtevali, da se troja poglavja obsodijo, a papež in škofje

posebno iz zahodnih pokrajin so se temu odločno zoperstavljali, ne sicer da bi ove spise zagovarjali, ker poglavja so bila sama na sebi res krivoverska, pa zategadelj, ker so se bali, da ne bi kalcedonskega zbora ob njegovo veljavo spravili, ako troja poglavja zavržejo in tedaj delovanje ovega zbora nekako popravljajo. Monofiziti, pri kojih kalcedonski zbor ni obveljal, bi katoličanom vsakako lahko oponašali tako dejanje, rekoč: Glejte jih, kako svoj zbor popravljajo, ker so sami sprevideli, da nič ne velja, kar mi že od nekdaj trdimo.

Cesar Justinijan je vse storil, kar mu je Teodor pošepetal ter je izdal leta 544 verski oglas, v katerem obsoja troja poglavja. Justinijan je najpred tirjal od carigradskega očaka Mena, da oglas podpiše. Sprva se je sicer obotavljal podpisati, da se ne bi kalcedonskemu zboru zneveril, pozneje pa je vendar podpisal, ker so mu obljubili podpis zbrisati, ako rimski škof oglasa ne bi odobril. Tudi ostali očaki so podpisali, ker jim je bila, kakor pravi nek zgodovinar, žalibog mastna služba ljubša od resnice; neke škofo so bogati darovi omehčili, zopet drugi pa so se pregnanstva zbali in slednjič so vsi jutrovcji podpisali cesarski oglas.

Vse drugače se je godilo oglasu med zahodnimi škofi, ki so takoj krepko zoper njega ugovarjali. Milanski škof Dacij, ki je ravno bil v Carigradu navzoč, je precej pretrgal cerkveno zvezo z Mena-tom, in je o vsem, kar se je ondi godilo, lepo natanko papežu poročal. Papež Vigiliij se je posvetoval z afrikanskimi škofi in sklenili so, da oglasa nikako ne sprejmejo. Enako so se cesarskemu oglasu ostavljali gališki, ilirski in dalmatinski škofje.

142. Cesar Justinijan se je sedaj pred vsem trudil, da papeža za-se pridobi in radi tega ga je zelo vabil v Carigrad. Papež ni rad ubogal, a ko se je vendar tje napotil, ga je neki vso rimsko ljudstvo prosilo, da bi v obsodbo trojih poglavij nikako ne privolil. Gredoč se je papež povsod mudil, da bi se v Carigradu bolj in bolj zakasnil, in na siciliškem otoku je prav celo leto ostal; ko pa slednjič dospé v Carigrad, ga je cesar slovesno in sijajno sprejel. Vigiliij je precej po svojem prihodu Mena-ta in vse škofo, koji so bili oglas podpisali, iz cerkvene zveze izobčil; a ne dolgo potem je papež svoje misli celó spremenil. Bog vé, kako se je to zgodilo! Nekteri pravijo zategavoljo, ker so ga tako lepo častili in še zraven tega podkupili, a drugi menijo, da ga je trpljenje in ječa k temu prisilila. Vsled muk, kojih je moral v Carigradu prestat, je neki rekel: „Povem vam, ako mene imate vjetega, sv. Petra

aposteljna ne morete nikdar jetnika storiti.“ Papež je najpred s tihega odobril cesarski oglas, potem pa tudi očitno po svojem pismu, kojega je „odlok“ imenoval, a vendar je pristavil, da se odlok ne sme na kvar kalcedonskega zbora tolmačiti.

Zoper papežev odlok so takoj vsi zahodni škofje ugovarjali; milanski škof Dacij in škof Fakund, ki sta se ravno v Carigradu zadrževala, namreč nista več s papežem občevala. Vigilij je tudi moral veliko britkih poslušati, ker krivili so ga celó, da je vero zatajil.

Da bi se krščanski svet zopet pomiril, sta oba, papež in cesar, odlok preklicala in sklenila, naj bo stvar pri miru, dokler veliki cerkveni zbor, kojega sta sklicala, o trojih poglavjih ne razsodi. Ob enem sta se zavezala, da do tistih dob v tej reči nobeden nič storil ne bode niti v prid niti na kvar trojim poglavjem. Toda Justinijan sedaj ni bil mož-beseda. Preden se je namreč cerkveni zbor v Carigradu sèšel, je cesar, nahujskan zoper troja poglavja, kojega so Teodor in njegovi privrženci takoj podpisali. Papež se je pritožil, da so mu besedo prelomili, ter se je branil brez vesoljnega zbora v tej reči razsojati. Zarad tega se je cesar nad Vigilijem tako razsrdil, da se je ta za svojo glavo zbal, ter se zatekel v cerkev sv. Petra. Od ondot je izobčil Mena-ta in njegove škofo, a Teodora je celo odstavil.

Vigilij je še komaj en dan bil v cerkvi sv. Petra, ko vstopi cesarski poveljnik in nekoliko vojakov z golimi meči v cerkev, da ga siloma odpeljejo. Papež se oklene z rokami stebra altarja, a poveljnik zapove vojakom, naj ga za noge, za brado in za glavo primejo in iz cerkve vlečejo. Ker pa Vigilij strbra ni popustil, se altar prevrže in bi papeža bil pobil, ko bi ga neki duhovnik ne bil podržal. Ljudstvo to videti je na glas mrmralo in celó vojaki so bili nejevoljni, tako da jo je poveljnik raji pobrisal. Sedaj je moral začeti cesar s papežem lepše ravnati in prisegel mu je tedaj, da se mu ni nič več hudega bati, naj se celó brez vsega strahú v svoje prejšno stanovanje vrne. Toda ko je papež videl, kako njegovo stanovanje obstopajo nevarni in sumljivi ljudje in kako so vsi izhodi obstraženi, je s svojimi prijatelji po noči med velikimi nevarnostmi zbežal v mesto Kalcedon, ter se tamkaj zatekel v cerkev sv. Evfemije. Pa tudi ondi so ga preganjali in celó pretepali, tako da je nevarno zbolel. Vendar tudi v tolikih zadregah in stiskah se je itak pokazala moč

papeževe oblasti. Izobčeni škofje so namreč poslali Vigiliju svoje versko izpovedanje ter so ga ponižno prosili, da bi jih odvezal cerkvenih kazni. Vigilij je rad uslišal njih prošnjo in se potem vrnil v Carigrad.

Peti vesoljni cerkveni zbor (553).

143. V Carigradu je obhajalo blizu 150 škofov, večidel iz iztočne strani cesarstva, cerkveni zbor, na kojega so tudi papeža priti povabili, da bi predsedništvo prevzel. Pa papež se je branil iti v zbornico ter je izdal pismo „odločbo“, v koji je vse, kar je v trojih poglavjih krivega, obsodil, le oseb Teodora, Teodoreta in Iba se ni upal obsoditi, ker so že vsi bili umrli, ker jih je tedaj tako že Bog sam sodil. Vendar iztočni škofi so po cesarjevem povelju začeli zborovati in so v osmi seji obsodili troja poglavja, pa tudi Origenove zmote so zavrgli. Vigilij pa ovih sklepov ni hotel odobriti kot sklepov vesoljnega zbora, in je zatoraj moral bežati v prognanstvo. Črez nekoliko časa, ko si je papež vse dobro premislil, je vendar le izdal novo „spomenico“, po kateri je trojna poglavja naravnost obsodil ter tako odobril sklepe carigraškega zbora, ki je tedaj dobil veljavo vesoljnega. Sedaj se je papež smel vrniti iz prognanstva; brž se je napotil domu v Rim, a potoma ga je na otoku Siciliji došla smrt (555). Akoravno je naslednik njegov Pelagij II. še enkrat sklepe carigraškega zbora potrdil, vendar nekteri zahodni škofje, zlasti v zgornji Italiji, zborovih sklepov za nič niso hoteli sprejeti in so rajši začasno od rimske cerkve ločeni ostali, dokler jih je papež Gregor I. vendar zopet s cerkvijo spravil.

k) Monoteleti ali enovoljci.

144. Mirú in sloge si želi vsak dober vladar v svoji državi. — Iztočna rimska država še je bila sploh razdražena in razdvojena radi Evtiheve krivovere, in vsakdo mora cesarja Herakleja pohvaliti, ki si je na vsak način prizadeval, nasprotnike med seboj pomiriti in spraviti. Sergij carigraški očak in faranski škof Teodor sta ponudila cesarju v ta namen nauk o eni volji v Kristusu, ter sta ga zagotavljala, da bo s tem naukom monofizite lahko pridobil in s katoličani spravil. Heraklej, ki v verskih rečeh ni bil dosti bistroviden, ni videl, da je to nova krivovera, s katero si bo še le pravih zadreg in zmešnjav v državi pripravil. Sergij je nam-

reč trdil, da ste v Kristusu sicer dve naturi, pa da ima Kristus le eno, in sicer samo Božjo voljo, ker človeška njegova volja se je nek popolnoma v njegovej Božji volji zgubila, da tako prav za prav le ena Božja volja in eno Božje delovanje ostane. To pa nikakor ni nauk svete katoliške cerkve, ker ona uči, da ima Kristus popolnoma človeško naruro, kakor mi drugi ljudje, da potem takem mora tudi imeti človeško voljo, in če bi človeške volje ne imel, bi ne bil več popolnoma človek. Privržence Sergijeve so grčki zvali monotelete, t. j. eno ali edino-voljce, ker so, kakor smo že rekli, samo eno in sicer samo Božjo voljo v Kristusu zagovarjali.

Sergij je napisal tako zvani „spravni list“, ki bi namreč monofizite s cerkvijo spravil, v kojem je prepovedal o dveh voljah v Kristusu govoriti. Cesar se je hipoma poprijel tega nauka in si je na vso moč prizadeval, da bi pravni list povsod obveljal. Po istem listu se je tudi aleksandrijski oča Cir trudil ondotne monofizite ali evtihovce pridobiti. Res se mu je posrečilo, da jih je večina sprejela „spravni list“ ter se tako s cerkvijo zedinila. Istega časa, ko se je Cir z monofiziti pogajal, je bil iz sv. dežele v Aleksandriji navzoč menih Zofronij, kaj bistrumen in izvrsten bogoslovec. Zofronij je takoj spoznal, da to ni pravo lice krščanskega nauka ter je Cira lepo, celo klečé prosil, da naj ovega nauka ne razglašuje dalje. A Cir se je pozival na razne izreke sv. očetov in cerkvenih učnikov, ter je na glas bobnal, kar je že s pravnim listom v Aleksandriji opravil, da je namreč nekoliko monofizitov s cerkvijo spravil, za Zofronijeve prošnje pa se niti zmenil ni. Zofronij je tedaj hitel v Carigrad k Sergiju, da ga opozori na nevarnost, ki z nova preti sv. katoliški veri. Zofronij namreč ni vedel, da je ravno Sergij oče mladega spačka, nove krivovere, a Cir da mu je samo kum. Sergij ni rekel prav ne bev ne mev, nego je menil, da bo najbolje niti o eni niti o dveh voljah v Kristusu govoriti, ter je Zofroniju naročil, da naj za naprej molči, kar mu je neki Zofronij tudi obljubil, česar pa mi ne verjamemo, ki značajnega in iskrenega Zofronija dobro poznamo. Zofronij se je vrnil domu v Jeruzalem, a že leta 634. je bil ondi škofom in očačkom izvoljen, izlezel je tedaj tako rekoč izpod mernika in bil je na svečnik postavljen ter se je kot svetla luč zasvetil po celem krščanskem svetu. Precej je sklical škofo svojega očaškega kroga na zbor, ki je enoglasno obsodil nauk o samo eni volji v Kristusu, a Zofronij je napisal zbarsko pismo, kojega je vsem od-

ličnejm škofom doposlal, in v kojem je jasno razložil nauk o dveh voljah v Kristusu.

145. Sergij slišati kako da je Zofronij v Jeruzalemu po-
višan, zbal se je za svojo novo vero in je pisal papežu Ho-
noriyu I. (625—638) zvit list o novem prepiru, v kojem je
hvalisal zedinjenje egiptovskih Evtihcev s katoliško cerkvijo ter
je rekel, da bi krivica bila, ako bi se zavolj ene besede, koja
edini Zofronij napada, toliko kristjanov zopet pahnilo iz cerkve.
Honorij ni videl mu postavljenih zanj in stvari ni prav pre-
tehtal, ampak je le površno odgovoril, še celó pohvalil je Ser-
gija, da mu je za cerkvene reči toliko mar. Papež je mislil,
da se jutrovcji zopet zarad kake besede pričkajo in ni spre-
videl, da gre za sveto apostoljsko vero; vsled tega je tudi pre-
povedal, da ne smejo več niti o eni niti o dveh voljah v Kri-
stusu govoriti in pisati. V listu papeževem se nahajajo te-le
besede: „Mi izpovemo eno voljo Gospoda svojega Jezusa
Kristusa.“

Zadnji vesoljni cerkveni zbor, ki je pred nekolikimi letmi
v Rimu zboroval (1869), je proglasil kot versko resnico, da je
papež, kadar o veri govori nezmotljiv. Vsi nasprotniki
ovega verskega člana se pa pozivljajo ravno na papeža Ho-
noriya I. ter trdijo, da je iz njegovih zgorej navedenih besed
jasno, da se je v veri zmotil, ker le o eni volji Kristusovi
govori. Ako pa se je eden papež zmotil, pravijo dalje, kdo
nam je porok za druge, da se ne zmotijo — in tako zavra-
čajo nauk o papeževi nezmotljivosti. Pa besede Honorijeve:
„mi izpovemo eno voljo v Kristusu“, nimajo tega pomena,
kakor bi papež bil človeško voljo Kristusovo tajil in samo
njegovo Božjo voljo priznal, kar iz celega papeževega
pisma lahko do dobrega dokažemo. Omenjene besede le po-
menijo, da človeška volja v Kristusu Božji volji nikdar ne na-
sprotuje, da človeška volja zmiraj eno in tisto hoče,
kar njegova Božja volja; kakor postavimo tudi mi govorimo
o dvojih dobrih prijateljih, da sta ene volje in enega
srca, s tem pa gotovo ne tajimo, da ne bi vsak lastne svoje
nature volje imel, in da ne bi vsakemu lastno srce njegovo
v prsih njegovih tolklo.

146. Sergij, ki zborskega lista Zofronijevega niti sprejeti
ni hotel, sestavi nov verski list, kojega je „razjasnitev“
zval, ki je le eno voljo v Kristusu učil (638), a cesar je od
škofov zopet zahteval, da ga podpišejo. Vsi iztočni škofje so
vstregli cesarskemu povelju ter podpisali. Papež Janez IV.
pa je razjasnitev obsodil in zavrgel, in opat Maksim, ki je

bil svoje dni tajnik cesarja Herakleja, je določno zagovarjal katoliški nauk o dveh voljah v Kristusu.

Med tem je Sergij umrl in naslednik njegov Pavel je cesarja Konstanta (642—668) napeljal, da je osnoval nov verski list, kojega je „snov“ imenoval, in za Boga bi ga moral vsakdo odobriti. Tudi sedaj so se jutroveci cesarju klanjali ter podpisali. Takrat so bili jutrovske škofje res čreda, kojo je cesar, ako je z bičem za njimi stal, kamor si bodi sègnal. Papež Martin I. pa se cesarju ni pokoril, marveč je cesarski snov na rimskem zboru zavrgel in glavače monoteletov je proklel. Tudi Maksimu srce ni upadlo, nego na glas je sv. vero zagovarjal.

Težki križ je takrat ljubi Bog naložil sv. očetu Martinu. Cesar je namreč poslal Olimpija kot svojega namestnika v Italijo ter mu je naročil, papeža na vsak način za snov pridobiti ali pa ga iz rimskega sedeža pahniti. Olimpij je namestnik papeža med tem, ko ga je pri sv. meši obhajal, po svojem služabniku umoriti. Pa čuda, niti med obhajilom niti pri poljubu miru služabnik papeža ni videl, kar je Olimpija tako prestrašilo, da se je s papežem sprijaznil ter mu je vse dvorne nakane carigradske razodel.

147. Ko potem pride drugi cesarski namestnik Kalijopa v Rim, je papež dobro vedel, kar mu preti, in se je podal z vso svojo duhovščino v lateransko cerkev in je postavil svojo posteljo pred altar ove cerkve, da bi ondi tudi prenočil. O polnoči privré v cerkev vse polno vojakov z meči in sulicami, in z orožjem hudo rožljajo kakor bi gromelo. Papež ni hotel, da bi se zaradi njega kri prelivala in takoj se sam rad vda vojakom. Da se verno ljudstvo ne bi za svojega svetega očeta potezalo, spravili so ga še tisto noč na morje in na ladjo, ki ga je v treh mescih pripeljala na otok Naks, kjer je papež celo leto kot jetnik živel: komej toliko je bil prost, da se je semtertje skopal, a z darovi, kojih mu je verno ljudstvo donášalo, so se stražarji njegovi gostili. Ko l. 654 ladja dospé v Carigrad, pustili so bolnega starčeka papeža od zore do mraka na ladji v postelji ležati, da so se mu hudobni ljudje rogali in posmehovali, in še le zvečer so ga v ječo peljali, kjer je 93 dni ostal, in ker, akoravno ves vgnan in bolan, niti potrebne hrane ni dobival. Iz ječe ga potem peljajo na sodbo, ali prav za prav na stolec so ga tje zanesli, in neusmiljen sodnik mu je velel stati pred njim, kar je prav težko storil, opirajé se na dva beriča.

Cesar so nekdaj Jezusa krivili pred Pilatom, da ljudstvo

punta in da je sovražnik cesarja, prav tega so tudi njegovega naslednika sv. papeža Martina obdolžili. Nastopili so tožniki in priče zoper njega, ki so se bili pred dobro naučili, kar so morali govoriti. Martin jim pa mirno reče: Zarotim vas pri Gospodu, storite hitro z menoj, kar vam je volja; smrt kakovasibodi mi bo darilo iz vaših rok. — Sodnik je precej cesarju sporočil, kar je bil opravil, in potem so papeža zanesli vun na dvorišče ter ga ondi posadijo na zvišen prostor ljudstvu na posmeh, pa tudi zategadelj, da bi cesar iz svoje palače videl, kar bo se s papežem nadalje godilo. Zopet stopi sodnik pred njega ter veli beričem vso duhovsko očaško obleko raz njega iztrgati; pa beriči so mu tudi ono obleko slekli do srajce, in še ovo so mu sčesali, tako da je golo kazal. Sodnik potem zatoženca izroči mestnemu glavarju ter mu strogo naroči, da papeža takoj razseka na drobne kose. Na vrat mu obesijo železne verige ter ga v mestno ječo vlečejo, kjer so ga med navadne razbojnike posadili. Pa že črez eno uro ga preselijo v drugo ječo ter ga v isto tako naglo sunejo, da se je na rokah in nogah ranil in da je stopnice v ječo okrvavil. Martin je veliko trpel, je kaj gladiú prestal in je tudi ves ozebel, ker vse to se je sred zime godilo. Dve ženski, mati in hčer, bi se ga bili radi usmilili, pa še le zvečer, ko je nadzornik iz ječe odšel, ste si ga upali obiskati. V ovi ječi je Martin 85 dni ostal, in potem ga skrivoma preselijo na ladijo ter ga poženejo v pregnanstvo prek črez črno morje tija v mesto Kerzon (655), kjer mu je celó vsakdanjega kruha zmanjkalo, kjer je še istega leta tudi umrl ter je šel v nebesa po mučeniški venec.

148. Zgodovinarji svedočijo, da so tudi opata Maksima in dva njegova učenca, ki sta oba bila Anastazija, že leta 653 iz Rima v Carigrad peljali ter ondi obsodili zarad krivih naukov njihovih in zarad pregreh zoper državo, a cesar jih je prognal v mesto Bicijo v Traciji. Itak še enkrat vse tri mučenike v Carigrad pozovejo, ter jim naročijo, da se z carigraškim škofom spravijo; vendar junaški boritelji za pravo vero v to nikako ne privolijo, in cesar jih zategadelj veli bičati, jim reče jezike na korenu odrezati in desne roke odsekati. Res, nečloveško jih je zmandral in potem so morali zopet iti v pregnanstvo v Kolhis unkraj črnega morja, kjer so pa vsi trije náskorem pomrli zarad muk in težav, koje so potoma prestali. Tako je trinog Konštant ravnal z vernimi in vrlimi duhovniki, a med tem so mu neverni Saraceni vzeli eno pokrajino za drugo.

Dosti lepše se je obnašal cesarjev sin in naslednik Konstantin IV. „bradač“ (668—685), ki se je precej začel s papežem pogajati ter se trudil iztočno in zahodno cerkev zopet zediniti. Celó ponižno je pisal v Rim in je papeža prosil, naj pošlje poslanca v Carigrad, da se verske reči konečno pospravijo. Papež Agato je pozvedoval po vseh zahodnih pokrajinah, kakovih misli da so škofje, in ko so prišli pooblastenci iz vseh krajev v Rim, je ondi obhajal cerkveni zbor, ki je svojo vero takole izpovedal: „Kakor ste v Kristusu dve naturi, tako je dvojna naturna volja in dvojno naturno delovanje v njem.“ Med tem je Konstantin sklical vesoljni cerkveni zbor v Carigrad.

Šesti vesoljni cerkveni zbor (680).

149. Papeževi poslanci so iz Rima s seboj prinesli Agatov „verski list“, kojega so zahodni škofje na rimski sinodi (ali zboru) odobrili. V Carigradu so tudi iztočni škofje sprejeli ovi verski list, enovoljce pa so izobčili in vsled tega se je njih število zeló skrcilo. Največ jih je bilo skupej na libanonski gori, koji so se po svojem očaku Janezu Maronu „maroniti“ zvali, ki so se pa leta 1182 zopet z rimsko cerkvijo spravili. Sklepe carigraškega zbora je papež Leon II. potrdil. — Ovi zbor je proklel Sergija, Pavla, Cira in „ž njimi tudi Honorija, ki je bil ove krivovere pospešitelj.“ Zopet iz tega izreka sklepajo nasprotniki papeževe nezmotljivosti, da je bajé šesti vesoljni zbor sam prepričan bil, da se je Honorij v veri zmotil, drugač ga ne bi bil proklel. Pa navedene besede nikako nimajo ovega pomena, kojega jim sovražniki urivajo. Honorij ni bil krivoverec in zbor ga tudi ni proklel kot krivoverca, nego zbor le Honorija graja, ker je po svoji malomarnosti in neskrbljivosti krivovero pospeševal. Ako hišni gospodar domačim v nemar kletne ključje prepušča in se njegova družina vsled tega opijani, zategadelj pa gospodar sam ni pijanee, pač pa je nezmernost svojih zakrivil in pospeševal. Tudi so na carigraškem zboru brali Agatov list, v katerem papež takole govori: „Apostoljska Kristusova cerkev v Rimu po milosti Božji nikdar niti ni apostoljskih potov zapustila, niti je niso premotile ali premagale krivoverske novarije.“ Ovim besedam bi morali očetje v zboru odločno nasprotovati in reči, da so lažnjive, ker je tudi rimska cerkev imela krivoverca in sicer Honorija. Da bi škofje odobrili nezmotljivost rimske stolice in v isti sapi pa Honorija, ki je na tej stolici sedel, krivoverca obsodili, to ne more biti.

150. Cesar Justinijan II. je l. 692 sklical drugi trulanski zbor, ki bi naj npravni red v cerkvi uredil, ker peti in šesti vesoljni zbor sta se zgolj z verskimi reči pečala. Zove pa se ta zbor trulanski, ker so škofje zborovali v obokani sobani (grčki: trullos) cesarske palače. Na ovem zboru, ki je pri jutrovcih kot vesoljni zbor obveljal, se je že do dobrega pokazala velika razdraženost in nestrpljivost grških škofov do latincev; rimski papeži pa sklepov tega zbora niso nikdar potrdili.

Po teh dolgotrajnih verskih prepirih, o kojih smo zdaj razlagali in kateri so izhodno cerkev celó spridili, bila je zahodna cerkev le malo in samo včasih zadeta. Odsihmal je grška cerkev zeló pešala in si nikdar več do dobrega ni opomogla. Ova lepa pa tudi rodovitna veja na drevesu sv. cerkve se je sušila, dokler se ni celó posušila, kar pa bomo v drugem veku povedali. Prepričali smo se, da je v vseh verskih pravdah zdravo jedro Božjega nauka zmiraj pokazal naslednik sv. Petra v Rimu. Jezus je namreč Petru rekel: „Simon, Simon, glej! Satan vas je poželet, da bi vas presejal, kakor pšenico; ali jaz sem za te molil, naj ne izgine tvoja vera, in ti, kadar se spreobrneš, utrdi svoje brate.“ In res, kadar so se gledé verskih reči vsi majali, papež vendar je trdno stal kakor skala ter je tudi ostale utrdil v pravi sveti veri. V tej dobi so sovražni valovi posebno silno trkali ob ladjico sv. Petra, tako da se je večkrat močno zazibala in skorej že zajemala, a Jezus, ki se ž njo vozi vse dni do konca sveta, zapovedal je vetrovom na morji, in zopet je postala tihota in lep mir. Dober sad ovih verskih dob pa je, da se je sv. vera lepo sčistila, kakor se potoška voda sčiščuje, kadar se po skalah razbija in po kamenji spotika. Najjasniše veroizpovedanje iz tega časa je tisto, ki se sv. Atanaziju pripisuje, ki pa ni njegovo, ampak nekega nepoznanega pisatelja iz šestega stoletja.

B) Sv. cerkveni očetje — zagovorniki sv. vere.

151. „Ako veliki Bog hoče, napolni modrega z duhom razumnosti, in on izliva besede modrosti svoje kakor dež, in Gospoda v molitvi hvali; on se ravna po Njegovem svetu in nauku ter se posvetuje v Njegovih skrivnostih.“ (Sirah. 39.) — Prav v tej dobi se je velikemu Bogu dopadlo, da je izbudil

slavnih mož, ki so sloveli po svoji modrosti ter so s svojimi nauki napajali cerkev, kakor dež moči suho zemljo, koji pa so tudi sveto živeli po nauku in po nasvetih Jezusovega evangelija. Hvala ovih mož ne bode v sv. cerkvi nikdar zaspala, bliščoba ovih svetlih zvezd na nebu krščanstva ne bode nikdar ugasnila ali otemnela. „Njegov (modrega moža) spomin ne bo zginil in po njegovem imenu se bo od roda do roda popraševalo. O njegovi modrosti bodo narodi pripovedovali, in njegovo hvalo bo občina oznanjevala.“ (Sirah. 39.) — Tedaj tudi našemu slavnemu slovenskemu narodu naj oznanimo modrost in svetost velikih cerkvenih učnikov tega časa, in naj se njihova slavna imena tudi po domačih naših vaseh zvedó.

a) S v. A t a n a z i j.

152. Najsrčnejši boritelj zoper Arijevo krivovero in najpogumnejši branitelj katoliške vere je bil, kakor smo že na svojem mestu omenili, sv. Atanazij, ki si je tudi zaslužil častno ime „velikega“ in ime „očeta pravovernosti“. Rodil se je v Aleksandriji okoli leta 298 od krščanskih starišev. Že fantek je vedel cerkvene obrede tako lično posnemati, da se mu škof Aleksander kar čudi ter ga vzame v svoj škofovski dom in ga ondi po očetovsko skrbno odgojuje. Atanazij se je zelo marljivo učil in posebno je rad čital Origenove spise, po kojih si je svoj um tako poojstril, da je precej vsako besedo sovražnikov zoper sv. vero dobro presekala, in oko duha si je tako pobistril, da je na prvi pogled videl, kar se z vero ne strinja. Ker pa sama „učenost napihuje in le ljubezen poboľjša“ (I. Kor.), poda se Atanazij v puščavo k sv. Antoniju, da bi se od njega tudi pobožno in sveto živeti naučil.

Leta 319 je postal dijakon aleksandrijske cerkve in leta 325 je spremljal osivelega svojega škofa na nicejski cerkveni zbor, kjer se je bil, kakor smo rekli, prvikrat z arijei poskusil. Umirajoči škof je ljubljenelega svojega diakona duhovstvu priporočil kot naslednika svojega; ko je pa popraševal po njem, ga ni bilo nikjer najti, in tedaj je Aleksander izgovoril pre-roško besedo: „Meniš, Atanazij, da se boš odtegnil, a motiš se.“ — Res so takoj po Aleksandrovi smrti Atanazija poiskali ter ga posadili na izpraznjeni škofijski stol (328). Kot viši pastir je vedno lepo pasel čredo svojo, ter jo je hrabro obranil krivih prerokov; zategadelj so ga njegovi sovražniki zmiraj obrekovali, a tem više ga je cenilo verno ljudstvo. Petkrat so

mu krivoverci zakrivili prognanstvo; vendar mu je ljudstvo ostalo vdano, in ko se je vračal, ga je vselej z živahnim veseljem sprejelo. Zgodovinar pravi: „Cerkve so bile polne radosti in povsod so Bogu darovali zahvalne daritve.“ „Kjerkoli se je tudi na potu pomudil, povsod so ga škofje prijazno sprejeli.“

Bog je svojega služabnika večkrat čudežno ovaroval njegovih preganjalcev. Nekdaj se je bilo zgodilo, da je stopil v ladjo, da bi po Nilu zbežal pred beriči, ki so ga iskali. Že so ga sovražniki na drugej ladiji skorej došli, ko Atanazij naglo svojim zapové ladijo obrniti in sovražnikom nasproti veslati. Ko se ladiji srečate, poprašujejo beriči po Atanaziju, a on jim odgovori, da Atanazij ni daleč od tod in da ga celó lahko dobijo. Takoj se beriči podvzajajo za Atanazijem, o kojem so mislili, da se ne daleč pred njimi vozi, a Atanazij se varno pelje v Aleksandrijo. — Pastiroval je ne samo svoji občini na hasek nego tudi v prid cele katoliške cerkve celih 46 let. Nek zgodovinar pravi o njem: „Njegovo življenje, njegovo bojevanje, njegov veliki um je bolj pospešil rast krščanstva, kakor oblast Konstantina velikega.“ Umrl je v visoki starosti leta 373, ko je zvezda Arijecev že do dobrega zahajala in ko je že izhajala prva zarja zmage za vero na božestvo Sinú Božjega.

153. Najimenitnejši njegovi spisi so „zoper Arijece“, v kojih povdarja Božjo naturo našega Zveličarja ter sploh Arijece pokori, ki so napčno tolmačili besede sv. pisma, da bi utrdili svoj nauk. — Dobra je njegova „beseda zoper pagane“, v kateri dokazuje, da Kristus mora Bog in njegova vera Božja biti, drugači bi nas ne bil mogel odrešiti. Pisal je še dva zagovorna lista; prvega „do cesarja Konstantina“, v kojem zavrača obrekovanja svojih sovražnikov; drugega „o svojem begu“, v kojem dokazuje, da nikako ni iz strahu pobegnil bil iz škofije svoje, nego prav vbogal je svojega Božjega učenika, ki je velel bežati v drugo mesto, ako ga v ovem preganjajo. — Ko je prognan živel v Trevirih, popisal je „življenje sv. Antonija“ puščavnika, da bi gališki redovniki imeli lep izgled pravega meniškega življenja. Tudi psalme je mično razlagal.

Zmiraj na pobegu in vedno v nevarnosti je vendar napisal lepo število dobrih knjig, ki svedočijo učenost in pogo-rečnost njegovo. Möhler sicer pravi: „da je malokedaj nepretrgano pisal, ampak na pobegu in večkrat na nagem, kadar koli so mu pač novi dokazi zoper Arijece na misel prišli; in

da je prilično zopet povedal, kar je že pravil bil.“ Vendar ta sodba ne velja o vseh knjigah, marveč poglavitni njegovi spisi so celó lepo urejeni in dobro doslednjo pisani. — Sam pa prav pohlevno sodi o svojih spisih ter se je bal, da njegova beseda ne bi dosegla visokosti Božje vere in da njegovo razgovarjanje ne bi bilo veri na kvar.

b) Sv. Hilarij.

154. Kakor Atanazij na jutrovem, enako hrabro se je na zahodu sv. Hilarij, škof poitiers-ski (reci: poatjé-ski) boril za pravo sv. vero zoper Arijece. Rodil se je leta 320 ter je bil imenitnih, premožnih a paganskih starišev sin, koji so tudi svojega otroka v paganski veri odgojili. V Galiji so takrat vrlo cvetele znanosti, pa tudi razuzdano in pohotno življenje se je močno po deželi šopirilo. Mladenič Hilarij si je hitel nabirati znanosti, kakor si nabira čebelica medú, a razuzdanega življenja se je skrbno ogibal. Kmalo tudi spozna, da paganski nauk nima pravega okusa in nobene slaje, kar ga tako celó iznemiri, da je jel drugod iskati tečnega nauka in prave resnice. Hilarij je trkal na vrata resnice in odprle se mu so. Resnica pa je Kristus, ki je govoril: „Jaz sem pot, resnica in življenje“; in na drugem mestu: „Trkajte in odprlo se vam bo“. Pridno je čital sv. pismo kristjanov in od Boga razsvetljen je precej spoznal, da je ondi resnica doma in da je edino le krščanski nauk „resničen in opravičen sam na sebi, bolj zaželen kakor zlato in zeló drag kamen, ter slajši od medú in satovja.“ (Ps. 18). „Milost svetega Duha pa — počasnosti ne pozna“, — in tedaj je tudi Hilarij takoj v sv. cerkev stopil in z njim vred njegova žena in njegova hčer. Bil je pa tako izgleden kristjan, da so ga v Poitiersu na škofovsko stolico posadili, akoravno je imel ženo, koje se je sicer potem popolnoma zdržal. Kot škof je onim, ki so se za sv. vero potegovali, stopil na čelo in se je na vso moč Arijem zoperstavljal ter je med seboj in med Arijskimi škofi takoj zvezo prerezal. Njegov nadškof Saturnin arles-ski, ki je bil ves Arijec, je vsled tega na cesarskem dvoru dognal, da je cesar Konštancij, ki je bil Arijem vedno prijazen, Hilarija prognal na jutrovo, v pokrajino Frigijo (356). Ondi je bil navzoč na cerkvenem zboru v Selejciji (359), kjer je tako dobro zagovarjal katoliško vero, da je bil Arijem zeló na poti, in da se ga zopet znebijo, so cesarja nagovorili, naj se je smel domú vrniti. Na svečnik po-

stavljen, je pač svetil kristjanom na jutrovem ravno tako lepo, kakor doma domačim.

155. Koliko veselje je pač bilo v Poitiersu in po vsem zahodnem, ko se je vračal njih dober pastir. Kakor poskakujejo ovčice okoli vrlega pastirja, kojega so več časa pogrešale, in kakor vriskajo otroci okoli dobrega očeta, kojega že dolgo niso videli, takova radost je bila takrat v Poitiersu, ko se jim je bil vrnil visoki duhovnik. Dober vojak in junak pa ne vtakne meča v nožnico, dokler je še kaj sovražnikov, in tudi Hilarij je doma hitro zopet boj zoper Arije začel, dokler ni sovražnika celoma premagal in iz dežele zapodil. Zgodovinar Sulpicij Sever pravi, da je prav Hilarij celo Galijo arijske krivovere obranil, in da zasluži po pravici in resnici ime „zahodnega Atanazija“. Tije v Italiji se je zoperstavljal milanskemu arijskemu škofu Avksenciju. a brez uspeha, moral je pobegniti iz mesta. Umrl je leta 366. Svet dolgo ni vedel za njegov grob, in še le v najnovejšem času so našli njegovo rakev tik škofijske cerkve v Poitiersu.

Med njegovimi spisi nahajamo dva „lista na cesarja Konštancija“, v kojih cesarju odkritosrčno in naravnost očita, da se po krivici meša v cerkvene reči, in da po svoji trmoglavosti razdira cerkveno edinstvo. On pravi: „Tokrat sem Kristusu dolžen, da spregovorim, Konštancij, sedaj ti povem, kar bi Neronu, Deciju in Maksiminu povedal bil. Ti se zoper Boga vojskuješ, ti svetnike preganjaš, sovražiš oznanovance Kristusove, razdiraš vero. trinog si ne v človeških, marveč v Božjih rečeh. Ti se vernega hliniš, pa si le nov sovražnik Kristusov ter pot pripravljáš antikristu in njegove skrivne namere pospešuješ.“ — Enako oster je njegov „list do škofa Avksencija“, ki se je na cesarsko moč in pomoč upiral. Poglavitno Hilarijevo delo pa je spis „o presveti Trojici.“ V tej knjigi tolmači veliko skrivnost sv. vere, namreč nauk o večnem rojstvu edinorojenega Sinú Božjega, ki je enega bitja z Bogom Očetom. Da je Kristus pravi Bog, dokazuje posebno iz sv. pisma. Naslanja pa svoj nauk na izrek aposteljna Pavla: „Glejte, da vas kdo ne zapelje s posvetno modrostjo in prazno zvijačo po človeškem nauku, in ne po Kristusu, ker v njem prebiva vsa polnost Božestva telesno“, (Kološ. 2); in na besede Kristusa samega: „To je večno življenje, da spoznajo Tebe, samega pravega Boga, in Jezusa Kristusa, kterega si poslal.“ (Jan. 17).

c) Sv. Bazilij véliki.

156. Bazilij je v Cezareji, glavnem mestu Kapadocije, okoli leta 330 zagledal luč sveta. Bil je najstarejši sin premožnih, imenitnih pa tudi poštenih krščanskih staršev. Mati Emelija je sinčka pobožno odgojevala in njegova babica Makrina ga je vsega dobrega vadila. Bazilij sam je pozneje večkrat pravil: „Nikdar ne pozabim dobrega upljiva, kojega so besede in izgledi spoštovane gospé (Makrine) na moje še nežno srce storili.“ Najprej je obiskoval domače šole v Cezareji, potem pa si je nabiral na višjih šolah v Carigradu in v Atenah raznih znanosti. V Atenah je sklenil s svojim rojakom, sv. Gregorijem nazijanskim, blago in sveto prijateljstvo. Ko se je bil vrnil v Cezarejo, poiskal je pobožne menihe po Siriji, po Palestini in po Egiptu, da bi se po njihovem izgledu sveto živeti naučil. Potem je razdelil vse svoje premoženje med uboge in je poleg vasi Amezi, kjer ste mati njegova in sestra Makrina v nekem samostanu Bogu služili, živel kakor redovnik. Za nekaj časa se mu pridruži v samotni sv. Gregorij. Prijatelja sta bila zmiraj enih misli in enega srca; skupej sta molila, psalme prepevala, se sv. pisma učila, pa tudi skupej sta delala in si s svojimi rokami kruha služila.

Cezarejski škof Evzebij je Bazilija leta 364 komej prisilil, da ga je duhovnika posvetil. Po Evzebijevi smrti (370) pa je bil Bazilij njegovim naslednikom izvoljen ter je postal veliki škof ali metropolit Ponta in Kapadocije. Imel je sicer sprva nekoliko sovražnikov, pa s svojo ljubeznijo jih je precej ukrotil in za-se pridobil. Zoper Arijece je stal kakor skala nepremagljiv, in niti cesarska namestnika Modest in Demosten, niti cesar Valent sam ni mogel omajati njegove vere in stanovitosti. Valent je bil poslal svojega namestnika Modesta v Pont, da bi tje arijski veri pot pripravljaval. Pa katoliške vere ondi nikako niso mogli podreti, dokler se je naslanjalo na tako močen steber, kakor je bil sv. škof Bazilij. Modest se je tedaj hitro postavil na škofa samega ter ga je zmerjal, da se drzne drugači verovati, kakor cesar veruje. Modest se je čutil Samzona; a zastonj je majal ob stebru; škofa Bazilija ni omajal, in tedaj se tudi katoliška cerkev ondi ni zrušila. Modest je Baziliju pretil, da mu bo premoženje vzel, da ga bo prognal in mučil če prav do smrti; a Bazilij mu celó mirno odgovori, da vse to, sčim mu preti, njega ne more zadeti. Koji nič nima, rekel je škof, onemu se nič vzeti ne more; prognanstva ne poznam, ker sem povsod po celem

Božjem svetu doma; muk ne bom občutil, ker že skorej nimam telesa; smrt mi je pa celó draga, ker me hitreje k Bogu pripelje. Tudi sem že z večega svetu odmril in že zdavno hitim proti grobu.“ Se vé, da Modest s takim možem ni nič kaj opravil.

157. Ravno tako se je cesar sam stavil na sv. Bazilija. Velel mu je iti v prognanstvo, a prav isto noč na smrt zboli šestletni sinček cesarjev, in žena njegova je po hudih sanjah zvedela, da je krivica, ki se Baziliju godi, njeno nesrečo zakrivila, in da se sam Bog za svojega sv. škofa poteguje. Takoj je cesar preklical pismo prognanstva in je tudi sv. Bazilija poklical v tej nesreči na pomoč. Obljubil je škof sinka ozdraviti, ako se cesar zaveže v katoliški veri izrediti ga. Vendar omahljivi cesar je naprosil arijskega škofa, da mu je sina krstil, in res je cesarjevič precej po krstu umrl. Tudi sedaj cesar svojega greha ne spozna, marveč togoti se celó nad nedolžnim škofom, ter se podviza podpisati pismo, ki Baziliju zopet velevala v prognanstvo bežati. Pa roka ga ni vbogala, in koliko si je bil prizadeval, se pač ni mogel podpisati. Slednjič se mu je roka tresti začela, groza ga obleti in hitro pograbi pismo, ter ga na majhne kose raztrga, odslej pa tudi vernega škofa pri miru pusti.

Res stanovitna je bila vera sv. škofa; ali „ko bi imel kdo vso vero, tako da bi gore prestavljal, ljubezni pa bi ne imel, bi nič ne bil.“ (I. Kor. 13.) V prsih njegovih je tudi gorela vroča ljubezen do Boga in do bližnjega. Leta 368 je bila huda lakota po vsi deželi, in Bazilij je vsaki Božji dan veliko ubožcev nasitil, ne samo cezarjskih nego tudi zunanjih, ki so večkrat kupoma privreli v mesto ter so ondi živeža prosili. Ob enem je tako ostro živel, in svoje telo tako pokoril, da je Modestu zamogel reči, da niti nima telesa. Umrl je na novega leta dan 379. Lepa svitla zvezda se je na nebu krščanstva utrnila, a sedaj v nebesih še lepše sveti.

158. A Bazilij ni bil le veliki škof nego tudi duhovit učenik katoliške cerkve. Najimenitnejša je njegova „knjiga o svetem Duhu“, v koji dokazuje božestvo sv. Duha zoper poluarijce. Napisal je tudi „nauk mladenčem, kako bi s haskom zamogli brati knjige paganov.“ On pravi krščanskim mladenčem, da jih za njihov pravi poklic sicer sv. pismo najbolje odgojuje; pa dokler so še premladi, da bi sv. pismo razumeli, naj si svoj razum po ovih ostrijo. „Koji gredo v boj, se prej doma vadijo boriti, in ta vadba jim je potem

v pravem boji na hasek; pred se moramo navaditi solnce v vodi gledati, potem še le je mogoče oči v solnčno luč samo upreti. Tako se tudi vi mladenči vadite po spisih paganskih modrijanov in govornikov, da potem ložej razumete visoki pomen sv. pisma. Nikako pa ne smete ovim paganskim pisateljem celó krmila prepustiti, da vas zapeljajo, kamur jim je drago, ampak kar je dobrega, posnemajte, kar je pa strupenega, se ogibajte.“ — Krščanski slovenski mladenči, ki se učite na srednjih in visokih šolah, ste čuli nauk sv. Bazilija? Si ga li bote tudi zapomnili?!

Redovnikom na jutrovem je Bazilij napisal meniške postave, koje ondi še dandanešnji veljajo, in med jutrovcí razkolniki sploh ni druge vrste redovnikov, nego sami „Bazilijci“. — Šestavil je cerkveni obrednik, ki je v izhodnih cerkvah do sedaj merodajen. Böhlinger dobro pravi o Baziliju: „Kjerkoli se je prikazal in deloval, bil je velečasten, v mladosti v Atenah in v Cezareji kot starosta (duhovnik), v samostanu pa tudi na škofijski stolici.“

d) S v. G r e g o r i j n a c i j a n s k i.

159. Gregorij je rojen okoli leta 329 v trgu Arianci v Kapadociji. Njegov oče je bil nekaj časa krivoverec; ko pa se je bil spreobrnil, postal je duhovnik in celó škof nacijanske škofije. Mladega Gregorija je mati Nona kaj skrbno odgojevala ter njegovo srce razgrevala za vero Jezusovo. Prve šole je dovršil v Cezareji, kjer se je tudi sèznanil z Bazilijem, a potem se je v Aleksandriji in v Atenah do dobrega izšolal. Že mož prejme sveti krst in precej obljubi s svojimi znanostmi edino le Bogu služiti ter si pobožnost izvoli koj svojo nevesto.

Bazilij svojega prijatelja povabi na neko posestvo v Pont, kjer sta po meniško živela in se radovala, ako sta najpotrebnejših reči pogrešala; le samo z znanostmi sta se pečala ter ondi preživela najlepše dneve svojega življenja. Gregorij se nikakor ni mislil v verske prepire tistega časa mešati; pa prilično se je vendar zgodilo, da je postal velik borilec za božestvo Sinú Božjega, kakor je tudi zeló temeljito tolmačil skrivnost presvete Trojice. V tihi samoti in pri svojem prijatelji je Gregorij našel zadovoljnost, veselje in mir; pa otroška dolžnost ga primora, da blago mesto mirú zopet zapusti ter hiti domú staremu osemdesetletnemu očetu na pomoč. Okoli božiča l. 361 ga oče nenadoma in tako rekoč po sili mešnika posveti. Toda tolike časti se je čutil nevrednega ter je nevoljen

v prvem hipu zbežal nazaj k svojemu prijatelju Baziliju; a precej se potolaži in se vda očetovi volji in prošnjam krščanske občine ter se vrne v Nacijanc, kjer je bil desna roka svojemu očetu do njegove smrti.

160. Tudi Bazilij je postal leta 364 duhovnik in leta 370 veliki škof v Cezareji. V Kapadociji so bili ravno uredili novo škofijo Sasimo, kojo je Bazilij svojemu prijatelju ponujal. Gregorij je težko prenašal, da ga je Bazilij na ovo revno in ubogo škofijo obsodil, a vendar ga lepo in ljubo zagovarja, rekoč: „Moj prijatelj je vse obračal samo na duhovno in Božjo stran ter je tudi dolžnosti prijateljstva zanemarjal, kadar je šlo za Božjo reč.“ — Sasimske škofije pa Gregorij ni nikoli vladal, ker mu je sosedni nadškof Antim, ki je bil tudi sovražnik Bazilija, v škofijo priti zabranil. Zopet se vrne in je bil očetov pomočni škof v Nacijanci, kjer je ob času velike suše v teh krajih posebno dobrodejno deloval. Oče mu blizo sto let star umrje l. 374 in tedaj je sam vladal škofijo, a njegov naslednik biti se je celó branil, in ker so tudi škofje volitev novega škofa kakor nalašč odlagali, se jim je umaknil v mesto Selevcijo.

Med tem mu je umrl mlajši brat Cezarij, dvorni zdravnik v Carigradu in njegova ljubljena sestra Gorgonija, s kojo se je ob zadnji njeni uri pogovarjal o veselji v večnosti, in polna žive vere in trdnega zaupanja se je preselila na boljši svet. Slednjič mu tudi zamrje starovična mati Nona; v Selevciji še ga dohiti glas o smrti predragega prijatelja Bazilija. Potožil se je tedaj svojemu prijatelju Gregoriju nisenskemu, ki ga je prašal, kako da se mu godi? — „Prav hudo — je rekel; Bazilija nimam več, Cezarija pogrešam, svojega duhovnega in svojega lastnega brata. Oče in mati sta me zapustila, smem z Davidom govoriti. Telo moje je bolešno, starost me tere, skrbi se kupčijo, cerkev je brez vrlih pastirjev.“

161. Sedaj se oglasi za cesarja Teodozija duhovstvo in tudi katoliško ljudstvo carigraško ter prosijo Gregorija, da bi si vsedel na izpraznjeno ondašnje škofijsko stolico. Prav nerad je privolil, in še le, ko so mu prijatelji očitali, da mu ni mar za občni blagor cerkve, se je v Carigrad napotil. Razvajeni in nališpani Carigrašani gledajo slabotnega prišelca, celo revno oblečenega, in se ne morejo nič kaj prav za njega navdušiti: Arijei pa ga zaničujejo in se mu smejejo. Stanje katoliške občine v Carigradu je bilo prežalostno, ker so za cesarja Valenta bili Arijei katoličane popolnoma obvladali. Le nekoliko razkropljenih ovec je našel, koje je zbiral v neki borni kapelici

svojih sorodnikov. Pa iz kapele je nastala precej cerkev, ki je komaj obsegala vse verne, ki so se na gorečo besedo dobrega pastirja spreobrnili. Imenoval je tedaj ovo cerkev *Anastazijo*, t. j. vstajenje, na spomin, da je ondi v Carigradu tako dolgo zatirana katoliška vera zopet vstala. Vedel je tako lepo govoriti in tako duhovito tolmačiti sv. pismo, da se je kar trlo ljudstva pri njegovih pridigah; ker je pač srce njegovo s plamenom gorelo, je ogenj ljubezni tudi mrzla srca poslušalcev hitro razgrel. Torej ni čuda, da mu je peklenščak zaviral vrlo delovanje, kolikor je bilo mogoče. Krivoverci so ga namreč črez vse črtili in preganjali ter si poleg njega postavijo drugega škofa, hram njegov mu razdenejo ter tudi sklenejo ga zavrtno umoriti. A „ljubezen je potrpežljiva, vse pretrpi, vse prenese.“ (I. Kor. 13.) Tudi Gregorij je rad prenašal vse nadloge, da se je Bog povelečal in da se je prava vera širila. Pozneje je cesar Teodozij velel Arijem vse cerkve v Carigradu vzeti, a Gregorija je toliko obrajal, da ga je kedaj očitno pred vsem ljudstvom objel.

162. V Carigradu se je leta 381 obhajal drugi vesoljni cerkveni zbor, in ker so ondi pretresovali tudi zadeve carigraške cerkve, so takoj nekteri, posebno egiptovski škofje oporekali zoper nepostavno izvolitev Gregorija za carigraškega škofa. — Gregorij jim sicer pojasnuje, da se nikako ni vrnil za škofa, nego da je le prisiljen vbogal in prevzel ovo čast. Toda njegovi nasprotniki niso nehali ter so povdarjali posebni kanon, t. j. posebno cerkveno postavo, kojo je nicejski zbor sklenil bil, rekoč: da škof ne sme svoje škofije z drugo škofijo zmeniti, a Gregorij da je že itak škof sasimski. Tedaj svetnik vstane v zboru in tako-le govori: „Ljubljeni tovarši in sopastirji črede Jezusove! Ne bi se nam spodobilo, ki drugim mir oznanujemo, da bi se med seboj prepirali. Sem li jaz vzrok razprtije med nami, porečem s prerokom Jonatom: primite me in me vrzite v morje, da potolažite vihar, kojega pa sicer nisem jaz zakrivil. Rad se vrnem v priljubljeno mi samoto, da ne kalim miru v občini. Le en dolg še moram odslužiti, namreč smrt, in sem jo Bogu kriv; in le to vas prosim, da povzdignite na škofijski carigraški sedež moža, ki bo kaj maral za sv. katoliško vero.“

Vsi verni ga prosijo, naj bi jih ne zapustil, cesar sam bi ga rad bil zadržal, a Gregorij je ostal stanovit; samo posloval se je še pri svoji čredi in potem je odjadral. Doma je zopet iz gole ljubezni do ljudstva vladal nacijansko cerkev, dokler niso l. 383 strica njegovega Evlalija škofom izvolili.

Slednje svoje dni je preživel na očetovem selu blizu Arijanca, kjer se je ostro pokoril, pa tudi veliko lepih knjig spisal ter „se razveseljeval v senci istih dreves, koje je še fantič bil sadil in gojil.“ V stanovanje, koje mu je Jezus v nebesih pripravljal, se je preselil leta 389.

Gregorij slovi posebno kot cerkveni govornik; vsled tega nahajamo med njegovimi spisi največ govorov, v kojih je razkladal resnice sv. vere ter je branil katoliško cerkev pred njenimi sovražniki. Cenimo ga tudi začetnika mrtvaških govorov, ker je slavo govoril bratu Cezariju, sestri Gorgoniji, svojemu očetu in tudi prijatelju Baziliju. Dobro znana je njegova knjiga, koje imenuje „besedo o begu“: ker je namreč bil zbežal k očetu, ko ga je mašnika blagoslovil, je ovi svoj beg zagovarjal, ter je pisal o imenitnosti, o časti in o bremenu mešništva. Tudi je bil Gregorij prvi krščanski pesnik; vse pesni njegove so mile, navdušene, živahne in celó mladostne, akoravno je še le v svoji starosti peti začel.

e) Sv. Gregorij nisenški.

163. Tretji Kapadocijčan slavnega spomina je sv. Gregorij nisenški, brat sv. Bazilija. Bil je mlajši od svojega brata, a gotovega leta njegovega rojstva ne moremo povedati. Na visokih šolah, ki so takrat slovele, se baje ni šolal, nego se je pri svojem bratu Baziliju izobraževal, kojega vsled tega tudi očeta in učenika svojega imenuje. Odložil se je bil za duhovski stan in bil je že blagoslovljen lektor ali bralec svete cerkve. Pa nagloma zмени svoj stan ter postane posvetni zagovornik in se tudi oženi z neko Evzebijo, ki pa mu je kmalo umrla. Sedaj ga brat Bazilij pregovori in vrnil se je v duhovski stan, ker mu je tudi Gregor nacijanski pisal, rekoč: „Pravijo, da te je hudič častilakomnosti na krivo pot zvodil, da niti nisi zapazil, in da si rajši, če te zagovornika kličejo, nego če te kristjana zovejo.“ Gregorij je bil krščanski govornik, dobro je razumel krščanski nauk in temeljito je pisal o verskih resnicah. Leta 371 je bil posvečen škofom v Nisi, koja škofija je spadala pod veliko škofijo brata njegovega Bazilija. Za cesarja Valenta je bil zopet odstavljen od svoje časti in tudi prognan, ker je prej s cerkvenim premoženjem slabo gospodaril. Ko je bil cesar v boji proti Gotom ubit, je Teodozij Gregoriju dovolil se vrniti k svoji čredi. Na drugem občnem zboru v Carigradu so ga tako častili, da so ga „očeta očetov“ imenovali, in po dokončanem zborovanji ga cesar v

svoji okrožnici zove „steber katoliške pravovernosti.“ Isti zbor mu je tudi naložil častno nalogo, da potuje v Jeruzalem in v Arabijo, da pomiri ondašnje škofije, ker so se raznotere stranke kavsale med seboj. Močno se je veselil videti sv. mesto Jeruzalem, Betlehem, Oljskogoro, goro Golgato in pa obiskati grob Kristusov; a itak se mu je Jeruzalem zameril zaradi razprtij med vernimi in zaradi sovraštva, ki so ga gojili zoper svojega sv. škofa Cirila, kojih nikako ni mogel spraviti, dasiravno se je veliko prizadeval. Zopet se je vrnil v svojo škofijo, a tudi zdaj ni doživel prijetnih dni, ker ga je nadlegoval njegov nadškof Heladij, ki je bil v Cezareji nadslednik njegovega brata Bazilija. Umrli je l. 395 ter zadobil večni mir, kojega mu malopridni svet ni privoščil. O njegovi pisavi sodijo, da je izvrstna, za uho prijetna, polna jedernih misli in lepih podučljivih izgledov.

f) Sv. Janez Zlatoust (Krizostom).

164. Janez, kojega so zavoljo njegove odlične zgovornosti Zlatousta imenovali, se je porodil v Antijohiji l. 347. Njegov oče Sekund je bil velik gospod, načelnik vojaštva na jutrovem, a tudi mati Antuza je bila imenitnega pokolenja. Mati je že v svojem dvajsetem letu vdova postala in je potem edino le za lepo izgojo svojega sina skrbela ter v mladem njegovem srcu vzbujala čute pobožnosti. Znanosti se je mladenič najprve učil pri paganskih modrijanih in se je tako odlikoval, da so modrijani žalovali za njim, da so ga kristjani dobili na svojo stran. Po dovršenih šolah je služboval kot izvrsten odvetnik v Antijohiji, in že so mu najviše in najimenitnejše posvetne službe kimale, ko nagloma zapusti svet ter odslej samotno živi, premišljuje človeški poklic ter se pridno sv. pismo uči. Pobožni škof Melecij je odgojeval njegove izvrstne zmožnosti, učil ga je sv. vere ter ga tudi krstil okoli leta 369, po treh letih pa ga je posvetil kot bralca antijohijske cerkve. Ker mu je bila menda mati v tem času umrla, podal se je med menihe, ki so okoli Antijohije živeli, in sedaj se mu je zdelo, „da je v mirnem pristanišči, dokler je prejel bil na razburjenem morji.“ V samoti se je družil z možmi, ki so bili istih misli, in skupej so se vadili pobožnega življenja in učili sv. pisma, a vodil jih je učeni Dijodor, ki je bil kesneje škof tarski.

Semkaj spadajo prvi njegovi spisi. Pisal je „zoper sovražnike redovnikov“, ter je rekel, da menišstvo više stoji nad ce-

sarsko častjo; zagovarjal je tudi „devišstvo devic“. Vsled slabega zdravja se je Janez moral vrniti v Antijohijo; ondi ga škof Melecij posveti dijakona, in naslednik njegov Flavijan duhovnika (386), in mu tudi zaradi svoje visoke starosti v škofovski cerkvi mesto sebe pridigovati naroči.

165. Cesar Teodozij je bil takrat razpisal posebni davek, da bi ložej slovesno obhajal peti rojstni dan svojega sinka, cesarjeviča Arkadija. Zoper ta davek pa se antijohijčani spuntajo ter vse cesarske podobe in spomenike po mestu poderó in potrupajo. A precej so se kesali svojega čina; bili so se prenaigli, in sedaj so trepetali pred cesarjem, kojega strahovito jezo so si bili nakopali. Takoj se poslanci v Carigrad napotijo, da bi cesarsko pomilostenje izprosili; vodil jih je osiveli škof Flavijan. Med tem je pa Zlatoust doma pobite in klaverne antijohijšane karal pa tudi tolažil, in je v teh svojih govorih o spomenikih lepo pokazal svojo pastirsko modrost, svojo visoko učenost in izredno zgovornost. Vsa občina je težko pričakovala dobre vesti iz Carigrada, in v ovi mučni negotovosti je veliko prestala; edino le v govorih Janeza je iskala in našla obilne tolažbe in dobrega upanja. Kar na enkrat pa se je razlegal iz Carigrada veseli glas pomilostenja, ki je njih lica do dobrega razvedril ter njih serce zopet oveselil. Sedaj je Zlatoust svojo vrlo delo tako-le sklenil: „Ko vam je došla vesela vest pomilostenja, ste okinčali z venci očitne prostore ter ste jih s kresi razsvetili. Nadaljujte ta praznik, ovenčajte se, a ne s cveticami, ampak s čednostmi; naj sveti svetloba luči tudi za naprej, in sicer luč vaših dobrih del, ki srca razsvetljuje. Ne nehajmo Gospoda hvaležno slaviti, ki srca knezov vodi, kakor vodo potočeca. Vse to oznanite svojim sinom; vaši sinovi isto to naj svojim potomcem, in ovi zopet naj prihodnjemu zarodu naznanijo, da bodo vsi ljudje usmiljenje Božje črez našo mesto zvedeli.“ — Po teh dogodkih je še Janez dvanajst let v Antijohiji pridigoval z najboljim uspehom. Grajal je strankarska prizadevanja krivovercev, pa tudi prazno vero in paganske šege; posebno pa je mahal po onih, koji so v gledališčih radi svoje oči pasli ter se ondi niso mogli dosti nagledati zapeljivih in grešnih nazorov. Iz tega časa imamo njegova najbolja razlaganja sv. pisma: „razlaganje knjig Mojzesovih“, „evangelija sv. Matevža in sv. Janeza“, kakor tudi tolmačenje skorej vseh listov sv. aposteljna Pavla.

166. Celó nenadoma in prav zoper njegovo voljo ga imenuje cesar Arkadij leta 397 očakom carigraškim. Škofa posvetil ga je aleksandrijski očak Teofil, ki ga je pozneje po

svojih zvijačah tudi pregnal iz škofijskega sedeža. V prestolnem mestu nikako ni vtihnili gromč glas ostrega pridigarja. Karal in svaril je prosto ljudstvo, a tudi prvakom in dvornikom ni prizanesel, nego je brez milosti grajal in bičal njih pregrehe. Kakor kedaj sv. Janez krstnik je neprestrašeno premogočnemu cesarskemu zapečatniku Evtropiju povedal v l'ce, da je sovražnik cerkve, in celó pred cesarico Evdoksijo ni zamolčal, da s svojo gizdavo nošo ljudstvo pohujšuje; ravno tako ostro je zoper nevredne škofo svojega očastva postopal. Toda sčasom so se vsi sovražniki škofovi združili, da ga poženejo iz njegove stolice, a razžaljena cesarica in razdraženi Evtropij sta jim bila na čeli. Poskusili so tudi Teofila aleksandrijskega na svojo stran pridobiti, kar se jim je hitro posrečilo, ker Teofil itak nikdar ni bil prijatelj Zlatousta.

Teofil bi bil moral priti takrat na cerkveni zbor v Carigrad se zagovarjat, ker je bil velikih pregreh obtožen; a sedaj se je zgodilo, kar je skorej neverjetno. Teofil je s pomočjo cesarice na cesarskem dvoru reč tako obrnil, da je v Carigradu na zboru „pri hrastu“ (tako se je zval nek gradič) nikakor ni sedel na zatožni klopi, nego se je kot sodnik vsel na sodni stol, ter je sodil Zlatousta, kojega so dolžili, da je origenovec in še nekaj drugih zatožb so zoper njega zmislili. Ker se je Janez branil priti v ovi zbor, ga je Teofil in njegova stranka takoj obsodila in odstavila (403). Po tej razsodbi je cesar velel Zlatousta na večer že v mraku v Bitinijo prepeljati; pa med ljudstvom, ki se je spominjalo dobrot pastirja in očeta svojega, je jelo hudo vreti; pretili so se in preklinjali vse, koji niso se škofa držali, ter so tako cesarja prisilili, da je Janeza nazaj poklical. Kdo bi popisal veselje, s kojim je ljudstvo svojega pastirja spremljalo nazaj v njegovo cerkev!

167. Osramoteni in pobiti sovražniki njegovi pa niso mirovali, nego so le čakali priličnejega hipa, da bi se osvetili nad Zlatoustom. Zlatoust je nekdan bil pridigoval o „Herodijadi“, o ovi deklici namreč, ki je kedaj pred Herodom plesala ter z ličnim svojim telesnim gibanjem in zibanjem zaslužila glavo sv. Janeza kerstnika. Ta beseda je cesarico Evdoksijo hudo piknila, ker ji je menda vest očitala, da je Zlatoust prav za prav njo menil in pred očmi imel, a ne Herodijade. Takoj je zopet Teofila na pomoč poklicala in na osveti, a Teofil, ki se je carigraškega ljudstva zbal, ni se več upal ondi prikazati, nego je cesarici pismeno svetoval, da naj z Janezom ravnajo po cerkvenem kanonu, koji pravi, da škofa, kojega je

cerkveni zbor odstavil, le drug cerkveni zbor zamore zopet za škofa postaviti.

Zlatousta je pa bil cerkveni zbor „pri hrastu“ odstavil, a nobeden zbor ga ni še zopet škofa postavil. Takega dobrega svéta, po katerem se Janeza prav lahko iznebijo, njegovi sovražniki niso preslišali. Akoravno se je papež Inocent I. dobro za njega potezal, so njegovi sovražniki vendar cesarja zmotili in pregovorili, da je Zlatousta drugič prognal, in da mu vzame tudi vse upanje, da se bo kedaj vrnil, mu je takoj Arzacija za naslednika imenoval. Janez je veliko prestal, a srca ni zgubil. Za slovo je tako-le govoril: „Res veliko je valov, strašna je burja, pa ne bojimo se vtopiti, ker stojimo na skali. Naj morje šumi, skal ne bo razrušilo, naj burja buči, ladjica Kristusova se ne bo zajela. In česar bi se le bali? Smrti? Kristus je moje življenje in umreti moj dobiček. Prognanstva? Gospodova je zemlja in vse česa je polna. Zgube premoženja? Nič nismo na svet prinesli, nič posvetnega ne bomo nesli seboj. Kar ima svet strašnega, zaničujem jaz, kar ima vabljivega, ne maram tega. Ne bojim se uboštva, ne hrepenim po bogastvu, ne tresem se pred smrtjo, in za življenje mi ni, razun le za vaših duš voljo.“

168. Peljali so ga prav v deveto deželo v prognanstvo, tje v Armenijo. Potoma je sv. škof trpel veliko telesnih nadlog in kjerbodi so ga še ničvredni duhovniki mučili; a tudi v Armeniji še ni bilo miru. Slednjič bi še bil moral bežati tje za Črno morje, prav v zadnji kot države. Pa ubogega trpina so moči tako zapuščale, da ni več dosegel onega kraja, nego je na poti tje izdihnil svojo junaško dušo, izgovorivši besede Jobove: „H v a l a b o d i G o s p o d u z a v s e!“

Vrle ovce so zelo pomilovale trpečega svojega pastirja ter so neprestano tirjale od cesarja Teodozija II., da je slednjič moral sv. truplo rajnega v Carigrad prepeljati. Krasno je bilo razsvetljeno morje in mesto, ko so njegove ostanke v slavnostnem vhodu nesli v cerkev apostelnov, ter ga tamkaj položili. Cesar je pred sv. ostanki klečé molil in svetnika milo prosil odpuščenja zarad krivice, kojo so rajni stariši, a posebno njegova mati blagemu pastirju povzročili.

Slavna je njegova knjiga „o duhovstvu“, kjer med drugim tako-le piše: „Ako mešniško čast kraljevi primerjam, je una toliko imenitnejša, kakor je duša večja od telesa. Če tedaj vidiš, kako se Gospod daruje in tamo leži, in kako mešnik pred daritvijo stoji in moli in se vsi rudečijo od ove predrage kri, verjameš še takrat, da si med ljudmi in da še na zemlji

stojiš? Pa čem viša je čast, tem težje je tudi breme, celó angeljskim ramam pretežko. Kakošne čistosti in izredne pobožnosti je treba, da mešnik presveto in strašno daritev vredno doprinaša, pri kterej Gospoda samega v svojih rokah drži, med tem ko angelji žrtvenik obdajajo ter Božji hram napolnujejo, tistemu na čast, ki tukaj leži. Kakove, le povej, morajo roke biti, ki to opravljajo, kakor mora jezik biti, ki ove posvetilne besede izgovarja, kako čisto in sveto mora srce biti, ki takovega Duha prijema, ne li čisteje, kakor vse drugo? Mešnik mora tedaj po svojih čednostih nad vse druge zvišan biti, kakor je bil kralj Šavel za glavo viši od vsega ljudstva izraelskega.“

g) Sv. Ambrozij, milanski škof.

169. Ambrozijeva zibel je tekla v starodavnih Trevirih, kjer je bil okoli l. 340 rojen. Njegov oče, ki je bil tudi Ambrozij, je bil cesarski namestnik v iztočni Galiji in Treviri so bili ondi prestolno mesto; toda očeta je že prav rano zgubil, in mati se je s svojimi otroki v Rim preselila, kjer se je mladi Ambrozij dobro uka poprijel, a materino pazljivo oko ga je varovalo zapeljivih priložnosti, in materna močna roka ga je ohranila na pravem potu čednosti. Odločil se je bil za odvetniško službo in kot zagovornik je bil na zeló dobrem glasu, tako da ga je cesar že leta 370 imenoval svojim namestnikom v Liguriji in Emiliji, ki je v Milanu imel svoj sedež. Odhajajočemu je cesar naročil, da naj ondi svojo službo opravlja ne kot sodnik, nego prav kakor škof; to je bila res preroška beseda!

Milan je bil tistega časa do dobrega razdvojen, ker so katoličani in arijei v vednem prepiru živeli. Leta 374 je umrl ondašnji škof Avksencij, po veri arijec, in sedaj je bilo treba novega škofa voliti. Katoličani odločno zahtevajo, da mora viši pastir biti katoličan, a arijei kričijo ter tirjajo arijca kot škofa. Volitev se je vršila v stolni milanski cerkvi, a sveti Ambrozij je volitev vodil ter je navzoč opominjal, da naj važno delo spodobno mirno izvršijo. Nenadoma se sliši izmed množice otročji glas: Ambrozij je naš škof! Ljudstvo postane pozorno, oči jim plantijo, srca jim gorijo, milost Božja jih je ganila, in pravoverni in arijei kličejo ob enem: Ambrozij naš škof! Takrat pa še Ambrozij niti krščen ni bil in tudi v bogoslovskih vedah ni bil izurjen, zategavoljo se je na vso moč branil škofijske časti, celó zbežal jim je, da bi se ognil škofijske

stolice. Toda ko je sprevidel, da je tabart glas ljudstva res Božji glas, se jim je podal. Cesarja pa je jako veselilo, ko je zvedel, kar se je v Milanu zgodilo in takoj je potrdil izvolitev njegovo. Ambrozija so tedaj najpred krstili in potem mešnika in škofa posvetili; bogoslovskih vednosti pa ga je mešnik Simplicijan do dobrega naučil.

170. Božja milost, ki je Ambrozija na škofijski sedež posadila, ga je tudi vse dni življenja podpirala, tako da se čudimo njegovemu delovanju. Nastopil je svojo službo s tem, da vse svoje premoženje med uboge razdeli ali na občno korist obrne; pridiga vsako nedeljo in v razdelitvi sv. zakramentov je nevtrudljiv. Najlepši sad, ki je izrastel iz semena besede Božje, kojega je on posejal, je sv. Avguštin, ki se je bil spremenil po njegovih pridigah. Z Arijei se je svoje žive dni boril in je pouzročil, da so v Sremu izvolili pravovernega škofa, in še dva druga arijska škofa je spodrinil. Na cesarskem dvoru so mu odločno zapovedali, da naj bi nekatere cerkve Arijem prepustil, a Ambrozij se ni vdal, akoravno so mu s smrtjo žugali ali s prognanstvom. „Zapovedujete mi, da bi bazilike (t. j. večje cerkve) prepuščal krivovercem; pa to mi ni niti dopuščeno, niti ne hasne cesarju. Nikdar naj cesar ne misli, da ima na to, kar je Božjega, kako cesarsko pravico. Kar je Božjega, Bogu; kar je cesarjevega, cesarju; cesarjeve so palače, škofove so cerkve.“ Ambrozij je bil prijazen in dobrega srca, a tudi tako odločnega značaja, da ni stopinje na stran stopil od pravičnega pota, niti za piko ni odstopil od Božje postave. Svojim ovcam je bil res dober pastir in jih ni zapustil, kadar se jim je volk bližal, nego postavil je življenje svoje za svoje ovce; tedaj je pa tudi ljudstvo bilo svojemu škofu vdano ter ga je o vsaki sili varovalo.

171. Leta 390 se je mesto Tesalonik v Macedoniji spuntalo ter ubilo vojaškega poveljnika in več drugih cesarskih uradnikov so povlačili in kamnjali, ker so bili Tesaloničanom zaprli nekega nesramnega gledališkega igralca, kojega so radi hodili gledat. Cesar Teodozij zve ovo vest v Milanu. Po cesarji je kar zgorelo, ker je bil silno nagle jeze, in hipoma sklene se strašno nad mestom maščevati. Vendar je mirni in krotki Ambrozij zopet ohladil njegovo jezo, kakor ohladi pohleven dežek vročo zemljo, ter je cesarja prosil, da v jezi naj ničesar ne počenja, sicer pa zločince naj kaznuje, kakor so si zaslužili. Toda nek hudobni dvornik cesarja z nova podšunta, njegova jeza skipi do vrha, in da Ambrozij nič ne zve, sedaj skrivoma veli Tesaloničane grozovito kaznovati. Sicer se je cesar

zopet skesal ter je preklical krvavo svoje povelje, in je za prvimi poslanci druge poslanca poslal, koji pa prvih niso več došli. Hitro ko prednji poslanci pridejo v Tesalonik, se je raznesel glas, da bo drugi dan velika tirka na tekališči. Že zjutraj rano je tedaj v tekališče navrelo ljudi, da se je vse trlo. Pa kakor bi trenil obstopijo vojaki z golimi meči tekališče in blizo 7000 Tesaloničanov, pa tudi tujcev, krivih in nekrivih brez zaslišanja pokolejo.

Ko se strašna vest v Milanu zvé, pošlje Ambrozij cesarju list, v katerem ga za Boga prosi, da naj zarad očitne pregrehe tudi očitno pokoro dela. Nekatere dni pozneje čuje Ambrozij, da se je ravno kar v cerkev napotil k službi Božji. Takoj mu zastopi pot pri cerkvenih vratah ter mu njegovo pregreho očita, rekoč: „Dozdeva se mi, o cesar, da grozovitosti pouzročenege klanja še sedaj ne spoznaš, ko se ti je jeza že ohladila. Tvoja čast ti je na poti, da svojega greha ne vidiš, ter otemnuje pamet tvojo. Ozri se v prah matere zemlje, iz kojega smo prišli, tje se bomo zopet vrnili. Naj te ne preslepi škrlat, ki ga nosiš na svojem revnem telesu. Kojim ti zapoveduješ, imajo isto človeško naturo kakor ti in so tvoji sohlapeci. Edino le je kralj in Gospod vseh, Stvaritelj sveta in Bog! Hočeš li s svojimi očmi gledati tempelj Božji? Se upaš s svojimi nogami stopiti na sveta tla? Ali se drzneš svoje krvave roke kvišku pomoliti, da prejmeš presveto Telo Gospodovo? Ali hočeš svoja usta predragi krvi odpreti, ki si v svoji togoti toliko nedolžne krvi prelil? Odstopi! Ne predrzni se na hudobijo nove hudobije nakladati!“ — Cesar se ni vedel drugače izgovarjati, nego da je rekel, da je bil tudi kralj David prešestnik in morilec. Na to reče škof: „Ako si Davida posnemal v grehu, posnemaj ga še v pokori!“ Ova beseda je cesarja v srce zadela. Ponižno se je očitno pokoril celih osem mesecev in z obilnimi solzami je obžaloval svojo pregreho in potem ga Ambrozij zopet sprejme v cerkveno zvezo. — Prilično je tedaj cesar očitno rekel: „Prepozno sem se naučil razločevati med škofom in cesarjem; zmiraj so bili prilizovalci okoli mene, in ne davno še le sem našel moža, ki mi je resnico povedal. Enega vrednega škofa poznam, in ta je Ambrozij.“

172. Tako se je sv. škof potegoval za pravice sv. katoliške cerkve vse svoje žive dni. Njegovo ime in njegova svetost pa je tudi zaslovela po celem krščanskem svetu. Iz jutrovega sta prišla dva imenitna perzijanca, da bi se o njegovi modrosti prepričala, in polna občudovanja se vrneta v svojo

domovino. Tudi poslanci markomanske kraljice Fritigile so prinesli bogate darove za milansko cerkev ter so ga prosili, da jim poda pismen poduk o pravi veri, kar je Ambrozij z veseljem storil. Drugo leto pride kraljica še sama v Milan, a prepozno, sveti škof je bil že pokopan. V spomladi leta 397 nevarno zbolí. Tistim, ki so ga nagovarjali, da si naj od Boga podaljšanje svojega življenja izprosi, je mirno odgovoril: „Živel sem med vami tako, da se mi ne bi trebalo sramovati, ako bi še moral dalje živeti; vendar se tudi smrti ne bojim, ker imamo dobrega Gospoda.“ Kmalo potem ga dobri Gospod pokliče v svoja nebeška stanovišča.

Ambrozij je v svoji cerkvi upeljal nov obred pri službi Božji, kojega je milanska cerkev do sedanjega časa ohranila na hvaležni spomin velikega škofa. Spisal je tudi imenitne knjige „o dolžnostih služabnikov“, v koji govori o krščanskih dolžnostih sploh, a posebno še o dolžnostih, koje imajo služabniki t. j. duhovniki, ki Božjo službo opravljajo. Večno življenje, pravi Ambrozij v teh bukvah, je naš cilj in poklic, kojega človek po lepem krščanskem življenji doseže. Za izveličanje so nam potrebne štiri poglavitne čednosti: modrost, pravičnost, srčnost in zmernost. Modrost človeka nauči Boga prav spoznavati in njemu lepo služiti; pravičnost mu veli, da bližnjemu ne stori ničesar, kar sam ne bi hotel, da mu kdo včini; srčnost ga drži, da ga križi in težave življenja ne obvladajo; zmernost mu naroča, kako je treba vživati Božje darove, da si ohranimo telesno in dušno zdravje. Posebno nas še mika, da Ambrozij koncem ovih svojih knjig svojim duhovnikom med sebojno prijateljstvo priporoča: „Ohranite sinovi moji, prijateljstvo s svojimi brati, ker na svetu ni ničesar lepšega. Najslajša tolažba v življenji je, če koga imamo, kojemu svoje srce odpremo, koji naše skrivnosti v svojih prsah hrani in kojemu sree naše zaupa. Vselej in povsod zvest se naš prijatelj veseli naše sreče in bolijo ga naše bolečine, a ob uri skušnjave nas kreпча njegova beseda. Lepo govori David: „Savel in Jonatan, ki sta se ljubila in si bila draga v življenji, tudi v smrti nista bila ločena.“ (II. Kralj. 1.) In resnično, kaj je dražjega nego prijateljstvo, angelji in ljudje so sposobni za prijateljstvo! Prav Jezus sam se je prijatelja našega imenoval: „Vi ste prijatelji moji, ako storite, kar vam ukazujem.“ On nam daje izgled prijateljstva, kojega bi mi naj posnemali; On nam je odprl srce svoje, a mi mu svoja srca odpirajmo.“

V dvojih drugih spisih je dokazoval, da je Sin Božji pravi Bog in da je sv. Duh pravi Bog; tudi je evangelij sv. Lukeža lepo potolmačil. Krasne in polne pesniškega duha so njegove hvalne pesmi, koje je sv. cerkev rada v dnevni molitvenik duhovnikov uvrstila. Ali je tudi tako imenovana „Ambrozijeva pesem“: „Tebe Bog mi hvalimo“ (Te Deum laudamus), koja je neki od Boga razsvetljen pri krstu svetega Avguština prvokrat zapel, res Ambrozijeva, ni prav dognano.

h) S v. J e r o n i m.

173. Danko, profesor sv. pisma na Dunaji, je pred kratkim skorej do dobrega dokazal, da je Jeronim leta 331 rojen, dokler so dozdej vsi pisali, da je še le okoli leta 340 luč sveta zagledal. Njegov rojstni kraj, kakor sam svedoči, je bilo mesto Štridon, kojega so Goti bili razdjali, na meji med Panonijo in Dalmacijo. Učenjaki se pravdajo med seboj, ali je ovo mesto nekdanji Štridon v sedanji Dalmaciji, ali je morda naša slovenska Štrigova v Medžimurji, t. j. na polotoku med Muro in Dravo. Ovi isti Danko odločno zagovarja, da je bil Jeronim iz Štrigove v Medžimurji doma, pa tudi ima popolnoma prav, ker le na Štrigovo se zamorejo obračati besede: „na meji med Panonijo in Dalmacijo“, ne pa na mesto Štridon v Dalmaciji. Nikdar namreč Panonija ni tako globoko segala tje do Štridona v Dalmaciji, pač pa je segala rimska pokrajina Dalmacija do naše Štrigove.

Že od mladih nog se je Jeronim moral pridno učiti; sam pravi, da bi bil rajši po družinskih izbah letal, in da se je jokaj, kadar so ga iz babičinih rok izvili, ter ga k učitelju peljali, ki je celó oster bil. Mladeniča pošljejo v Rim, kjer se je pri paganskih učenjakih šolal, kjer je pa pozneje okoli leta 360 tudi sprejel sv. krst. Sprva je vesel obiskoval s svojimi tovarši grob sv. apostelnov Petra in Pavla ter tudi grobe drugih sv. mučenikov v katakombah; toda oskrunil je belo krstno obleko „na sklizkih potih mladosti“, ter se pregrešil zoper čistost, kar je pozneje zeló zeló obžaloval. Da bi se popolnoma izšolal, šel je po svetu ter dospé v Trevire, kjer ga je bliščobno življenje na cesarskem dvoru za nekaj časa omamilo; a precej se je zopet zdramil in zavedel, ter je sklenil odslej s celim srcem Bogu služiti. Iz Galije se poda v Akvilejo k svojemu prijatelju Rufinu. Ondi je začel resno misliti na redovno življenje ter se združi z Rufinom, Kromacijem,

Evzebijem Jovinom, Krizogonom in Nicejem, ki se mu je prav angelska družba dozdevala.

174. Ni prav znano, kar se je Jeronimu zamerilo, da je Akvilejo zapustil in se podal na prvo dolgo pot na jutrovo leta 373. Z velikim trudom dospe v Antijohijo, glavno mesto Sirije, kjer je od jeseni do spomladi (374) mnogo bolezni prestal. Ondi so ga mučili oni hudi sanje, v kojih je Kristusu prisegnil, da ne bo več čital spisov paganskih pisateljev Terenca, Cicerona in Virgilija, ki so se mu bili celó prikupili. Tudi je v Antijohiji slušal Apolinarija, ki je bil velečenjen in obražtan tolmač sv. pisma, preden je v krivovero bil zabredel. Koncem leta 374 se pa preseli v kalcidiško puščavo, kjer najde nekaj puščavnikov, kojih se je že dolgo veselil. Ovi puščavniki so zeló spokorno živeli ter zmiraj Božje reči premišljevali. Jeronim o nekem pravi, da trideset let ni zapustil svoje hišice in da ni nič vžival, nego skorjico ječmenovega kruha in vodo iz mlake, in o drugem, ki je v izsušenem vodnjaku živel ter ni družega zavžival, nego pet suhih smokev na dan. Takovi izgledi so ga močno mikali in ker je bil sam bolj oster značaj, jih je takoj jel pridno posnemati. Prav samotno je živel in niti iztočno vroče solnce, ki je hudo pripikalo, ga ni pregnalo iz drage mu puščave. Veliko je bedel, se dosti postil, a živež si je sam pridelaval, rekoč: „*K d o r n e d e l a , n a j t u d i n e j é*“. Obleko je nosil iz dlake in zgoreta njegova koža je že visela ob snhih njegovih kosteh. Akoravno pa se je tako ostro pokoril, je vendar moral hude skušnjave prestati. Spomin na prejšnje dni mu je silil v glavo in v srce, da se je pogosto zgrudil k Jezusovim nogam, ter jih je s svojimi solzami močil. Časih je noč in dan vpil ter usmiljenja prosil, in z rokami je tolkel po svojih prsih, dokler ni Bog burji zapovedal in je postala zopet tihota. Časih se je sam sebe in svojih grdi misli sramoval ter je odbežal kam globoko v dolino, ali pa tje na strme pečine, dokler ni svojega mesa zmagal; a zopet se mu je vrnil dušni mir, da je mislil, da v angeljski družbi prepeva slavo Božjo. Da ga skušnjavec brez dela ne najde, vadil se je pridno hebrejščine t. j. judovskega jezika, v kojem je skorej celo sveto pismo stare zaveze pisano. Tako je preživel Jeronim v puščavi štiri ali pet let.

175. Ko se je vrnil v Antijohijo, posvetil ga je škof Pavlin v mešnika, čeravno se je Jeronim tolike časti branil. Leta 380 zopet zapusti ovo mesto, ter se napoti v Carigrad, da bi se ondi od Gregorija nacijanskega učil sveto pismo razlagati.

Jeronim škofov na jutrovem sicer ni veliko obrajal, Gregorija se pa vendar večkrat v svojih spisih hvaležno spominja ter se ponaša s tem, da je tako razsvetljenega in sv. moža imel kot svojega učenika.

Iz Carigrada ga pokliče papež Damaz v Rim ter mu naroči, da latinsko besedo celega sv. pisma po grški prestavi popravi. Akoravno so ga nekteri zaradi ovega dela sumničili, rekoč, da kvasi dobro staro pismo, a pravičnejši in umnejši temu niso pritrdili, nego sv. Avguštin sodi, da se Bogu za Jeronimovo delo ne moremo dosti zahvaliti. Papež sam je učenjaka toliko obrajal, do mu je zmiraj zdaj eno zdaj drugo nalagal; da naj ali krivoverce zavrača ali da mu bolj temne izreke sv. pisma razjasnuje. V Rimu se čudnemu strogemu možu pridruži celo kolo učencev in učenk, ki občudujejo njegovo vsestransko učenost in globoko razumnost v razlaganji sv. pisma ter poslušajo zgovorni njegov jezik. Večkrat so ga obstopile pobožne gospé in svete device, in moral jim je razlagati sv. pismo. Najodličnejše med njimi so bile Marcela in njena gojenka Principija, njena sestra Asela, potem Melanija, Pavla in njena hči Julija, koje vse sv. cerkev svetnicam prišteva. Hudoben svet je Jeronima grajal, da ženske rajši podučuje od moških, a on je rekel, da on ni nič kriv, ako so rimljanke bolj ukaželjne nego rimljani. Vendar tudi sv. mož ni zmanjkalo, ki so se radi družili s svetnikom; med njimi so bili Pamahij, Marcelin in Domnijo najimenitnejši.

176. Jeronim je časih reč, o kateri je pisal, rad pretiral; sploh se z njegovim strogim značajem strinja, da je vsako reč zeló napel. Vendar se ni nikdar skregal s sv. cerkvijo, ker je bil ob enem ponižen in zeló pobožen človek, ki je pa tudi sv. pismo do dobrega razumel, in je takoj zopet popustil besedo, ako jo je bil pretiral. Istega časa se je v Rimu mudil Helvidij, učenec glasovitega arijca Avksencija. Helvidij je trdil, da je Devica Marija po rojstvu Jezusovem še več drugih otrok sv. Jožefu porodila, in ker zmota nikdar sama ne hodi, jej Helvidij pridruži še drug pohujšljiv nauk, da deviški stan neki nima nobene prednosti pred zakonskim. Jeronim je napisal zoper njega knjigo, v koji mu spodbija njegove nauke, in prav v tej knjigi je zakonskemu stanu na kvar nekoliko čudno poveličeval sveto devišstvo, a težave in nevarnosti zakonskega stanú pa je pretiral. Res, res da je deviški stan prelep stan, saj se mu večna modrost sama čudi: „O kako lep je čist rod v svetlobi“ (Modr. 19.) Vendar je tudi

pošten zakonski stan gotova pot v nebesa, na kojem si zakonska drug drugemu roke podajata in tako ložej izveličata. Prelepa je lilija, pa roža je tudi lepa, akoravno ni brez trnja.

V ovem času so tudi nekteri diakoni v Rimu hoteli toliko in še več veljati, kakor duhovniki. Jeronim, ki je bil sam duhovnik, je slišal o tem ter jih je zelo pokaral, da se nad duhovnike povzdigujejo, ki imajo ista opravila kakor škofi sami. To je bila zopet pretirana beseda; a krivoverci vendar iz ovega izreka sv. Jeronima sklepajo, da ob Jeronimovem času med škofom in duhovnikom ni bilo razločka, in da so si škofi pozneje ob svojem prilastili večje oblasti. Jeronim je namreč na drugem mestu odločno rekel, da ima le škof pravico mešnike posvečevati, duhovnik pa nikako ne; in tedaj jasno priznava večjo oblast škofovo nad oblastjo duhovnika.

177. Leta 385 je umrl njegov dobrotnik papež Damaz, in ker mu njegov naslednik ni več toliko zaupal in ker so ga tudi njegovi sovražniki z nova pikati začeli, se mu je Rim zameril in drugič se je podal na jutrovo, da bi ondi sveto deželo pa tudi Egipt obiskal. Že v Antijohiji ga je pobožna Pavla s svojo hčerko Julijo došla in od ondot so potem skupaj potovali po Siriji in Feniciji v sv. deželo. Jeronim je pobožno obiskal sv. kraje, kjer se je Jezus rodil, kjer je učil in molil in tudi umrl za nas, je pa tudi v družbi učenih judov celo sv. deželo prehodil ter se od njih marsikaj naučil, kar mu je pozneje dobro služilo pri razlaganju sv. pisma. Iz Palestine gre v Egipt in ondi posluša prednašanja slepega starčka Didima, ki je na aleksandrijski katehitički šoli učil. Ta starček je bil sicer slep na očesih, a oko duha njegovega je bilo jasneje in čvrsteje od ribjega očesa.

Zopet se je vrnil v Jeruzalem in potem v Betlehem, kjer je odslej v borni hišici živel celih pet in dvajset let do svoje smrti, kjer je ob enem tudi bil vodja menihov, ki so se bili okoli njega zbrali. Tukaj v Betlehemu se je kesal svojih grehov ter se je strašil z glasom trobente, ki bo ob sodnem dnevu strašno zapela ter nas na sodbo poklicala. Ta kraj tudi posebno milo in ljubeznjivo popisuje, rekoč: „Mestice Kristusovo je prav po kmečki šegi pohlevno in prijazno urejeno. Ušesa ti ne slišijo nobenega družega glasú nego petje psalmov. Kamur se obrneš poje oratar za plugom alelujo, ali se truden ženjec oddihuje pri pesmi, ali gornik z vinjakom obrezuje trto in zraven popeva Davidove psalme.“ Prav tako se razveseljuje Slovenec pri delu, ter si zapoje pošteno pesem!

Akoravno se je v Betlehemu samo od kruha in zelišč hranil, je vendar neprenehoma pisal in čital ter je le kratke ure po noči počival. Ondi je potolmačil več listov sv. aposteljna Pavla, a poglavitno njegovo delo je bilo, da je sedaj celo sv. pismo po prvotni hebrejski besedi naravnost na latinsko prestavil. Ova prestava je vse prejšnje latinske prestave prekosila in je sama obveljala, in je še sedaj v katoliški cerkvi med latinskimi izdajami „vulgata“, t. j. obče znana in sprejeta. Prilično tukaj omenimo, da so tudi naši duhovniki na povelje ljubljanskega kneza in škofa Antona Alojzija Wolfa, slovensko prestavo sv. pisma po besedi latinske vulgate priredili (1857). Samo od onih knjig starega veka, od kojih Jeronim ni več našel prvotne hebrejske besede, ali koje so že sprva grške bile, se je ohranila prejšna deloma popravljena, deloma nepopravljena latinska beseda. Leta 392 je Jeronim vredel „zapisnik cerkvenih pisateljev“; 135 krščanskih mož je naštel ter njih spise zabilježil. Zapisnik se začne s sv. aposteljnom Petrom in se konča z Jeronimom samim.

178. Okoli leta 393 pride Alipij, najbolji prijatelj sv. Avgušтина iz Afrike v Palestino ter ondi obiše sv. Jeronima in postane njegov prijatelj. Po Alipiju je Jeronim marsikaj o Avguštinu zvedel, a Avguštin je Jeronima že itak po njegovih spisih spoznal in visoko cenil, in tako sta se poprijatila največa cerkvena učenika tistega časa in tudi vseh časov, pa sta se tudi drug od drugega kaj naučila. Vojaški poveljnik Marcellin Avgušтина prosi, da mu naj pove, odkod da je človeška duša. Pa ponižni Avguštin mu je svetoval, da se v tej reči najraji do Jeronima obrne, ki je velikan v poznanji sv. pisma. Isto tako je sv. Jeronim vselej z odličnim spoštovanjem govoril „o svetem in učenem škofu Avguštinu.“ Ko bi Jeronim bil moral zoper pelagijce pisati, kojih nauk je sveti Avguštin že itak ovrgel, je precej popustil delo, rekoč: „V lesé ni treba drv nositi“, ali kakor bi mi Slovenci rekli: v Dravo ni treba vode nositi. In ko je Avguštin zatrl krivovero pelagijcev, mu je Jeronim vesel pisal, da si želi perutnice ptice golobice, da bi k njemu zletel ter ga objel.

Kako je bil Jeronim v pravdo o Origenu zapleten, in kako je ova pravda zakrivila, da se je z duhovnikom Rufinom, najstarejim prijateljem svojim, sprl bil, o tem smo na dotičnem mestu že poročali. Leta 397 pa sta se po prizadevanji sv. Melanije zopet spravila ter sta si v Jeruzalemu v cerkvi vstajenja lepo roke podala in potem skupaj pri daritvi sv. meše bila.

Jeronim je v tem času neznano marljivo razlagal sveto pismo, in celi svet vé, koliko zasluženja ima za dobro razumenje sv. pisma. Vse pa, kar je napisal, je potem po listih priobčil prijateljem, ali tudi drugim pobožnim osebam, koje je sv. pismo zanimivalo, a koji ga iz lastnega niso zamogli razumeti. Zategadel se ni samo učeni Avguštín pri njem oglašil, da mu je po izvirni hebrejski besedi razjasnil eno ali drugo mesto sv. pisma, nego celó dva Gota Sunija in Fretela sta mu pisala, da naj jima ona mesta v psalmih po hebrejski besedi pojasni, koja se v latinski in grški prestavi med seboj ne strinjajo. Ova moža sta Jeronima tako razveselila, da je rekel: „Kdo bi to verjel, da neolikan jezik Gotov išče pravo hebrejsko besedo, in da celó Germanija preiskuje izreke sv. Duha, dokler Grki (t. j. izobražen svet) spijo!“

Umrl je l. 420 za mrzlico v visoki starosti, ter je šel kakor zvest hlapec po zasluženó plačilo k Gospodarju nebes in zemlje. Jeronim je bil po svoji naturi silno občutljiv in takoj mu je vskipela kri; rad je tudi svojo gnal in je v naglosti celó prijateljem ktero ostro in zbadljivo povedal. Vendar je njegova podoba sploh tako lepo obsejana, da nobena senca ne more do nje, posebno tudi, ker je svoje slabosti spoznal ter pogostoma s skesanim srcem na glas Boga prosil: „Prizanesi mi, o Gospod, ker sem Dalmatinec“, t. j. ker sem mož vroče krvi. Sv. Avguštín mu daje hvalo, da je bil najučenenejši bogoslovec tistega časa, a mi dostavimo, da je bil sploh najučenejši med vsemi cerkvenimi učeniki noter do danšnjega dne. Zgodovinar Sulpicij pravi o njem: „Krivoverci so ga sovražili, ker jim ni dal mirú, duhovniki so ga črtili, ker je grajal njih življenje in pregrehe, a gotovo, vsi dobri so ga občudovali in ljubili.“

Slovinci, veselimo se in radujmo se, pa tudi hvalimo večnega Boga, da je takovega možaka zibela kedaj tekla na naših slovenskih tléh!

Naj tukaj navedemo iz številnih spisov sv. Jeronima tista nva lista, katera je pisal iz Betlehema v naše kraje. Prvi „a E m o n s k e (Ljubljanske) d e v i c e, se tako-le glasi: „Malo papirja je znamenje moje samote, ker namreč kot menih in puščavnik živim, in za tega voljo sem dolgo besedo da majhen prostor stisnil. Zakaj rad bi se z vami dolgo pogovarjal, pa pičli papirček me sili molčati. Zdaj je vendar srce premagalo revnost mojo. Pismo je sicer kratko, pa zabava dolga; toda v tej moji siročini opazite vendar mojo ljubezen, ker me tudi pomanjkanje papirja ni zadrževalo od pi-

sanja. Vé pa mi ne zamerite, prosim, da me nekaj boli; kajti jaz govorim razžaljen, jaz golčim s solzami in v jezi, vé mi niti ene pičice niste odpisale, ki sem vam že toliko ljubezni skazal. Vem sicer, da se luč in tema ne družite in da služabnice Gospodove nimajo tovaršije z grešnikom. Vendar tudi grešnica je s solzami Gospodu noge umivala, in od drobtinice svojih gospodarjev tudi psički jedó, in Zveličar sam ni prišel klicat pravičnih, ampak grešnikov; „zakaj zdravim ni treba zdravnika.“ On ima tudi rajši pokoro grešnikov kakor smrt; on nese zgubljeno ovčico na svojih ramah nazaj, in zgubljenega sina, kedar se vrne, oče vesel zopet sprejme. Apostelj celo pravi: „Ne sodite pred časom.“ Kdo pa si ti, ki tujega hlapca sodiš? Svojemu Gospodu on stoji in pade;“ In: „Kdor stoji, naj gleda, da ne pade“, in: „Drug družega težo nosite.“ Predrage sestre, drugači sodi človeška zavidnost, drugači Kristus. Ni ena in tista sodba pred njegovim stolom in v zakotji opravljičev. „Veliko potov se ljudem zdi pravičnih“, kateri bodo pozneje kot krivični obsojeni, in tudi v prstenih posodah se večkrat zaklad shrani. Petra, ki je trikrat Gospoda zatajil, so njegove grenke solze zopet popravile. Bolj ljubi, kateremu se več odpusti. O celi čredi ni govora, in zarad ene rešene bolne ovce se angelji v nebesih veselijo. Komur to ni prav, naj posluša Gospoda: „Zakaj je tvoje oko hudobno, ako sem jaz dober?“

Drugi list na meniha Antonija v Emoni je tega zadržaja: „Ko so se učenci zavoljo prednosti prepirali, je prijel nas Gospod, učenik ponižnosti, nekega otroka za roko ter je djal: „Kdor koli izmed vas se ne bo spreobrn timer, kakor otrok, ne more priti v nebeško kraljestvo.“ Da bi pa ne bilo videti, da on to samo uči, stori pa ne, je to tudi dopolnil s svojim izgledom, ko je svojim učencem noge umival, ko je izdajalca s poljubom sprejel, ko je s Samarijanko govoril, ko je sedeči Mariji pri njegovih nogah o nebesih pripovedoval in ko se je po vstajenji od mrtvih najpred ženam prikazal. Satan pa iz vrhunca arhangelske časti ni padel iz družega vzroka, nego zavoljo napačnega, ki je sovražnik ponižnosti. In judovsko ljudstvo, ki si je prvih sedežev iskalo, ter želelo, na trgu pozdravljenemu biti, je bilo od paganov pokončano, in sicer od tistih, ki so bili prej le toliko obcenjeni, kakor kapljica na vedri, a pozneje so stopili na njegovo mesto. Tudi zoper modrijane in zoper učene glave tega sveta sta bila ribiča Peter in Janez

poslana. Zato pravi sv. pismo: „Prevzetnim se Bog zoperstavlja, a ponižnim daje svojo milost.“ Glej tedaj, bratec moj, kolika hudobija je to, katerej se Bog sam zoperstavlja, in za katere voljo je tudi v evangelji ošabni farizej zavržen, in ponižni cestninar uslišan!

Deset pisem že, ako se ne motim, polnih postrežnosti in prošenj sem ti poslal, dokler ti nisi blagovolil niti enkrat ziniti, in dokler vendar Gospod z hlapci govori, ti brat z bratom ne govoriš: „To je vse predebelo“, bodeš rekel. Toda verjemi mi, ko bi me spodobnost v pisanji ne zadrževala, bi ti, ker sem razžaljen, takih naštel, da bi mi iz same jeze moral začeti odgovarjati. Ali ker je jeziti se po človeško, krivice pa ne storiti po krščansko, zatorej se v staro navado povrnem in zopet raji prosim, da ga ljubiš, kdor tebe ljubi, ter da svojemu sohlapecu odgovor privoščiš. Zdrav bodi v Gospodu!“

i) Sv. Avguštin.

179. Sv. apostelj Pavel piše Rimljanom (7): „Čutim drugo postavo v svojih udih, katera se bojuje zoper postavo duha mojega.“ Ta boj pač nosi vsak človek v svojem srci! Ova druga postava v naših udih je naša grešna volja, naša poželjivost, ki se vojskuje zoper našo boljšo voljo, ki ima dopadenje nad Božjo postavo; ova druga postava, ki se upira boljšemu našemu bitju, je pa močnejša od postave duha, in postava duha bi ob svojem nikdar ne mogla zmagati postave poželjivosti, ki jo nosimo v svojih udih. Kdo bo tedaj prišel postavi duha na pomoč, da je ova druga postava ne oblada? Tako tudi sv. Pavel prša: „Jaz nesrečni človek, kdo me bo rešil od telesne ovesmrtnosti?“ t. j. kdo me bo rešil od presilne moči hude poželjivosti mojega telesa, ki me v greh in v smrt paha? Sv. apostelj pa tudi odgovori na to prašanje in pravi: „Milost Božja po Jezusu Kristusu Gospodu našem!“ (Rim. 7.) Tedaj le takrat, če milost Božja prihiti postavi našega duha na pomoč, potem zamore človek zmagati uno drugo postavo poželjivosti.

Ta resnica menda nikjer ni tako razvidna, kakor v življenji sv. Avguštin. Celih trideset let je nosil sv. Avguštin ovo hudo vojsko v svojih prsih, in zmiraj se je upirala slaba njegova volja boljšemu človeku v njem ter mu strašen dušni nemir pripravljala; in še le takrat, ko mu je prišla milost Božja na pomoč, zamogel je zmagati postavo poželjivosti,

koje iz svoje lastne moči nikako ni mogel premagati. Potem je tudi našel zopet dušni mir, kojega je bil tako zelo pogrešal, kar sam svedoči, rekoč: „Ti si nas, o Gospod, za se stvaril, in nemirno je naše srce, dokler se v Tebi ne spočije!“

Avguštin se je porodil v numidijskem mestu Tagasti v Afriki l. 354. Njegov paganski oče Patricij je bil mestni svetovalec, sicer dober človek a silno nagle jeze. Materi njegovi je bilo ime Monika, ki je Avguština dvakrat porodila, prvokrat na svet, in drugokrat po svoji molitvi in po svojih solzah tudi za nebesa. Takšne matere ima samo sv. katoliška cerkev, in celó paganski pisatelj Libanij se jim čudi in pravi: „Kako čudne žene so pač med kristjani! Kristjana Monika je bila do svojega moža krotka, postrežljiva in pokorna; njegovo nezvestobo je mirno prenašala, in kedar se je togotil in je razsajal, bila je tiho kakor zemlja. Zgodilo se je tedaj, da je Patricij svojo blago ženo vedno bolj cenil in spoštoval, in se je tudi po njeni želji iztrgal iz rok paganske vere ter se preselil v krilo sv. matere cerkve. Jezus uči, da bodo „krotki zemljo posedli“, t. j. celi svet premagali, tedaj se prav nič ne čudimo, da je tudi krotka Monika srce svojega moža premagala in dobila v svojo last. Drugim ženam pa je pravila, ki so se tožile, da jih njihovi možje hudo imajo, da jih nikako možje ne strahujejo, nego njihovi lastni hudobni jeziki.

180. Precej po njegovem rojstvu Avguština med katehumene zapišejo, a sv. krst dalje in dalje odlagajo, ker je bila nemarna šega tistega časa, ko je Avguštin sam pozneje grajal. Kot otrok se je rad igral, in v igri kakor tudi v vsaki drugi stvari bi bil rad svoje vrstnike pokosil, ker je bil zelo častilakomen. Bukve so mu sprva celó mrzele, a kmalo se je ž njimi do dobrega sprijaznil ter jih prav marljivo čital. Iz Tagaste se preseli v Madavro, da bi se ondi dalje šolal, ker so menda tam bolje šole bile in ker je njegov oče najbolj to želel, da bi se njegov sin kedaj po znanostih odlikoval in kot učenjak slovel. Vendar se je precej zopet domu vrnil in je do šestnajstega leta doma pohajkoval, ptice streljal in še kakovo drugo norčerijsko počel. Sam nam poroča, kako je nekaj z drugimi fanti iz gole hudobije vse hruške iz sosedovega drevesa poklatil, a ne da bi jih bil željeen, ker so doma itak boljših imeli. Slabi tovarši so ga tudi rano napeljali na skliske poti zapeljivosti. Avguštin se je pozneje hudoval nad svojimi starši, zakaj ga takrat niso oženili, ker bi ga rešili razuzdanega živ-

ljenja. Pa oče je imel rajši učenjaka kakor poštenjaka, in tudi mati je vednosti visoko obrajtala, ker je menila, da ga bodo znanosti sčasom opametile in poboljšale. Krščanski starši pa bi morali rajši poslušati besede sv. apostelja Pavla: „Bolje je v zakon stopiti, kakor goreti.“ (I. Kor. 7.) Naj tedaj ne branijo svojim otrokom cela leta brez pametnega uzroka zakona, ker tako jim zapirajo vrata v pošten zakon, a odpirajo jim duri v pekel, ker jih nekako tirajo v nepošteno življenje.

Leta 371 se poda na visoke šole v glavno mesto Kartagino, kjer ga je marljivost hitro povzdignila in odlikoval se je nad unimi učenci posebno v zgovornosti. Toda hudobni pajdaši dijaki so ga spridili, in akoravno ni bil prav njihovih misli, ga je bilo vendar sram za drugimi zaostajati, če prav tudi v slabih rečeh. Pa takova sramežljivost je prava rudeča rja na mladih sreih, in nikako ni sestra one sramežljivosti, ki tako lepo rudeče omala nedolžno lice, temveč je njena morilka. Pogostoma je zahajal v gledališče, kar je njegovo poželjivost še bolj razdražilo ter ga še globeje pogreznilo. Dobra mati pa je molila in jokala, - jokala in molila pa tudi pri vsakej priložnosti opominjala svojega ljubljene sinka na boljo pot. Tako joče dobri pastirček za nepokorno ovčico, ki se je zapasla, in ki ne vé kot bi jo iskal. Pa kaj bi Avguštin ženski golč poslušal, marveč vzel si je v svojem osemnajstem letu žensko spajačico, in rodil je ž njo sinka, kojega je zval Adeodata t. j. Božjidar.

181. Bolj ga je spreobrnila neka knjiga, ki k modrosti opominja in kojo je prav z veseljem čital. Jel je tedaj iskati prave modrosti, in ko je bil presodil modrost vseh modrijanov, se je slednjič pridružil krivovercem manihejcem, koji so se hvalili, da vse vejo in vse razumejo, ter je med njimi ostal od svojega 19. do 28. leta. Dvajset let star se je vrnil v Tagasto, kjer je učil lepe znanosti in kjer ga je med drugimi poslušal tudi njegov prijatelj Alipij. Monika je silno žalovala za zgubljenim sinom, pa „Bog vse tolažbe, kateri nas tolaži v sleherni naši nadlogi“ (II. Kor. 1.), je tudi srce dobre Monike čudovitno potolažil. Sanjalo se ji je namreč, da je stala na neki deski sred velike vode, in približa se ji bliščeč mladeneč, ki se ji ljubo smehlja ter jo praša, zakaj da je tako žalostna in pobita, in zakaj toliko solz preliwa. Ko mu je bila odgovorila, da za zgubljenim sinom žaluje, jej pravi mladeneč, naj samo dobro pogleda, da sin tako stoji na tisti deski kakor ona sama. In res je precej za-

pazila, da Avguštin stoji poleg nje na isti deski. Tako je zasijal prvi žark upanja v žalostno materno srce, in jela je upati, da bo sin res kedaj za rešivno desko segnili in se tako rešil iz močvirja greha in iz valovja zmot. Celó jo je pa neki škof potolažil, pri kojem je zeló nevoljna večkrat pomoči iskali, rekoč: „Le pojdi, nikdar ne bo otrok tolikih solz zgubljen.“ Zdelo se ji je, kakor bi bila ta glas iz nebes samih slišala.

Sčasom se je preselil iz Tagaste zopet v Kartagino, da bi ondi zgovornost učil. Tje je takrat tudi prišel nek Faust, ki je bil manihejski veri pravi steber in kojega so ovi krivoverci prav kot svojega preroka častili. Avguštin se pogostoma ž njim pogovarja, a njegovi odgovori so bili sicer gladki in sladki, lepa lupina, pa brez jedra; ponujal mu je, kakor Avguštin sam pravi, zlat — pa prazen kozarec, in tako je Avguštin zopet jelo žejati po resnici, in vezi, ki so ga na manihejce vezali, so takoj zeló popuščale. Čutil je, da so bile vezi sužnosti, a ne vezi Božje resnice.

182. Avguštin je sklenil se iz Kartagine v Rim podati. Mati ga je do broda spremljala ter ga lepo prosila, naj vendar doma ostane, in če že noče vbogati, je bila voljna tudi v Rim ga spremljati. Da bi se matere iznebil, jo je zagotavljal, da se še ne odpelje, nego da hoče še ugodnejega vetra pričakati; pa precej ko je mati odstopila, poda se na ladjo ter se odpelje. „Nalagal sem svojo mater, takovo mater, in potem sem pobrisal,“ tako se je pozneje sam pred Bogom spovedoval. Zjutraj ob zori je stopila Monika na morski obal, a ladje ni več videla, ki ji je Avguštin odpeljala; jokala je in tolažila ter se zopet vrnila domú, kjer je neprenehoma molila za svojega sina.

V Rimu je Avguštin na smrt zbolel; da takrat v svojih grehah ni umrl, pripisuje sam gorečej molitvi svoje matere. Ko je ozdravil, jel je zgovornost učiti, in ker je v Milanu ravno tudi takega učenika trebalo, se je Avguštin tje preselil in je tudi dobil službo učenika zgovornosti. Ondi je obiskoval sv. škofa Ambrozija, kojega so zavolj njegove blagodušnosti tudi krivoverci visoko obražtali; pridno je tudi poslušal njegove pridige, niti ene ni zamudil sicer ne zategadelj, da bi se česar naučil, nego da bi se sam prepričal, je li Ambrozij tak govornik, kakor je na glasu ali ne.

Med tem je prišla njegova mati za njim, ljubezen jo je pritirala za sinom v Milan. Prav kakor angelj varh je zopet ondi bila zmiraj poleg svojega Avguština ter ga je na vse dobro napeljevala, a od hudega odvrčala. Tudi beseda Božja

je že nekaj upljiivala na njega; pa „besede le mičejo, izgledi vlečejo“, in tako je tudi slednjič lep izgled učenega osivelega modrijana in govornika Viktorina, ki je očitno prestopil v sv. katoliško cerkev, Avgušтина potegnil za seboj na pravi pot. „Moja duša je kakor suha zemlja“ (Ps. 142.), tako suho je bilo srce sv. Avgušтина, a že je tudi rosila rosa milosti Božje na njega. Djal je tedaj svojemu prijatelju Alipiju: „Kaj se godi, kaj slišimo? Nenčeni vstajajo in potegujejo nebesa na se, mi mrzli učenjaki pa se valjamo v mesu in krvi!“ Takšen je Avguštin zbežal iz hrama, kjer je stanoval, na vrt in je ondi pod smokvo jokal in zdihoval: „Gospod, boš se li na večno srdil? Ne spominjaj se mojih pregreh! Kako dolgo porečem: jutri, jutri! Zakaj ne precej, zakaj bi takoj ne storil konca svoji nesramnosti?“ Takrat zasliši od nekod mili glas: „Tolle, lege“ t. j. vzemi in beri! Nemudoma se vrne v izbo, kjer je sv. pismo na mizi ležati pustil, ga vzame v roke ter ga odpre in njegovo oko zadene na besede: „Ne v požrešnosti in pijanosti, ne po hramih nesramnosti, ne v prepiru in zavidu ne živimo, nego oblecite našega Gospoda Jezusa Kristusa in ne strežite mesu v poželenji!“ (Rim. 13.) In kakor nekda sv. Pavlu, kakor bi mu luskinje odpadale raz njegovih dušnih oči, in spregledal je in našel je resnico, kojo je toliko let iskal. Milost Božja je zmagala, a slaba človeška volja pa, ki se je milosti dolgo upirala, ležala je ob tleh.

183. Hipoma se preseli Avguštin s svojimi prijatelji na neko pristavo na deželo, ker se je v veri utrjeval ter je v ta namen bral preroka Izajaja; prepeval je tudi psalme, kojih visoki pomen ga je zelo razveseljeval. Tukaj je spisal prelepo knjižico „samopogovori“, v koje nam kaže, da se Bog spoznava po veri, po upanji in ljubezni, in da naj svojo dušo od posvetnega in časnega odvrčamo in na Božje reči vežemo. Tudi knjigo „o neumrjivosti duše“ je ondi napisal.

Avguštin je bil 32 let star na veliko soboto leta 387 v Milanu od sv. Ambrozija krščen. Kdo bi popisal, kako je materi srce veselja igralo, ko je videla, kar se godi: tako se je veselila žena v evangeliji, ki je po velikem trudu zgubljen zlat zopet našla!

Vse to, kar je preživel in pretrpel, kako se je spotikal po svetu, kako se je vojskoval zoper svojo napčno voljo in kako ga je Jezus slednjič premagal in potegnil na svoje srce, vse to je Avguštin objavil in vsega tega se je očitno spovedal v svojej knjigi, kojo toraj „samospoved“ imenuje. Kakor se

v čisti vodi do dna vse vidi, tako v tem spisu vidimo do dna v srce sv. Avgušтина.

Ob enem s sv. Avguštinom sta bila tudi njegov prijatelj Alipij in njegov sin Božidar krščena. O svojem sinu Avguštin sam tako-le govori: „On je bil po telesu sin greha mojega; a ti o Bog, si dobrega mladeniča iz njega naredil. Bil je okoli petnajst let star, a po razumnosti je prekosil marsikterega starega učenega moža.“ — Po sv. krstu so si iskali zavetja, kjer bi lahko mirno Bogu služili ter se napotijo domú v Afriko. Dospejo do mesta Ostije, ki ob morji leži in ondi menijo stopiti na ladijo. Nekega dne slonita oba Avguštin in njegova mati pri oknu, iz kojega sta imela lep izgled v ograd ter se pogovarjata o veselji svetnikov v nebesih, kojega oko ni videlo, uho ni slišalo in nobeno srce ni občutilo. V mislih se povzdigneta nad solnce in zvezde ter zdihujeta, da bi skorej že prišel čas, da zaslišita veseli glas Božji: „Pojdi v veselje svojega Gospoda!“ Potem Monika spregovori besedo in reče: „Sin, kar mene zadeva, me nič več ne zanima živeti. Ne vem, kaj bi še tukaj imela opraviti in zakaj še živim, ko me na svetu nič več ne veseli. Le radi tega sem si želela še nekaj časa živeti, da bi se ti pokristjanil, preden umrjem. Nisem pričakovala, da mi bo ljubi Bog dal doživeti, da te gledam Božjega služabnika, kojemu svet mrzi. Kaj pa tedaj še delam tukaj?“ Pet ali šest dni pozneje je mati Monika zbolela; enkrat je prav omedlela, in ko se je zopet zavedla, rekla je Avguštinu in njegovemu bratu Navigiju: „Bosta tukaj svojo mater pokopala?“ Avguštin je tiho djal ter se je komaj solz zdržal. In zopet je spregovorila in je rekla: „Pokopljita to telo, kjer vama drago in naj vama ne bodi na skrbi, a to vaju prosim, da se me spominjata pred altarjem Božjim, kjerkoli hodita“; kmalo potem je izdihnila svojo sveto dušo. Avguštinu je srce žalosti pokalo, ko je svoji preljubljeni materi oči zatisnil, a Božidar je na glas kričal, ko je babica minila, in komej da so ga vtolažili. Lepo so dobro mater tudi spravili „in med tem, ko je bilo truplo položeno kraj groba, se je darovala daritev naše cene (t. j. daritev sv. meše), kakor je bilo navadno.“ Že takrat tedaj je bila krščanska navada moliti za rajne in tudi zanje darovati daritev sv. meše.

184. Po materni smrti pa Avguštin ni šel na morje, ampak v Rim ter je ondi s svojimi prijatelji blizo deset mesecev ostal, in še le leta 388 se je prepeljal v Afriko. Doma je oddal vse, kar je gleštal, da bi ga posvetne skrbi več ne mo-

tile pri molitvi, pri premišljevanji in pri opravljanji dobrih del, in je živel s svojimi tovarši na nekem majhnem posestvu poleg domačega mesta Tagaste. — Prilичno potuje Avguštín v bližnje mesto Hipo. Tamošnji škof je ravno bil pridigoval, kako zelo mu je treba dobrega duhovnika, ko je tudi Avguštín bil v cerkvi navzoč. Takoj ga ljudstvo prime in ga škofu predstavi ter lepo prosi, da jim ovega moža v mešnika posveti. Avguštín se brani in joka, a slednjič se silnim prošnjam itak vda ter postane duhovnik hiponske cerkve. Goreče je oznanjeval besedo Božjo namesto že ostarelega svojega škofa. V Hiponu je ustanovil zaporedoma več moških in ženskih samostanov, v kojih je veliko oseb obojega spola veselo Bogu služilo. Sicer se je časih kdo izmed njih tudi spozabil ter Bogu zameril, in Avguštín je kedaj izustil znamenite besede: „Še nisem kedaj boljših ljudi videl, kakor dobre v lepo urejenih samostanih, pa tudi slabejih ne nego so sprideni menihi.“ Ko je bil hiponski škof še bolj oslabil, bil je Avguštín v škofa pomočnika posvečen, in ko je škof njegov leta 395 umrl, so ga naslednikom izvolili in odslej je do svoje smrti pasel ovčice hiponske cerkve.

Kot škof je živel s svojo duhovščino prav po meniško. Kar so gleštali, je bilo vseh in živeli so iz skupnega premoženja, kakor nekđaj kristjani prvenci v Jeruzalemu. Jedli so pri eni mizi in nad mizo so bile zapisane besede:

Kdor bližnjega vsakod obirati mora,
Pri mizici ovi nima prostora.

Če je kdo njegovih duhovnih med obedom se v naglici pridušil, so mu takoj nekaj njegovega vina odlili. Oster post je storil, da so jim tudi proste jedi teknile, in krščanski pogovori so bili pri kosilu za poboljšek. Sv. škof je bil dober oče, imel pa je tudi vrle sinove duhovnike svoje. Nosil se je čedno, a nikdar imenitno, in ko mu je nekdo prekrasno obleko bil podaril, jo je prodal, in kar je izrešil, je ubogim privoščil, rekoč: da taka obleka ne pristuje niti stanu njegovemu, niti se ne strinja s sivimi njegovimi lasmi. Za zločince je rad poprosil pri posvetni gosposki, da jih ni umorila, marveč jim dovolila časa pokore. Sv. vera tako postopanje odobrava, ker sam Bog „veleva solncu svojemu, da vzhaja nad hudobnimi in dobrimi in daje dež pravičnim in nepravičnim.“ (Mat. 5.) Sicer prizanesljivost tudi vselej ne velja; časih je hudobnežu milostljiveji, kateri ga tepe, a grozovitneji, koji ga gladi. O koliko ljubezen in mi-

lost bi starši mnogokrat storili svojim otrokom, ko bi o pravem času šibo vzeli ali tudi vojko namočili!

185. Ženske na svojem domu ni trpel, niti sestre ne, pa tudi stričnic ne; rekel: kjer je ena ženska, tje še več drugih zahaja, a treba je vsako nevarno priložnost odstraniti in slabim govorom v okom priti. Pridigoval je mnogo mnogokrat, časih pet dni zaporedoma, časih tudi po dvakrat na den. Kjer se tako obilno seje, tam se kaj naveje! Beseda njegova je bila prijazna in srčna, pa je tudi v srce segala. Rekel je postavimo: „Brez vas se nočem izveličati, pokaj pa sem škof? Zakaj sem na svetu, kakor da v Jezusu živim, in da z vami v njem živim? To je moja čast, moja slava, moje veselje in bogastvo!“ Molitev je svojim vernim celó priporočal, ter je tudi djal, da sta post in miloščina perutnici, po kojih se molitev k Bogu dviga.

Že takrat so bili marsikteri kristjani za vsakdanje obhajilo, a drugi so bili zoper to razvado; sv. Avguštin pa je stvar tako-le razsodil: „Vsak naj stori, kar se mu dobro dozdeva, in nobeden ne bo oskrnil Telesa in Krvi Gospodove, če se oba za čast presvetega zakramenta poganjata. Saj se tudi Cahej in stotnik (o kojih sv. evangelij govori) nista med seboj prepirala in ni se drug črez družega povzdignil, akoravno je prvi Gospoda vesel sprejel v svojo hišo, drugi pa je rekel: „Gospod jaz nisem vreden, da stopiš pod mojo streho.“ Tako je sv. učenik vsako reč na ljubezen upiral, a nobene ni pretiral.

Dvoje njegovih knjig govori „o dobroti zakona“ in „o sv. devištvu“. Rekel je, da kdor devištvu hvali, naj zategadel zakona ne zametuje. Sv. čistost je med najimenitnejimi Božjimi darovi, in ponižnost jo najbolje varuje. Izgled devicam je postavil deviško Mater Božjo, ki je že pred, kakor jo je bil angelj pozdravil, vedno čistost Bogu zaobljubila. Znamenite so njegove knjige, kojim je postavil ime „preklic“, ker je na konci svojega življenja še enkrat vse svoje brezštevilne spise pregledal, ter je zaporedoma vse preklical, kar ni bilo popolnoma resnično in pravično.

186. Sv. Avguštin bi sploh svoje življenje dal za svoje ovce. Ko ob večeru njegovega življenja divji Vandali prihrumejo iz Španskega v Afriko, sta ga dva skofa vprašala, jeli je smeti bežati pred sovražniki po besedah Kristusovih: „Kadar vas v ovem mestu preženó, bežite v drugo.“ (Mat. 10.) Avguštin jima ju dolžnost lepo razjasni ter pravi, da morata čredo Gospodovo pasti, „ktero je odkupil s

svojo krvjo“, nikako pa je ne smeta zapustiti: „Le najemnik in kdor ni pastir, vidi volka in pusti ovce in odbeži.“ (Jan. 10.) Le takrat bi škof smel pobegniti, ako je on sam v nevarnosti, čreda pa ne, ki še ima zraven skofa tudi drugih pastirjev; pa tudi takrat, ako bi vsa čreda zbežala, tako da bi pastir ne imel nikogar več pasti, bi smel škof pobegniti. Kar je pa drugim škofom naročal, je tudi sam storil. Kruti Vandali so rušili mesta, morili prebivalce, pustošili deželo ter dospeli do hiponskega mesta. Avguštin je ostal med svojimi in je govoril o pravičnih Božjih sodbah, pa tudi o njegovem neskončnem usmiljenji. Prosil je Boga, da naj ali sovražnika prežene, ali svoje služabnike v trpljenji pokrepča, ali pa ga naj k sebi pokliče. Slednja volja se mu spolni. Tretjega meseca, odkar so Vandali mesto oblegali, ga strese huda mrzlica. Pa tudi na smrtni postelji je sv. škof pomagal, komur je le mogel. Prinesli so mu namreč bili bolnika, ki ga je prosil, da mu naj roke poklada, da ga ozdravi, in precej ko mu je roko položil bil na glavo, je bolnik ozdravil. Avguštin je bil prav podoben Jezusu na križi: drugim je pomagal, a sam sebi ni hotel pomagati. Leta 430 je mirno v Gospodu zaspal.

Največ knjig je spisal Avguštin zoper krivoverce manihejce, donatiste in pelagijce, o kojih smo na svojem mestu deloma že govorili; nekoliko drugih smo tukaj omenili, a vseh ne moremo imenovati, da nismo preobširni. Vendar one knjige ne smemo prezreti, ki je najobširniša in menda najlepša med vsemi spisi cerkvenih učnikov, namreč knjigo „o kraljestvu Božjem“. V ovih knjigah oporeka paganom, da bi katoliška vera kriva bila nadlog, koje trpi rimska država, in jih zagotavlja, da bi sv. vera rimsko državo bila osrečila. Njeni pogin so zadolžili edino le krivi bogovi, ki niso zamogli rimske države nesreče in nevolje ovarovati. V Božjem kraljestvu t. j. v sveti cerkvi sploh ljudje niso nesrečni nego srečni, ne samo na tem svetu, nego še pričakujejo tudi večno veselo življenje. Božje kraljestvo, t. j. občina vernih na zemlji, se je začelo z Abelnom, a kraljestvo hudiča ali sveta, se je začelo s Kajnom; kakor je Kajn svojega brata do smrti sovražil, tako se vse čase vojskuje kraljestvo hudiča zoper kraljestvo Božje na zemlji. V starem zakonu se je kraljestvo Božje komaj obranilo pogina. Tedaj je Bog poslal svojim na pomoč svojega Edinorojenega Sina Jezusa Kristusa, ki je kraljestvo hudičovo zmagal in podrl, pa tudi vsem svojim izvoljenim do zmage pomagal. Še le ob konci sveta bo pravični Bog odločil plevel

od pšenice; kraljestvo hudičevo bo prekucnil v pekel, kjer bodo prokleti goreli pri hudiču, za kojega so se na svetu vojskovali; a kraljestvo Božje se bo preselilo v nebеса, kjer bodo verni svojo zmago obhajali pri veseli večni večerji, pri Jezusu, ki jih je k zmagi vodil.

k) Sv. Gregorij vélikí.

187. Papež Gregorij I., zaradi svojih vélikih zaslug za cerkev Kristusovo vélikí imenovan, se je okoli leta 540 od bogatih in plemenitih staršev v Rimu porodil. Spoštovan rimski starašina Gordijan je bil njegov oče, a mati mu je bila pobožna Silvija, ki je po smrti svojega moža bila v samostan stopila. Že zavoljo svojega plemenitega pokolenja je bil Gregor poklican na visoko službo, ker kdor se že visoko rodi, lažje hitro še višje zleti; pa tudi po skrbni odgoji in po lastnem trudu se je tako izobrazil v vseh vedah, da ni bil samo visoko postavljen na svečnik, nego je ondi tudi lepo svetil. Akoravno nobene vede ni zanemarjal, je vendar posebno pridno študiral spise latinskih cerkvenih učencov: sv. Avgústina, sv. Jeronima, sv. Ambrozija, k čemu ga je gotovo njegova sveta mati nagibala, ki ga je zmirom vsega dobrega vadila. Kako dobro je ove sv. učenike razumel, kaže lep uspeh njegovega truda, da je bil pozneje Gregorij sam ovim velikim cerkvenim učencem prištet.

Ne dolgo potem, ko se je bil izšolal, ga je cesar Justin mlajši postavil velikim sodnikom ali pretorjem v Rimu. Akoravno so bile tistokrat ondi prav sitne razmere ne samo v cerkvi, kjer so se za troja poglavja pravdali, ampak tudi v državi, kjer so se Longobardi in Grški jutroverci za Italijo in za Rim pipali, je vendar spretno deloval in ni se mu nič zavrnilo v službovanji, tako da so bili Rimljani s čista zadovoljni z njim. Visoka čast, v kateri so ga povzdignili, pa Gregorija nikako ni zaslepila, nego čem višje je stal, tem lepši razgled je imel nad svetom in tem bolje je videl, da je vse posvetno nečimerno. Krščanska čednost, ki jo je mati učila, se je krasno razvijala in prave pobožnosti svetla luč, ki jo je v mladem srcu užgala, mu je svetila vse žive dni. Po smrti svojega očeta je tedaj pustil svojo visoko službo in je vse svoje premoženje za dobro obrnil, ter med uboge in sirote razdelil. Šest velikih samostanov je ob svojem postavil ter bogato obdaril; slednjič je še očetovo hišo za samostan prenametil, v kateri je tudi sam živel po redovnih pravilih sv.

Benedikta, kjer mu je neki najlepši čas njegovega življenja tekel. Ondi se je ostro postil in pogostoma je bedel ter sploh redovne dolžnosti tako na tanko opravljal, da je slabotni njegov život potem celo življenje nekoliko hiral.

Že leta 577 ga je papež v samostanu poiskal in dijakona rimske cerkve posvetil in papež Pelagij II. ga pošlje kot svojega poslanca na carigraški cesarski dvor, kjer se je pokazal razumnega zastopnika, ki je cesarja in papeža, ki sta si bila v svaji, takoj spravil. V Rim se vrnivšemu papež dovoli zopet v samostan stopiti, kjer ga redovniki zaradi njegovih lepih čednosti opatom izvolijo. Papež je zmiraj rad poslušal njegov svét in njegovo pero je dobro služilo rimski cerkvi. V tem času menda je videl v Rimu na trgu lepe mladeniče angleške, s kojimi so tržili, kakor s kakim blagom ter jih v sužnost prodajali. Ovi narod se mu je takoj zasmilil in sklenil je iti med Angleže kot misijonar. Že se je bil napotil na Angleško, toda rimsko ljudstvo gre nad papeža, ter ga prisili, da Gregorija nazaj pozove, ker rimsko ljudstvo ni htelo pogrešati tolikega svojega svetnika in dobrotnika. Leta 590 umerje Pelagij, ko je ravno v Rimu strašna kuga razsajala, in Gregorij je bil od ljudstva, od duhovstva in starašinstva enoglasno papežem izvoljen. Zastonj se je branil tolike časti, zastonj je tudi prosil cesarja Mavricija, da bi volitve ne potrdil, moral se je volji Božji podati, pa tožil se je, „da znotraj pada, le zunajno da je zrastel“, in bal se je, da ga kje obilna posvetna in cerkvena opravila „ločijo od ljubezni Božje.“ Da bi strašni pomor prenehal in da bi jezo Božjo potolažil, je Gregor takoj napovedal očitne molitve in procesije, in pri slednjem obhodu je neki Gregorij videl na angeljskem gradu statí angelja, ki je svoj meč v nožnico vtikal v znamenje, da bo sedaj pomor jenjal.

188. Kar je rimska cerkev imela dohodkov, je Gregorij odločil kot dedščino ubogemu ljudstvu. Štirikrat na leto je delil duhovnikom, redovnikom, cerkvam, služabnikom in tudi bolnišnicam določeno miloščino; prve dni vsakega meseca pa je ubogim, česar jim je ravno trebalo, doposlal. Bolnikom in nevoljašem je dovažal živeža, in ubogim, ki so se sramovali vbogajme prositi, je iz papeževe mize na dom pošiljal. Kar je prej sam mislil opraviti za ovi posel, je sedaj odločil opata sv. Avgušтина ter ga je poslal s 40 benediktinci na Angleško, da bi ondí seme besede Božje zasejali. Gregorij je povsod skrbel za natančen cerkveni red in za lepo krščansko življenje pa tudi za dobre in modre pastirje, in kar je

bilo napčnega, je vselej naravnost povedal in grajal. Ko je on sedel na papeževem stolu, so se ga bali in ga spoštovali sicer svojevoljni carigraški cesarji, divji Longobardi se ga niso upali lotiti, in koji so se bili v pravdi o trojih poglavjih ločili od cerkvene edinosti, so se radi zopet vrnili v sv. cerkev. Umrl je leta 604.

Dasiravno je Gregorij rad pridigoval in učil ter sploh v svoji službi s poslom bil preobložen, je vendar še toliko napisal, kakor še nobeden papež, izvzamemo samo papeža Benedikta XIV. Izgledno je njegovo tolmačenje „Jobovih knjig“ in dobre so njegove knjige „o pastirstvu“. V ovi knjigi podučuje duhovnike, kako bi se naj vedeli kot učeni, mešniki in pastirji, da svoj namen dosežejo. On pravi, da naj nikdo ne postane duhovnik, kojega Bog ne kliče in koji nima potrebnih čednosti, nikdo se naj ne vsili v ovi stan. Ako je pa duhovni pastir vso svojo dolžnost storil, se naj varuje gizdosti, da ga napuh ne napihne in mu zaslužnja ne ukrade. Vredel je veličastno in prelepo cerkveno petje, koje duhovniki še sedaj pojó pri sv. meši in pri drugih cerkvenih opravilih. Pa Gregorij ni bil le velik cerkveni učenik, nego je tudi posvetne vede cenil s činom in besedo, ter je gladko rekel: „Zanikujem, da bi kdo razumel globoke misli sv. pisma, koji ne pozna posvetne vede.“ Tedaj je pa debela laž, da bi Gregorij posvetne vede kedaj zaničeval ali stare klasike požgal bil, kar mu njegovi sovražniki očitajo; le to mu ni bilo po volji, če se je kdo toliko pečal s paganskimi pisatelji, da je zraven njih branje sv. pisma zanemarjal.

3. poglavje.

Notranja cerkvena ustava.

189. V tej dobi sv. katoliška cerkev ni bila več zaničevana in preganjana dekla v rimski državi, nego je postala gospodinja, ki je prav že zapovedovala. Svet je spoznal, da je sv. cerkev Božja naprava, da je nevesta Kristusova, in takoj se ji je prav globoko vklanjal; kralji in cesarji so zvesto poslušali, kadar je spregovorila, in ljudstva in narodi so se čutili srečne v njenem krilu. Krščanski duh je oblažil vse državne naprave in postave; pred so bile postave in zakoni

nezreli sad človeškega uma, a sedaj so dobili po večni resnici okus dozorelega sadú. Državna oblast ni več z mečem po cerkvi mahala, nego prijateljsko ji je v roke segala in tako se je začejala lepa zveza med državo in cerkvijo, med cesarsko in duhovsko oblastjo in celo prednost duhovske oblasti nad posvetno je obveljala. Pomenljive so tedaj besede, ki jih je Konštantin véliki govoril na nicejskem zboru: „Vas duhovnike je Bog postavil, in vam je dal oblast tudi nas soditi, vi nas tedaj po pravici sodite; vas pa ne morejo ljudje soditi, nego vi čakate, da vas bo sam Bog sodil.“ Pa prijateljski oblasti ste se časih tudi sprli med seboj, ker je država čez mejo segala ter tudi htela v tujem hramu zapovedovati; cerkev je tedaj semtertje škodo trpela ter je bila primorana svoje hišne pravice braniti. Nekteri cesarji, kakor postavimo Konštancij, Konstant in drugi so hteli kristjane po vsej sili prave vere naučiti, in vendar Jezus ni cesarjem, nego edino le apostelnom in njih naslednikom zapovedal: „Pojdite po celem svetu in učite vse narode.“ Rovarji krivoverci, kojih smo celi red našteji, so v nekterih krajih cerkev popolnoma podrovali, a zveča so pa le zemljo zrahljali, da je potem setev Božja tem krepkejša rastla.

a) D u h o v s t v o.

Prvaštvo rimskega škofa.

190. V drugi dobi se je prav pokazalo, da je rimska cerkev središče cele katoliške cerkve, in da je papež pastir cele krščanske črede; to mora vsak videti, koji ima odprte oči, in le tisti, koji sam rad žmeri, tega ne vidi. Rimski cesarji so večkrat nedolžne cerkvene pastirje preganjali ter jih celó iz njihovih sedežev devali in za stiskane ni bilo nikjer brambe, kakor pri rimskem papežu, zatorej so se tudi na njega obračali. Škofje in očaki na najimenitnejih sedežih so bili večkrat v verske zmote zapleteni, prav mogočni stebri sv. cerkve so se majali, le papeži so stali kakor skala sred divjega valovja ter so zmiraj samo resnico trdili. Sv. Jeronim je tedaj rekel: „Kristus je enega dvanajsterih apostelnov glavarja izvolil, dalo čitve ne bi moglo biti; s stolom sv. Petra sem združen, ker vem, da je na to skalo cerkev pozidana; kdor pa z rimsko cerkvijo ni zvezan, je zunaj cerkve.“ Ako

so škofje o verskih rečeh kaj ob svojem odločili, nikdar ni obveljalo, ako papež njihove odločbe ni potrdil s svojo besedo. Na velikih vesoljnih zborih je bil papež predsednik ali so njegovi poslanci mesto njega prvo besedo imeli; kar so ovi zbori sklenili, je le takrat obveljalo, ako je papež njih sklepe potrdil. Celó krivoverci, postavimo Nestorij, Pelagij in še več drugih, so se trudili, da bi papež njih verska načela odobril, ker so si bili zvesti, da jih pravi kristjani drugači ne sprejmejo. Cesarji, ki so napčne svoje verske ukaze izdajali, so bili prepričani, da ukazi nimajo veljave, dokler jih papež ne podpiše; vsled tega je kruti Konstant sv. papeža Martina do smrti mučil, samo zato, ker se je bil branil njegove verske ukaze odobriti. Ako je bil kdo obsojen, tudi škofje in očaki, se je pritožil pri papežu, in še le, če je papež sodbo potrdil, je obveljala. Celó posvetne postave so prvaštvo rimskega škofa pripoznavale, in tisti kanon kalcedonskega občnega zbora, ki bi rad rimskemu škofu na kvar povzdignil carigraškega škofa, v cerkvi nikdar ni obveljal. Rimskim škofom so tedaj dajali častne priimke, kojih drugi niso bili vredni ter so jim rekli: namestnik Kristusov, apostoljski oče, papa ali papež t. j. oče, hišni oče namreč in gospodar celega hrama, vesoljne cerkve.

Škofje; duhovščina sploh; cerkveni zbori.

191. Služba škofov je bila pred svetom in pred posvetno oblastjo prav v časti; časih so škofje celo cesarske posvetne namestnike in oskrbnike nadzorovali. Zaveza med škofom in čredo je bila tako tesna, kakor zakonska, in zarad tega so cerkvene postave branile preseljevanje iz ene škofijske stolice na drugo. Škofi so sicer svojim duhovnikom prepuščali nekaj več opravil kakor v prvi dobi, a posvečevanje duhovnikov so zmiraj sami opravljali, so tudi v svoji škofijski cerkvi le osebno besedo Božjo oznanjevali, in redko kaj izgledov nahajamo, da so namesto njih in vpričo njih pridigovali tudi nižji duhovniki, postavimo Zlatoust v Antijohiji in sv. Avgustin mesto starega svojega škofa Valerija.

Že v poprejšni dobi smo imenovali zraven navadnih škofov tudi nadškofe ali metropolitne, pa še le sedaj je postalo razvidno, v čem da obstojijo pravice nadškofov. Nadškofje so imeli višo skrb za cerkvene reči v celi pokrajini, so pokrajinske ali deželne cerkvene zbore po dvakrat na leto zbirali ter ondi predsedovali. Pri volitvi škofov v svoji pokrajini

so imeli navadno prvo in odločilno besedo, in če te ni, pa je izvoljenim škofom bilo treba nadškofijskega potrdila; tudi je bila že skorej postavna navada, da so nadškofje svoje škofe posvečevali.

Rimski, aleksandrijski in jeruzalemski nadškofje so imeli ob enem častno ime o č a k o v ali patrijarhov, ker so bile ove cerkve najstareje, od apostelnov samih ustanovljene. Ta naslov je prvi vesoljni carigraški zbor tudi carigraškemu nadškofu prisodil, akoravno je ta cerkev veliko mlajša od zgorej imenovanih. Vzrok temu je gotovo bil, ker je Carigrad bil prestolno mesto, in ker so ondešnji škofje veliki upljiv imeli v cerkvenih pa tudi v državnih rečeh; reči moramo, da je cerkev s tem tudi nekoliko cesarje počastila in pogladila, ki so bili cerkvi v obče vendar prijazni. Ko so pa pozneje v Kaledonu zbrani očetje brez papeževih poslancev sklenili, carigraški cerkvi dati enake pravice, kakor jih rimska ima, in ko so si kesneje carigraški očaki ob svojem ime „vesoljnih o č a k o v“ prisvojili, so rimski papeži temu odločno oporekali, ter so stanovitno svoje prvaštvo zagovarjali.

Razun me š n i k o v in d i j a k o n o v, koje že poznamo, nastalo je sedaj več drugih služb med nižo duhovščino, ker so cerkvena opravila zelo narastla. O d v e t n i k i ali besedniki so branili cerkvene pravice; b i l j e ž n i k i ali pisarji so sestavljali cerkvena pisma; n a d m e š n i k je opravljal mesto škofa cerkvena opravila v škofijski cerkvi, ako je bil škof zadržan, in n a d d i j a k o n je bil prvi škofijski uradnik in je imel zunanjo vlado škofije, je škofa nadomestoval na cerkvenih zborih in je po škofovi smrti škofijo vladal, dokler ni bil naslednik imenovan; o s k r b n i k i so oskrbovali cerkveno premoženje in s u b d i j a k o n i so bili dijakonom na pomoč. Za cerkvene občine na kmetih, za ž u p n i j e, je škof postavljali posebne mešnike kot duhovne pastirje ali ž u p n i k e, ki so imeli več pravic nego mestni mešniki, posebno redno pravico krstiti in druge sv. zakramente deliti. Župniki pa so bili vendar odvisni od škofov ter so za posebna opravila morali škofa k sebi prositi in so tudi škofu majhno dačo plačevali.

Duhovniki so se šolali in likali na imenitnih „k a t e k e t i š k i h š o l a h“ v Aleksandriji, v Antijohiji, v Edesi in v Cezareji. Učeni škofje so tudi svoje duhovnike doma učili, kakor postavimo sv. Avguštin, ki je s svojimi duhovniki celó redovno živel. Po njegovem izgledu so potem posebno zahodni škofje mlado duhovščino po semeniščih odgojevali.

Visokost in svetost mešnega stanú so največi cerkveni učeniki poslavljali, kakor sv. Ambrozij, sv. Zlatoust, sv. Efrem; zatorej pa je cerkev sedaj tudi trjala, da se zakona zdržijo. Sicer kažejo pisma sv. mož, da so bili duhovniki sploh brez žen, le ovi, ki so bili že pred posvečenjem oženjeni, so smeli po razsodbi nekterih iz to čnih cerkvenih zborov svoje žene pridržati; na zahodni strani pa so bile o tej reči cerkvene postave od nekdanj zeló stroge ter je bilo škofom, mešnikom in dijakonom sčista prepovedano žene imeti. Cerkevni učeniki so namreč rekli, da ima duhovnik že itak svojo lepo nevesto, sv. katoliško cerkev, in tedaj za drugo naj ne poprašuje. Da bi pa kdo že posvečen se smel ženiti, to Bog ne daj!

192. Cerkevne zборе ali shode so sedaj bolj pogostoma obhajali, ker je cerkev dobila dovolj prostosti. Pokrajinski ali deželni zbori so se po dvakrat na leto zbirali, navadno pod vodstvom nadškofa ali očaka; na shodih so govorili o naukih sv. vere, o zadržanji duhovništva in vernega ljudstva in o raznih zadevah posameznih občin; snovali so raznotere postave, o pritožbah so razsojali in pregreške v cerkvenih rečeh so popravljali; za izpraznjena mesta so tudi volili ali potrjevali škofo. Jezus je obljubil svoji cerkvi, da pri nji ostane do konca sveta, vsled tega je bila prepričana, da se njeni združeni škofje v verskih resnicah nikdar ne morejo zmotiti in toda je začela tudi občne ali vesoljne cerkvene zборе sklicevati. Sicer vsi pastirji do enega niso nikdar prišli, pa tega tudi ni treba, nego če le po svojih nadškofih ali namestnikih svoje mnenje naznanijo, ali pa vsaj pozneje zborove sklepe sprejmejo. Časih se vé je škofom starost branila iti na daljni pot na zbor, časih bolehnost, časih tudi take razmere po škofiji, ki so tirjale, da pastir ostane doma. Sklican je bil cerkveni zbor zmiraj le z dovoljenjem papeževim, akoravno so pozive navadno krščanski cesarji razpošiljali; tudi so imeli papeži ali njihovi poslanci zmiraj prvi sedež v zboru, kar zapisniki vseh vesoljnih zborov dovolj predočijo. Sklepe ovih zborov so konečno navzoči škofje podpisali, a papež jih je potrdil, in ko bi jim papeževo potrdilo manjkalo, bi ne bili več kot sklepi občnega zbora obračtani. Veljava vesoljnih zborov je bila v cerkvi že od nekdanj velika in njihovi sklepi so bili prav kakor izreki sv. Duha čislani.

b) Bogočastje.

Sv. kraji in časi; Božja služba sploh.

193. Ko je poprejšnje zatiranje sv. cerkve bilo nehalo, se je moč in zmaga krščanske vere tudi v tem pokazala, da je vsa služba Božja in vse duhovno opravilo bolj slovesno postalo, in kakovi obredi so se pri cerkvenih opravilih takrat upeljali in vredili, tako so zveča do sedaj ostali. Cerkve, hiše Božje, so se zelo pozaljšale pa tudi močno pomnožile. V tem obziru sta cesar Konstantin in njegova mati sv. Helena dajala najlepši izgled, a drugi kristjani so jih vrlo posnemali. Kristjani so tempeljne malikov v krščanske cerkve spremenili ali si tudi znova cerkve zidali; cesarji, ki so bili cerkvi do dobrega naklonjeni, so celó bazilike, t. j. velikanske cesarske dvorane vernim za službo Božjo prepuščali. Krščanske cerkve so bile navadno podolgaste, ali pa na štiri vogle ali tudi križu podobne ter so skorej sploh proti jutru gledale. Dvojni red stebrov podolgoma je razdelil cerkev v tri dele ali ladije. Precej pri vratih je bila lopa za nekristjane; srednji del, namreč ladije, so bile za vernike in spokornike, sprednji del nekoliko povzdignjen je bil svetišče ali tudi kor imenovan, kjer je na sredini stal lesen ali tudi kamenit altar in na njem velik križ in nekoliko svečnikov. V koru je bil prostor zgolj za duhovnike in celó cesarjem ondi niso vselej sedeža dovolili. Tudi stolpe in zvonove že nahajamo, a navadno so s tem vabili k Božji službi, da so s kladvom tolkli ob bronasto ploščo. Namalane ali izrezane podobe Kristusove, sv. mučenikov in podobe posnete po zgodbah sv. pisma so cerkve in cerkveno opravo kinčale; nad vse pa je bila podoba sv. križa čislana. Pred uboga nevesta Kristusova je sedaj oblekla bogato oblačilo ter se je zalo okinčala in ovenčala v znamenje, da je kraljeva nevesta; posebne vrednosti je bila cerkvena posoda in duhovska obleka. Kristjani, ki so se bili skrivali s svojo Božjo službo v podzemeljskih jamah, so sedaj na glas prepevali slavo Božjo, da je po vsem svetu odmevalo petje psalmov in krasnih cerkvenih pesem, koje so bili sloviti cerkveni učenički zložili.

194. Tudi prazniki in sploh sveti časi so se množili, deloma pa stopili v novo čast. Nedelja se je praznično obhajala in celó posvetne postave so velevale častenje Gospodovega dneva. Zraven velike noči so uvedli praznik rojstva in razglašenja Gospodovega. Sv. Zlatoust imenuje božič „mater vseh

drugih praznikov“, kojega je cerkev obhajala po pozimskem času, kadar je najdaljša noč in najkrajši dan. Ob času Kristusovega rojstva je namreč ves svet pokrivala črna tema neverstva, ki je pa odsihmal pojemala, a luč sv. vere je dalje in dalje obsejavala svet, kakor tudi pomladanski dnevi rastejo. Obhajali so že god obrezovanja Kristusovega, svečnico, praznik oznanovanja Marijinega, spomin sv. aposteljnov Petra in Pavla, spomin prvega mučenika sv. Štefana in god rojstva sv. Janeza Krstnika. Postni dnevi so ostali sreda in petek ali tudi sabota; štiridesetdanski post pred veliko nočjo je popolnoma obveljal in posebno slednje tri dni velikega tedna so se strogo postili. Križev teden in procesije ovih dni je vienski škof Mamert leta 469 začel obhajati. Toda sploh so cerkveni učenci učili, da je kristjanom vsak dan prazničen in svet in da jim je treba zmiraj in brez nehanja moliti, vsaj šestkrat na dan, posebno za dober dan in za lahko noč, pa tudi na čast trpljenja Kristusovega. Časih so se verni ob določenih urah še v cerkvi duhovnikom pridružili in ž njimi molili ter pobožne pesmi prepevali.

Sveti zakramenti.

195. Prosti prejšni obredi pri sv. zakramentih so se sedaj spolnili in so postali dovršeni. Pri sv. krstu je duhovnik v krščenca dihnal ter se mu dotaknil ušes v znamenje duhovne razumnosti, dal mu je soli pokusiti v znamenje krščanske modrosti, in pomazilil ga je s sv. oljem v znamenje milosti Božje. Krščeneec je držal tudi gorečo svečo v roki in proti solnčnemu zahodu obrnjen se je odpovedal hudiču in njegovemu dejanju in proti jutru obrnjen se je Kristusu sporočil. Naposled so mu tudi oblekli belo oblačilo nedolžnosti.

Sv. birma se sedaj ni več vselej s sv. krstom vred delila, ker so sedaj navadno že mešniki krstili, pa ne le škofje kakor v prvej dobi. Škofje so potem birmance birmovali ali v svojej škofijski cerkvi ali pa prilično tudi v drugih cerkvah, kadar so namreč obiskovali verne po svojej škofiji.

Kar zadeva zakrament sv. pokore, je očitno, da so kristjani verovali, da je treba saksebne spovedi, t. j. da ni zadosti, da človek v obče obstoji, da je grešnik, nego je treba se vsakega greha saksebno spovedati; isto tako so bili prepričani, da ima edino le duhovnik oblast grehe odpuščati. Sv. Zlatoust mešnike s tem proslavlja, da njihova oblast ne ob-

sega samo telesa, kakor kraljeva oblast, ampak tudi dušo ter sega do nebes, in da to, kar mešnik na zemlji razveže, tudi v nebesih obvelja. Ravno isto trdi sv. Gregorij nisenški, rekoč: „Srčno pokaži mešniku skrit greh, razodeni mu skrivnosti svojega srca, kakor tudi zdravniku rane razkriješ; njemu bo tvoja čast, pa tudi tvoje (duhovno) zdravje na skrbi.“ Spovedovali so se navadno po tihem, le ako je bilo očitno pohujšanje popraviti in če je spokornik ob svojem želel se očitno pokoriti, se je grešnik tudi očitno in na glas spovedal. Sveti škof Ambrozij je celó cesarja Teodozija primoral očitno pokoro delati, kakor smo na svojem mestu že povedali. Sploh so se pa grešniki morali po onih štirih stopinjah pokore pokoriti, koje smo v prvi dobi imenovali. Le počasi so nektere stopinje očitne pokore prejenjale, posebno ko so se zmirom bolj samo po tihem spovedovali ter je bilo grešniku na vest puščeno, da se je do dobrega spokoril. Kdor se je izredno iskreno pokoril, tistemu so manj ali več spokornih del in časnih kazni odpustili, t. j. o d p u s t e k so mu podelili. Tako je sv. Ambrozij cesarju Teodoziju črez osem mesecev drugo pokoro odpustil, ker se je cesarjevega poboljšanja prepričal bil.

Pa ne samo grešniki, ampak tudi pravični so se zelo ostro pokorili, ker so se spominjali besed sv. Petra (I. Petr. 4), „da se bo tudi pravični komaj zveličal“, in po izgledu sv. Avgušтина, ki je nad svojo smrtno posteljo spokorne psalme obesil ter jih jókaje molil, rekoč: da brez pokore naj nihče ne gre iz tega sveta. Izreden in skorej neverjeten izgled takega spokornika je bil S i m e o n „stebrar“, ki je od leta 420 celih 30 let bival na nekem 36 šolnjev visokem stebru poleg Antijohije. Bil je res kakor srednik med nebom in zemljo, in imenovali so ga tedaj zvezdo, ki celi svet razsvetljuje, in čislali so ga kot čudež sveta. Od vseh krajev ga je ljudstvo hodilo občudovat in tudi cesar Teodozij II. ga je visoko spoštoval. Škof Teodoret, ki je Simeona z lastnimi očmi videl, si je v strahu bil, kako bi nam potomcem ta neverjetni čudež spokornosti zamogel dopovedati, da bi ga verjeli, o kojem je bil ob njegovem času celi svet prepričan.

196. Maziljenje s s v. o l j e m je bilo celo navadno, in sv. Janez Zlatoust piše, da so mešniki novega zakona zategavoljo imenitnejši od duhovnih stare zaveze, ker njih maziljenje bolnikom zdravje deli. V obredniku sv. Gregorija velikega je na tanko napisan način, po katerem se tã zakrament naj deli, kakor so tudi obredi povedani, po katerih se naj sv. poslednje olje blagoslavlja.

Duhovnike so posvečevali po apostoljski šegi s pokladanjem rok ter so med tem molili za podelenje sv. Duha. Pri posvečevanju škofa so posvečencu tudi sv. evangelij na glavo položili; pri mešnikovem posvečevanju so posvečencu razun škofa še tudi drugi mešniki roke pokladali; maziljenje mešnikovih rok ni bilo niti na jutrovem niti v Rimu navadno, samo v galijski cerkvi ga že nahajamo.

Sv. zakon je bil ravno tako kot zakrament obrajtan. Sv. Ambrozij govori: „Kdor zakon prelomi, dolžnost nebeškega zakramenta zgubi, ker zoper Boga greši.“ Zakon so najraje blagoslavljali med sv. mešo. Pred poroko so bili zaroki. Pri poroki so ženina in nevesto ovenčali ali okronali, pozneje pa so jima vence ali krone med različnimi običaji zopet vzeli raz glave. Zaročenca sta se menjala s prstani in potem so jima roke zvezali bodi si z belim, bodi si z rudečim trakom v znamenje večne zvestobe in nerazrušljivosti sv. zakona. Druzega ali celo tretjega zakona cerkev ni rada pripuščala, vendar je njih veljavo vselej pripoznala.

Zakrament presv. Rešnjega Telesa posebej; sv. meša.

197. Da je v sv. obhajilu Kristus resnično in bistveno pričujoč, so cerkveni učeniški odločno učili, a kristjani gladko verjeli. Sv. Cirilij jeruzalemski podučuje krščence ter pravi: „Ker je Kristus v Kani galilejski vodo v vino spremenil, zakaj bi mu ne verjeli, da je vino v kri spremenil? Prejмимо tedaj, kar se nam deli, s polnim prepričanjem kot telo in kri Kristusovo; zakaj v podobi kruha se ti telo, in v podobi vina se ti kri Kristusova podeluje, da si ž njim eno telo in ena kri.“ Ravno tako jasne so besede sv. Ambrozija, ki o skrivnostih govori in potem piše: „Tista jed, ki jo povžiješ, tisti živi kruh, je telo Kristusovo. Ako je beseda Elijeva toliko pomogla, da je ogenj iz nebes poklicala, ali Kristusova beseda ne bo toliko premogla, da bi podobo stvari spremenila? Beseda Kristusova, ki je zamogla iz ničesa stvariti, česar ni bilo, ne bo li zamogla to, kar je, spremeniti v ovo, kar ni bilo.“ Pa presv. Rešnje Telo ni le zakrament, nego tudi daritev. Sv. Gregor veliki uči: „Vsak dan moremo daritev mesa in krvi obhajati. Pomislimo tedaj, kakošna daritev za nas je to, ki zavoljo naše odveze trpljenje Gospodovo posnema.“ Sv. nicejski zbor pa o isti stvari takole govori: Na Božji mizi ne mislimo prosto le na kruh in vino, nego povzdignimo svojega duha in v veri razumimo, da na tej sveti mizi leži tisto jagnje

Božje, ki grehe sveta odjemlje, nekrvavo po mešnikih darovano.“

Daritev presv. Rešnjega telesa ali sv. meša je bila, kakor vselej v sv. cerkvi, središče bogočastja. Dolge obrede sv. daritve je sv. Bazilij skrčil, in njegov obrednik je še zdaj v grški ali pravoslavni cerkvi v navadi. V zahodni cerkvi je rimski red sv. meše obveljal, ki je neki papeža Leona velikega. Milanska cerkev ima do zdaj posebni red sv. meše, kojega je sv. Ambrozij sestavil. Začela se je sv. meša v enih krajih s petjem psalma, ali pa z branjem sv. pisma. Na to so sledile prošnje za usmiljenje Božje ali kirie elejson, in podaljšana angeljska pesem: slava Bogu na višavi ali gloria. Škof je potem pozdravil verne ter rekel: mir z vami, in je v imenu vseh vernih opravil molitev, ki je tako rekoč želje in prošnje vseh pričejočih obsegala. Po molitvi je eden bralcev čital kos sv. pisma starega ali novega zakona in za njim je bral diakon sv. evangelij. Škof je na to besede sv. evangelija razložil ali tudi poseben govor imel. Ako je govornik lepo in zanimivo govoril, se je ljudstvo časih drznilo ploskati; vsled tega jim je sv. Zlatoust kedaj rekel: „Tukaj ni gledišče, vi ne sedite tukaj, da bi komedijanta gledali“, in drugokrat: „Vi ste mi ploskali, jaz pa bi se najraje jokal!“ Potem so mogli neverniki, spokorniki in katekumeni ali krščenci odstopiti; zatorej se je ta prvi del sv. meše imenoval meša katekumenov, a drugi del sv. meše je bila meša vernikov. Od darov, ki so jih verni prinesli, so diakoni toliko kruha in vina odločili, kolikor je bilo za daritev sv. meše potrebno. Na to so sv. daritev pokadili in diakon je donesel vode za umivanje rok. Potem je škof verne opomnil, da naj svoja srca k Bogu povzdignejo, in takoj so skupno zapeli angeljsko pesem: Svet, svet, svet si Gospod Bog Sabaot. Zdaj se je začel poglobitni del svete meše, ki se kanon zove t. j. molitev, v koji mešnik moli za žive verne, zlasti za papeža, za škofa in cesarja. Potem posveti kruh in vino z besedami, s kojimi je kedaj Jezus pri zadnji večerji postavil zakrament presv. Rešnjega Telesa; tudi je povzdignil posvečen kruh in vino ter ga pokazal vernim, ki so ga ponižno na kolenih molili. Na to so se spominjali rajnih, molili očenaš in nazivali Jagnje Božje in v znamenje ljubezni in sprave so si dali poljub mirú. Sveto Obhajilo je povžil najpred škof in potem so se vrstili mešniki, diakoni in drugi cerkveni služabniki, na to menihi, device in verni sploh. Po zahvalni molitvi so verne razpustili. V drugi dobi so tedaj sv. mešo prav tako obhajali, kakor jo obhajamo dandanes.

c) Krščansko življenje.

198. V obče je od časa Konstantina velikega sém lepo krščansko življenje posehavaló. To si tudi celó lahko razjasnimo. Silno in krvavo preganjanje kristjanov je bilo minulo in mirni časi so nastopili, in tako se je gorečnost vernih ohladila, da niso več toliko pazili na nevarnosti, ki duši pretijo. Mnogo paganov je prestopilo v sv. cerkev ne iz pravega prepričanja, nego ker se je sedaj kristjanom bolje godilo, a paganom posvetne postave niso bile mile; taki kristjani pa seveda niso bili niti topli niti mrzli. Mnogo verskih preprirov, ki so nastali med škofi in mešniki samimi, je ljudstvo pohujšalo in razdražilo, da so se med seboj večkrat do krvavega prijeli; kjer pa je nemir v hiši, ondi se kaj dobrega scimiti ne more. Med kristjani še zmiraj nahajamo veliko paganske prazne vere in sirovih šeg, ki so slabo upljujele na krščansko življenje. Ljudskih šol je bilo premalo, a iz visokih šol še paganskega duha nikako niso iztrebili. Duhovščina je obogatela, pri tem pa je tudi bolj posvetna postala; ker pa bogatini sploh težko najdejo pot v nebesa, velja to tudi o bogatih duhovnih. Mlačni duhovniki ljudstva niso mogli ogreti za Božjo reč in njih beseda ni imela pravega blagoslova, ker niso enako učili in enako živeli. Po mestih in posebno na cesarskem dvoru so pohotno in v obilnosti živeli, in iz mest se je pokvarilo tudi ljudstvo na kmetih. Že sv. pismo starega zakona pa na več mestih svedoči, da kdor je sicer ljubljeneec Božji, pa svojemu trebuhu preveč streže, lahko Boga pozabi in na grešne poti zajde. Mojzes takole govori: „Ljubljeneec se je zredil in je — brcal; bil je debel, podkrmljen in širok, in je zapustil Boga svojega stvarnika, in je odstopil od Gospoda, izveličarja svojega.“ (V. Bukv. Mojz. 32.) Tudi so od vseh strani silili divji narodi črez meje rimskega cesarstva, ki so večkrat kristjane zmagali in se potem med njimi naselili ter jih tudi več ali manj popačili.

199. Akoravno pa ta podoba krščanskega življenja, katero smo ondi narisali, ni vesela, vendar od druge strani ne smemo zatajiti, kar ima ta doba dobrega in velečastnega. Sploh se namreč v življenji to, kar je hudega in hudobnega, prej zapazi, dobro pa bolj skrivoma in na tihem deluje; hudo bolj na vodi plava, a dobro na dnu leži. Kristjane so bili ravno v tem času zeló gostoljubni in dobrotljivi in tako so nastale

bogate ustanovitve in velikanski zavodi za uboge, za sirote, za bolnike in celó za popotnike, ki so jim jih pagani zavidali. V cerkvi ni bilo razločka več med gospodarjem in sužnim, oba sta podoba Božja in dediča nebeškega kraljestva; za rešitev sužnov so posebno škofi veliko denarja potrosili. Žena je stopila nazaj v tisto čast, v katero jo je Bog v raji postavil, ter je bila pomočnica moževa, a ne njegova sužinja; otroke so lepo po krščanskem odgojevali starši sami, in jih niso več prepuščali sužnim in služebnim v odgojo. Sedaj nahajamo celo red izglednih krščanskih mater in cele rodbine, ki so bili sami svetniki. Ni tudi manjkalo stanovitnih in dobrih pastirjev, koje je ljudstvo črez vse ljubilo, in koji se niso zbal niti krivih prerokov, ki so v ovčji obleki zalezovali čredo, niti posvetnih mogoteev, ki so jim hteli njih pravice kratiti. Izvrstni cerkveni učeniiki so čistost sv. vere branili z besedo in persom in so zoper pregrehe tistega časa zagovarjali lepo krščansko življenje. Kar posamezni niso mogli doseči, to so opravili okrajni in splošni cerkveni zbori, ali so naredila papeževa pisma. Tudi sv. mučeniikov ne manjka; ne le zunaj rimskih mej posebno v Perziji, ampak tudi v rimskem cesarstvu vemo za nje, posebno, ko so vladali Julijan, Valent in Konstant. Bili so možaki v cerkvi, ki so se upali cesarju pot zastopiti, kakor je storil bil sv. Ambrozij cesarju Teodoziju, a zopet drugi so na tihem dobrodejno delovali, kakor postavimo sveta cesarica Pulherija. Veliko svetih duš pa se je podalo v puščavo ali stopilo v samostan, da bi se ondi trudili in dosegli vrhunec krščanske popolnosti, drugim pa da bi s svojim izgledom svetili, kako ja treba zatajevati se in svet zaničevati, da nebes ne zgubimo.

Začetki meniškega življenja na jutrovem; sv. Antonij.

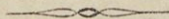
200. Kdor stori Božjo voljo, t. j. kdor dopolni Božje zapovedi, si zasluži nebesa. Jezus je namreč rekel v svoji pridigi, koje je govoril doli iz brega, da bi slišal ves svet: „Kdor stori voljo mojega Očeta, ki je v nebesih, on pojde v kraljestvo nebeško.“ (Mat. 7.) Kdor pa hoče popolnoma biti, in si v nebesih še večo slavo pridobiti in si poseben zaklad priboriti, naj spolnuje tudi to, česar Kristus ljudem ni zapovedal storiti, nego le svetoval. Izveličar naš je rekel: „Ako hočeš popolnoma biti, idi, prodaj kar imaš, in daj ubogim, in boš imel zaklad v nebesih ter pridi

in hodi za menoj.“ (Mat. 19.) Tedaj kdor po popolnosti hrepeni, mora oddati vse, kar ima; on mora zapustiti bogastvo, zatajiti svojo voljo in se odpovedati svojemu mesenemu poželenju, ali z drugimi besedami: tisti mora živeti v zadovoljnem uboštvu, v stanovitni pokorščini pod duhovnim poglavarjem in v vednem devištvu. Ta trojni svet pa je ravno nasproti poželenju oči, poželenju mesa in napuhu življenja, ki so trije najhujši sovražniki našega izveličanja. V sv. cerkvi ni bilo in tudi nikdar ne bode ne časa ne hipa, da vsaj nekteri ne bi živeli po ovih svetih, drugači bi nam sovražniki naše sv. vere lahko očitali, da je katoliška cerkev sicer postavila lestvico popolnosti, a nikdo se ne najde, da bi po nji hodil. Zategadelj najdemo prve začetke takega življenja že v prvej dobi, vendar pravi ustanovitelj menišтва je bil sv. Antonij puščavnik.

Sv. Antonij se je porodil sred tretjega stoletja v Egiptu in je bil sin bogatih, plemenitih in krščanskih staršev, Že otrok ni imel veselja nad igrači in tovaršev, pa tudi mladeniča ni mikalo iti na visoke šole iskat učenosti, ampak živeti in premišljevati Božje reči in globoko v nje se zamakniti, ga je veselilo. Ko je bil odrasel, slišal je enkrat besede, ktere je Jezus bogatemu mladenču rekel: „Ako hočeš popolnoma biti, idi, prodaj kar imaš, in daj ubogim“; in zopet druge besede: „Ne skrbite za prihodnji dan“, (Mat. 6.) in takoj se je odpovedal svojemu bogastvu in šel med puščavnike se pobožnega življenja učiti. Strašne skušnjave je moral prestati od lastnega svojega mesa pa tudi od hudiča, ki ga je v raznih in najgrših podobah nadlegoval; vendar po Božji milosti je vselej zmagal ter je dobil nad vragovi toliko oblast, da jih je že z znamenjem sv. križa v beg pognal. Za cesarja Maksimina, ki je kristjane krvavo preganjal, se je sv. Antonij podal v mesto Aleksandrijo, ter je ondi veliko vernih v stanovitnosti potrdil, da niso sv. vere zatajili. Tako je ljudstvo sv. puščavnika spoznalo, in ko se je bil vrnil v puščavo, prihajalo je veliko učencev za njim, ki bi ga radi v pobožnosti in svetosti posnemali ter ž njim premišljevali skrivnosti Božje. Sv. Antonij jih je učil to iskati, kar je zgorej v nebesih, a ne to kar je na zemlji in skupej so se veselili prihodnjega izveličanja. Kruh so si s svojimi rokami služili, in ker jim ga samim ni veliko trebalo, so dali vbogajme, kar so bili zaslužili. Dasiravno je bil sv. Antonij od Boga tako oblagodarjen, da je čudeže delal, bil je vendar silno ponižen. Ko mu nekdo kedaj obsedeno osebo pripelje,

naj bi jo ozdravil, je rekel: „Človek, kaj mene zoveš? jaz sem človek kakor ti, ako veruješ v Kristusa, kteremu jaz služim, pojdi, prosi Boga v svoji veri, in se ti bo spolnilo“. Ko mu je cesar Konstantin s svojimi sinovi pisal, je rekel ponižni mož: „Ne čudite se, ako vam cesar piše, on je zgolj človek; čudite se veliko več, da je Bog ljudem svojo postavo dal, in po svojem Sinu z nami govoril.“ On sam sicer niti črke ni poznal, pa sv. pismo mu je bilo tako dobro znano, da je tudi učenjakom gladko odgovarjal; črk niti potreboval ni, ker so mu bile stvarjene reči odprte bukve, koje je sam Bog napisal. Vsakemu je kar v lice povedal, kar mu gre; tako je cesarju Konstantinu pisal: „Veselim se, da Kristusa častite; spolnajte vladarjeve dolžnosti, spominjajte se prihodnje sodbe in pomislite, da je Kristus sam pravi in večni kralj.“ V arijskem verskem prepiru je delal za spoznanje Božje nature v Kristusu in za cerkveni mir. Bil je zmiraj veselega srca, nikdar ne otožen ali žalosten. Umrl je 105 let star leta 356.

Prvi menihi še niso bili družina enega samostana, ampak so saksebe imeli svoje bajtice; sv. P a h o m i j je postavil prvo družinsko hišo ali samostan na nekem otoku sred Nila. Skorej istega časa je združil posamezne menihe sv. A n t o n i j v samostanu na Nitrijski gori. Menihi sprva sploh niso bili duhovniki, le njih predstojnik je imel navadno mešnikovo posvečenje; svoje predstojnike so zvali opate t. j. očete. Tudi ženski spol se je zanimal za samostansko življenje. Sestra sv. Antonija je neki bila prednica prvega ženskega samostana, kojemu je dal sv. Pahomij pravila. Redovnice so imenovali n u n e, t. j. device.

K a z a l o.

	Stran.
Predgovor	3
Vvod	4

Prvi vek.

I. doba. Od Kristusovega rojstva do cesarja Konstantina vel. I. 313.

I. poglavje. Razširjanje krščanske cerkve.

a) Jezus Kristus	10
Kristus ustanovi sv. cerkev.	12
Jezusova obsodba, trpljenje in smrt.	13
Jezusovo vstajenje in vnebohod	14
b) Delovanje aposteljniov. Prve binkošti. Prvi judje in pagani stopijo v cerkev.	15
Pavel.	17
Peter.	23
Ostali aposteljni.	25
Judovski boj, razdjanje Jeruzalema.	26
Janez.	30
c) Cerkev se bori s paganstvom. Krvavo preganjanje (od Nerona do Decija 251.)	31
Neron.	32
Domicijan.	32
Trajan.	33
Marko Avrelj.	38
Septimij Sever.	41
Maksim.	46
Krvavo preganjanje (od Decija do Konstantina velikega. 251 do 312.)	46
Decij.	47
Valerijan.	50
Avrelijan.	54
Dijoklecijan.	54
O krščanskem mučeništvu	62
d) Preganjanje cerkve z mečem duha.	63
e) Zagovorniki sv. krščanske vere.	64
f) Razširjanje sv. cerkve koncem 3. in začetkom 4. stoletja	69

II. poglavje. Krivoverci.

a) Cerint.	73
b) Simon.	73
c) Ebijoniti in Nazarejci.	74
d) Gnostiki.	75
e) Manihejci.	77
f) Montanisti.	79
g) Protivniki presv. Trojice. (Trojicotajci.)	80

III. poglavje. Notranja cerkvena uprava.

a) Duhovstvo. Škofje.	81
Rimski škof poglavar svete cerkve.	82
Mešniki in dijakoni.	83
Nižji duhovni redovi.	84
Cerkveni zbori; prednost škofov v glavnih mestih. (Patrijarhi, nadškofi in metropoliti.)	85
b) Bogočastje. Služba Božja.	86
Kraj in čas službe Božje.	87
Pravda o velikonočnem prazniku.	88
Sveti zakramenti. Krst in birma.	89
Pravda o krstu krivovercev.	90
Pokora.	91
Novatovo, Novacijanovo in Melecijevo razkolništvo.	92
Sv. obhajilo.	93
Poslednje olje, mešnikovo posvečenje in zakon.	94
c) Krščansko življenje.	95

II. doba. Od Konstantina vélikega do trulanskega cerkvenega zbora; čas verskih preprirov, vélikih cerkvenih zborov in sv. cerkvenih očetov. (313—692.)

I. poglavje. O razširjenji krščanske cerkve.

a) Konstantin véliki.	103
b) Troje Konstantinovih sinov.	107
c) Julijan odpadnik.	108
d) Julijanovi nasledniki.	113
e) Razširjenje sv. cerkve zunaj rimske države. a) V Perziji.	115
b) V Armeniji, Iberiji in Arabiji.	117
c) V Abisiniji.	119

II. poglavje. A) O krivovercih.

a) Donatisti.	119
b) Arijei.	123
Prvi vesoljni cerkveni zbor (325).	124
Cerkveni zbori v Arlesu, Milanu, v Selejciji in Arminiji.	127
Vzroki naglega propada arijske krivovere.	129
Drugi vesoljni cerkveni zbor (381).	130
c) Priscilijanci.	130
d) Pelagijanci.	132
e) Polupelagijanci.	133
f) Nestorijci.	134
Tretji vesoljni cerkveni zbor (431).	136
g) Evtihci ali monofiziti.	138
Četrty cerkveni zbor (451).	141
h) Pravda o Origenu.	143
i) Prepír „o trojih poglavjih“.	146
Peti vesoljni cerkveni zbor (553).	149
k) Monoteleti ali enovoljci.	149
Šesti vesoljni cerkveni zbor (680).	153
B) Sv. cerkveni očetje, zagovorniki sv. vere.	155
a) Sv. Atanazij.	156
b) Sv. Hilarij.	158

	Stran.
c) Sv. Bazilij véliki.	160
d) Sv. Gregorij nacijanski.	162
e) Sv. Gregorij nisenški.	165
f) Sv. Janez Zlatoust (Krizostom).	166
g) Sv. Ambrozij, milanski škof	170
h) Sv. Jeronim.	174
i) Sv. Avguštín.	181
k) Sv. Gregorij véliki.	190

III. poglavje. Notranja cerkvena ustava.

a) Duhovstvo. Prvaštvo rimskega škofa.	193
Škofje; duhovščina sploh; cerkveni zbori.	194
b) Bogočastje. Sv. kraji in časi; Božja služba sploh.	197
Sv. zakramenti.	198
Zakrament presv. Rešnjega Telesa posebej; sv. meša.	200
c) Krščansko življenje.	202
Začetki meniškega življenja na jutrovem; sv. Antonij.	203